GAZİ ÜNİVERSİTESİ

Gazi

1926

YAŞAR KEMAL'İN 'YER DEMİR GÖK BAKIR' ADLI ROMANININ TÜRKÇEDEN ARAPÇAYA ÇEVİRİSİNDEKİ DEYİMLERİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Fatma Betül Aslan

DOKTORA TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
ARAPÇA ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ARALIK, 2019

TEZ HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Fatma Betül

Soyadı : Aslan

Bölümü : Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Arapça Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı :Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' Adlı Romanının Türkçeden Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi

İngilizce Adı :A Study of Idioms in Arabic Translation of Yaşar Kemal's 'Yer Demir Gök Bakır' Novel in the Context of Equivalence

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Fatma Betül ASLAN
İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Fatma Betül Aslan tarafından hazırlanan 'Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' Adlı Romanının Türkçeden Arapçaya Çevirisindeki Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi' adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Celal Turgut Koç .....

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç.Dr. Erdinç Doğru .....

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Murat Özcan .....

Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. İbrahim Ethem Polat .....

Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç.Dr. Derya Adalar Subaşı .....

DoĞU Dilleri ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Ankara Üniveristesi

Tez Savunma Tarihi: 21/11/2019

Bu tezin Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı Arapça Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Enstitü Müdürü .....

TEŞEKKÜR

Toplumların, kendilerine özgü olan kültürlerinin edinilmesi ve nesilden nesile aktarılması, dil vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir. Dile zenginlik katan ve bir kültür eseri olan deyimler ise dilin önemli söz varlıklarındandır. Bir millete özgü, birikim yoluyla günümüze ulaşmış ve kalıplaşmış ifadeler olan deyimlerin başka bir dile çevirisinin çevirmenler için kolay olmadığı bilinmektedir. Zira deyim çevirilerinde birebir çeviri yapmak yerine genellikle hedef dilde, aynı anlama gelecek ifadeler bulunarak eşdeğerlik sağlanmaya çalışılmaktadır.

Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanı 'Ortadirek', 'Ölmez Otu' ve 'Dağın Öte Yüzü' üçlemesinden oluşmakta ve üçlemede biribirinin devamı olan hikâyeler anlatılmaktadır. Çalışma, İbrâhim ed-Dâkûkî tarafından 'الأرض حديد السماء نحاس' adıyla Arapçaya çevrilen Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' (Dağın Öte Yüzü) adlı romanında yer alan deyimler ile Arapça çevirisinde yer alan deyimlerin eşdeğerlik bağlamında incelenmesini konu almaktadır. 'Ortadirek' ve 'Ölmez Otu' adlı romanları çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde giriş, ikinci bölümde yazın çevirisi, üçüncü bölümde deyim ve tanımı, dördüncü bölümde Arapçada deyim kavramı, beşinci bölümde deyim çevirisi, altıncı bölümde seçilen deyimlerin eşdeğerlik bağlamında incelenmesi, yedinci bölümde sonuç ve kaynakça yer almaktadır.

Çalışmada Türkçede yaygın kullanılan yüz doksan deyime yer verilmiş ve Mona Baker 'ın eşdeğerlik stratejileri temel alınarak bu deyimlerin doksan dokuzunun eşdeğerlik bağlamında incelemesi yapılmıştır.

Bu çalışmanın yazımı sırasında başta danışman hocam Doç. Dr. Celal Turgut KOÇ olmak üzere, çalışmada bana yol gösteren Doç. Dr. Murat ÖZCAN, Doç. Dr. Gürkan DAĞBAŞI, Doç. Dr Erdinç DOĞRU ve Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI hocalarıma, çalışmamı tamamlamam konusunda desteğini ve yardımlarını esirgemeyen babam Hilmi BEYCA'ya ve annem Ayten BEYCA'ya, İngilizce çeviri konusunda bana yardımcı olan kardeşim Ömer Faruk BEYCA'ya, tezimi gözden geçirme konusunda bana yardımcı olan Safiye

Tuğba BEYCA, C. Cemre BEYCA, H. Hicran MUTLU ve eşim İrfan ASLAN'a teşekkürlerimi borç bilirim.

YAŞAR KEMAL'İN 'YER DEMİR GÖK BAKIR' ADLI ROMANININ TÜRKÇEDEN ARAPÇAYA ÇEVİRİSİNDEKİ DEYİMLERİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

(Doktora Tezi)

Fatma Betül Aslan

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Aralık, 2019

ÖZ

Kişilerin bulundukları coğrafi özellikler, gelenek ve görenekleri, dini inanışları kültürü meydana getirmiştir. Kültür bir milletin biriktirdiği değerler bütünüdür. Hayatın her alanında kişiler arası iletişimi sağlayan dil, kültürün bir parçasıdır.

Kültürün yansımalarının görüldüğü dilin vazgeçilmez parçası deyimler ise dilde önemli yeri olan söz varlıklarıdır. Bir ifadeyi öz bir şekilde anlatmayı hedefleyen deyimlerin sayısı dilin zenginliğinin göstergesidir. Deyimler, bir dile ait özel söz varlıkları olup, bünyelerinde kendine has anlamlar barındırmaktadır. Bu nedenle bir dilin yapıtaşlarından olan kalıplaşmış ifade biçimi deyimler, çevirmenler için çeviride zorluk oluşturabilmektedir. Bu zorluğu aşmak için çevirmenler iki dile de hâkim olmalı, birebir çeviri yapmak yerine anlama odaklanmalı ve çeviride hedef dile en yakın deyimi bulup eşdeğerliği sağlamalıdır. Bu çalışmanın amacı, Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanı ile Arapça çevirisinde yer alan deyimleri eşdeğerlik bağlamında inceleyip, çeviride hangi deyimin/ifadenin hangi deyim/ifade yerine kullanıldığını göz önüne sermektir. Çalışmada, Türkçede sık kullanılan yüz doksan deyime yer verilmiş, ancak bu deyimler arasından örneklem olarak seçilen doksan dokuz deyimin Arapça çevirileriyle ilgili çeviride Mona Baker'ın eşdeğerlik stratejileri temel alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Çalışma yedi bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde giriş, ikinci bölümde, yazın çevirisi, üçüncü bölümde deyim ve tanımı, dördüncü bölümde Arapçada deyim kavramı, beşinci bölümde deyim çevirisi, altıncı bölümde seçilen deyimlerin eşdeğerlik bağlamında incelenmesi, yedinci bölümde sonuç ve kaynakça yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler : Arapça, Yazın Çeviri, Eşdeğerlik, Deyim

Sayfa Adedi :172

Danışman : Doç. Dr. Celal Turgut KOÇ

A STUDY OF IDIOMS IN ARABIC TRANSLATION OF YASAR KEMAL'S 'YER DEMİR GÖK BAKIR' NOVEL IN THE CONTEXT OF EQUIVALENCE

(Ph. D Thesis)

Fatma Betül Aslan

GAZI UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

December, 2019

ABSTRACT

Culture consists of the geographical characteristics, customs, traditions and religious beliefs of the people. Culture is a collection of values that a nation has accumulated. Language, which provides communication between people in all aspects of life, is a part of culture.

The idioms have an important place in a language, it reflects the culture and indispensable for a language. Idioms aims to express a phrase in an abstract manner and the number of idioms in a language shows the richness of the language. Idioms are unique to a language and they have their own meanings. For this reason, idioms, which are one of the building blocks of a language, can create difficulties for translators in translation. In order to overcome this problem, translators should master both languages, focus on meaning rather than word-to-word translation, and find the equivalent of idiom in the target language. The aim of this study is to examine the idioms in the Yasar Kemal's novel 'Yer Demir Gök Bakır' and its Arabic translation and to reveal which idiom / phrase is used instead of which idiom / phrase in the translation. In this study, one hundred and ninety expressions which are frequently used in Turkish are included, among them ninety-nine sample are chosen for comparison of Arabic translations. Comparisons were made based on Mona Baker's equivalence strategies. The study consists of seven chapters.

First part is the introduction, second part includes translation of literature, third part consists of idiom and its definition, in the fourth part presents idiom concept in Arabic language, fifth part investigates translation of idioms, sixth part analyzes the selected idioms in the concept of equivalent and in the seventh part, results and references are given.

Keywords : Arabic, Literature Translation, Equivalency, Proverb

Number of Pages : 172

Supervisor : Assoc.Prof. Dr. Celal Turgut KOÇ

İÇİNDEKİLER

TEZ HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU i

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ii

JÜRİ ONAY SAYFASI iii

TEŞEKKÜR iv

ÖZ vi

ABSTRACT viii

İÇİNDEKİLER x

TABLOLAR LİSTESİ xiv

ŞEKİLLER LİSTESİ xv

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ xvi

SİMGELER VE KISALTMALAR xvii

BÖLÜM I 1

GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu 2

1.2. Araştırmanın Amacı 3

1.3. Araştırmanın Önemi 4

1.4. Araştırmanın Varsayımları 4

1.5. Sınırlılıklar 4

1.6. Tanımlar 4

1.7. İlgili Araştırmalar **5**

BÖLÜM II **7**

YAZIN ÇEVİRİSİ **7**

2.1. Yazın Çevirisi ve Türleri **7**

2.1.1. Sanatsal Dil Kullanımı ile İlgili Problemler **10**

2.1.2. Dilbilgisel Problemler **11**

2.1.3. Kültürel Sözcükler ve Kavramlar **11**

2.1.4. Zamansal Farklılıklar ile İlgili Problemler **12**

2.1.5. Yazınsal Türler ve Teknikler ile İlgili Problemler **13**

2.2. Roman Çevirisi **13**

2.3. Arapçadan Türkçeye ve Türkçeden Arapçaya Çevrilen Romanlara Genel bir Bakış **14**

BÖLÜM III **19**

DEYİM **19**

3.1. Deyim **19**

3.1.1. Deyimlerin Genel Özellikleri **20**

3.1.2. Yapılarına Göre Deyimler **23**

3.1.2.1. Cümle Yapı Grubunda Olan Deyimler ***23***

3.1.2.2. İsim Yapı Grubunda Olan Deyimler ***26***

3.1.2.3. Mastar Yapı Grubunda Olan Deyimler ***26***

3.1.2.4. Fiil Yapı Grubunda Olan Deyimler ***27***

3.1.2.4.1. Birleşik Fiil Yapısında Olan Deyimler *27*

3.1.2.4.2. Bir Fiilimsi Üzerinde Oluşan Deyimler *27*

3.1.2.5. Edat Yapı Grubunda Olan Deyimler ***29***

3.2. Hikâyeye Dayanan Deyimler **29**

3.3. Dua ve Beddua Deyimleri **30**

3.4. Deyimler ve Birleşik Sözcükler 31

3.5. Deyimler ve Atasözleri 32

BÖLÜM IV 35

ARAPÇADA DEYİM KAVRAMI 35

4.1. Taʿbîr 37

4.1.1. Taʿbîrin Özellikleri 37

4.1.2. Yapısı Bakımından Taʿbîrler 39

4.1.3. Taʿbîr'in çıkış noktaları 40

4.2. Deyimlerde Yer Alan Edebi Sanatlar 42

4.2.1. Mecâz 42

4.2.2. İstiâre 43

4.2.3. Mecâz-ı Mürsel 45

4.2.4. Kinâye 47

4.2.5. Teşbîh 48

BÖLÜM V 51

DEYİM ÇEVİRİSİ 51

5.1. Deyim Çevirisi 51

5.2. Deyim Çevirisinde Eşdeğerlilik Yaklaşımları 55

5.3. Mona Baker'in Çeviri Stratejileri 57

5.3.1. Birebir Örtüşen Deyimler 58

5.3.2. Farklı Sözcüklerle Eşdeğer Deyimler 58

5.3.3. Açımlama Yapılan Deyimler 59

5.3.4. Çıkarma ile Yapılan Deyim Çevirisi 60

5.4. Deyim Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar 61

BÖLÜM VI 65

YAŞAR KEMAL'İN YER DEMİR GÖK BAKIR ADLI ROMANINDA YER ALAN DEYİMLERİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ 65

6.1. Yaşar Kemal ve Eserleri 65

6.2. İbrâhim ed-Dâkûkî 69

6.3. Eserde Geçen Deyimler 70

6.4. Seçilen Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi 89

6.4.1. Anlamca Farklı Kelimelerle Örtüşen Deyimler 90

6.4.2. Çıkarma Yapılan Deyimler 109

6.4.3. Açımlama Yapılan Deyimler 116

6.4.4. Anlamca Birebir Örtüşen Deyimler 133

6.4.5. Arapça Çevirisinde Deyim Kullanılan İfadeler 146

6.5. Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu 149

BÖLÜM VII 159

SONUÇ 159

KAYNAKLAR 163

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Eserde Geçen Deyimler* 71

Tablo 2. *Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu* 149

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Deyim stratejisinin kullanım sıklığı……..160

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Bu çalışmada, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde uygulanan şu transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Sesliler

ـَ : a	ا، ـا، ى : â
ـِ : ı, i	ي : î
ـُ : u, o	و : û

Sessizler :

ض : ḍ- ż	ء : ʾ
ط : t	ب : b
ظ : ẓ	ت : t
ع : ʿ	ث : s̱
غ : ġ	ج : c
ف : f	ح : ḥ
ق : ḳ	خ : ḫ
ك : ñ	د : d
ل : l	ذ : ẕ
م : m	ر : r
ن : n	ز : z
هـ : h	س : s
و : v	ش : ş
ي : y	ص : ṣ

SİMGELER VE KISALTMALAR

c.	cilt
çev.	çevirmen
İ.A.	İslam Ansiklopedisi
s.	sayfa
T.D.E.A	Türk Dili Edebiyatı Ansiklopedisi
T.D.K.	Türk Dil Kurumu
T.D.V.İ.A.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TEDA	Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk kültür sanat ve edebiyat eserlerinin dışa açılımını destekleme projesi
t.y.	Tarih yok

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsan ruhuna hitap eden edebi etkinlikler, kişilerin ihtiyaçlarından doğmuş, insanlar manevi bir haz ve doygunluk duyma hissiyle bu etkinliklere yönelmiştir. Bu etkinlikler zaman içerisinde gelişerek günümüze kadar erişmiştir.

Geçmişten günümüze insanlar, birbirlerine duydukları ihtiyaçtan dolayı etkileşim içinde olmuşlardır. Bundan dolayı milletlerarası alışveriş gerek ticâri gerek kültürel anlamda günümüze kadar süregelmiş ve sürmeye de devam etmektedir. Bu etkileşimi sağlayan en önemli vasıta çeviri olmuş ve çeviri sayesinde uluslar birbirlerinin ticâretinden, siyasetinden, dilinden, kültüründen ve eserlerinden etkilenmişlerdir.

Yazın çalışmaları, başka bir deyişle edebiyat da göçler, savaşlar ve bunun gibi başka nedenlerden dolayı sadece o etkinliği gerçekleştiren ulusla sınırlı kalmamış, çeviri yoluyla başka uluslara aktarılmış ve onların da ilham almalarını, yeni yazın eserleri çıkarmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla toplumların birbirlerini tanımasında, birbirlerinden ilham almalarında çeviri kavramı bu denli önemli bir işleve sahiptir.

TDK'nın (2011) bir dilden başka bir dile aktarma olarak tanımladığı çeviri eylemi gerçekleştirilirken dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bunlardan biri de çeviride bütün metnin mi yoksa tek tek kelimelerin anlamının mı esas alınacağı sorusudur; birebir çeviri yapmak özellikle toplumlara özgü bazı unsurların yanlış anlaşılıp, kargaşaya yol açmasına neden olabileceğinden çevirinin bir bütün olarak anlamlandırılması kabul görmüştür.

Çeviride dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise; toplumun birliğini ve ulus olmalarını sağlayan, ruhunu yansıtan olguları ve toplumun kendine has olan özellikleri, yani kültürel unsurları dikkatlice ele alıp, aktarma konusudur (Üçgül, 2013, s.132).

Dilin ve iletişimin önemli bir unsuru olan ve aynı zamanda her dilin kendi kültürüne özgü ifadelerden oluşan deyimler ise az sözcükle çok şey ifade etmeyi sağlamaktadır. Bu sebeple deyim çevirisi çevirmenler için herhangi bir metni çevirmekten daha zor olmakta ve yapılan çevirilerde deyimlerin birebir çevirisi nadiren görülmektedir. Deyim aktarımı yapılırken çevirmenin üzerine düşen en önemli iş, hedef dilde aynı anlamı sağlayacak ifadeyi bulmaktır.

Konuyla ilgili Retsker:

> 'Çevirmen çevirdiği dildeki kalıplaşmış söz varlıklarını çok iyi bilip ayırt edebilmeli, ne ifade ettiklerini bilmelidir. Kalıplaşmış söz varlıklarından olan deyimlerin çevirisini yaparken, o deyimin içerdiği mesajı aktarmalı, hatta imkân dâhilinde eşdeğerini çevirmelidir. Bütün bunları yapabilmesi için birçok alanda bilgi sahibi olmalıdır' (Aktaran Güneş, 2008, s.44) demiştir.

Edebi eserler, deyim konusunda zengin metinler olduğu için, yazınsal eserlerde, özellikle de romanlarda deyimlerin farklı versiyonlarına rastlamak mümkündür.

Çalışma, İbrâhim ed-Dâkûkî tarafından 'الأرض حديد السماء نحاس' adıyla Arapçaya çevrilen Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' (Dağın Öte Yüzü) adlı romanında yer alan deyimler ile Arapça çevirisinde yer alan deyimlerin eşdeğerlik bağlamında sözdizim, anlambilim ve pragmatik açılarından incelenmesini konu almaktadır.

Türkçe ve Arapçadaki deyimlerin karşılaştırılması yapılırken iki dil arasındaki kültürel benzerlikler ve farlılıklar ele alınmıştır.

Çalışmada Mona Baker'ın eşdeğerlik stratejileri temel alınarak günlük yaşamda sık kullanılan deyimler seçilmiş, aynı zamanda bölgesel ağızla kurulmuş deyim örneklerine de yer verilmiştir. Çalışmada yüz doksan deyime yer verilmiş ve bu deyimlerin doksan dokuzu eşdeğerlik bağlamında incelenmiştir.

1.1. Problem Durumu

Deyimler, her dilin kendi kültürüne özgü olduğundan bir kültürde bulunan ögelerin başka bir kültürde bulunmaması çok karışılaşılan bir olgudur. Dolayısıyla bir eser başka bir dile çevrilirken deyimlerin birebir aktarımını görmek oldukça zordur.

Deyim çevirisi yapılırken kaynak metne yakın olmasına ve aynı zamanda yabancı okurlar için anlaşılır şekilde aktarılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Üçgül, 2009, s.161). Deyim çevirisinde önemli olan kelimelerin aktarılmasından öte, kültürün aktarılması ve kaynak dildeki deyimin o kültürde anlaşılan anlamı belirlenip, hedef dilde o anlamı

sağlayacak eşdeğer deyim bulunmasıdır. Diğer türlü, deyimin kelime kelime çevirisi herhangi bir anlam ifade etmeyecektir (Doğru, 2004, s.88).

Deyim çevirisi, çevirmen için kolay olmayan bir çeviri eylemi olup, bu gibi söz öbeklerinin çevirisini yapabilmek için çevrilen dilin kültürüne bütünüyle hâkim olmak gerekir. Deyimin doğru anlaşılması hedef dili iyi bilmeyi, doğru aktarılması ise kaynak dilin iyi bilinmesini gerektirir (Doğru, İşler, 2013, s.85).

Bu çalışmada, İbrâhim ed-Dâkûkî tarafından 'الأرض حديد السماء نحاس' adıyla Arapçaya çevrilen Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' (Dağın Öte Yüzü) adlı romanında yer alan deyimler ile Arapça çevirisinde yer alan deyimlerin eşdeğerlik bağlamında incelenmesi gerekmektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Tarih boyunca milletler birbirleriyle siyasi, ekonomik ve ticâri alanda çeviri aracılığıyla etkileşim halinde olup, bilgi alışverişinde bulunmuşlardır. Geçmişte bu etkileşimin sonucu olarak doğan çeviri bilimi özellikle son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Her ne kadar çeviri işleminin tarihi geçmişe dayansa da bu alandaki bilimsel çalışmaların yakın tarihte gerçekleştirildiği bilinmektedir. Bu alandaki çalışmalar artmış olsa da yapılan çalışma sayısı yeterli değildir. Türkçeden Arapçaya yapılan çeviri inceleme çalışması açısından ise, son yıllarda gerek edebi alanda gerekse diğer alanlarda yapılan çeviri sayısı hız kazanmıştır. Yayınevlerinin şahsi çabasının yanında Kültür Bakanlığı TEDA destekli çeviriler çoğalmıştır.

Deyim çeviri eleştirisi, kaynak metin ile hedef dile çevrilmiş metinlerde yer alan deyimlerin karşılaştırmalı olarak çözümlenmesidir. Bu çözümlemedeki amaç, çevirmenin yanlış veya doğru yaptığını araştırmaktan ziyade çevirmenlerin kullandıkları stratejiler, normlar hakkında genellemeler yapabilmektir.

Bu çalışma, Türkçeden Arapçaya çevrilen Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanında yer alan deyimler ile Arapça çevirisindeki deyimlerin eşdeğerlik açısından incelenerek sözdizim, pragmatik ve anlambilim açılardan karşılaştırmalı olarak çözümlenmesini amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışmanın, deyim ve deyim çevirisiyle ilgilenen araştırmacılara yeni fikirler vermesi, özellikle Arapça ve Türkçe deyimler konusunda yapılacak araştırmalara katkı sağlaması ve yeni çalışmalara örnek oluşturması bakımından önem arzetmektedir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir:

1. Deyim, çevrilebilir bir yapıdır.
2. Deyim çevirisinde kültürel farklılıktan doğan zorluklar bulunmaktadır.
3. Modern Arap Dilinde, Klasik Arapçanın aksine deyim ve atasözü farklı kavramlardır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

Türkçeden Arapçaya İbrâhim ed-Dâkûkî tarafından yapılan çeviride yer alan deyimler ile Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı romanında yer alan deyimlerle sınırlı tutulmuştur.

Çalışmada kullanılan kaynaklar, Arapça, İngilizce ve Türkçe kaynaklarla sınırlı tutulmuştur.

1.6. Tanımlar

Deyim: Genellikle gerçek anlamdan uzaklaşmış birden çok sözcükten oluşan, bir kavramı ya da durumu karşılayan kalıplaşmış sözcük gruplarıdır.

Mecâz: İlgi veya benzetme sonucu gerçek anlamının dışında kullanılan kavramdır.

Temel anlam: Bir sözcüğün anlattığı ilk ve asıl kavrama denir.

Yan anlam: Temel anlamdan kaynaklanan, onunla anlam, biçim ya da herhangi bir başka ilişkisi bulunan ikincil anlamlardır.

Bağlam: Bir sözcüğün birlikte bulunduğu diğer sözcüklerle oluşturduğu ve anlamını açıklığa kavuşturan bütünlüktür.

Teşbîh: Bir nesne, olay veya eylemdeki herhangi bir özelliğin daha güçlü ve etkili bir şekilde ifade edilebilmesi için kendisiyle maddi veya manevi benzerlik ilişkisi içinde olduğu düşünülen başka bir nesne, olay veya eylemin özelliğinden faydalanılarak anlatılmasıdır.

Anlambilim: Sözcüklerin, öbeklerin, cümlelerin anlamını inceleyen daldır.

Kullanımbilim (Pragmatik): Eyleme dayalı bu düşünce yapısında işin nasıl yapıldığından ziyade nereye vardığı gibi sonuçlar incelenir.

Sentaks: Bir cümleyi oluşturan kelime türlerinin arasındaki ilişkileri inceleyen ve sınıflamalar yapan dil bilgisi koludur.

Eşdeğerlik: Geniş anlamıyla, kaynak metinde anlatılanın en yakın ve en doğru dengini hedef dilde oluşturabilmektir.

1.7. İlgili Araştırmalar

Abdulcelil Bilgin (1999) 'Kur'an'daki Deyimler ve Kullanımı' adlı Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yaptığı yüksek lisans çalışmasında deyim konusuna Kur'an-ı Kerim'de yer alan deyimlere ve bu deyimlerin nasıl kullanıldığına dair bilgiler vermiştir.

Erdinç Doğru (2004) 'Modern Arapçadaki Deyimlerin Semantik, Sentatik ve Pragmatik Yönlerden İncelenmesi ve Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri' konulu Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yaptığı doktora çalışmasında; modern Arapçadaki deyimlerin anlambilimsel ve yapısal açıdan karşılaştırmasını yapmış, deyim öğretimine ilişkin bilgi ve önerilere yer vermiştir.

İnayetullah Azimov (2012) 'Kur'an'daki Deyimler, Kırgızca Karşılıkları ve Arapça Öğretiminde Kullanımları' adlı Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yaptığı doktora çalışmasında; deyimbilim konusuna değinmiştir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan deyimlerin Kırgızca karşılaştırmasını yapmış ve son olarak Arapça deyimlerin öğretimiyle ilgili bilgilere yer vermiştir.

Muhammed Özcan (2013) 'Kur'an-ı Kerim'deki Bazı Deyimlerin Çeviri Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi' adlı Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yaptığı doktora çalışmasında; kutsal metin çevirilerine, Türkiye'de yapılan Kur'an-ı Kerim çevirilerine ve Kur'an-ı Kerim'deki deyimlere yer vermiştir.

Murat Yiğit (2015) ‘Arapçada Deyimler ve Kur’an-ı Kerim’de Kullanımı’ adlı Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yaptığı yüksek lisans çalışmasında; deyim kavramına, deyimlerde bulunan edebi sanatlara ve Kur’an-ı Kerim’de yer alan deyimlere yer vermiştir.

Arife Eray (2018) ‘*Diriliş Ertuğrul’* Dizisinin Arapça Altyazı Çevirilerinde Deyimsel Aktarım’ adlı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yaptığı yüksek lisans çalışmasında; deyim, çeviri ve eşdeğerlik kavramlarına yer vermiştir.

Şeyma Zeynep Dolgun (2018) ‘ Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü Adlı Eserinin Arapçaya Çevirisindeki Kültürel Ögelerin Hedef Odaklı Kuram Işığında İncelenmesi’ adlı Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü’nde yaptığı yüksek lisans çalışmasında; çeviri ve kültür kavramlarına yer vermiştir.

Merve Tekin (2019) ‘Mahmud Derviş’in ‘Cidâriyye’ Adlı Şiirinin ve Çevirilerinin Eşdeğerlik Açısından Değerlendirilmesi’ adlı Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde yaptığı yüksek lisans çalışmasında; çeviri, şiir ve eşdeğerlik kavramlarına yer vermiştir.

BÖLÜM II

YAZIN ÇEVİRİSİ

2.1. Yazın Çevirisi ve Türleri

Yazın metinlerinin varoluş tarihi çok eski zamanlara dayanmakta ve hemen hemen her toplumun yazın metinleriyle ilgili çalışmaları bulunmaktadır. Çünkü yazın etkinlikleri daha önce de bahsedildiği üzere, kişilerin manevi ve ruhî ihtiyaçlarından doğmuştur. Bu bağlamda yazın çalışmaları kendini geliştirerek, yeni türler üreterek günümüze kadar gelmiştir.

Bir metnin veya bir ifadenin daha güzel ve ahenkli olmasını sağlayan yazın metninin tarifini Aksoy (2002, s.53) şu şekilde yapmıştır: 'Yazın metinleri, diğer metin türlerinden farklı olarak yazarın kendi seçimi ve birikimi doğrultusunda oluşturduğu, olağandışı ve alışılmamış sözcük ve anlatımların belirli bir etki uyandırmak amacıyla kullanıldığı bir ortamdır.' Aksoy'un da belirttiği gibi yazın metinleri herhangi bir metinden farklı olarak, kendine has kuralları olan metinler olarak tanımlanabilir. Ayrıca 'yazın metinlerinde, günlük dilde bir arada kullanılması mümkün olmayan, garipsenecek bir ilişkilendirme ile sözcüklerin çağrışımlarından yararlanarak, mantığa aykırı yeni bağdaştırmalar görülebilmektedir' (Özkan, 2015, s.71).

Göktürk (1994, s.37, 38), yazın metnini kendine has dilden oluşan metinler olarak ifade etmiştir. Bir diğer deyişle yazın metni özgün olmasıyla diğer metinlerden ayrılmaktadır. Bu da yazın metninin belli normlara sığdırılamayacağı anlamına gelmektedir.

Yazın çevirisi ise toplumlar arası yaşanan göçler, savaşlar, ticâret ve bunun gibi başka olaylar sonucunda ortaya çıkmış, geçmişi eskiye dayanan bir süreç olarak bilinir. Bu süreçle birlikte toplumlar birbirlerinin kültürlerini ve edebiyatlarını tanımışlar ve bunun neticesinde bazı eserler dünyaya yayılıp evrenselleşmiştir. Yazın çevirisi sayesinde yazarlar mesajlarını dünyaya iletme imkânı bulmuşlardır (Gülmüş, 2003, s.103).

Dolayısıyla milletleri birbirleriyle kaynaştıran, nice değerlerin tanınmasına yardımcı olan yazın çevirisinin önemi büyüktür.

Diğer metinlerden farklı olan yazın metinlerinin aktarımının da farklı olduğu, yazın çevirisi için diğer metinlerde olduğu gibi değişmez kuralların bulunmadığı söylenebilir. Ayrıca her bir yazın metni kendi başına değerlendirilmelidir (Göktürk, 1994, s.39). Dolayısıyla bir yazın metninde yapılan çeviri metodunun bir başka yazın metni çevirisinde de aynen uygulanması oldukça zor olmakla birlikte genel anlamda yazın çevirisi, özgün metnin hem anlamını hem de iletisini çeviri metnine yansıtmalıdır (Aktaran Aksoy, 2002, s.54).

Yazın çevirisinin amacı, yukarıda da belirtildiği üzere, metnin hem anlamını hem de vermek istediği mesajı aktarmaktır. Bunun için metni aktarırken deyim, atasözü gibi kültüre ait olan unsurlar göz ardı edilmemelidir (Aksoy, 2002, s.57). Bu nedenlerden dolayı yazın çevirisinde, metni birebir aktarmak oldukça güçtür. Çünkü yazın çevirisinde ortaya konmak istenen basit bir metin değil, aynı zamanda o millete ait olan kültür, gelenek ve göreneklerdir (Üçgül, 2013, s.127).

Göktürk (1994, s.47) yazın çevirisinin amacını, metnin mesajını veya ne için yazılmış olduğunu aktarabilmek olarak açıklamış ve yazın metninde işlevin önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir. Başka bir deyişle edebi eserin hangi maksatla kaleme alındığı, hangi türde yazıldığı, kimlere hitap etmekte olduğu tespit edilmelidir.

Levy yazın çevirisinde işlevin önemli olduğunu vurgularken, yazın çevirmeninin aslından farklı bir eser ortaya koyması taraftarı değildir. Aksine yapılan çevirinin, çeviri olduğunun anlaşılması taraftarıdır (Aktaran Göktürk, 1994, s.41). Yani çevirinin aslına uygun olması gerektiğini savunur.

Öte yandan, yazın çevirilerinin birebir olmaması gerektiğini, yazın eserlerini başka bir dile aktarırken amacın, eserin tıpatıp aynısını aktarmak olmadığını ve ona en yakın formunu aktarmak olduğunu savunanlar da bulunmaktadır. Bu kişilere göre okuyucu eseri okuduğunda esere yabancı olmamalıdır (Çoruk vd., 2016, s.118). Bundan dolayı kaynak kültür ve dil ile hedef kültür ve dil arasındaki farklılıklar iyi tespit edilip, ona uygun bir çeviri stratejisi belirlenmelidir.

Elbette yazın çevirisinde de çeviri kuramları uygulanır, fakat bir bilimsel çeviri veya resmi evrak çevirisi gibi belli başlı kurallara bağlı kalmak gibi bir durum söz konusu değildir. Yazın çevirisi, bir anlamda çevirmenin ortaya koyduğu eserdir.

Yazın çevirisinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise edebi metinlerin çoğu zaman bilgi birikimi gerektiren, okunabilirlik ve akıcılık açılarından anlaşılması zor metinler olabilmesi nedeniyle çevrilen metin aslını korumalı, anlaşılması ne kaynak metinden daha zor, ne de daha kolay olmalıdır. Ana dildeki zorluk derecesi korunmalıdır. Yazar tarafından dil ve içerik açısından bir zorluk oluşturulmaya çalışılmışsa, bu durumda bu zorluk yansıtılmalıdır (Salman, 1996, s.252).

Çevirmen, yazın metnini cümle cümle çevirmek yerine, eseri bir bütün olarak ele alıp çevirinin bu şekilde aktarımını sağlamalıdır. Ayrıca yazın çevirmeni iki dili, yani hem kaynak dili hem de hedef dili iyi bilmeli, Gülmüş'ün (2002, s.103) tabiriyle iki dilli, iki kültürlü olmalıdır. Levy'e göre çevirmen metni kavramalı, yorumlamalı ve son olarak da uygun karşılığını bulup, o metni oluşturmalıdır (Aktaran Göktürk, 1994, s.41).

Kloepfer ise konuyla ilgili 'yazın çevirisinde, çevirmen yalnız kaynak metne ya da yalnız çeviri okurunun beklentilerine bağlı kalmak gibi, tek doğruya saplanmaz, bu iki etkeni de yerine göre sürekli göz önünde tutar' demiştir (Aktaran Göktürk, 1994, s.40).

Yazın çevirisi dört aşamadan oluşmaktadır. Bu aşamalar okuma, anlama, yorumlama ve değerlendirme aşamalarıdır. Okuma aşamasında çevirmen çevireceği eserin önce türünü (tiyatro, şiir, öykü, roman v.b.) belirler. Türünü belirledikten sonra ikinci aşama olan anlama aşamasına geçer ve eserin iletmek istediği mesajın ne olduğunu saptar. Son olarak sanat eseri olarak yorumlama ve değerlendirme aşaması gelir. Bu aşamada çevirmen esere kendinden bir şeyler katabilmektedir. Bu aşamaları takip ederek, çevirmen metni hedef dilin okuyucusunun anlayabileceği duruma getirir. Bütün bunlar çevirmenin doğru çeviri yapabilmesi için üzerinde durması gereken aşamalardır. Dolayısıyla yazın çevirmeni dile hâkim olup, o dilin kültürünü çok iyi bilmesinin yanısıra edebi zevkinin ve becerisinin de olması güzel bir aktarım yapmasını sağlayabilir.

Yazın türleri arasında yer alan anlatımcı metin türleri tiyatro, öykü, şiir ve roman olarak sınıflandırılabilir. Bu tür yazın çevirilerinde, biçimsel özelliklerinden ziyade mesaj verme özellikleri öne çıkmaktadır (Göktürk, 1994, s.27). Yazın türlerinin çevirileri tek tek incelendiğinde şu sonuçlara varılır:

Tiyatro eserini, 'hayat olaylarını, bir sahne üzerinde canlı ve hareketli göstermek için yazılan edebi türdür' diye tarif etmek mümkündür (Güzel ve diğerleri, 1992, s.334). Tiyatro, seyirciler önünde oyuncuların temsil etmesi maksadıyla yazılmış veya tasarlanmış eserdir. Tiyatro eserleri sözlü veya yazılı olabilir (Kabaklı, 2008, s.402). Diğer yazın

türlerinden farklı olarak tiyatro eserleri sadece metinden ibaret olmayan, hem görsel hem de işitsel ögelerden oluşan eserlerdir. Bu ögeler arasında metin dışında sahne yönergeleri de yer alır. Tiyatro çevirisindeki zorluk ise tiyatro eserlerinde olayların ve kişilerin yer almasından kaynaklanmaktadır (Güzel ve diğerleri, 1992, s.334). Fakat asıl sorun herhangi bir kuramın bulunmayışıdır. Ayrıca çevirmenin çevirdiği tiyatro metnini izleyen kesimin, izledikleri gösteriyi yadırgamaması gerekmektedir (Aksoy, 2002, s.150).

En eski sanat türlerinden, Yahya Kemâl'in söylemiyle, ' kalpten geçen bir hâdisenin lisan hâlinde tecelli edişi' (Bayrak, 2011, s.402) olan şiir; edebi türlerden olup uyak, ölçü, estetik gibi unsurları bünyesinde barındırır. Şiirde imalar ve devrik ifadeler yer aldığı için her şairin kendi dilinin var olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bundan dolayı bir şiiri başka bir dile aktarmak, yazın çevirisinde çevirmeni en çok zorlayan alandır. Şiir çevirmeninin hedef dili bilmesi yetmez, aynı zamanda şiirle ilgilenen, şiirin her yönünü iyi bilen biri olması gerekmektedir (Aksoy, 2002, s.131).

TDK tarafından (2011) 'gerçek veya tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü' olarak tanımlanan öykü veya bir diğer adıyla hikâye, 'hayatın küçük anlarını olaylar, kişiler, zaman ve mekân unsurlarıyla ve edebi dilin imkânlarıyla sunmaktır' şeklinde açıklanmıştır (Elmas, 2017, s.1). Elmas'a göre hikâye, yazarın hayatın içinde sanatçı ruhunu harekete geçiren olay veya durumla karşılaşması sonucu ortaya çıkar (Elmas, 2017, s.1). Öyküde yazar, okuruyla etkileşim halinde olup, içinde yaşadığı ânı ele alır ve okurda da bu ânın bilincini uyandırmak ister. Dolayısıyla yazar okurla birlikte yolculuğa çıkar ve bu bağlamda 'gerçek iletişim amaçladığı için, okura bitmiş, okurun tüketimine hazır bir malzeme sunmaz' (Sayın, 1999, s.67). Bundan dolayı öykü çevirmenin bütün bu etmenleri göz önünde bulundurarak çeviri yapması beklenir. Çevirmenin diğer yazın türleri çevirisinde olduğu gibi dil içi ve dil dışı bütün unsurları göz önünde bulundurarak çeviri yapması başarısını arttırabilir (Aksoy, 2002, s.102).

Yazın çevirisinin diğer metin türlerine kıyasla bazı zorlukları bulunmaktadır. Bu zorlukları Aksoy (2002, s.83), şu şekilde sıralamaktadır:

2.1.1. Sanatsal Dil Kullanımı ile İlgili Problemler

Yazın eserlerinde, genellikle diğer eserlerdeki gibi sade, yalın bir dil kullanılmaz, aksine bu tür eserlerde mecâz, istiâre, kinâye v.b. gibi söz sanatlarını içeren sanatsal bir dil hâkimdir (Aksoy, 2002, s.83). Her milletin söz sanatları birbiriyle aynı olmayabilir hatta

bazı söz sanatları başka bir dilde yer almayabilir. Bu gibi durumlarda çeviri yapmak çevirmen için zorlaşır.

Konuyla ilgili Göktürk (1994, s.39) yazın çevirilerinin zorluğunun kullanılan sözcüklerin temel anlam yerine yan anlamlı oluşundan kaynaklı olduğunu ve bu durumun da çeviriyi zorlaştırdığını belirtmiştir.

Hedef dilde yer almayan bir söz sanatını onun yerini tutabilecek başka bir söz sanatıyla çevirmek çevirmenin görevlerindendir. Bundan dolayı çevirmen, metinde yer alan söz sanatının farkına varıp, söz sanatını çevirdiği dile uyarlayabilmelidir (Salman, 1996, s.252). Çevirmen için önemli olan, sanatsal dil kullanımının ne olduğundan çok teknik ve anlamsal özelliği açısından nasıl oluşturulduğu ve nasıl hedef dile aktarıldığıdır (Aksoy, 2002, s.83).

Bu sayılan nedenlerden dolayı yazın çevirisi diğer çevirilere oranla çevirmenin işini zorlaştırdığı için çevirmen bu zorlukların üstesinden gelip, okuyucu tarafından yadırganmayacak bir eser çıkarmalıdır.

2.1.2. Dilbilgisel Problemler

Yazın çevirisinde, dilbilgisel problemler diğer metinlere oranla daha fazla öne çıkmakta, bu problemler kaynak dille, hedef dilin dilbilgisi kuralları örtüşmediği durumlarda baş göstermektedir. Çünkü yazın çevirilerinde, ahengi sağlamak için bazen devrik cümleler kurulmakta ve bu durum da çeviride sorun oluşturmaktadır (Aksoy, 2002, s.86).

> Konuyla ilgili Aksoy (2002, s.99) 'Hedef yazında kaynak yazında kullanılmış olan tekniklerin bulunmaması, çevirmeni zorlayan ve hedeflerine göre yeni yöntemler bulmasını ve uygulamasını gerektiren bir durumdur. Özellikle kaynak dilin hedef dile göre çok daha tanınmış olduğu ve baskın geldiği durumlarda, hedef dile ve yazınına var olmayan bu teknikleri dayatmak uygun ve doğru olmaz. Geçmişte çevirinin hedef dili "eğitmek", kaynak dil gibi kusursuz bir düzeye getirmek için kullanılması görüşü artık geçerliğini yitirmiştir. Günümüzde çevirmenler dilbilgisel sınıflanmaları, hedef okuyucunun kolaylıkla anlayabileceği gibi değişikliklere uğratmakta kendilerini özgür hissetmektedirler.' demiştir.

Bu durumu aşmak için daha önce de bahsedildiği gibi eserin çevirmen tarafından okunup, metnin iyi anlaşılması ve çevirinin hedef dildeki eşdeğerinin bulunması uygun olacaktır.

2.1.3. Kültürel Sözcükler ve Kavramlar

Her milletin, yaşadığı toplumun yazılı olmayan kuralları, sürdürdükleri gelenek ve görenekleri vardır. Bu kurallar bütünü, bir diğer adıyla kültür, dile yansımaktadır (Aksoy,

2002, s.88). Kültür, çeviride dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardandır. Her milletin, dini inançları, yaşayış biçimleri ve yaşadıkları coğrafya nedeniyle kullandıkları sözcükler farklılaşabilir, örneğin Hintlerde 'inek' kutsal sayılırken, Türklerde böyle bir durum söz konusu değildir veya Araplarda 'deve', 'çöl' gibi sözcüklere dayalı ifadeler yer alırken, çöl şartlarında yaşamayan bir milletin dilinde bu tür ifadeler bulunmayabilir.

Erten (l993, s.70,75) "Çeviride Kültürel Etkenler" adlı makalesinde konuyla ilgili aşağıdaki örnekleri vermektedir:

> '"kahvaltı" kelimesi evrenseldir fakat içerdiği kültürel anlam farklıdır. Türkler için kahvaltı denilince öncelikle peynir, ekmek, zeytin ve çay gelir ama bir İngiliz için "bacon and eggs" kahvaltıda anlam taşır. Kültürel objeler de uluslara göre değişik anlam çağrıştırırlar. Örneğin çay dendiği zaman bu beraberinde "süt" "limon", "bisküvi", "kek", "kurabiye" gibi kavramları ya da günün değişik saatlerinde içilmeyi hatırlatır."

Kültürlerin benzeşmesi, çeviri işini kolaylaştırırken, farklılaşması ise çevirmenin kültürel ögelerin yerine en uygun kavramı bulup, kullanmasını gerektirmektedir.

Erten (1993, s.70,75), ulusların, yaşadıkları coğrafi bölgelerden veya kültürel unsurlardan kaynaklanan birtakım sözcükleri dillerinin odak noktası haline getirmiş olduklarını ve bu sözcükler ile ilgili bilgi sahibi olmadan, dillerine hâkim olmanın mümkün olmadığını belirtmiştir. Örnek olarak, İngilizler için spor, Fransızlar için şarap ve peynir, Almanlar için sosis, İspanyollar için boğa güreşleri, Eskimolar için kar, Avustralyalılar için kangurular verilebilir. Dillerin odak noktası haline gelmiş sözcüklerden dolayı kaynak ve hedef dil arasındaki kültürel farklılıkların yanlış algılanması çeviri problemlerinin ortaya çıkmasına sebep olabilir. Dolayısıyla bu durum doğrudan çeviriyi etkilemektedir.

2.1.4. Zamansal Farklılıklar ile İlgili Problemler

Bir yazın eseri, zaman içinde kültürel veya dilsel etkenlerden dolayı değişikliğe uğrayabilir, çağlar geçtikçe modernleşme faktörleri ortaya çıkabilir, zamana ve şartlara göre uyarlamalara ihtiyaç duyabilir. Bununla bağlantılı olarak çevirmen sadece eserin kendisini çevirmiş olmaz, aynı zamanda yapılandırarak eseri tekrardan ortaya koyması (Aksoy, 2002, s.93), bütün bu değişiklikleri göz önünde bulundurması gerekir. Okuyucuyu çekebilmek ve okuyucunun daha rahat anlamasını sağlamak için eski metinlerdeki dilin modernleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkar. Günümüzde de birçok edebi eserin zamana uyarlanarak tekrardan yazılmasının örnekleri vardır. Victor Hugo'nun 1831 yılında Notre-Dame'ın Kamburu adlı eserinin tiyatroya aktarılırken uyarlanması, bu tür uyarlamalara örnektir. Çünkü 19. yüzyılda yazılan bu eserin, o dönemde kullanılan dili ile günümüzdeki

dil aynı olmamakta ve çeviri yapılırken, anlaşılmasının kolay olması için çeviri yapılan dönemin dilinin kullanılması gerekmektedir.

2.1.5. Yazınsal Türler ve Teknikler ile İlgili Problemler

Hedef yazın içinde var olmayan bir tür veya teknik ya da tam tersi olarak kaynak kültürde var olup da hedef kültürde var olmayan bir tür veya teknik ile karşılaşılması, çevirmenin işini zorlaştırmaktadır. Bunun üstesinden gelmek çevirmenin maharetine bağlıdır. Örneğin; Tanzimat döneminde yapılan çeviriler sayesinde, tiyatro ve roman gibi düzyazı türleri daha yeni Türk Edebiyatına girmesine rağmen 1885 yılında Şemsettin Sami Robinson Cruzo'yu çevirirken, çeviri metnine sadık kalmış ve düzyazı kullanmıştır (Aksoy, 2002, s.96).

Sonuç olarak yazın metni, diğer metinlerden farklı olduğu için çevirisi de diğer metinlere nazaran daha zor olmakta, yazın çevirisinde dile yansıyan kültür farklılıkları ve eşdeğerlik ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunlarla başa çıkmak için çevirmenin birçok alanda yetenekli olması, iyi bir filolog olması, aynı zamanda iyi bir edebi zevke ve bilgiye sahip olması gerekmektedir.

2.2. Roman Çevirisi

Roman, Fransa'da başlangıçta halk diliyle yazılan hikâyeleri ve ilkel roman örneklerini tanımlamak için kullanılmış, zamanla Batı dillerince benimsenmiş ve kaynağı destanlara dayandığı iddia edilen bir tür olarak Avrupa'da doğmuştur. Roman türünün, İspanyol yazar Cervantes'in Donkişot'undan itibaren (XVII. yüzyıl başları) geliştiği ve XIX. yüzyılda zirveye ulaştığı kabul edilir (T.D.V.İ.A., 2011).

Yazın türleri arasında önemli bir yere sahip olan romanın tanımları şu şekillerde yapılmıştır: 'Karakterleri, görenekleri inceleyen, duygu ya da tutkuları çözümleyen, gerçeği andırır ya da nesir şeklinde yazılmış hayal ürünü ve belirli bir uzunluğu olan edebi türdür' (Güzel ve diğerleri, 1992, s.358).

Bir diğer tanımda ise; 'kesin bir tanımının yapılması güç, belli bir biçime veya kurala bağlı olmayan sürekli değişim ve gelişim halinde, edebi bir tür olan roman, uzun anlatıma dayalı, gerçek ya da gerçeğe benzer olayların yanı sıra hayal gücünün işin içine girdiği, sıra dışı olayların var olabildiği; kişi, yer ve zaman kavramının olduğu; birbirleriyle bağlantılı olayları anlatan bir türdür' diye ifade edilmiştir (Aydoğan, 2014, s.18).

TDV İslam Ansiklopedisi (2011) romanı; ‘zamanı, mekânı, olayları ve kişileriyle gerçek hayata ve kurguya dayanan, çok çeşitli anlatım tekniklerinin kullanıldığı edebi eser türüdür’ diye tanımlamıştır.

Bu tanımlardan hareketle romanın, anlatımcı nesir türleri arasında yer aldığı ve belli bir konusu, zamanı, mekânı ve kişileri olan edebi bir yazın türü olduğu anlaşılmaktadır.

Roman, şiir ve tiyatro çevirisi gibi anlatımcı metinlerden ve düz anlatı türlerinden olup, romanda konu, kişiler, çevre, zaman, amaç ve üslup ögeleri bulunmaktadır (Kabaklı, 2008, s.518). Romanın dili günlük dil kullanımından farklıdır. Romanda yazarın kendi oluşturduğu dil hâkim olup, diğer yazın türlerinde olduğu gibi bazen dilbilgisi kurallarının dışına çıkılabilmekte ve romanda kültürel unsurlar belirgin bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda diğer yazınsal türlerde görüldüğü gibi romanda da estetik kaygılardan dolayı edebi sanatların kullanımı görülür (Aksoy, 2002, s.102). Edebi sanatların kullanımı, romanın okuyucuyu kendine çekmesini ve sürükleyiciliğini artırır. Roman, olay örgüsü, konu, zaman, mekân, dil ve üslup, bakış açısı, anlatı, plan ve şahıslardan oluşmakta, (Aktaş, 1984, s.44) ayrıca mektup, günlük, itiraf, otobiyografi, biyografi, tarihsel anlatı gibi birçok yazın biçimi ve yöntemden ilham almaktadır. Romanda temel anlatım yöntemleri ‘sahneleme’, ‘özetleme’, ‘anlatma’ ve ‘gösterme’ şeklinde sıralanabilir (Sazek, t.y., s.1-14).

Yazın türlerinden biri olan romanın çevirisinde çevirmenin dikkat etmesi gereken unsurlardan biri, yazarın üslubunu göz önünde bulundurarak çeviri yapması gerekliliğidir (Göktürk, 1994, s.27). Roman çevirmeni romanı çevirirken ait olduğu dönemi dikkate almalı (Aksoy, 2002, s.103), romanın özelliklerini korumalı ve romanın dil içi ve dil dışı unsurlarını gözeterek, hedef dilde o romanı tekrar yazmalı ve gerektiğinde birtakım sapmalara ve eksiltilere gitmelidir.

Sonuç itibarıyla diğer yazın türlerinde olduğu gibi roman çevirisinde de kültürel olgular, romanın dili, romanın yazılış nedeni ve hedef kitle gibi unsurlar göz önünde bulundurularak bir çeviri stratejisi benimsenmelidir.

2.3. Arapçadan Türkçeye ve Türkçeden Arapçaya Çevrilen Romanlara Genel bir Bakış

Ortak bir tarihe sahip olan Arap-Türk etkileşimi, çok eski zamanlara dayanmaktadır. Bu iki millet geçmişte aynı coğrafyayı, aynı kültürü paylaşmışlar ve bu nedenlerden dolayı iki

ulusun birbirlerine yakınlıkları sürmüş, sürekli bir alışveriş halinde olmuşlardır. Bu alışveriş, kültürel ve edebi anlamda da gerçekleşmiş, modern dönemde Arap-Türk etkileşimi Arapçadan Türkçeye ve Türkçeden Arapçaya çevrilen eserlerle gerçekleşmiştir.

Arap toplumunun Batı medeniyetiyle tanışarak, yeni edebi türlerle karşılaşması, Modern Arap edebiyatının da başlangıcı olarak kabul edilen 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgaliyle başlar. Osmanlı Devleti'nin Mısır valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Fransa'ya gönderdiği kültür heyetlerinin, Batı kültürünü ülkelerine gerek çeviri, gerekse uyarlama yoluyla taşımaları, Arap edebiyatı için bir dönüm noktası olmuştur. Mısır'a kazandırılan yeni edebi türler arasında roman türü de yer almaktadır. Ali Mubârek ve Rifâ'a Râfi'et-Tahtâvi roman türünün öncülerindendir. Tahtâvî'nin roman türüne olan katkısı *Tahlîsu'l-İbrîz fî Telḫîsi Bâriz* ve *ed-Dîvânu'n-Nefîs bi-Îvâni Bâriz* adlı eserleriyle olmuş, eser 1834'te Bulak Matbaasında yayımlanmıştır. Tahtâvî'nin roman türüne olan asıl katkısı ise *Les Adventures de Telemaque* adlı romanı Arapçaya çevirmesiyle olmuştur. *Mevâḳı'u'l-Eflâk fî Vaḳâ'i' Telimâḳ* adıyla çevirdiği bu eser aynı zamanda ilk roman çevirisidir (Er, 1997, s.44).

On dokuzuncu yüzyılın sonlarında Corcî Zeydân'ın (1861-1914) tarihi romanları göze çarpmaktadır. Zeydân, Batıdaki roman modelinden etkilenmiş, aynı zamanda romanlarında öğreticiliği ön plana çıkarmış, eğitici tarihi roman tarzında yirmi iki roman kaleme almıştır. Zeydân'ın tarihi romanları, birbiriyle bağlantılı, birer kaynak eser niteliğindedir (Er, 1997, s.56-58). O dönemde aynı türde roman yazan Nesîb Bey, üç ciltlik *Hafâya Mısr* (1901) adlı romanını kaleme almıştır. Yine Farah Antûn (1874-1922) *Urşelîmu'l-Cedîde* (1903) adlı eseriyle bu tür romana katkı sağlamıştır. Muhammed Huseyn Heykel'in (1880-1956) *Zeyneb* (1914) adlı romanı ise tarihi olmayan ilk edebi roman olarak kabul edilir (Er, 1997, s.44).

Mahmûd Hayret'in *el-Fetâtu'r-Rîfiyye* (Köylü kız 1903) adlı romanı Mısır köylüsünün duygularını aktaran ilk romandır.

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde Batıdan yaptığı birçok çeviri ve uyarlamalarla öne çıkan Necîb Mahfûz gibi edebi alanda önemli şahsiyetlerin kendisinden ilham aldığı Mustafa Lutfî el-Menfalûtî (1876-1924) roman alanında eserler vermiştir. Mustafa Lutfî el-Menfalûtî toplumun çarpık yönlerini *en-Nazarât* (Bakışlar, 1910) ve *el-ʿAbarât* (Gözyaşları, 1915) adlı iki eserinde toplamıştır.

Dönemin önemli şahsiyetlerinden olan Tâhâ Huseyn de roman türünde birtakım eserler vermiştir. Tâhâ Huseyn'in bu alandaki en önemli eseri *el-Eyyâm* (1929) adındaki romanıdır. Bu eseriyle roman anlayışının yerleşmesine vesile olmuştur. Benzer biyografik tarzda kaleme alınmış bir diğer eser ise, İbrâhîm 'Abdu'l-Kâdir el-Mâzinî tarafından kaleme alınan *İbrâhîm el-Kâtib* adlı eserdir. Yirminci yüzyılın diğer roman yazarları 'Abbâs Mahmûd el-'Aḳḳâd, Tevfîḳu'l-Hakîm, Mahmûd Teymûr ve Necîb Mahfûzdur.

1930'lu yıllarda işlenen konular Müslüman kitlelerin isteği doğrultuda oluşmuş, özellikle Muhammed Huseyn Heykel, Batının maddeciliğine karşı doğunun maneviyatçılığını ortaya çıkarmıştır. Tevfîk el-Hakîm'in *'Usfûr mine'ş-Şark* adlı romanında da bunun örneği görülmektedir (Er, 1997, s.44-67).

Edebiyat alanında Nobel jürisinin 1988 yılında Necîb Mahfûz'a layık gördüğü Nobel Edebiyat ödülü, dünyanın ve Türkiye'nin Arap edebiyatını tanımasına fırsat doğurmuştur. Bu bağlamda Arapçadan Türkçeye birçok eser çevirisi yapılmıştır. Başlangıçta çeviriler dini eser niteliğinde olsa da, daha sonra başka alanlarda da çeviriler yapılmıştır. Dini çeviriler dışında yapılan çevirilerden biri Mahfûz'un ünlü romanı *Midak Sokağı'*dır *(Ẕuḳâḳu'l-Midâḳ).* Bu eser yazara verilen ödülden 11 yıl önce Güler Dikmen tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Kitabın çevirisi İngilizceden yapılmış olsa da, Türk yayıncıların Arap edebiyatıyla ilgili kitap piyasasını ne kadar yakından takip ettiğini göstermektedir. Bu romanın ayrıca Hasan Akay tarafından yapılan '*Sokaktakiler*' isimli bir çevirisi daha bulunmaktadır.

Böylelikle kısa hikâyeler, şiirler ve romanlar ilerleyen yıllarda Arapçadan Türkçeye çevrilmeye devam etmiştir.

Doğrudan Arapçadan çevrildiği için akademisyenler tarafından yapılan çeviriler oldukça önemlidir. Doğrudan Arapçadan çevrilen ve akademisyenler tarafından yapılan çevirilere Adonis şiirlerini çeviren Prof. Dr. Mehmet Hakkı Suçin'i, Necîb Mahfûz romanlarını çeviren Prof. Dr. Rahmi Er'i ve Prof. Dr. Bedrettin Aytaç örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Prof. Dr. Kenan Demirayak Tevfîḳ el-Hakîm'in bir kitabını, Mîhâil Nuaʿymâ'nın dört kitabını ve Hâlil Cibrân'ın tüm çalışmalarını doğrudan Arapçadan çevirmiştir.

Akademik çevreler dışında ise, Ali Ural'ın (Şule Yayınları) çevirileri, 90'ların başında Türk okuyucularını Arap edebiyatıyla tanıştırmıştır. Ali Ural sadece, Tevfiḳ el-Hakîm ve Necîb Mahfûz gibi modern edebiyat yazarlarını değil, aynı zamanda İbn-i Cevzî, İbn-i Muḳaffâ ve Akfahsi gibi klasik edebiyat yazarlarının da eserlerini çevirmiştir. Ali Ural'ın

bu alanda yaptığı en önemli işi ise, iyi çevirmenleri seçerek ve onları çalışmalarında yönlendirerek klasik edebiyat çevirilerinin editörlüğünü de üstlenmesidir (Özkan, 2011, s.2,3).

Arap edebiyatından Türkçeye çevrilen eserlerin yanı sıra son yıllarda Türk edebiyatından da Arapçaya çeviriler yapılmıştır. Bu alnada yapılan çevirilere Namık Kemal'in 1925 yılında basılan *İntibâh* adlı romanı, Halide Edip Adıvar'ın 1972 yılında Lübnan'da tercüme edilen *Ateşten Gömlek* romanı örnek olarak gösterilebilir (ed-Dâkûkî, 1991, s.7). Ayrıca Türkçeden Arapçaya Cemil Meriç ve Nurettin Topçu'nun eserlerinin de aralarında bulunduğu birçok eser çevrilmiştir (Suçin, t.y., 2012).

Bunların dışında tercüme edilen kitaplar arasında *Nutuk, Câriye* ve *Mem'u Zin* yer almaktadır. Bu eserleri Arapçaya çevirenler genel itibariyle Türkiye'de eğitim görmüş Araplardır.

2005-2010 yılları arasında bakanlık onaylı ve destekli çeviriler yapılmış, Suriye, Lübnan ve Mısır'dan yapılan başvuruların 67'si kabul görmüştür.

TEDA (Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk kültür sanat ve edebiyat eserlerinin dışa açılımını destekleme projesi) destekli ilk kitap 2006 yılında Abdulkadir Abdelli'nin çevirdiği İlber Ortaylı'ın *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı* adlı eseri olmuştur. Bu tarihten sonra çevrilen kitap sayısı artmış, sadece Abdelli'nin çevirdiği kitap sayısı 42'ye ulaşmıştır (Sabah Gazetesi, 2011). Aziz Nesin'nin *Zübük* ve *Ölmüş Eşek* adlı eserleri, Muzaffer İzgü'nün *Anneannemin Erikli Bahçesi* adlı eseri, Orhan Pamuk'un *Yeni Hayat* ve *Beyaz Kale* adlı eserleri, Orhan Veli Kanık'ın *Bütün Şiirler* adlı eseri Halil İbrâhim Özcan'nın *Çankaya'nın Duvaklı Gelini Fikrîye* adlı eseri, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* adlı eseri, Orhan Kemal'nin *Cemile* adlı eseri, Ece Temelkuran'ın *Muz Sesleri* adlı eseri, Oya Baydar'ın *Kayıp Söz* adlı eseri ve İpek Çalışlar'ın *Latife Hanım* adlı eseri Abdelli'nin yaptığı çeviriler arasındadır.

Arap dünyasına Türkçe eserleri tanıştıran bir başka isim ise Suriyeli Bekir Sıtkı'dır. Bekir Sıtkı, Orhan Pamuk'un *Benim Adım Kırmızı*, Gül İrepoğlu'nun *Câriye*, İpek Çalışlar'ın *Latife* ve Aslı Erdoğan'ın *Kırmızı Pelerinli Kent* gibi eserlerinin de yer aldığı 14 eseri çevirmiştir.

Türkiye'de eğitim görüp çeviri yapan başka bir Suriyeli ise Ahmet Süleyman'dır. Ahmet Süleyman'ın çevirdiği eserler arasında Nutuk, Aziz Nesin'in dört eseri, Erdal Öz'ün *Gülün*

Solduğu Akşam ve Doğan Cüceloğlu'nun *Savaşçı* adlı kitapları yer almaktadır (Sabah Gazetesi, 2011).

BÖLÜM III

DEYİM

3.1. Deyim

Yazılı ve sözlü alanda kullanımı yaygın olan deyimler, dilin önemli bir parçasıdır. Deyimlerin günlük hayatta farkında olmadan sıklıkla kullanıldığı, hatta bir deyimi ifade etmek için başka bir deyimin kullanıldığı dahi görülmektedir. Deyimlerin dili akıcı hale getirdiği ve deyimler sayesinde, kişinin kendini daha etkili ifade ettiği bilinmektedir. Deyimlerin, toplumun gelenek ve göreneklerini, yaşayış şeklini hatta coğrafi özelliklerini yansıttığı ve bir kültür ürünü olduğu anlaşılmaktadır.

Demirezen (1991, s.117) deyimle ilgili şöyle demiştir; 'her kültür, kendi değerlerini sözcüklerin içine saklar. Deyimler de kültürün ürünüdür.' Dili zenginleştiren deyimler sayesinde kişi karşısındaki kişiye anlatmak istediğini daha etkili bir şekilde aktarabilir. Deyimsiz bir dil, kuru ve yavan bir ifade olmaktan öteye gidemez (Pala, 2008, s.7). Ayrıca dil içerisinde yok sayılması mümkün olmayan dil varlıkları olan deyimler anadilde öğrenilmiş değil, edinilmiş söz varlıklarıdır (Topçu, 1999, s.174). Sonradan bir dili öğrenen bir kişinin, o dili anadilde konuşan bir kişi kadar çok deyim kullanmadığı verilerde görülmektedir. Dolayısıyla bir dili konuşan toplumda doğup büyüyen kişi, sonradan öğrenen kişiden daha fazla deyim bilmekte ve kullanmaktadır. Bu da deyimlerin edinilmiş söz varlıkları olduğunun kanıtıdır.

Deyimlerin amacı, çeşitli söz sanatlarıyla anlatımı kuvvetlendirmek (Aksan, 2015, s.182) ve bu özelliğiyle dilin zenginleşmesini, ifade etme özelliğinin güçlenmesini sağlamakdır.

Deyimin özelliklerine geçmeden önce, aşağıda, literatürde yer alan bazı deyim tanımlamarına yer verilmiştir.

Yurtbaşı (1996, s.1), 'anlatıma akıcılık çekicilik katan, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan, genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğu'

şeklinde deyimi tanımlamıştır. Çotuksöken (2004, s.83), deyimi ‘en az iki sözcükten kurulan, sözcükleri anlam değişmesine uğrayıp, yeni bir anlam kazanarak kalıplaşmış söz öbeklerine deyim denir’ şeklinde tarif etmiştir.

Pala (2008, s.7), ise; ‘iki ya da daha fazla kelimeden meydana gelen ve kelimelerin öz anlamları dışında bir anlam ifade eden söz grupları tanımını yapmaktadır. Eskiler buna tabir derlerdi.’sözleri ile deyimi tarif etmiştir. TDK internet sitesindeki sözlüğünde deyimin manası şöyle aktarılmıştır: ‘Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeğidir.’

Aksan (2015, s.182), deyim için ‘Belli bir durumu, oluşumu, insanların tutum ve davranışlarını, fiziksel ve ruhsal niteliklerini, kendi anlamları dışında kullanılan birkaç sözcükten oluşan birimlerle dile getirir’ demiştir.

Hatiboğlu; (1972, s.194) ‘anlatım gücünü arttırmak için, az çok mantık dışına kayan, bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır’ şeklinde deyimi tanımlamıştır.

Aksoy (2015, s.52) ise deyimi ‘Bir kavramı, bir durumu , ya çekici bir anlatımla ya da özel bir durum içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümcedir’ şeklinde tanımlamıştır.

Yazıcı (2003, s.31) deyimin tarifi için, ‘Gerçek manasından az çok farklı bir mana taşıyan, iki veya daha fazla kelimeden oluşan kalıplaşmış sözdür’ demiştir.

Güneş ise, ‘deyimler, kısa, öz ve çarpıcı olan özellikleriyle dile yumuşaklık, özgünlük, güzellik, anlamsal zenginlik, imgesellik ve renk katar’ (Güneş, 2008, s.34) ifadesiyle deyimi açıklamıştır.

Bütün bu tanımlardan hareketle dilde önemli bir rol oynayan deyimler için, iki veya birden çok kelimeden oluşan, genellikle temel anlamı dışında, mecâz anlamıyla kullanılan, söylenmek istenen şeyi daha az kelimeyle ifade etmeyi sağlayan, sanatlı sözlerle akılda kalıcılığı kolaylaştıran, sözü çekici hale getiren ve kültürel unsurlar taşıyan söz öbekleridir denilebilir.

3.1.1. Deyimlerin Genel Özellikleri

Toplumun değişmesiyle beraber değişkenlik gösterebilen, dile zenginlik katan, kısa sözlerle çok şey ifade etme özelliği taşıyan deyimler, geçmişten günümüze yaşayan

unsurlardır. Eski dönemlerde deyim kelimesi kullanılmamış, deyim yerine 'ıstılah' ve 'tabir' kelimeleri gibi genel kullanışlar tercih edilmiştir. Fakat 'tabir' kavramı, tek sözcükten oluştuğu için deyim tanımının dışında kalmıştır. Çünkü deyim en az iki kelimeden oluşmaktadır (Hatiboğlu, 1972, s.195). Bu karmaşık durumun önüne geçebilmek için Türk Dil Kurumu tarafından 1935 yılında yapılan çalışmada 'ıstılah' ve 'tabir' yerine deyim kelimesinin kullanılması için teklifte bulunulmuştur. Zaman içinde deyim kelimesi benimsenmiş ve günümüzde de kullanılmaya devam edilmiştir (Sinan, 2008, s.2).

Önceleri söyleyeni bilinen söz varlıkları olmasına rağmen, zaman içinde deyimlerin söyleyeni unutulmuş, deyimler anonim bir yapıya sahip olmuştur.

Dilin temel yapıtaşlarından olan deyimlerin bir takım özellikleri bulunmaktadır. Bu özelliklere değinmek deyimleri kavrayabilme noktasında faydalı olacaktır. Bahsedilecek ilk özellik deyimlerin, yöreden yöreye farklılık gösterebilmesidir. Bir yörenin kullandığı ağızdan dolayı deyimin kullanılış biçimi değişebilmektedir (Gümüşatam, 2012, s.361). Aksoy (2015, s.45) bu tür deyimlere örnek olarak *Çenesi düşük* deyimini vermiş, bu deyimin, bazı yörelerde *çenesi çürük* olarak kullanıldığını belirtmiştir. Başka bir örnek olarak *göz ucuyla* deyiminin, *göz kuyruğuyla* kullanımına rastlandığını söylemiştir.

Deyimler gerçek anlamlarıyla kullanılabildikleri gibi çoğu zaman mecâz anlamda kullanıldığı görülmektedir. *Çantada keklik, güngörmüş* ve *püskullü bela* deyimleri mecâz anlamlı deyimlere, *yükte hafif pahada ağır, iyi gün dostu ve adet yerini* bulsun deyimleri de gerçek anlamlı deyimlere örnek olarak verilebilir (Aksoy, 2015, s.43).

Deyimlerin bir diğer özelliği ise, cümle içinde yerleri değiştirilemez olmasıdır (Aksoy, 2015, s.38). Değiştirildiği takdirde o ifade deyim olmaktan çıkar, herhangi bir cümleye dönüşebilir. Örneğin *biz leblebi deyinceye kadar pazar savrulur* deyimi, pazar savrulur biz leblebi deyinceye kadar şeklinde değiştirilemez.

Diğer taraftan bazı deyimler cümle içinde, diğer kelimelerle kurdukları ilişki sonucu mecâz anlam kazanırlar (Gümüşatam, 2012, s.359). Deyimleri oluşturan kelimeler temel anlamda olsalar dahi, deyim bünyesinde biraraya geldiklerinde mecâz anlam kazanabilmektedirler (Gümüşatam, 2012, s.361). Bir başka deyişle deyimlerdeki kelimelerin yerleri değiştirildiğinde, kelimelerin biraraya gelmesiyle oluşan mecâzi anlam da bozulmuş olur.

Aksoy da (2015, s.39) bu savı desteklemiş, deyimleri, biçim ve kavram özellikleri olarak ikiye ayırmıştır. Biçim özellikleri olarak; kısa, özlü söz varlıkları olan ve en az iki

sözcükten oluşan deyimlerin kalıplaşmış ifadeler olduğunu ve bir kelimenin yerine eşanlamlı dahi olsa başka bir kelime getirilemeyeceğini belirtmiştir. Bu özellik deyimlerin kalıplaşmış yapıda olduğunun göstergesidir.

Öte yandan Sinan (2009, s.2005, 2006) konuyla ilgili; her ne kadar deyimlerin yerleri değiştirilemese de ve deyimler kalıplaşmış söz varlıkları olsa da, deyimlerde yer alan bazı kelimelerin anlamca yakın olan başka kelimelerle yer değiştirebildiklerini, fakat değişebilen kelimelerin sınırlı olduğunu belirtmiş ve *kara kara/kötü kötü düşünmek* veya *curcunaya çevirmek/döndürmek* gibi örnekler vermiştir.

Deyimler birlikte kullanıldığı sözcüklerle bir bütün oluşturmuştur. Bunun için deyimlerin dizilişinde herhangi bir değişiklik yapılamaz. Örneğin *eli aşta gözü oynaşta* deyimi, gözü oynaşta eli aşta şeklinde değiştirilemez.

Ayrıca deyimden herhangi bir kelime çıkarılamaz. *Gözüne dünya görünmemek* deyiminden gözüne kelimesi çıkarılıp dünya görünmemek şeklinde deyimin kullanımı yanlış olur. Bu şekilde deyimin vermek istediği asıl mana verilemez. Tam tersine deyime herhangi bir kelime de eklenemez. Örneğin *ocağı yıkılmak* deyiminin, ocağı yıkılarak dağılmak şeklinde söylenmesi uygun olmaz.

Ayrıca kurulduğu kipte sabit kalan, yani kipi değişmeyen deyimlerin varlığından da söz etmek mümkündür. Örneğin *taş çatlamak* deyimi cümle içinde yine aynı kipte kullanılır. *Taş çatlasa 10 kişidir bu elitler ve liseci felan değildirler* (Gümüşatam, 2012, s.361).

Deyimlerin bir başka özelliği ise, mübalağa (abartma) içermesidir. Bir özelliğin ya da durumun olduğundan daha çok gösterilmesi (TDK, 2011), anlamındaki mübalağa, deyimlerde sıkça kullanılır. Deyimde yer alan mübalağa, deyimi çekici hale getirmek için kullanılan bir yoldur. Örneğin *etekleri zil çalıyordu* deyimi çok sevinen bir insanı anlatmak için kullanılan ve abartı içeren bir ifadedir. Mübalağa içeren deyimlere; *devede kulak, denizde damla, burnundan kıl aldırmaz, burnu düşse almaz* örnekleri de verilebilir.

Deyimler her ne kadar kültürel özellikler taşısa da evrensel nitelikte olan deyimler de mevcuttur. Örneğin *Varsa pulun, âlem kulun* deyimi bu özelliktedir. Para tüm dünyada gücün simgesi olduğu için bu deyim evrensel bir nitelik taşımaktadır (Yiğitoğlu,Yalçınkaya, 2016, s.1661).

Diğer taraftan bazı deyimler, atasözlerinin çekime girmiş haliyle deyim olabilmektedir. *Doğmadık çocuğa don biçemezsin* ve *dağ yürümezse abdal yürüsün* gibi deyimler bu gruba

örnek gösterilebilir (Aksoy, 2015, s.42). Doğmadık çocuğa don biçilmez ve dağ yürümezse abdal yürür şeklinde olduğu takdirde, bunlar deyim olmaktan çıkar ve atasözü olur.

Dilde önemli bir yer kaplayan, geçmişi uzun yıllara dayanan deyimlerin çıkış noktaları konusunda ise çeşitli görüşler vardır. Bu görüşler: Toplumların gelenekleri, görenekleri, inanışları ve batıl inançları, hayvan tepkilerinden doğan benzetmeler, insan aza adları, renk adları, sayılar, insanın psikolojik ve fiziksel durumları, duyguları, yaşantıları, çevreye karşı tutumları ve değerlendirmeleri ile başka bir dilden çeviri yolu ile ortaya çıkanlar olarak sıralanabilir (Lurati, 2002; Czerwińska, 2005, Aktaran Güneş, 2008, s.34). Pala (2008, s.7) deyimlerin ortaya çıkışını, kişilerin anılarından, hikâyelerinden kaynaklandığını belirtmiştir.

Çotuksöken (2004, s.83) ise bazı deyimlerin Nasrettin Hoca ve Bektaşi fıkralarından, halk arasında yaşanan olaylardan, masallardan, efsanelerden ve çeviri sonucu elde edilen söz varlıklarından meydana geldiğini ifade etmiştir.

3.1.2. Yapılarına Göre Deyimler

Yapılarına göre deyimler; cümle yapı grubunda, fiil yapı grubunda, isim yapı grubunda ve mastar yapı grubunda olan olmak üzere dört ana başlık altında ele alınmıştır.

3.1.2.1. Cümle Yapı Grubunda Olan Deyimler

Cümle yapı grubunda olan deyimler, adından da anlaşılacağı üzere cümle şeklinde olmaktadır. *İşin içinde iş var* veya *iğne atsan yere düşmez* gibi deyimler bu gruba örnektir. Aksoy (2015, s.39) bu tür deyimlere *incir çekirdeğini doldurmaz* ve *halep ordaysa arşın burada* deyimlerini örnek vermiştir. Bu gruptaki deyimler genellikle kurallı cümle olma özelliği gösterirler. *Bir abam var atarım, nerde olsa yatarım* gibi örnekler bu grupta yer alır. Kuralsız cümle özelliğinde olan istisnai örnekler de mevcuttur. *Tut kelin perçeminden, ayıkla pirincin taşını, öp babanın elini, al gülüm, ver gülüm* (Demir, 2008, s.434-435) deyimleri bu grupta yer alır.

Diğer türlerde olduğu gibi bu deyimlerde de ölçü, kâfiye ve biçimbirim yinelemeleri gibi söz sanatları kullanılabilir. *Ustamın adı Hıdır, elimden gelen budur* veya *Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu* gibi şiirsel bir dille anlatılan deyimler bu grup içerisinde yer alır (Aksan, 2015, s.187).

Cümle yapı grubundaki deyimler aşağıda yer alan alt gruplara ayrılmaktadır.

1. Basit cümle yapısında olanlar

Basit cümle; içinde yüklemsi, yüklemsi öbeği ve iç cümle barındırmayan cümlelerdir. *Ahmet yarın kardeşini okula getirecek* cümlesi basit cümleye örnek verilebilir (Delice, 2012, s.874). Bu gruptaki deyimler, bütün ögelerin yüklemle birlikte bir anlama bağlanarak kalıplaşması sonucu oluşmaktadır. Bu deyimler, yapı bakımından basit cümlenin özelliklerini göstermektedir: *Deliye her gün bayram, tut kelin perçeminden, bir yaşıma daha girdim, cehenneme kadar yolu var, aklına turp sıkayım, başımdan kaynar sular döküldü, eski çamlar bardak oldu* gibi deyimler bu gruba örnek olarak verilebilir (Demir, 2008, s.435).

2. Şartlı birleşik cümle yapısında olanlar:

Anlamı şart cümlesi ile tamamlanan cümleye 'şartlı birleşik cümle' denir. Yüklemin bildirdiği yargıyı bir şarta bağlayan yan cümle, ana cümleyi zaman, şart, sebep ve benzetme anlamlarıyla tamamlamaktadır. Şart cümlesi, ana cümleye genellikle zarf göreviyle bağlanır. Ana cümlenin başında veya içinde yer alır (Biray, 2003 s.288).

Deyimleşmiş şartlı cümlelerde şart bildiren eylem ile yüklem arasındaki bu ilişki zayıflamakta veya kopmaktadır: *Kapıdan kovsan bacadan girer, hangi taşı kaldırsan altından o çıkar, yüzüne tükürsen yağmur yağıyor der, kel ilaç bulsa başına çalar* gibi deyimler bu gruba örnek olarak verilebilir (Demir, 2008, s.435).

3. Sıralı cümle yapısında olanlar:

Sıralı cümle; aynı zaman dilimi içinde gerçekleşen veya birbirini takip eden bir zaman seyri sergileyen iki cümlenin sıralama işlevli bağlaçlarla ya da bu tür bağlaçlar yerine kullanılan noktalama işaretleriyle yan yana kullanılmasıdır (Delice, 2012 s.875). Bu gruptaki deyimler bağımsız cümlelerin oluşturduğu sıralı cümle özelliği göstermektedir. Bu yapıdaki deyimler dilimizde fazladır. Sıralı cümlelerde bazı ögelerin ortak olması, aynı kip ve kişi eklerinin bir kez kullanılması gibi tipik özellikler, deyimleşmiş olanlarda da korunmaktadır. *Boşa koydum dolmadı, doluya koydum almadı; açtı ağzını, yumdu gözünü; vur patlasın, çal oynasın* (Demir, 2008, s.435) gibi deyimler bu tür cümle yapısında olan deyimlere örnek olarak verilebilir.

4. Bağlı cümle yapısında olanlar

Bağlı cümle, 'Değişik yapılarla oluşturulmuş cümlelerin sıralama işlevli bağlaçlar dışında ilişkilendirme bağlaçları aracılığıyla birbirini anlamca tamamlamak için kullanılması yoluyla ortaya çıkan cümle dizisinin adıdır.' *Çok çalış ki kazanasın, oynayamadılar çünkü yağmur yağdı* cümleleri bağlı cümle yapısına örnek olarak verilebilir (Delice, 2012, s.875).

Bazı deyimler ne…ne, hem…hem, ya…ya, kâh… kâh gibi birleşik bağlaçlarla bağlanmış cümlelerin kalıplaşmasıyla oluşmaktadır. Bu tür yapıların da deyimleşmeye uygun yapılar olduğu söylenebilir. *Ne ölüye ağlar ne diriye güler, hem kel hem fodul, ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin* (Demir, 2008, s.435) gibi örnekler verilebilir. Ancak basit (tekli) bağlaçlarla bağlanmış cümlelerde deyimleşme yok denecek kadar azdır.

5. Soru cümlesi yapısında olanlar

Soru cümleleri günlük hayatta sık kullanılan yapılardır. Soru cümlesi yapısında görünüp de cevap istemeyen mecâzlı söyleyişlerde deyim olma ihtimalinin fazla olduğu söylenebilir: *Seni hangi rüzgâr attı?, Hangi dağda kurt öldü?, Mahkeme kadıya yurt mu? Kimin umurunda? Nerede o günler?* (Demir, 2008, s.437) gibi örnekler verilebilir.

6. Eksiltili cümle yapısında olanlar

Eksiltili cümle 'Bir kelimenin, bir kelime grubunun veya bir cümlenin, herhangi bir ögesinin, herhangi bir anlam karışıklığına yol açmayacak şekilde, düşürülmesi, eksiltilmesi olayıdır.'

Deyimlerin amacı az sözle çok şey ifade etmek olduğu için deyimi oluşturan sözün bir veya daha çok ögesi düşürülmüş ve yapısı değişmiş olabilmektedir. Bu eksikliğe rağmen deyimin anlamında daralma söz konusu olmaz. *Kana kan, dişe diş…, Allah ne verdiyse…, Darısı başına…, Aslı aslına, nesli nesline* … (Demir, 2008, s.437) gibi deyimler bu yapıdaki deyimlere örnektir.

7. Diyalog biçiminde olanlar

Bazı deyimler, temsilî olarak iki kişinin konuşması biçiminde kalıplaşmış sözlerden oluşmaktadır.

- *Adın ne?*

- *Mülâyim.*

- *Sert olsan ne yazar!* diyaloğu,

-*Akıllınız kim?*

-*En öndeki zincirli!* diyaloğu ve

- *Tencere, dibin kara!*

- *Seninki benden kara!* (Demir, 2008, s.437,438) diyaloğu bu gruba örnek olarak verilebilir.

3.1.2.2. İsim Yapı Grubunda Olan Deyimler

İsim yapı grubunda olan deyimler, isim tamlaması ve sıfat tamlaması grubunda olan deyimler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İsim tamlaması grubundaki deyimlere '*ömür törpüsü*', '*şamar oğlanı*' ve '*gönül belası*' gibi örnekler verilebilir.

Sıfat yapı grubunda olan deyimlere ise; '*deli fişek*', '*eli sopalı*' ve '*demir leblebi*' örnekleri verilebilir (Aksan, 2015, s.184-185).

Aksoy'a göre bu gruptaki sözcükler bitişik yazılmaz. Örneğin isim yapı grubu deyimlerinden olan *ağır başlı* deyiminin 'ağırbaşlı' yazımı yanlış olur.

Aksoy'a (2013, s.43, 44) göre isim yapı grubunda olan deyimler kendi içinde şu alt bölümlere ayrılabilir:

1) İsim tamlaması şeklinde olanlar; *anasının gözü* ve *ayak bağı* gibi…

2) Sıfat tamlaması şeklinde olanlar; *iki büklüm* ve *orta halli* gibi…

3) Tamlanan+ad şeklinde olanlar; *ardı sıra* ve *yanı başında* gibi…

4) Tamlanan+önad şeklinde olanlar; *alnı açık* ve *yüzü gülmez* gibi…

5) Ad+önad şeklinde olanlar; *çöp atlamaz* ve *anadan doğma* gibi…

6) İki addan oluşanlar; *kim kime* ve *kendi kendine* gibi…

7) İki sıfattan oluşanlar; *inceden inceye* ve *birdenbire* gibi…

Aksoy ünlem grubundaki deyimleri de bu gruba dâhil etmiştir (Aksoy, 2013, s.39).

3.1.2.3. Mastar Yapı Grubunda Olan Deyimler

Mastar yapı grubunda olan deyimlerin ayrı mı yoksa cümle yapı grubunda mı ele alınacağı konusunda ihtilaf vardır. Bazı dil bilimciler cümle yapı grubunda, bazıları ise ayrı bir başlık altında ele almışlardır. Deyim konusunda öne çıkan Aksoy bu gruptaki deyimleri

cümle yapı grubundaki deyimlerin içine almıştır (Aksoy, 2013, s.39). Bu grupta olan deyimlere *adı çıkmak, başı çekmek, damarına basmak, göbek atmak, cebinden çıkarmak ve ilgi çekmek*… gibi örnekler verilebilir.

Bunlar çekime girebilen deyimlerdir. Örneğin *tadı damağında kalmak* deyimi *tadı damağında kalmış* şekliyle çekime girebilir (Aksan, 2015, s.186). *Gölgesinden korkmak* deyimi *herkes, birbirinin gölgesinden korkar olmuştu* şeklinde çekime girebilir.

Aksoy, mastar yapı grubundaki deyimler için şöyle demiştir: 'Bunların deyim sayılmasının nedeni, o sözcüğün ancak o eylemlikle bir araya gelmesinden belli bir anlamın ortaya çıkması, başka bir eylemlikle o anlamın belirmemesidir.' Örneğin yukarıda örnek olarak verilen *damarına basmak deyimi, damarına vurmak* veya *tadı damağında kalmak* deyimi yerine *tadı damağında bulunmak* diye değiştirilemez.

3.1.2.4. Fiil Yapı Grubunda Olan Deyimler

Kalıplaşmış söz varlıkları olan deyimler iki fiilden oluşabilirler; *aldı yürüdü* deyimi bu gruba örnek verilebilir (Aksoy, 2013, s.44).

Bu grupta yer alan deyimler ikiye ayrılmaktadır.

3.1.2.4.1. Birleşik Fiil Yapısında Olan Deyimler

Birleşik fiil 'ad soyundan bir kelime ile biçim veya anlam bakımından kaynaşıp bütünleşen fiil' (TDK, 2011) olarak tanımlanmaktadır. Bu grupta yer alan kelime grupları mecâz anlam kazanarak deyim halini alır. *Ağzından baklayı çıkarmak, ipin ucunu kaçırmak, gözden düşmek* gibi örnekler bu grubun içinde yer alır (Demir, 2008, s.431).

Birleşik fiil yapısında oluşan deyimler, kip ve kişi ekleri olmadan kalıplaşmış sözlerdir. Bu özelliğiyle cümle yapı grubundaki deyimlerden ayrılırlar. Fakat bu deyimler cümlede yüklem olarak kullanıldıkları zaman, cümlede söz konusu edilen kip ve kişiye göre çekimlenmektedir (Aksoy, 2013, s.41). Örneğin *ağaç olmak, el etmek* deyimleri, cümle içinde *Bizi bekleye bekleye ağaç oldular* örneğinde olduğu gibi çekimlenerek kullanılabilir.

3.1.2.4.2. Bir Fiilimsi Üzerinde Oluşan Deyimler

Bazı deyimler, bir fiilimsi ve ona isim ve zarf göreviyle bağlanan ögelerin kalıplaşmasından oluşmaktadır. Bir fiilimsi üzerinde oluşan deyimler, cümlede bir yargı

bildirmez, cümlede bahsi geçen herhangi bir varlığın sahip olduğu özellikleri belirtme görevinde kullanılmaktadır.

Bu bağlamda bir fiilimsi üzerinde oluşan deyimlerin cümlede zarf, sıfat veya isim göreviyle kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu gruptaki deyimler üçe ayrılmaktadır (Demir, 2008, s.432).

1. Ad fiil üzerinde oluşanlar

Ad-fiil TDK'da şu şekilde tarif edilmektedir: 'Fiilin kök ve gövdelerine getirilen belirli eklerle fiilin bir ad gibi kullanılması; ad gibi kullanılan fiildir. Türkçe mak, ma, -ış/ -uş ekleriyle yapılan üç türlü ad fiil vardır: anlaş-mak, konuş-mak, tartış-mak; çalış-ma, tanış-ma, görüş-me; gel-iş gid-iş, sat-ış, tut-uş, görün-üş vb.' Ad fiiller zaman ve kişi göstermezler (TDK, 2011). Bu gruptaki deyimlerin daha çok -me ekli isim fiiller üzerinde kalıplaştığı ve sıfat karakterli olduğu görülür: *Tepeden inme* (kararlar), *sonradan görme* (kişiler), *Nuh Nebîden kalma* (bir iskemle), *kulaktan dolma* (bilgi) gibi (Demir, 2008, s.433) deyimler bu gruba örnek verilebilir.

2. Sıfat fiil üzerinde oluşanlar

Sıfat fiil TDK 'da (2011) 'sayı ve şahsa bağlı, fiil çekimine girmeyen, fakat aldığı eklerle fiilin zamana bağlı olarak taşıdığı kavramı sıfatlaştırdığından kendisinde sıfat ve fiil niteliklerini birleştiren fiil şekli olarak tanımlanmıştır.' *Tanınmış kişi, olmadık sözler, işleyen demir, yol gösterici yıldız, başkaldırıcı düşünceler, güler yüz, uçan kuşlar, gelecek yıl, yaşanacak ömür, batası yer, söylenesi söz, yıkılası ev* gibi örnekler sıfat fiile örnek olarak verilebilir. Deyimleşmenin hemen her sıfat fiil üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Ancak -en ve -miş ekiyle türetilmiş sıfat fiillerin deyimleşmeye daha yatkın olduğu söylenebilir. Sıfat fiil biçimindeki deyimler, cümlede sıfat ve isim göreviyle kullanılmaktadır: *Ali kıran baş kesen, gün görmüş (insanlar), helâl süt emmiş (bir insan), mürekkep yalamış (kişi), canı sağ olası, önüne gelen, ipe sapa gelmez (sözler), su katılmamış (alanlar), yere bakan yürek yakan, yakası açılmadık (laflar), boyu devrilesi* (Demir, 2008, s.433) gibi deyimler bu gruba örnek olarak verilebilir.

3. Zarf fiil üzerinde oluşanlar

Zarf fiil, TDK'da (2011).

> 'Cümlede yüklemin anlamını çeşitli yönlerden etkileyen ve fiilden -(y)a, -(y)ı, -(y)arak, -dıkta, -ken, -ma, - dan, -maksızın,-(y)ınca -(y)ıp, -dıkça gibi belirli bazı eklerle yapılan, kişi ve zaman belirtmeden soyut bir hareket kavramı anlatan, bir esas fiilden sonra gelerek yardımcı fiillerle

birleşik fiiller kuran ve zarf olarak fiilin anlamını, zaman ve yer bakımından tamamlayan kelime' olarak tanımlanmıştır.

Dilimizdeki deyimlerin önemli bir kısmı, bir zarf fiil ve ona bağlı ögelerin kalıplaşmasından oluşmaktadır. Bu deyimler genellikle cümlede yüklemi çeşitli yönlerden tamamlayan zaman, yer ve sebep belirteci öge olarak kullanılmaktadır: *Suya sabuna dokunmadan, göz göre göre, balık kavağa çıkınca, göğsünü gere gere, gözünü kırpmadan, ha deyince, mürekkebi kurumadan, ne yapıp edip, ya Allah deyip, üstüne basa basa, gözünün içine baka baka, laf olsun diye* (Demir, 2008, s.433, 434) gibi deyimler bu gruba örnek gösterilebilir.

3.1.2.5. Edat Yapı Grubunda Olan Deyimler

TDK'da (2011) edat, 'kendi başına tam bir anlamı olmayıp ancak özerkli kelimelerin arasındaki gramatikal ilgileri göstermeye yarayan yardımcı kelime' olarak tanımlanmıştır. Yaygın olarak kullanılan edatlar ve, dahi, gibi, yahut, ama, fakat gibi edatlardır.

'Gibi' edatıyla kurulan deyimler bu gruptaki deyimler arasına girmektedir. Fakat 'gibi' edatıyla kurulan her kalıp ifade deyimden sayılmamıştır. Aksoy (2015, s.46), benzetme için kullanılan 'buz gibi, 'ateş gibi', 'kömür gibi' örneklerinde yer alan ifadeleri deyim olarak kabul etmemiş, *gümrükten mal kaçırır gibi, deli saraylı gibi ve terbiyeli maymun gibi* anlatım çekiciliği olan kullanımları deyim olarak kabul etmiştir.

Aksan (2015, s.190) ise bu grupta yer alan deyimleri 'benzetmeler' başlığı altında almış ve şu şekilde açıklamıştır: 'Bir nesneyi, bir durumu, bir tutumu, bir başka nesne, durum ya da tutuma benzeterek canlı bir biçimde dile getirir.' Aksan *kedi ciğere bakar gibi* ve *baston yutar gibi* deyimlerini de örnek olarak göstermiştir.

3.2. Hikâyeye Dayanan Deyimler

Hikâyeye dayanan deyimler geçmişteki belirli olaylardan, halk arasında türeyen hikâyeler veya fıkralardan doğmuştur (Gümüşatam, 2012, s.362). Aşağıda hikâyeye dayanan deyimlere bir örnek verilmiştir.

'Eski devirlerde bir tüccârın mal sattığı bir başka tüccârdan oldukça yüklü bir alacağı varmış. Ama ötekinin borcunu, öyle yakın bir zamanda ödemeye hiç niyeti yokmuş. Hatta mümkünse hiç ödemesinmiş. Alacaklı tüccâr, verecekli tüccârı dava etmiş.
O civarın kadısı, pek hayırlı bir adam değilmiş. Adaletle gördüğü bir işi gören olmamış. Haklıdan da, haksızdan da rüşvet alarak, ne koparırsa alırmış. Bunu iyi bilen davalılardan borcu olan, kadının huzuruna çıkarken gayet kıymetli bir halıyı sırtlayıp da çıkmış. Alacaklı olan ise üç-beş sarı altın lirayı doldurmuş öyle gelmiş.

> Kadı, borcu olan: 'Ödesene borcunu vijdansız' demiş. Borçlu ise, bir eliyle sırtındaki halıyı okşarken kadıya: 'Aman kadı efendi şu halımı görmez misin?' demiş. Yani kurnaz oğlu, bir yandan rüşvet olarak getirdiği 'halı' yı gösterirken, diğer yandan sağdan soldan bakanlara da, 'hâlime' yani durumuma bak dedim' demek için böyle bir tezgâh düzmüş.
> Alacaklı da hazırlıklı geldiğinden, işin altında kalmamış. Ağzındaki sarı sarı altınları göstere göstere derdini anlatmaya başlamış.
> Bunun üzerine kadı, borçlu tüccâra dönerek: 'halına bakıp, sana acıyorum, amma şu adamın 'ağzı ateş püskürüyor!' demiş.

Yukarıda yer alan ağzından *ateş püskürüyor* deyimi, 'çok kızmış birinin kızgınlığını sert bir üslûpla bağıra çağıra dile getirmesini' anlatmak için kullanılır (Gündüzalp, 2007, s.20,21). Nasrettin Hoca hikâyelerine dayanan *ipe un sermek* deyimi gibi deyimler de bu tür deyimlere örnek olarak verilebilir.

Aksoy, (2013, s.502) *Ahfeş'in keçisi gibi başını sallamak, buyurun cenaze namazına, tozdan dumandan ferman okunmamak, derdini Marko Paşaya anlat* gibi deyimleri bu tür deyimlere örnek olarak göstermiştir (Yurtbaşı, 1996, s.1). Bu deyimler bir vak'aya dayanarak ortaya çıkıp, günümüze kadar gelen deyimlerdir.

3.3. Dua ve Beddua Deyimleri

Dualar, iyi dilekleri ihtiva eden, kalıplaşmış söz varlıkları olup iyilik karşısında kişinin hayırlı sözle karşılık vermesiyle gerçekleşmektedir. Bu söz varlıkları eski Türkçede 'alkış' olarak bilinmektedir. Duaya *yüzün gözün dert görmeye* veya *kimse elden ayaktan düşmesin* gibi örnekler gösterilebilir. Beddua ise 'çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir' şeklinde tanımlanabilir. Beddua Anadolu'nun bazı bölgelerinde 'kargış' olarak bilinmektedir. Beddular kişinin duygu ve hislerini gözler önüne sermesi açısından önem taşımaktadır. Bedduaya yerin *dibine giresice* veya *canı cehenneme* gibi örnekler verilebilir (Hatiboğlu, 1972, s.203).

Dua ve beddduanın deyim olup olmadığı konusunda ihtilaf vardır. Dua ve bedduayı ayrı başlık altında inceleyen dil bilimciler olduğu gibi deyim başlığı altında inceleyen dil bilimciler de vardır.

Aksoy, bazı dua veya beddualarını anlatıma çekicilik sağladığı için deyim olarak kabul etmiştir. *Allah unutturmasın, eline sağlık, gözünü toprak doyursun* gibi söylemler bu türe örnektir. Yine *Allah gecinden versin* gibi dua veya *adı batasıca* gibi beddua (ilenç) olarak görülen bazı kalıplaşmış ifadeler deyim özelliğini taşıyabilmekte olup, Aksoy bu tür ifadeleri deyim grubunda yer vermiştir (Aksoy, 2013, s.23).

3.4. Deyimler ve Birleşik Sözcükler

TDK (2011) birleşik sözcükleri 'ses düşmesi, ses türemesi, kelime türünün değişmesi, üzerindeki ekin görevini kaybetmesi veya anlam kayması dolayısıyla aralarına ek girmeyerek kalıplaşmış iki veya daha çok kelimeden oluşan kelimedir' diye tanımlamıştır. Örneğin *pazartesi, hissetmek, kaptıkaçtı* gibi…

Birleşik sözcükler söylenirken, o sözcüklerin ayrı ayrı anlamları düşünülerek anlamlandırılmaz. Birleşik sözcükler söylenirken, zihinde o sözcüklerin ayrı ayrı anlamları değil de, sözcüklerin birlikte oluşturduğu farklı bir anlam ortaya çıkmaktadır. Örneğin *delikanlı* veya *kabadayı* birleşik sözcükleri söylendiğinde, 'deli' ve 'kanlı' sözcüklerin anlamlarının dışında olan (Aksoy, 2013, s.509) 'çocukluk çağından çıkmış genç erkek' (TDK, 2011) anlamı akla gelmektedir.

Birbiriyle karıştırılma ihtimali olan deyimler ve birleşik sözcüklerin aralarındaki farkları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Deyimler, mecâz yoluyla anlatıma güzellik katarak, az şeyle çok şey anlatma amacını güderken, birleşik sözcükler daha çok benzetme yoluyla anlatma amacını gütmektedir. Göz kelimesi örnek verilecek olursa, *gözbebeği* bir birleşik sözcük iken, *gözden düşmek* bir deyimdir (Hatiboğlu, 1972, s.195).

Deyimler ve birleşik sözcükler arasındaki bir diğer fark da birleşik sözcükler, aralarına herhangi bir ek almazken, deyimler aralarına ek alabilirler. Örneğin *uyurgezer* birleşik sözcüğü uyur ve gezer şeklinde söylenmezken, *kaş ile göz arasında* deyimi arasına ek almıştır.

Birleşik sözcüklerde, *hanımeli ve balkabağı* örneklerinde olduğu gibi anlam kayması, *cumartesi* ve *kahvaltı* örneklerinde olduğu gibi ses kaynaşması veya *vurdumduymaz* ve *dedikodu* örneklerinde olduğu gibi sözcük çeşidi kayması gibi özellikler görülebilir. Bu özellikler deyimlerde görülmemektedir (Aksoy, 2013, s.49).

Birleşik sözcükler iki kelimenin birleşmesiyle oluşmuş tek sözcükten meydana gelmektedir. (Topçu, 1999, s.174). Deyimlerde ise bu durum söz konusu olmamaktadır. Bu özellik deyimler ve birleşik sözcükler arasındaki en bariz ayrım olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç olarak birleşik sözcük ve deyimler arasında önemli farklar vardır. Bu farklar:

- Deyimlerde mecâz varken, birleşik sözcüklerde genelde benzetme vardır,

- Deyimler aralarına ek alabilirken, birleşik sözcükler ek almazlar

- İkisi de iki veya ikiden fazla kelimeden oluşsa da, birleşik sözcükler tek sözcüktür.

Öte yandan, deyim olan bazı sözcüklerin, zamanla birleşik sözcüğe dönüştüğü görülmüştür. Aynı kitabın farklı yıllarda yapılan baskılarında, deyim olan bazı kelimeler, bitişik olarak yazılarak bileşik sözcüğe dönüşmüştür. Örneğin 8. Baskı Yazım Klavuzu'nda *abuk sabuk, bölük pörçük, derli toplu* gibi ikilemeler ayrı yazılırken, aynı özelikte olan *çar çur, çer çöp, deli dolu* gibi ikilemeler bitişik yazılmıştır (Aksoy, 2013, s.510).

3.5. Deyimler ve Atasözleri

Deyimler ve atasözleri de birbiriyle karıştırılması olası söz varlıklarıdır. Bundan dolayı deyimler ve atasözlerinin birbirinden ayırıcı özellikleri belirtilip, aralarındaki farkların ortaya konulması gerekmektedir.

Deyimler ve atasözleri kalıplaşmış ifadeler olmaktan öte aynı dili ve kültürü paylaşan insanların anlayabileceği, mecâzlar ve süslü anlatımları içeren özel ifade türleridir (Kalfa, 2013, s.173-174). Deyimler ve atasözlerinin milli özellik taşımak gibi ortak noktaları olsa da, onları birbirlerinden ayıran bazı farklar vardır.

Atasözü, halkın meydana getirdiği ve binlerce yıldan beri benimseyerek hayat düsturu edindiği özlü, veciz, hikmetli sözlere denmektedir (Kabaklı, 2008, s.107). Nasihat vermek, örnek göstermek, söyleneni kuvvetli bir şekilde ifade etmek, vermek istenen mesajı en kısa yoldan söylemek için atasözleri kullanılır (T.D.E.A., 1977).

Atasözleri genel durumlar için kullanılırken, deyimler özel durumlar için kullanılmaktadır. Örneğin *et tırnaktan ayrılmaz* atasözü genel bir durumu anlatırken, *et tırnak olmak* deyimi özel bir durum için kullanılır.

Atasözleri ve deyimler arasındaki farkı Pala (2000, s.7), şu şekilde açıklamıştır: 'Atasözleri, genellikle, uzun zamanların tecrübeleri sonucu ulaşılan doğruların veciz ifadesidir; oysa deyimler, genellikle bir öykü, bir efsane veya vak'aya dayanır.'

Atasözlerinde amaç ders vermek, nasihatte bulunmak olduğu için mecâz daha az yer alırken, deyimlerde ise mecâz daha fazla yer almaktadır (Gümüşatam, 2012, s.363). Örneğin; *bugünün işini yarına bırakma!* atasözü mecâz anlam içermemekte iken, *başının etini yemek* deyimi mecâz anlam taşımaktadır.

Diğer yandan deyimlerde kâfiye bulunmakla birlikte atasözleri kadar kâfiye bulunmamaktadır (Gümüşatam, 2012, s.363).

Deyimler genellikle tamlama, mastar ikileme şeklinde kullanılırken, atasözleri yargı bildiren cümle biçiminde kullanılmaktadır (Güneş, 2008, s.37). Örneğin *damlaya damlaya göl olur* atasözünde cümle formu görülürken, burnu sürtülmek deyimi mastar biçimindedir.

Saparbayev (1997), deyimler ve atasözleri arasındaki farkları şöyle sıralamıştır:

a. Atasözleri, basit ve birleşik cümle yapısında iken, deyimlerin büyük kısmı cümle yapısında değildir.

b. Atasözleri, anlam ve içerik bakımından nasihat verip terbiye etme amacı güderler. Deyimlerin ise böyle bir özelliği yoktur

c. Deyimlerin büyük kısmı cümle yapısında değildir. Yalın haldeki isim gibi kullanılırlar. Kelime veya kelime gruplarına benzeyen yapılarıyla atasözlerinin bünyesinde de kullanılabilirler.

d. Deyimlerin anlamı, tek kelimeye eş değerdir. Atasözlerinin anlamıysa bünyesindeki kelimelerin birleşmiş anlamlarından ortaya çıkmış yeni bir ifadedir (Aktaran Biray, 2005, s.127-128).

Atasözlerinin geçmişi deyimlere göre daha eski dönemlere dayanır. Örneğin günümüz Türkçesinde kullanılan *dağ dağa kavuşmaz insan insana kavuşur* atasözünün geçmişi 900 yıl öncesine dayanan Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lügat'it Türk adlı sözlüğünde *tag taga karışmaz, kişi kişigye katışır* şeklinde yer almaktadır (Aksoy, 1988, s.138). Deyimler ise sürekli yenilenen, dinamik bir yapıya sahip olduğu için geçmişi atasözleri kadar eski olmayabilir.

Yukarıda sayılan farklara rağmen hem deyim hem de atasözü olarak kullanılan söz varlıkları da mevcuttur. Örneğin; *açtırma kutuyu söyletme kötüyü* sözü, 'karşındakini kızdırarak, seninle ilgili şeyleri ortaya dökmesine, senin için kötü şeyler söylemesine yol açmak' anlamında kullanılırsa atasözü, 'beni kızdırırsan senin için kötü şeyler söylerim' anlamında kullanılırsa deyim olur (Aksoy, 2013, s.41). Atasözleri ve deyimlerin ortak özelliği ise ikisinin de anonim olması, (Kabaklı, 2008, s.107) ikisinin de sözdiziminin değiştirilememesi, ayrıca kullanılan kelimelerin yerine eş anlamlı dahi olsa başka kelime konulamamasıdır.

Özetle, atasözleri uzun tecrübeler sonucu elde edilen genel ifade şekilleri iken, deyimler öyküye veya hikâyeye dayanan özel ifade şekilleridir. Atasözlerinde mecâz genel olarak daha az yer alırken, deyimlerde ise mecâz daha fazla yer almaktadır. Deyimler genel olarak

mastar, ikileme ve tamlama şeklinde görülürken, atasözleri cümle formundadır. Atasözleri nasihat vermeyi amaçlarken, deyimlerde böyle bir amaç bulunmamaktadır.

BÖLÜM IV

ARAPÇADA DEYİM KAVRAMI

Modern dönemden önce Arapça'da atasözü ve deyim kavramları مثل 'mesel' adı altında ifade edilmiştir. Eski Arap dilbilimciler tarafından deyim kavramı ayrı bir kavram olarak ele alınmamış, yapılan tanımlamalarda bu ayrıma ihtiyaç duyulmamıştır. Örneğin İbn-i Seleme'nin (v.291) el-Fâḫir fi'l-Emsâl, Saʿlebî'nin (v.30) Simâru'l-Ḳulûb, el-Hafâcî'nin (v.69) Baʿżeha, el-Meydanî'nin Mecmâu'l-Emsâl ve ez-Zemaḫşerî'nin (v.538) Fi Esâsi'l-Belâġa adlı kitaplarında terkip ve kalıp ifadeler yer almış, fakat bu ifadeler mesel, (Fâyid, 2003, s.895, 896) el-ʿİbarâtu'l-Me'sûra veya el-Kelâmu'l-Me'sûra adı altında ele alınmıştır (ʿAlyân, 2015, s.267).

Arapçada 'mesel' 'benzeyen' anlamında olup çoğulu امثال (Emsâl)dir. Türkçeye mesel ya da 'darb-ı mesel' olarak geçmiş olan bu kavram darb-ı mesel kavramı, az sözcükle anlatılmak istenen şeyin kişinin zihninde net bir şekilde canlanmasını sağlamak olarak tanımlanmıştır. Mesel, beyân sanatı içerisinde yer alır ve söylenmek istenilen şeyi daha güzel anlatmak için kullanılır (Ecdâd, h.139, s.38).

Doğru (2011, s.14), konuyla ilgili Arapçada deyim ve atasözünün ayrı isim ile isimlendirilmediğini, bu kavramların 'mesel' adı altında anıldığını belirtmiştir.

Atasözü ve deyim kavramlarını karşılayan meselin sözlük anlamını İbn-i Manzûr كلمة تسوية, (eşitlemek) ve مثله كما يقال شبهه و شبهه (aynısı ve benzeri) olarak tanımlamıştır. Ayrıca İbn-i Manzûr meseli örnek vermek, sıfat, vasıf, söz ve kıssa anlamında da tanımlamıştır. Kur'an-ı Kerim'de 'En yüce sıfat Allah'ındır' mealindeki ﴿ الله مثل الأعلى ﴾ (Nahl/ 20) ayetinde yer alan 'mesel' kelimesi benzetme anlamındadır. 'Onları, sonradan gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek kıldık' mealindeki ﴿ فجعلناهم سلفا مثلا للآخرين ﴾ ayetinde yer alan 'mesel' ise ibret anlamındadır (İbn-i Manzûr, 1990, s.612).

ez-Zemahşerî (1987, c.1, s.2) ‘meseli’ ‘معنى المثل و هو النظير’ ‘meselin anlamı denktir’ olarak tanımlamıştır. Ebû İshâk mesel ile alakalı ifade edilen benzerlik tanımının en genel tanım olduğunu söylemiş, ve bu tanımı, özde, miktarda, nitelikte ve nicelikte benzerlik olarak açıklamıştır (el-İsfahânî, 1986, s.701).

İslam Ansiklopedisinde ise ‘mesel’ şu şekilde tarif edilmiştir:

> ‘Mesel atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini değişmez kalıp ve klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesile aktarılan, çoğunlukla asli durumuna benzeyen halleri açıklamak ve örneklemek amacıyla kullanılan anonim mahiyetteki özdeyiştir’ (Durmuş, 2004, s.293).

el-ʿAskerî (1988, s.400) ise meseli, halka mal olup, yaygınlık kazanmış sözlerdir diye tarif etmiş, aynı zamanda meselin kişiler arasında hikâye edilerek yaygınlık kazandığını dile getirmiştir.

Mütercim Asım Efendi, mesel kavramına geniş bir şekilde yer vermiş ve المثل veya المثيل kelimelerinin bir şeyin benzeri anlamında olduğunu söylemiştir. Ayrıca Mütercim Asım Efendi meselin tabir olunan, kabul edilmiş ve yaygınlık kazanarak şöhret bulmuş söz olarak da bilindiğini belirtmiş ve meseli, kişinin muhatabına söylemek istediği şeyi, benzerine benzeterek söylemesi olarak açıklamıştır.

Kaynaklarda mesel çoğulu olan أمثال ‘emsâl’ şeklinde de geçmektedir.

Bütün bu tanımlara bakıldığında meselin benzer, denk, eşitlik gibi anlamları ifade ettiği, meselin Arapların fesâhâti, hikmetinin inceliği sonucunda ortaya çıkan özlü ve sağlam yapılar olduğu ve çeşitli söz santları içeren meşhur beliğ sözler olduğu görülmektedir. Ancak meselin deyim kavramını karşılayamadığı, bu durumun kavram karmaşasına yol açtığı ve deyim kavramının ayrı bir kategoride ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim son zamanlarda Arapçada deyim mesel kavramından ayrılmış ve taʿbîr olarak ayrı bir kategori altında ele alınmaya başlanmıştır.

Deyim konusunda kapsamlı bir sözlük hazırlayan Vefâ Fâyid’e göre taʿbîr kavramı II. Dünya savaşından sonra ortaya çıkmıştır. 1950 yılında baskısı yapılan İsmâʿîl Mazhâr’ın Ḳâmûsu’l-Cumel ve’l-ʿİbâratu’l-Iṣṭılahiyye sözlüğü bu alanda yapılan ilk sözlük çalışması olarak bilinmektedir (ʿAlyân, 2014, s.272). Fakat yapılan bu çalışmaların yeterli olmadığı, ihtiyacı karşılamadığı ve deyim kavramının hâla Arapların zihninde netlik kazanmadığı anlaşılmaktadır.

4.1. Taʿbîr

‘Mesel’ kavramından ayrılıp ayrı bir kavram olarak ortaya çıkan taʿbîr, toplumun birleştiği dil unsurları olup, birden fazla kelime grubundan meydana gelen anlam bütününden oluşmaktadır. Terimsel olarak daha net bir ifadeyle ta’bîr iki veya daha fazla kelimeden oluşan dil birlikleri olup, (Yusuf, t.y) dil kombinasyon türlerindendir. Kelimelerin tek tek anlamlarıyla değil, bütün olarak özel bir anlam kazanmasıyla oluşan bu kombinasyonlar, kendine has kalıp ifadeler oluşturmaktadır. Taʿbîr kavramı bir ifadeyi kısa ve mecâzi yoldan en güzel şekilde söylemeyi hedeflemektedir. أصبح في خبر كان (geçti ve bitti) anlamındaki, طرف كل الابواب (her şeyi istemek) anlamındaki, لبى نداء ربه (öldü) anlamındaki, كشف فلان أوراقه (başkasının durumunu açıkladı) anlamındaki, اختلطت الاوراق (hile yaptı) anlamındaki, وضعه على الرق (İhmal etti) anlamındaki söz varlıkları taʿbîre örnek olarak gösterilebilir (Şebânî, 2017, s.650).

Başka bir deyişle taʿbîr; birden fazla kelimeden oluşan ve bir dile has sabit ifadeler topluluğu olarak açıklanabilir. Taʿbîr diğer insanlarla daha sağlıklı bir şekilde sözlü ya da yazılı iletişim kurulmasına yardımcı olur ve taʿbîr olmaksızın, kişi duygu ve düşüncelerini ifade etmekte zorlanır. Çünkü taʿbîr bir milletin tecrübeleri, hayata bakışı ve düşüncelerini yansıtan söz varlıklarıdır.

Özetle taʿbîr için, iki veya daha fazla kelimeden oluşan, kalıplaşmış, anlamı bağlam içerisinde anlaşılan, az kelimeyle çok şey anlatmaya yarayan söz varlıklarıdır denebilir.

4.1.1. Taʿbîrin Özellikleri

Deyim kavramı her dilde var olan söz varlıkları olup, her dilin, bu kavrama verdiği isim farklıdır. Türkçede deyim olarak zikredilen bu kavram, Arapçada taʿbîr olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat özellikleri her dilde hemen hemen aynıdır. Sözü özlü olarak verip, manayı güzel bir benzetmeyle net bir şekilde açıklamak amacıyla kullanılan, (Ecdâd, h.139, s.28) özellikleri ve sınırı Araplar tarafından son zamanlarda belirlenen taʿbîrin özellikleri aşağıda aktarılmıştır:

Taʿbîrin tanımı yapılırken; barındırdığı kelimelerin anlamı ile anlatılmak istenen anlamın birbirinden farklı olduğundan bahsedilmiştir. Başka bir deyişle taʿbîri oluşturan kelimelerin bütününün vermek istediği anlam ile tek tek kelime anlamı aynı değildir. Örneğin الكرة في ملعبه taʿbîrinin kelime anlamı (top sahada) iken, taʿbîrden anlaşılan (iş elinde, olması gereken yerde) anlamıdır.

Tabîr'in içerisinde bulunan kelimelerin yerine eş anlamlı dahi olsa başka kelime konulamaz. Bütün taʿbîrlerde bu kural geçerlidir. Örneğin اغتنمت المناسبة nin (fırsat kollamak) yerine إقتنص getirilemez. Çünkü taʿbîrdeki kelimeler arasında bir bağ vardır ve bu bağın değiştirilmesi anlam bozukluklarına neden olabilir. Örneğin ضرب كفا بكف (pişman olmak) taʿbîri ضرب يدا بيد şeklinde, وضعت الحرب أوزارها (savaş durdu) taʿbîri حصلت الحرب اوزارها şeklinde veya وضعت المعركة اوزارها yahut وضعت الحرب أثقالها şeklinde söylenemez (Yusuf, t.y). Fakat sınırlı dahi olsa bu kuralın istisnai durumları mevcuttur.

Tabîrler yaygın kullanışlıdır. لا غبار عليه (şüphe götürmez) örneğinden yola çıkıldığında, bu taʿbîrin kelime anlamı olan 'üzerinde toz yok' anlamının değil, herkes tarafından bilinen 'şüphe götürmez' anlamı anlaşılır. Yani herkesin zihninde aynı anlam canlanır.

Her dilin kendi kültürüne özgü deyimleri vardır, kullanılan bazı deyimler başka dile tercüme edilemez (Şebânî, 2017, 651). Arapçada da Arap kültürüne özgü olan قاب قوسين أو ادنى منه (yakın olmak) taʿbîri başka dillere doğrudan çevrilmez. Bu tür deyimlerin çevirisi ya bu deyimin anlamını karşılayan bir deyim kullanılmasıyla, ya da deyimin vermek istediği anlamın açıklanmasıyla yapılır.

Taʿbîrler değişmez kalıp ve klişeleşmiş ifadelerdir. Geçmişten bu yana nasıl ifade ediliyorsa her durum ve şartta o ifade şekli korunarak kullanılır. Yani müennes veya müzekker oluşu, tekil veya çoğul oluşu bağlama göre değişkenlik göstermez. ' الصيف ضيّعت اللّبن' (Sen sütü yazın kaybetmişsin) tabîri Türkçe karşılığıyla 'geçti Bor'un pazarı' erkeğe, ikile (tesniye) ve çoğula göre değişmez (Ecdâd, h.139, s.29-30). Dolayısıyla taʿbîrin kelime sırası, kipi, çekim ekleri sabit kalır ve muhatap ister kadın, ister erkek olsun, tabîr kalıplaşmış haliyle kullanılır (Akdağ, 2010, s.3). Hatta taʿbîrde gramer hatası olsa dahi bu hatanın giderilmesi yoluna gidilmez ve geçmişten nasıl günümüze aktarılmışsa aynen o şekilde kullanılmaya devam edilir. Bu sebepten taʿbîrlerde gramer hataları açısından, genel kurala uymayan istisnai durumlara sıkça rastlanır. Halk taʿbirlerin tamamına yakını bu türdendir.

Edebî yönden taʿbîrler teşbîh, istiâre, kinâye gibi söz sanatları içerir (Durmuş, 2004, s.296). Aynı görüşü benimseyen İbrâhîm en-Naẓẓâm (ö.231/845), taʿbîrde başka sözlerde olmayan dört özelliğin bir arada bulunduğunu belirtmiş, bunların icaz-ı lafz, isabet-i mana, hüsn-ü teşbîh ve kinâye olduğunu ifade etmiştir. Taʿbîrler bir sözü veciz bir şekilde çekici hale getirmek, anlatılmak istenen şeyi sanatlı ve akılda kalıcı bir şekilde ifade etmeye yarayan söz varlıkları olarak açıklanabilir. Soyut fikirlerin somut örnek ve benzetmeyle zihinlerde yerleşmesini sağlayan taʿbîrlere etkileme, ikna etme, güzel bir örnek olma

açısından başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere kutsal kitaplarda, peygamberlerin öğüt ve dualarında sıkça rastlanmaktadır.

Özetle; bir taʿbîri diğer söz çeşitlerinden ayıran temel özellikler; taʿbîrin anlatımının kısa, anlamının doğru, aynı zamanda yaygın olması, kalıp ifade niteliğinde olup, söz diziminin değişmez olması, genel geçer söz niteliğinde bulunması ve anlatılmak istenen sözün sanatlı ve veciz bir şekilde ifade edilmesidir. Netice itibariyle genel geçer deyim kavramıyla uyuşan taʿbîr kendine özgü kültürel özellikler taşıyan kalıplaşmış söz varlıkları olarak açıklanabilir.

4.1.2. Yapısı Bakımından Taʿbîrler

Yapıları bakımından taʿbîrler dilbilgisel ve anlamsal türler olarak iki ana başlık altında ele alınmıştır:

1. Taʿbîrin dilbilgisel türleri

a. İsim tamlaması olanlar: Muzaf ve muzafun ileyhden oluşan taʿbîrlerdir. Bu tür taʿbîrler yanlarında fiil kullanıldığı takdirde taʿbîr olarak kullanılmaktadır. Bu tür taʿbîrlere; حدائق الشيطان (şeytanın bahçesi, yani kötülük yeri kastedilmiştir) ve نبض الشارع (sokağın nabzı, yani halkın görüşü kastedilmiştir) taʿbîrleri örnek olarak gösterilebilir.

b. Fiil cümlesi olanlar: Adından da anlaşılacağı üzere, fiil ve fâilden oluşan taʿbîrlerdir. Bu tür taʿbîrlere: يدفن الرؤوس في الرمال (başını toprağa gömmek, yani birşeyleri görmezden gelmek anlamı kastedilmiştir), يركب الموجة (dalgaya bindi, yani diğerlerine uydu anlamı kastedilmiştir), يركب الطبقة الارستقراطية (Aristokrasi tabakasına biniyor, yani birilerine yaranmaya çalışmak kastedilmiştir) taʿbîrleri örnekler gösterilebilir.

c. İsim cümlesi olanlar: Mübteda ve haberden oluşan taʿbîrlerdir. Bu tür taʿbîrlere: اللعب بالنار (ateşle oynadı), عمال على بطال (boşa çalışmak) ve الخروج من عنق الزجاجة (Şişe ağzından çıkmak, (bir sıkıntıdan kurtulmak anlamı kastedilmiştir) gibi taʿbîrler örnek olarak gösterilebilir.

d. Şibh cümle olanlar: Câr ve mecrurdan oluşan taʿbîrlerdir. Bu tür taʿbîrlere: على كف عفريت (ifritin pençelerinde, yani tehlikede anlamı kastedilmiştir.) taʿbîri örnek olarak gösterilebilir (Fâyid, 2003, s.899-902).

2. Taʿbîrin anlamsal türleri

a. Bünyesinde mecâz bulunduran taʿbîrler: Mecâzi taʿbîr olarak da bilinen bu tür taʿbîrler başlıktan da anlaşılacağı üzere mecâzi anlam taşıyan taʿbîrlerdir. جر رجل (ayağını kaydırdı), رش الملح على الجرح (yaraya tuz bastı), بدل جلده (cildini değiştirdi, yani düşüncelerini veya prensiplerini değiştirdi anlamı kastedilmektedir) taʿbîrleri bu türe örnek olarak verilebilir.

b. Gerçek anlamlı taʿbîrler: Mecâzi taʿbîrin yanısıra hakiki yani gerçek anlamlı taʿbîrler de mevcuttur. Bu tür tabirlerin oluşturduğu kelimeler mecâz içermeyen, gerçek anlamlı kelimelerdir. Bu tür taʿbîrlere عنده حق (haklı, hakkı var) taʿbîri örnek olarak verilebilir (Doğru, 2011, 63, 83).

3. Kinâye olarak kullanılan taʿbîrler

Bu tür taʿbîrler fiillerle birlikte kullanıldığında taʿbîr özelliği kazanırlar. Bu tür taʿbîrlere مد غصن الزيتون (zeytin dalı, barış için adım atmak anlamı kastedilmiştir.) ve وضع اليد (el attı, bir işi çözmek için müdahalede bulunmak anlamı kastedilmiştir) taʿbîrleri örnek olarak gösterilebilir (Fâyid, 2003, s.902-904).

4.1.3. Taʿbîr'in çıkış noktaları

Nesilden nesile aktarılan, değiştirilemez, müdahale edilemez dil varlıkları olan taʿbîrler anonim söz varlıkları olmasına rağmen kaynağının çeşitli yerlere dayandığı bilinmektedir. Bu çıkış yerlerini şu şekilde açıklamak mümkündür:

1. Olaylara dayalı taʿbîrler

Özel olaylara dayalı olan taʿbîrler, geçmişte yaşanan bir olay sonucu ortaya çıkmışlardır. الصيف ضيعت اللبن 'Sen sütü yazın kaybetmişsin' (Ecdâd, h.139, s.31) taʿbîri bu türe örnek olup, hikâyesi şu şekildedir:

> 'Rivâyete göre yaşlı ve zengin kocası olan bir kadın, kocasından boşanır. Daha genç fakat fakir birisiyle evlenir. Belli bir zaman sonra yiyecek bir şeyleri kalmayıp sıkıntıya düşünce, eski kocasına gidip biraz süt ister. Kocası ise yukarıdaki ifadeyle cevap verir. Yani sen bu hale gelmeden önce düşünseydin, beni boşamakla hakkını kaybettin demek istemiştir. Bu olaydan sonra bu söz yaygınlaşmıştır' (Aktaran, Pullu, 2007, s.11).

2. Kıssadan doğan taʿbîrler

Cahiliye döneminde yaşanan olayların rivayet edilmesiyle doğan taʿbirlerdir. Cahiliye döneminde meşhur olan savaşlar ve hikâyeler yaşanılan olayın ismi ile anılırdı. Aynı

şekilde Kur'ân-ı Kerîm'deki peygamber kıssaları da bu türden sayılmıştır. Örneğin: عصا موسى denilince Hz. Mûsâ (a.s.)'nın hikâyesinin anlaşılması bu duruma örnektir (Yazıcı, 2003, s.37).

3.Kur'an'dan alınan taʿbîrler

Bu tür taʿbîrlerin bir kısmı tamamen âyet olup, bir kısmı ise âyetlerden alıntı yoluyla ortaya çıkmıştır. Şah damarından daha yakın ﴿ اقرب من حبل الوريد ﴾ (Kâf/16) ifadesi bu gruba örnektir.

Bu alanda geniş bir sözlük hazırlayan Vefâ Fâyid (2003, s.904-907) modern dönemde kullanılan taʿbîrin kaynağı için şöyle bir ayrım yapmıştır:

1. Yabancı dilden alınan taʿbîrler

Bu türe; رفع لـ (فلان) قبعته (birine şapkasını çıkarmak, yani saygı göstermek), يلعب بالنار (kendini tehlikeye attı), هبطت أسهمه (nüfuzunu kaybetti) taʿbîrleri örnek olarak verilebilir.

2. Spor ve oyunlardan alınan taʿbîrler

Bu türe; خلط الأوراق (kâğıtları karıştırdı, yani hile yaptı anlamı kastedilmektedir.) taʿbîri örnek olarak verilebilir.

3. Tıp veya fenden alınan taʿbîrler

Bu türe; ضربة الشمس، (güneş çarpması), القمر الصناعي (uydu) örnekleri verilebilir.

4. Askeriyeden alınmış taʿbîrler

Bu türe; ضربة عسكرية (askeri darbe), طلعة جوية (hava uçuşu) örnekleri verilebilir.

5. Lehçeden alınmış taʿbîrler

Bu türe; كل واشكر (ye ve şükret) gibi örnekler verilebilir.

Fakat Fâyid'in yaptığı son üç kategorinin taʿbîr olmadığı, bu ibarelerin terim veya kalıp ifade olduğu düşünülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere Araplarda kavram ayrımı hala netleşmemiştir. Bundan dolayı deyim, kalıp ifade, mesel gibi kavramlar hala birbirleriyle karıştırılabilmektedir.

4.2. Deyimlerde Yer Alan Edebi Sanatlar

4.2.1. Mecâz

جاز kökünden türetilen mecâz, söz sanatlarından biri olup, sözlük anlamı aşmak, geçmek, yol katetmektir. Mecâzın terim anlamı ise bir lafzın asıl anlamı dışında karine-i mânia ilgisiyle başka bir manada kullanılmasıdır (ʿAbdulġânî, 2011, s.121).

Bozkurt (2010, s.287) mecâzı şu şekilde tanımlamıştır: 'Bir sözcüğün gerçek anlamından başka bir anlamda kullanılmasıdır.' Kabaklı'ya (2008, s.193) göre mecâz: 'Anlam veya şekil bakımından aralarında ilgi kurulabilen iki şeyden, zayıf olanı kuvvetliye benzetmek suretiyle daha keskin anlatma sanatıdır.'

Muallim Nacî (1973, s.96) ise, hakikat, mecâz ve kinâyeyi aynı grupta ele almış ve mecâzın tanımını şu şekilde yapmıştır: 'Kelime temel anlamda kullanıldığında hakikat, bir münasebetle asıl manasından başka bir manaya nakl edilirse ve kendi manasında kullanılmasına 'karine-i mânia' bulunursa mecâz olur.'

'Herhangi bir kelimeyi veya sözü asıl manasının dışında, başka bir manada kullanmak suretiyle yapılan sanat' olan mecâza (Şahiner, Yaşar, 1988, s.22), 'dili tutulmak', 'cebine indirmek' ve 'vadesi yetmek' deyimleri örnek verilebilir (Aksan, 2015, s.191).

Bu tanımlardan hareketle mecâzı, bir kelimenin veya tümcenin, anlatımı daha güçlü ve ahenkli kılabilmek için gerçek anlamı dışında kullanılması diye açıklamak mümkündür.

Bir lafzın mecâz olabilmesi için; gerçek anlamı dışında olması, aralarında benzetme ilgisinin bulunması, gerçek anlamında kullanılmasına mani olan bir karinenin bulunması gerekir (ʿAbdulġânî, 2011, s.123).

Mecâzi bir ifadede dört unsurun bulunması zorunludur. Bunlar hakiki anlam, mecâzi anlam, alaka ve karinedir. Örneğin رأيت بحرا ينفق فقراء قومه (Kendi toplumunun fakirlerine infak eden bir deniz gördüm.) cümlesinde mecâzi bir anlatım vardır. Bu ifadede 'cömert kişi' yerine 'deniz' kelimesi kullanılarak mecâzi bir anlatımda bulunulmuştur. 'Kendi toplumuna infak eden' ifadesinde karine, deniz ile cömert kişi arasındaki benzerlik de ise alaka bulunmaktadır (Ekizer, 2018, s.205).

4.2.2. İstiâre

Bir sözün benzetme amacıyla, başka bir söz yerine kullanılması olarak bilinen istiâre edebi sanatlardan olup, istiârenin kelime anlamı ödünç almaktır.

Ebû ʿUbeyde'ye göre istiâre انتقال بالكلمة من معناها الأصلي الذي وضعت له إلى معنى لم توضع 'bir kelimenin asli manasından başka bir manaya intikal etmesidir' (Hâşim, 1994, s.6). Örneğin تكلم شيخ شجاع فوق المنبر (Cesur imam minberin üzerinden konuştu) cümlesi تكلم اسد فوق المنبر (Aslan minberin üzerinden konuştu) şeklinde istiâre söz sanatı kullanılarak, daha beliğ bir şekilde ifade edilebilir. Bu cümlede yer alan شيخ شجاع (cesur başkan/reis) أسد yani aslana benzetilmiştir (ʿAbdulġanî, 2011, s.67). Câhiz ise istiâreyi الاستعارة هي بنقل اللفظ من معنى عرف به لغويا إلى معنى آخر لم يعرف به 'bir lafzı bilinen anlamının dışında, bilinmeyen başka bir anlama nakletmek' diye tanımlamıştır (Hâşim, 1994, s.7).

Saʿleb istiâre için ان يستعار للشي اسم غيره او معنى سواه 'bir şeyi başka bir isme veya başka bir manaya aktarmak' demiştir (Hâşim, 1994, s.8). İbn-i Muʿtez de benzer bir tanım yapmış, istiâre için bilindik bir şeyle, bilinmeyen bir şeyin açıklanması demiş ve جناح الذل (tevazu kanadı) الفكرة مخ العمل (Düşünce işin beynidir) örneklerini vermiştir (Hâşim, 1994, s.9).

İstiârenin bir diğer tanımı ise 'bir kelimenin anlamını geçici olarak diğer bir kelime hakkında kullanmaktır' (Muallim Nacî, 1973, s.71). Söz sanatlarından biri olan istiâreyi, Bozkurt (2010, s.287) 'bir edebiyat sanatı olarak kullanılan mecâzlı anlatım türü' olarak tanımlamıştır. Kabaklı (2008, 196) ise, istiâreyi 'yalnız benzeyen'e veya benzetilen'e dayanan benzetme çeşididir' şeklinde açıklamıştır.

Yukarıdaki tanımlardan hareketle istiâre; bir sözün benzerlik ilgisiyle bir başka sözün yerine kullanılması olarak tanımlanabilir.

İstiârenin müsteâr minh, müsteâr leh, müsteâr ve gerçek manasının kast edilmesine engel karine (ipucu) olmak üzere dört ögesi vardır (T.D.V.İ.A., 2001, c.23, s.316).

İstiâre bir fikri pekiştirmeyi, kişileştirme, somutlaştırma ve açıklama yoluyla yapar. بكت السماء على الشهيد (Gök şehitlere ağladı) ifadesi kişileştirmeye, للحرية باب (Hürriyetin kapısı vardır) ifadesi somutlaştırmaya, عبر اسودنا القناة (Aslanlarımız kanalı geçti) ifadesi ise açıklamaya örnektir. Çünkü burada ordu, aslanlara benzetilmiştir (ʿAbdulġânî, 2011, s.85,86).

İstiârenin üç türü çalışmaya konu olmuştur:

1. İstiâre-i temsiliyye (Simgesel): ‘Bir ögenin değişik yönleri ve özelliklerinin benzetme konusu yapılarak istiâre edilmesidir.’ Bu istiâre türünde benzeyen söylenmeyip, benzetilenin birden fazla özelliğinden bahsedilir (T.D.V.İ.A. c.23, s.317). ‘ لا يلدغ المؤمن من جحر مرتين‘ Hadis-i Şerifi bu duruma örnektir. Anlamı ise ‘mümin aynı delikten iki defa sokulmaz’dır. Yani mümin aynı hatayı iki kere yapmaz (ʿAbdulġanî, 2011, s.76,81). Yılanın soktuğu delik ile aldanma arasında ilişki kurulmak suretiyle istiâre yapılmıştır.

Benzeyen söylenmeyip benzetilenin birden fazla özelliği zikredilen istiâre türü olan istiâre-i temsiliyyeye başka bir örnek ise ‘seni bir adım ileri, bir adım geri atıyor görüyorum’ cümlesidir. Çünkü düşünceden düşünceye geçen tereddüt içindeki kimsenin soyut hali bir adım ileri, bir adım geri atan kimsenin somut haline benzetilmiştir (Pala, Durmuş, 2001).

2. İstiâre-i Tasrihiyye (Açık İstiâre): Yalnız benzetilen’e dayanan istiâre türü olan istiâre-i tasrihiyye, diğer adıyla açık istiâre, zayıf bir varlığı, daha kuvvetli göstermek için yapılan benzetmedir. Bu tür, benzeyenin var olmadığı, benzetilenin bulunduğu türdür. تكلم اسد فوق المنبر (Aslan minberin üzerinden konuştu) bu türe örnektir. Burada شيخ kelimesi düşürülmüş (ʿAbdulġânî, 2011, s.70) ve yerine اسد (aslan) kelimesi kullanılmıştır.

Örneğin Yahya Kemal’in:

Bir kanlı gül ağzında ve mey kâsesi elde

Beytinde sevgilinin dudakları kanlı bir güle benzetilmiş, fakat dudak kelimesi kullanılmamıştır.

Yukarıda verilen örneklerden görüleceği üzere açık istiâre sadece benzetilenin zikredilmesi yöntemiyle yapılabildiği gibi, benzetilenle birlikte benzeyenin bir özelliği de söylenmesi suretiyle (süngülü bir arslan) veya benzetilenle beraber yine benzetilenin bir özelliğinin söylenmesi yoluyla (Türk kuşu kuvvetli kanatlarıyla uçuyordu) yapılabilir.

3. İstiâre-i Mekniyye (Kapalı İstiâre): Yalnız benzeyene dayanan istiâre türüdür. Benzetilen öge anılmamakta ve benzetilen ögenin okuyucunun aklında canlanması hedeflenmektedir. Başka bir deyişle benzeyenin var olduğu, benzetilenin bulunmadığı türdür (el-Hâşimî, 1999, s.260, 261). ﴿ اخفض لهما جناح الذل من الرحمة ﴾ (İsra/24), (Anne ve babana merhametle tevazu kanadını ger) örneğinde tevazu (züll), tehlikelere karşı

yavrularına kanat geren kuşa benzetilmiş ve benzetme kanat geren hayalî bir kuş suretinde yapılmıştır.

Yahya Kemal'in:

Onlar ki bu güller tutuşan bahçededirler

Bir gün nereden, hangi tesadüfle gelirler? beyti bu tür istiâreye örnektir. Burada güller, ateşe benzetilmiştir (Kocakaplan, 2011, s.73).

İstiâreye üslup açısından bakıldığında, Muallim Nacî'ye (1973, s.71) göre istiâre teşbîhten daha güçlü bir üslup ortaya çıkarır. Çünkü bir askere 'aslan gibisin' demekle 'aslanım' demek arasında mana açısından fark vardır. 'Aslan gibi' derken kişinin özellikleri aslanın özelliklerine benzetilirken, 'aslanım' derken özelliklerinin aslana daha yakın olduğu belirtilir.

Bazı ulema istiâreyi bir mecâz türü olarak görürken, bazıları da teşbîh türü olarak görmüşlerdir (T.D.V.İ.A., c.23, s.315). Kocakaplan (2011, s.66) konuyla ilgili istiâre 'teşbîhle yakınlık gösteren bir sanattır.' demiştir. Çünkü benzetme, benzeyen ve benzetilen ögelerden biri ile yapılırsa istiâre olmaktadır. Bu durum da istiârenin bir teşbîh türü olarak görülmesine neden olmaktadır.

4.2.3. Mecâz-ı Mürsel

Mecâz-ı mürsel bazı kaynaklarda mecâz başlığı altında ele alınırken, bazı kaynaklarda ise ayrı bir başlık altında ele alınmıştır. Mecâz-ı mürsel, 'benzetme gayesi güdülmeden, doğrudan doğruya, bir manayı veya varlığı kastetmek için yapılan mecâzdır' (Şahiner, Yaşar, 1988, s.26) Bir sıkıntıdan kurtulunca 'çok hafifledim' demek veya sonradan görme olanlar için 'burnu büyüdü' şeklinde bir tabir kullanmak mecâz-ı mürsele örnek olarak verilebilir (Kabaklı, 2008, s.192).

Mecâz-ı mürsel, sözü kısa ve güzel bir şekilde söylemeyi, pekiştirmeyi ve açıklamayı sağlar. Ayrıca mecâz-ı mürsel edebi açıdan yeni anlamlar üretmektedir (Abdulġânî, 2011, s.150).

Mecâz-ı mürsel'in oluşması için gereken şartlar şöyle sıralanabilir:

1) Bir kelimenin mecâz-ı mürsel olabilmesi için mecâzi manada kullanılıp, gerçek manada kullanılmaması gerekir.

2) Kelime ile yerine geçen kelime arasında benzetme amacı olmamalıdır. Benzetme amacı olursa o kelime mecâz-ı mürsel değil, istiâre olur (Kocakaplan, 2011, s.100).

3) Gerçek mananın anlaşılmasına bir engel yani karine-i mania bulunması gerekir (Saraç, 2004 s.102).

Mecâz-ı mürsel aynı zamanda ad aktarması olarak da isimlendirilmekte ve ilgilerine göre farklı başlık altında gösterilmektedir:

1. Bütün-parça ilgisi (Külliyet): Bütünün zikredilip, parçanın kastedilmesi veya parçanın zikredilip, bütünün kastedilmesidir. Örneğin 'saçımı kestirdim' cümlesinde kastedilen saçın bütününün kestirildiği değil, bir kısmının kestirildiğidir veya 'alnı secdeye varmadan göçtü' cümlesinde de secde ile namazın bir parçası zikredilmiş, ama bütünü kastedilmiştir.

2. Yer İlgisi (Mahal): Yerin zikredilip, içindekilerin kastedilmesi ya da içindekilerin zikredilip, yerin kastedilmesidir. Örneğin 'bardağı sonuna kadar içti' cümlesinde yer alan bardak ile içindeki sıvı kastedilmekte veya نزلت بالقوم فاكرموني (kavme misafir oldum, onlar da bana ikramda bulundular) (ʿAbdulġânî, 2011, s.142) cümlesinde yer alan kavim ile kavmin içindekiler kastedilmektedir. 'Ahmet dersten çıktı' cümlesinde ise 'ders' ile dersin verildiği sınıf kastedilmektedir (Saraç, 2004, s.103).

3. Yakınlık İlgisi (Mucaveret): Bir şeyin başka bir şeye yakınlığının kastedilmesidir. Örneğin طعنت بالرمح ثيابه (elbisesini okla vurdum) ifadesinde yer alan 'elbiseden' vücut kastedilmiştir. Burada elbiseyle vücut arasındaki mucaveret ilgisiyle mecâz-ı mürsel sanatı yapılmıştır.

4. Sebep-sonuç İlgisi: Sebebin zikredilip, sonucun kastedilmesi veya sonucun zikredilip, sebebin kastedilmesidir. Örneğin لاب على ابنائه اياد كثيرة (Babanın elleri çocuklarının üzerindedir) cümlesinde yer alan (ʿAbdulġânî, 2011, s.145) elden, babanın çocuklarına ihsan ettiği nimet kastedilmekte, 'bereket yağıyor' cümlesinde bereketten, yağmur kastedilmekte (Kocakaplan, 2004, s.103), 'saçımızı boşuna ağartmadık' cümlesinde ise ömür sürme, hayat tecrübesi güngörmüşlük kastedilmektedir (Saraç, 2004, s.103).

5. Geçmişine İtibar İlişkisi: Günümüzdeyken geçmişin zikredilmesidir. Bir annenin yetişkin oğlu için 'bizim çocuk' diye bahsetmesi buna örnektir.

6. Geleceğine İtibar İlişkisi: Günümüzdeyken geleceğin zikredilmesidir. ارضع عالما (âlimi emziriyorum) sözü buna örnek olarak gösterilebilir. Burada emzirilen çocuğun ileride âlim olacağı düşünülerek bu söz sarfedilmiştir.

7. Zıtlık İlgisi: Burada anlamın zıddı kastedilir. Al-i İmran suresi yirmi birinci ayet örnek olarak gösterilebilir:

﴿ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾

(Allah'ın âyetlerini inkâr edenler, Peygamberleri haksız yere öldürenler, insanlardan adaleti emredenleri öldürenler var ya, onları elem dolu bir azap ile müjdele) (Â-li İmran/21) (ʿAbdulġânî, 2011, s.146-148). Ayet-i Kerime'de 'azap ile müjdele' deyişindeki 'müjdelemek' iyi bir şey için kullanılırken, burada mecâz-ı mürsel ile zıttı (korkutma) kastedilmiştir.

4.2.4. Kinâye

Kinâyenin kelime anlamı gizlemek olup, terim anlamı ise bir sözün, benzetme amacı güdülmeden, hem gerçek hem de mecâz anlamını düşündürecek biçimde kullanılmasına denir. Başka bir tanımda ise kinâye 'gerçek ve mecâzi anlamları olan bir sözü, onun mecâzi anlamını kastederek kullanma sanatı' olarak tanımlanmıştır (Kocakaplan, 2011, s.90).

Şahiner ve Yaşar (1988, s.46) kinâye için, 'bir sözü, hem hakiki, hem de mecâzi manası içinde kullanarak maksadı kapalı bir şekilde anlatma sanatıdır' demiştir.

Sonuç olarak kinâye, bir şeyin benzetme amacı güdülmeden, hem gerçek, hem de mecâz anlamını düşündürecek şekilde kullanılması anlamına gelmektedir.

Kinâye, icaz ve somutlaşma açısından önemli olup (ʿAbdulğânî, 2011, s.l98), bir sözü latif bir şekilde ifade etmeyi sağlamaktadır. Ayrıca kinâye bir şeyi açıklamak için söylenebilecek en beliğ yöntemlerdendir (el-Hâşimî, 2011, s.290). Örneğin bir kadının boynunun uzun olduğunu söylemek için basit bir deyişle 'o uzun boyunlu bir kadındır' demek yerine هي بعيدة مهوي القرط (küpesi yer ile gök arasında, çok uzun) demek, veya bir kişinin cömert olduğunu ifade etmek için هو كثير الرماد (külü bol) demek daha estetik ve beliğ bir ifade olacaktır. (el-Harbî, 2011, s.74). Kinâye bir sözü açık açık söylemek yerine alay, şaka, hakaret ve sitem amacıyla kullanılabildiği gibi (Kocakaplan, 2011, s.90) bazen de bir sözü daha etkili aktarma amaçlı söylenebilir. Örneğin *avuç açmak* ifadesinde açık

söylemek uygun görülmediği için kinâye yapılırken, *alnı açık* ifadesinde sözü etkili söyleme amacıyla kinâye yapılmıştır.

Kinâyede söylenilen söze mekniyyun bih, bu sözle amaçlanan anlama mekniyyun anh denir. Örneğin 'elim kolum bağlı' cümlesinde mekniyyun bih: elim kolum bağlı, mekniyyun anh ise çaresizliktir (Doğru, 2011, s.53,54).

Kinâyeyi mecâz-ı mürselden ayıran en önemli özellik ise kinâyenin hem mecâz anlamı hem de gerçek anlamı ifade etmesidir. Örneğin 'külü bol' dendiğinde kişinin cömertliğinden dolayı çokça misafir ağırlaması kastedilmekte olup, bu örnekte cömertlik vurgulanmak istense de gerçek anlam olan külünün bol olması da olağan kabul edilir (T.DV.İ.A., 2002, c.26, s.34).

Kinâyede, istiâre ve mecâz-ı mürselde olduğu gibi hakîkî mananın anlaşılmasına engel bir (karine-i mânia) bulunmaz. Fakat gerçek anlam ile mecâzi anlam arasında bir ilişki bulunur (Doğru, 2011, s.53).

Kinâyenin türleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1.Sıfatın kinâyesi: Sıfatın gizlenerek ona delil olan şeyin zikredilmesidir. Örneğin إصفر وجه الطالب عند الامتحان (öğrencinin sınavda yüzü sarardı) cümlesinde öğrencinin yüzünün korkudan sarardığı anlatılmak istenmiştir.

2.Mevsufun kinâyesi: Mevsufun gizlenerek ona delil olan şeyin zikredilmesidir. Örneğin ﴿ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ ﴾ (Zuhruf/18) 'ziynet içinde yetiştirilenler' ayet-i kerimesinde 'ziynet içinde yetiştirilenler' ile 'kadınlar' kast edilmiştir.

3.Mevsufun nisbetinin kinâyesi: Sıfat ve mevsufun zikredilerek, mevsufa has olan bir özelliğin ima edilmesidir. Örneğin سار الكريم خلف عثمان (Cömert Osman'ın arkasından yürüdü) cümlesinde cömertlik Osman'ın nisbetidir (ʿAbdulġanî, 2011, s.96-97).

4.2.5. Teşbîh

Söz sanatlarının içinde yer alan teşbîh'i Kocakaplan (2011, s.162) 'aralarında çeşitli yönlerden benzerlik bulunan iki varlıktan zayıfını kuvvetlisine benzetmektir.' şeklinde tanımlamıştır. Kabaklı (2008, 194) ise, teşbîh'i farklı bir şekilde tanımlayıp 'benzeyeni, benzetileni, benzetme edatı ve benzetme yönü bulunan benzetme çeşididir' şeklinde tanımlamış ve 'kule gibi minare' örneğini vermiştir.

İbn Manzûr (1990, c.11 s.610) teşbîhi, bir şeyin benzeridir diye tanımlanmış, el-Hâşimî (1999, s.219) ise teşbîh için مشاركة أمر لامر معنى bir durumun başka bir duruma mana açısından ortaklığının bulunmasıdır demiş ve العلم كالنور في الهداية (Doğru yolu bulmada ilim ışık gibidir) sözünü teşbîhe örnek olarak vermiştir.

Muallim Nacî (1973, s.169), teşbîh'i 'aralarında ya hakikaten veya mecâzen münasebet bulunan şeyleri birbirine benzetmektir' şeklinde tanımlamıştır. Teşbîh ile ilgili bir diğer tanım ise; 'aralarında hakîkî veya mecâzi yönden ilgi kurulabilen iki varlıktan zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesi ile yapılan bir sanattır' şeklinde yapılmıştır (Şahiner, Yaşar, 1988, s.30).

Bütün bu tanımlara göz atıldığında teşbîh ile ilgili şöyle genel bir bilgi ortaya çıkmaktadır: Teşbîh, aralarında benzerlik ilgisi kurulabilecek iki şeyden birini vurgulamak için zayıf olanın kuvvetli olana benzetilmesidir. Teşbîh, bir şeyin vasfı bilinmiyorsa, bilinmeyen bir şey açıklanmak isteniyorsa, açıklanmak istenen şeyin niteliği ve niceliği belirtilmek ve pekiştirilmek isteniyorsa veya bir şey övülmek veya yerilmek isteniyorsa kullanılır (el-Hâşimî, 1999, s.238-239).

Teşbîhte yer alan önemli özelliklerden biri de mübalağadır. Mübalağa teşbîhin üslup yönünden daha kuvvetli olmasını sağlar (Muallim Nacî, 1973, s.169).

Aşağıda teşbîh söz sanatına ilişkin örnekler yer almaktadır:

Mearri:

Sen aydınlıkta güneş gibisin	انت كالشمس في الضياء

beytinde ك teşbîh edatıyla benzetme yapmıştır (Cârim, Emîn, 1993, s.18-19).

Yine Mearri:

ورقة فيها نسيم الصباح	كأن أخلاقك في لطفها
Sanki sabah rüzgârının inceliği var	Senin ahlakının zerafetinde

Beytinde şair arkadaşının ahlakını insanı rahatlatan latiflikte olduğunu, ahlakında sabah rüzgârının inceliğinin bulunduğunu söylemiş ve كأن teşbîh edatıyla teşbîh yapmıştır (Cârim, Emîn, 1993, s.18-19).

Teşbîhte dört öge bulunur; benzeyen, benzetilen şey, benzetme yönü ve benzetme edatıdır (Cârim, Emîn, 1993, s.19). Benzetme edatları كأن، ك، مثل، شبه gibi edatlardır (el-Hâşimî,

1999, s.236). مررت بأسد مثل أبيه cümlesinde مثل benzetme edatıyla kurulmuş teşbîh cümlesi görülmektedir. Fakat bu edatlar her teşbîh türünde bulunmayabilir.

Teşbîh, aklî ve hissî olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Hissî teşbîh, beş duyu organıyla ilgili yapılan benzetme türüdür. الجلد ناعم بالحرير (cilt, ten ipek gibi yumuşaktır) cümlesinde cilt yumuşaklık bakımından ipeğe benzetilmiştir (el-Harbî, 2011, s.58). Hissî teşbîh somut şeyleri ifade etmek için kullanılır (el-Hâşimî, 1999, s.236). Bir diğer deyişle elle tutulan, gözle görülen şeyleri ifadede tercih edilen teşbîh türüdür. Aklî teşbîh ise soyut şeyleri ifade eder. العلم حياة (ilim hayatır) cümlesinde ilmin hayata benzetilmesi (el-Harbî, 2011, s.58) veya الجهل موت (cehalet ölümdür) cümlesinde cehaletin ölüme benzetilmesi aklî teşbîhe örnektir (T.D.V.İ.A., 2011, c.40, s.554).

Bir şeyi benzeriyle açıklama maksadı olan teşbîhin dört türü vardır. Bu türler şöyledir:

1)Kısaltılmış (Mucmel) Teşbîh: Benzetme yönü bulunmayan teşbîhe denmektedir.

فكأن لذة صوته و دبيبها	سنة تمشي في مفاصل نعس
Sanki sesinin lezzeti ve adımları	Rehavet uykusuzluğunda yürüyor

beyti bu tür teşbîhe örnektir.

2)Pekiştirilmiş Teşbîh: Benzetme edatı bulunmayan teşbîhe denmektedir.

الجواد في السرعة برق خاطف	At süratte yıldırım (gibi)

3)Teşbîh-i Beliğ: Benzeyen ve kendisine benzetilen ile yapılan teşbîh türüdür.

أين أزمعت أيهذا الهمام؟	نحن نبت الربا و أنت الغمام
Ey aslan nereye gidiyorsun?	Biz Ruba bitkisiyiz sen bulutsun

4)Teşbîh-i Mürsel: Bütün ögelerin bulunduğu teşbîh türüdür.

سرنا في ليل بهيم	كأنه البحر ظلاما و ارهابا
Kara gecede yürüdük	Sanki deniz karanlık ve dipsiz

(Cârim, Emîn, 1993, s.23-25).

BÖLÜM V

DEYİM ÇEVİRİSİ

5.1. Deyim Çevirisi

Geçmişten bu yana dilleri farklı olsa da milletler birçok alanda etkileşim halinde olmuş, birçok şeyi birbirlerinden öğrenmişlerdir. Bu etkileşim daha önce de belirtildiği üzere çeviri yoluyla gerçekleşmiştir. Deyim çevirisine geçmeden önce kısaca çeviriden bahsetmek çeviriyle ilgili tanımlara göz atmak deyim çevirisini anlamayı kolaylaştıracaktır.

Göktürk (1994, s.14) çeviriyi şu şekilde açıklamıştır:

> 'Anlamın yabancı bir dilden tanıdık bir dile aktarılması değildir. Her dil, belli bir kültürün göstergeler dizgesiyle, belli uzlaşmalar, töreler, davranışlar, değer ölçütleriyle, kısacası somut insan yaşamıyla iç içedir. Her yazın metninde sunulan kurmaca dünyanın artalanında da bütün etkenler yürürlüktedir. Başka dillerin tanımladığı başka dünyaların tanıtılmasıdır çeviri bu yönüyle.'

Göktürk çevirinin basit bir aktarımdan öte topluluklara birbirlerini tanıma fırsatı veren bir yol olduğu kanaatinde olduğunu ifade etmiş, bu bağlamda öneminin büyük olduğunu belirtmiştir.

Ayvaz (2013, s.212), çeviriyle ilgili, 'çeviri, kaynak dildeki göstergenin ne ifade etiğini bulmak, sonra bu ifade edilen şeyin amaç dilde hangi gösterge aracılığı ile ifade edilebileceğini saptayıp, bu göstergeyi kullanmaktır.' demiştir. Ayrıca Ayvaz çeviriyi 'kaynak dildeki kullanımları, hedef dildeki kullanım ile ifade etme işi' olarak tanımlamıştır.

Güneş (2008, s.35), ise çeviriyi 'kaynak metnin çevirmen tarafından, anlamsal ve biçemsel bütünüyle yeniden yaratılması' olarak tanımlanıştır.

Kısaca çeviri için, bir sözü veya bir metni bütün yönleriyle kaynak dilden hedef dile aktarma işidir denilebilir.

Çeviride dikkat edilmesi gereken bazı unsurlar vardır. Çevirinin nasıl ve ne şekilde olması gerektiğiyle ilgili bazı kurallar belirlenmiş ve bu kurallar sayesinde daha doğru çeviriler elde edilmeye başlanmıştır.

Çevirinin, sözcüklerin aktarılmasıyla sınırlı kaldığı takdirde, eksik ve çoğu zaman da yanlış anlama sebep olması söz konusudur. Çevirinin doğru bir şekilde yapılabilmesi için kelimenin hangi grupta yer aldığı bulunmalı, diğer bir deyişle kelimenin türü belirlenmelidir. Çeviride deyimler ve atasözleri gibi kalıp ifadeler dikkate alınmalı, bu ifadelerin kaynak metinde hangi amaçla ve nasıl bir bağlamda kullanıldığı belirlenmelidir (Ayvaz, 2013, s.214).

Çevirinin doğru bir şekilde yapılabilmesi ve anlamsal eşdeğerliğin sağlanayarak başarılı bir çeviri etkinliğinin gerçekleştirilmesi için, o dilin sosyokültürel yapısının ve sözcüklerinin yanı sıra, o dilde var olan deyimlerin de bilinmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hedef dilin kültürüne bütünüyle hâkim olunması gerekmektedir. (Güneş, 2010, s.35).

Öte yandan dil aktarımı ve kültür aktarımının aynı şeyler olduğu söylenemez. İki olgu arasında bir bağ kurarak çeviri etkinliğini yapmak gerekmektedir. Dolayısıyla, eşdeğerlik kavramı açısından bakıldığında, çeviride olması gereken 'biçemsel eşdeğerlik' ile 'kültürel eşdeğerlik' arasındaki dengenin iyi kurulup, hedef dilin kültürüne en uygun olan ifadenin seçilme yoluna gidilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2013, s.750).

Çevirmenin çeviriye başlamadan önce dikkat etmesi gereken bazı noktalar vardır. Çevirmen ilk olarak yazarın ne söylediğini ve nasıl söylediğini belirlemeli, sonrasında ise kaynak dil ve hedef dilin paralellik gösterebilmesini sağlamalıdır. Çevirmenin bir başka görevi ise yazarın aktarmak istediği şeyi doğru bir şekilde yansıtabilmesidir (Sunel, 1988, s.156).

Aksoy çeviri sürecini;

a) Okuma-Yorumlama

b) Çözümleme

c) Çevirme

d) Gözden geçirme olarak özetlemiştir (Aksoy, 2002 s.108)

Çalışmanın asıl konusu olan deyim çevirisine bakıldığında ise bu işin oldukça zor olduğu söylenebilir. Czerwinsk, bu zorluğun nedeninin kültürel farklılıklar, coğrafi ve tarihsel koşullar ile maddi ve manevi durumlardan kaynaklandığını belirtmiştir (Aktaran Güneş,

2005, 34). Bu zorluklardan dolayı deyim çevirmenine önemli görevler düşmekte, çevirmenin doğru çeviriyi yapabilmesi için doğru stratejiler belirlemesi gerekmektedir. Çünkü deyim çevirisi, hedef dilde o deyimin tam karşılığı olup olmadığının çözümlenerek, en doğru şekilde yorumlama becerisi gerektirir (Büyüksaraç, Yalçın, 2017, s.819).

Deyim aktarımında en önemli olgu olan kültür oluşumunu, Newmark şöyle sıralamıştır:

1. Çevresel Unsurlar (Coğrafi özellikler, iklim gibi…).

Çöl ikliminde yaşayan biri için sıcak kavramı negatif bir algı oluştururken, soğuk bir iklimde yaşayan biri için bu kavram olumlu bir anlamda algılanır.

2. Maddi Kültür Bileşenler (Yiyecek, içecek, ulaşım gibi…)

Yiyecek ve içecek, toplumun dinine, inanışlarına, iklimine, gelenek ve göreneklerine göre farklılık göstermektedir. Müslüman toplumlarda salyangoz yenilmesi yasak bir hayvanken, Hristiyan toplumlarda ise durum tam aksidir. Örneğin *Müslüman mahallesinde salyangoz satmak* deyimi çevrilirken Müslüman olmayan toplumunda aynı kelimelerin kullanılması veya birebir aynı deyimin görülmesi mümkün olmamaktadır.

3. Sosyal Kültür (Yaşam ile ilgili kavramlar)

Toplumların, tarihi, eğitim şekli, ekonomik yapısı bu alana girmektedir. Örneğin tek tip eğitimin yapıldığı eğitim kurumlarına sahip olan halk ile çok çeşitli eğitim kurumlarına sahip olan bir halkın kültür bileşenleri birbirinden farklıdır.

4. Kuruluş, faaliyet ve süreç ile ilgili kavramlar ile dini, siyasi, sanatsal ve idari kavramlar

Toplumların yönetim biçimi, dernekleri ve işyerleri (coğrafi isimler ve kişi isimleri Sovyet yönetim sisteminde işyerleri, toplu çalışma kurumları, yaşayış yerleri) gibi kültür bileşenleri bu gruba girmektedir.

5. Davranış, Gelenek ve Görenekler

Davranış, gelenek ve göreneklerden kasıt toplumun yazılı olmayan kurallarıdır. Her bir toplumun dini ve kültürel unsurlar ışığında oluşturdukları yazılı olmayan kurallarının olması kaçınılmazdır. Toplumun gelenek ve görenekleri dilin önemli bir unsuru olan deyimlere de yansımaktadır. Örneğin Türk kültüründe evlilik dışı çocuk sahibi olmak hoş karşılanmazken, başka bir toplumda bu durum normal karşılanabilir (Üçgül, 2013, s.130).

Sayılan kültür bileşenleri deyimi doğrudan etkilediği için kaynak dil ve hedef dilde yer alan deyimlerin birebir benzemesi nadiren görülmektedir. Ancak kültürleri birbirlerine

yakın olan bazı toplumların, birebir aynı kelimelerle bazı deyimleri kullandıkları bilinmektedir. Örneğin Türkçe *burnunu sokmak* deyiminin Arapçası birebir aynı kelimelerle kurulmuş ve Arapçada bu deyim ‘دسّ أنفه’ diye ifade edilmiştir (Doğru, 2011, s.139). Bu tür deyimlerin çevirisi çevirmen için kolaylık sağlamaktadır.

Deyimler kültürün eseri olduğu için genellikle her toplumun deyimi ifade ediş şekli, kullandıkları kelimeler farklı farklıdır. Bunun için deyim aktarımında birebir çeviri yapılması yanlış anlamalara, anlam kayması ve kötüleşmesine neden olur (Ayvaz, 2013, s.215). Dolayısıyla deyimin doğru anlaşılması hedef dilin iyi bilinmesini, doğru aktarılması ise kaynak dilin iyi bilinmesini gerektirir (Doğru, 2004, s.182). Örneğin *It's raining cats and dogs* deyimi Türkçeye birebir kelimelerle aktarıldığında (kediler ve köpekler yağıyor) anlamı ortaya çıkmaktadır ki bu çeviri hatalı bir çeviri olur. Hâlbuki deyimin Türkçe karşılığı *bardaktan boşanırcasına yağmur yağmak*tır. Konuyla ilgili bir başka örnek ise أخذ فلان يد بحر deyimi birebir çevrildiği takdirde filan denizin elini aldı'gibi bir anlama gelmektedir. Fakat bu cümle bir deyim olup, 'filan sahil yolunu tuttu' anlamında kullanılır (Taşdelen, 2009, s.213).

Deyim çevirisi yapabilmenin ilk şartı deyimin farkına varmaktır. Örneğin Arapçada خُلُق رِجْل deyimin farkında olmayan biri, bu ifadeyi ayak çekilmesi olarak algılayıp, deyimsel karşılığı olan 'hava parası' anlamını aktaramayabilir. (Şimşek, Uzun, 2007, s.7).

Her milletin deyimlerinin kendine has bir yapısı vardır. Dolayısıyla deyim çevirisi yapılırken kaynak metne yakın olmasına ve aynı zamanda yabancı okurlar için anlaşılır şekilde aktarılmasına özen gösterilmesi gerekmektedir (Üçgül, 2013, s.126,127,131). Bu doğrultuda deyim çevirisinde önemli olan kelimelerin aktarılmasından öte kültürün aktarılmasıdır. Kaynak dildeki deyimin o kültürde anlaşılan anlamı belirlenip, hedef dilde o anlamı sağlayacak eşdeğer deyim bulunmalıdır (Doğru, 2004, s.182). Örneğin 'lafla peynir gemisi yürümez veya ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz' anlamındaki 'actions speak louder than words' deyiminin Arapça eşdeğeri 'السيف أصدق أنباء من الكتب' yani 'kılıç kitaplardaki haberlerden daha doğru'dur (ʿAlyân, 2014, s.288).

Vlohov ve Florin' e (1980) göre deyim çevirisinde, çevirmenin birtakım bilgilere sahip olması gerekir:

a) Kalıp sözlere hâkim olmalıdır

b) Metinde yer alan deyimlerin bulunmasına ilişkin zorlukları bilmelidir

c) Metinde geçen deyimlerin anlamının yanı sıra anlatımsal işlevlerini de bilmesi gerekir (Aktaran Güneş, 2008, s.44).

Öte yandan bir kelime temel anlamı dışında deyim içinde bambaşka anlamlar kazanabilmektedir. Örneğin, "baş" ve "kafa" sözcükleri eşanlamlı olmasına rağmen, her zaman birbirinin yerine kullanılamaz; "başı çekmek" deyimi ile "kafayı çekmek" deyimi birbirinden tamamen farklı anlamlara gelmektedir. Özellikle de çeviri yapılırken bu durum daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle çevirmen, her iki dili, dilin kültürünü, dilsel kullanımları çok iyi bilmelidir (Köprülü, 2013, s.2).

Deyimleri çeviren kişi deyimlerin inceliklerini bilmeli, bu incelikleri doğru bir şekilde hedef dile aktarmalı, iki dilde aynı deyimler mevcutsa birebir deyimi kullanmalı, yoksa o anlamı veren deyimi seçmelidir. Bunları yapması için çevirmenin iki dilin deyimlerine hâkim olması gerekmektedir (Aktaran Güneş, 2008, s.44).

Sonuç itibariyle, çevirmenin kaynak metinde yer alan metni iyi çözümleyip, kelime kelime çevirmek yerine, o deyimin eşdeğerini doğru tespit edip, aktarması gerekmektedir. Doğal olarak çevirmenin başarısı ancak iki dile ve kültüre yeterince hâkim olmasıyla gerçekleşir.

Çalışmanın ana konusu, deyim çevirisinin eleştirisi, yani kaynak metin ile hedef dile çevrilmiş metnin karşılaştırmalı olarak çözümlenmesidir. Bu çözümlemedeki amaç yanlış aramak yerine, çevirmenlerin kullandıkları stratejiler, normlar hakkında genellemeler yapabilmektir.

5.2. Deyim Çevirisinde Eşdeğerlilik Yaklaşımları

Çeviri biliminin temel kavramlarından biri eşdeğerlik kavramıdır. Deyim çevirisinde eşdeğerlik konusuna geçmeden önce eşdeğerlik kavramının ne olduğu konusuna göz atmak gerekmektedir.

Van den Broeck'a göre 'çeviri eşdeğerliği, kaynak dil ve hedef dil metinlerinin ya da herhangi noktalarının konumsal varlıklarının karşılıklı olarak birbirlerine yakın özellikleriyle ilişkilendirilebilir olduğunda gerçekleşir.' (Aktaran Aksoy, 2002, s.41). Van den Broeck'un bir başka tanımında ise eşdeğerlik, çeviride bulunması gereken tüm unsurların hedef dilde en uygun şekilde yansıması olarak belirtilmiştir (Aksoy, 2002, s.41).

Alman dilbilimci ve çeviri kuramcısı Juliane House eşdeğerlik hakkında 'kaynak metindeki anlamsal, edimsel ve metinsel anlamların eşdeğer biçimde korunmasıdır.' demiştir (Aktaran Köprülü, 2013, s. 95).

Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere eşdeğerliğin, kaynak metnin hedef metne en yakın şekilde aktarılması işi olduğu söylenebilir.

Newmark (1988), Hatim ve Mason (1990) eşdeğerlik kavramını edimsel, sözcüksel, söylemsel eşdeğerlik şeklinde incelemişlerdir. Mona Baker (1992) ise çeviride eşdeğerlikleri bir bütün olarak ele almış ve eşdeğerliği çevirinin tüm farklı yönlerini içine alacak biçimde farklı düzeylerde ortaya koymak olarak tanımlamıştır (Aktaran İli, 2015, s.120).

Eşdeğerlik kavramı birebir eşdeğerlik ve uyarlanabilir eşdeğerlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu kavramları ortaya atan Nida (1964, s.159), bu türleri biçimsel ve devingen eşdeğerlik olarak adlandırmıştır. Biçimsel eşdeğerlikte kaynak dilin birebir çevirisi söz konusuyken; devingen eşdeğerlikte hedef kültür temel alınarak çeviri yapmak amaçlanmakta ve aynı zamanda bu tür eşdeğerlikte, anadilde okuyan kişinin aynı hissi duyması hedeflenmektedir. Devingen eşdeğerliğe göre çevirmen, biçimsel eşdeğerlikte olduğu gibi metne sıkı sıkıya bağlı olmaksızın, kendi kültürünün ögelerini göz önünde bulundurarak ve insiyatif kullanarak çeviri yapar (Göktürk, 1994, s.58). Yazın çevirisinde en çok uygulanan eşdeğerlik kavramı olan devingen eşdeğerliğe göre yapılan çeviride, kaynak metinden kopmamak kaydıyla çeviri kokmayan bir metin ortaya çıkar.

Nida'nın devingen (dinamik) eşdeğerlik terimine karşılık House bu tür eşdeğerliğe işlevsel eşdeğerlik adını vermiş ve işlevsel eşederliği kaynak metnin vermek istediği mesaj dikkate alınarak yapılan çeviri işlemi olarak tanımlamıştır (Köprülü, 2013, s.95).

Juliane House ise anlambilimsel (semantik) ve kullanımbilimsel (pragmatik) eşdeğerlikten bahsetmiştir. Bu ayrıma göre kaynak metin ile hedef metin arasında işlev açısından uyum varsa anlambilimsel eşdeğerlik, kaynak metin ile hedef metin arasında işlev açısından uyum yoksa kullanımbilimsel eşdeğerlikten söz edilir (Aktaran Suçin, 2013, s.49).

Vinay ve Darbelnet'ye göre eşdeğerlik, aynı durumun kaynak ve hedef dilde farklı şekilde ifade edilmesidir. (Aktaran Suçin, 2013, s.44). Deyim çevirisinde uygulanan sözcüğü sözcüğüne yapılan çeviri stratejisi çoğu zaman anlam kargaşasına yol açmakta ve bu tür çevirilerde anlam, eşdeğerlik ve çevrilebilirlik problemleriyle karşı karşıya kalınmaktadır.

Bunun için deyim çevirisinde genellikle dinamik (devingen) eşdeğerliğin daha faydacı bir yaklaşım olacacağı düşünülmektedir.

Roman Jakobson eşdeğerliği farklı şekilde ele alıp, farklılıkta eşdeğerlik terimini ortaya atmış ve buradan yola çıkarak üç tür çeviri olduğunu savunmuştur:

- Diliçi çeviri: Kaynak dildeki bir metni tekrar yorumlama veya açımlama işlemidir.
- Dillerarası çeviri: Kaynak dildeki metnin hedef dile aktarılması işlemidir.
- Göstergelerarası çeviri: Bir dildeki sözlü göstergelerin sözlü olmayan başka göstergelere açımlanmasıdır (Suçin, 2013, s.29).

Eşdeğerlik farklı farklı tanımlansa da kültür ve dilin farklı olmasından dolayı, özellikle de deyim çevirilerinde, birebir aynı denilebilecek bir çeviriyi yakalamak zordur (Köprülü, 2013, s.96). Eşdeğerlik denilirken, noktasına virgülüne kadar aynı metnin oluşturulmasından ziyade kaynak metne en yakın olan ifade kastedilmektedir.

Jacobson'a göre her dilin eşdeğerlik sağlamada kendine özgü teknikleri ve stratejileri vardır. Örneğin Sibirya'da konuşulan dillerden biri olan Çukçi dilinde nesneler sözcüksel ögelerle değil, birtakım ifadelerle karşılanır. Mesela 'vida'nın karşılığı 'dönen çivi' veya 'çelik'in karşılığı 'sert çelik'tir. (Suçin, 2013, s.30). Bu durumda çevrilecek dile göre çeviri teknik ve stratejileri de farklılaşabilmektedir.

5.3. Mona Baker'in Çeviri Stratejileri

Bir deyimin başka bir dile çevrilme şekli birçok faktöre (özel söz varlıkları olan deyimin, kaynak metinde eşdeğerliğinin var olup olmadığı, hedef dilde kullanılıp kullanılmadığı ve tercüme edilen bir deyimin hangi bağlamda kullanıldığı) bağlıdır. Bu faktörler göz önünde bulundurularak yapılan çeviri daha doğru ve yerinde çeviriler olarak nitelendirilir.

Çalışma, İbrâhim ed-Dâkûkî tarafından 'الأرض حديد السماء نحاس' adıyla Arapçaya çevrilen Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' (Dağın Öte Yüzü) adlı romanında yer alan deyimler ile Arapça çevirisinde yer alan deyimler Mona Baker'ın deyim çeviri stratejileri bağlamında incelenmiştir. Bundan dolayı Mona Baker'ın deyim çeviri stratejilerine ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Deyim çevirisinde Mona Baker'e göre izlenebilecek birtakım yöntemler şu şekilde sıralanabilir:

5.3.1. Birebir Örtüşen Deyimler

Baker'ın aynı anlam ve aynı formdaki deyimler olarak adlandırdığı ilk strateji, hedef dilde benzer bir deyim bulmaktır. Bu strateji anlam ve benzeri biçim olarak, ideal bir çeviri yöntemi gibi görülsede her deyim bu stratejiyle tercüme edilemez. Bu stratejide hedef dildeki deyim ile kaynak dildeki deyim aynı veya eş anlamlı sözcük ögelerinden oluşur (Baker, 2001, s.72). Kültürel anlamda birbirine yakın olan iki milletin dillerinde bu tür eşleşmeye rastlanabilse de bu tür bir eşleşme yaygın olarak görülmez.

Bu çeviri yönteminin kullanılabildiği deyimler, hedef dil ile kaynak dilde aynı veya benzer sözcüklerle ifade edilir. Örneğin *Ateş olmayan yerden duman çıkmaz* deyiminin Arapça eşdeğeri aynı sözcüklerle ifade edilen لا دخان من دون نار (Suçin, 2013, s.192) olup, konuyla ilgili başka örnekler şu şekildedir: لم يَصدق عَينيه (gözlerine inanamamak), بزغ نَجمه (yıldızı parladı), قطع الأمل (umut kesmek) vb. (Yiğit, 2015, s.19). Bu tür deyimler kolayca hedef dile aktarılabilirler.

Aynı zamanda Mona Baker'ın tam eşdeğerlik olarak adlandırdığı bu çeviri yönteminin kullanıldığı deyimlerin anlam ve biçim olarak kaynak ve hedef dilde karşılığının aynı olduğu bilinmektedir (Büyüksaraç, 2017, s.820).

5.3.2. Farklı Sözcüklerle Eşdeğer Deyimler

Mona Baker'ın benzer anlam farklı formda deyimler olarak adlandırdığı bu stratejide hedef dilde, bir deyimi farklı ifade ediş şekilleriyle bulmak çoğu zaman mümkündür. Genelde kaynak deyimin benzer bir anlamı vardır, ancak hedef dilde bu deyim farklı sözcük ögelerinden oluşur. Başka bir deyişle bu stratejide kaynak ve hedef dilde aynı anlama sahip olan iki deyimin farklı sözcüklerle ifade edilebilmesi söz konusudur. Örneğin, İngilizcedeki *one good turn deserves another* 'iyi bir dönüş bir başkasını hak ediyor' deyimi, Fransızcada *à beau jeu, beau retour* 'yakışıklı bir eylem, yakışıklı bir dönüşü hak ediyor' olarak ifade edilir (Baker, 2001, s.74). Bir başka örnekteTürkçede kullanılan '*dokuz canlı kedi'* deyimi Arapçada '*yedi ruhlu bir kedi'* anlamındaki قطة بسبعة أرواح deyimi ile ifade edilir (Suçin, 2013, s.194). Yine Arapçada 'kötü bir durumdan kaçarken daha kötü bir duruma yakalanma' anlamında kullanılan هَرَبَ مِنَ اَلدبِ وَقَعَ فَي اَلجبِ (Yiğit, 2015, s.19) deyimi Türkçede '*yağmurdan kaçarken doluya tutulmak*' deyimiyle ifade edilir. Bu tür deyimlerde, çevirmenin hedef dilin deyimlerini iyi bilip anlam açısından

eşdeğer sözcüğü saptaması gerekmektedir. Bu da çevirmenin dile olan hâkimiyetiyle alakalı bir durumdur.

5.3.3. Açımlama Yapılan Deyimler

Mona Baker'ın açımlama yoluyla çeviri olarak adlandırdığı bu yöntem deyimlerin hedef dilde bulunmaması, kullanılmaması durumunda tercih edilen tercüme yöntemlerindendir. Bu durum kaynak metinle hedef metin arasındaki kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Örneğin

The suspension system has been fully upgraded to take rough terrain in its stride.

و قد رفعت طاقة نظام التعليق بحيث يتغلب على عورة الأرض

Süspansiyon sistemi, engebeli arazinin zorlu şartlarına rahatça uyum sağlayacak şekilde yenilendi.

anlamındaki bu cümlede yer alan 'mesele yapmamak, doğal karşılamak' anlamındaki *take its stride* deyimi Arapçaya 'üstesinden gelmek' olarak, Türkçeye ise *rahatça uyum sağlamak* olarak çevrilmiştir (Baker, 2001, s.75).

Bu strateji kaynak dilde yer alan deyimin, hedef dilde eşdeğeri bulunmayıp, yerine kullanılabilecek en yakın deyimin kullanılması durumunda tercih edilmektedir. Bu tür deyimler çoğunlukla hikâyeye dayanan deyimlerden oluşmaktadır. '*Huneyn'in iki pabucuyla döndü'* anlamındaki رجع بخفي حنين deyiminin karşılığı olarak *'eli boş dönmek'* deyiminin kullanılması örnek olarak verilebilir (Suçin, 2013, s.199). Hicr suresi 18. Ayetinde yer alan ﴿ اسْتَرَقَ اَلسَّمْعَ ﴾ ifadesi Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı, Süleyman Ateş gibi hemen hemen bütün meallerde "kulak hırsızlığı" şeklinde çevrilmiştir, ancak Türkçede böyle bir deyimsel ifade bulunmamaktadır. Bunun yerine Türkçede "kulak kabartmak, kulak misafiri olmak" gibi deyimler kullanılabilir ya da yalın bir ifadeyle 'gizlice dinlemek' şeklinde çeviri yapılabilir (Yiğit, 2015, s.20).

Bu çeviri yöntemi, hedef dilde bir çevirinin karşılığının olmayışından veya kaynak ve hedef dildeki üslup farklılıklarından dolayı çevirmenler tarafından sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Başka bir deyişle bu çeviri yöntemi, çevirmenin deyimin eşdeğerini bulamadığı zamanlarda yorumlama yaparak deyimin anlamını aktarmaya çalışmasıdır (Büyüksaraç, 2017, s.820).

Dolayısıyla açımlama, çevirinin eksik veya yanlış aktarılmaması için çevirmenin kullanabileceği önemli yöntemlerdendir.

5.3.4. Çıkarma ile Yapılan Deyim Çevirisi

Mona Baker'ın çıkarma yoluyla çeviri olarak adlandırdığı bu çeviri yöntemiyle bazen deyim tamamen yok sayılabilir. Bunun nedeni hedef dilde yakın bir eşleşme olmaması veya ona tekabül edecek herhangi bir ifade bulunamamasıdır.

Bu strateji, çevirmenin kaynak dilde geçen ve hedef dilde bulamadığı bir ifadeyi atlamasını veya o ifadenin üzerinde oynamasını sağlayan bir stratejidir.

Kısaca bu strateji, kaynak metinde geçen deyimsel bir ifadenin ortadan kaldırılması, önemsenmemesi veyahut hedef metnin başka bir yerinde ifade edilmesi anlamına gelmektedir.

Örneğin

It was bitter, but funny, to see that Professor Smith had doubled his own salary before recommending the offer from Fayed, and added a pre-dated bonus <u>*for good measure*</u>

cümlesi Arapçaya

كان من المؤسف بل من المضحك ان يتمكن بروفسور سميت من مضاعفة راتبه مرتين قبل ان يتقدم بتوسيته لقبول عرض فايد ة و أن يضيف الي ذلك مكافاة يتمدد سلفا موعد حصوله عليه

şeklinde aktarılmıştır.

İngilizcesinde 'Fayed'in önerisinden önce Profesör Smith'in maaşını iki katına çıkarması ve ekstradan ön tarihli bonus eklemesi çok acı, aynı zamanda komik' olarak ifade edilen cümlenin Arapça çevirisinde altı çizili olan *for good measure* 'perçinlemek için, garantiye almak için' ifadesi atlanmış, zikredilmemiştir (Baker, 2001, s.77).

Çıkarma yapılması gereken durumlarda çevirmen, aynı etkiyi verebilecek eşdeğer veya yakın anlam içeren ifadeler kullanabilir. Amaç metnin orjinalliğini korumaktır (Suçin, 2013, s.230). Örneğin Bakara Suresi 95. ayette ve Kur'ân-ı Kerim'de birçok ayette geçen ﴿ بما قدمت أيديهم﴾ ifadesi çoğu mealde *ellerinizin öne sürdüğü, ellerinizin önden sundukları* gibi ifadelerle Türkçeye aktarılarak deyimsel bir ifade kullanılmaya çalışıldığı görülmektedir. Oysaki Türkçede böyle bir deyim bulunmamaktadır. Bunun yerine anılan ifade yalın ve düz anlatımlı bir ifadeyle *yaptığınız kötülükler*, *yapıp ettikleriniz* veya *işlediğiniz suçlar* şeklinde dile getirilebilir (Yiğit, 2015, s.20).

5.4. Deyim Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlar

Kalıplaşma özelliği ve kültür unsurları barındırması nedeniyle diğer söz varlıklarından ayrılan deyimlerin aktarımı noktasında çevirmenin dikkatli ve bilgili olması gerekmektedir. Bu bağlamda konu başlığı altında deyim çevirisinin zorluklarına değinilmiştir.

Deyim içeren metinlerin çevirisinde kaynak metne sadık olma anlayışından kurtularak, metnin vermek istediği mesajı iletmek amaç edinilmelidir. Zira çevirmenin kelime kelime çeviri yapması metnin zorlama bir çeviri olmasına neden olur. Dolayısıyla deyim çevirisi, genellikle metne sadakat anlayışının yok olduğu bir alandır. Başka bir deyişle deyim işin içine girdiğinde, çeviride esneklik, çevirmenin insiyatifi ortaya çıkmaktadır. Bu da deyim çevirisini zorlaştırmakta ve deyim çevirisi açısından bir problem oluşturmaktadır. Bu bağlamda çevirmen çevirisini yaparken, aktarıcı olmaktan ziyade yazar konumuna geçmesi gerekmektedir (Ateşman, 2001, s.32).

Deyim çevirisinde kültürel, dilsel unsurlardan dolayı birtakım problemlerle karşı karşıya kalınmaktadır. Karşılaşılan problemlerin en önemlisi çevirmenin hedef dili yeterince bilmemesidir. Çevirmen hedef dilin deyimlerini iyi bilmezse, karşılaştığı metinde veya diyalogdaki ifadenin deyim olduğunu anlayamazsa, kargaşaya ve yanlış anlaşılmalara yol açar (Aktaran Suçin, 2013, s.183). Çevirmenin sadece hedef dili iyi bilmesi yeterli olmayıp, kaynak dile de bir o kadar hâkim olması gerekmektedir. Ana dilinin inceliklerini yeterince bilmeyen bir çevirmenin çevirileri, sağlıklı bir çeviri olmaktan çıkabilir. Çevirmen faktörü dışında; deyimlerin bilinen anlamlarının dışında kullanılması deyimlerin çevirilmesinde zorluk oluşturan nedenlerden biridir (Güneş, 2008, s.44,45). Örneğin İngilizcedeki ‘uyuyan yılanın kuyruğuna basmak’ anlamındaki ‘let sleeping dogs lie’ deyiminin kelime anlamı ‘uyuyan köpeğin uzanmasına izin ver’ demektir (ʿAlyân, 2014, s.288). Bu deyim mecâz anlam içerir ve kötü birinin kötülük yapmasına fırsat vermemek için onu kendi haline bırakmak anlamında kullanılır. Dolayısıyla bu deyimi başka bir dile çevirirken içerdiği mecâz anlam göz önünde bulundurulmalı, deyimin karşılığı bulunarak hedef dile aktarılmalı ya da hedef dilde deyimin anlamını açıklama yoluna gidilmelidir.

Sözdizimi ve dilbilgisel yapı da deyim çevirisinde zorluk sebeplerindendir. Arapça, Türkçe veya İngilizcedeki cümle yapıları, sözdizimleri birbirinden farklıdır. Sözdizim ve dilbilgisi açısından birbirinden ayrılan dillerin deyimleri de bu açılardan farklılık gösterir (ʿAlyân, 2014, s.289). Örneğin Arapçadaki ‘اشتد ساعده’ deyiminde önce yüklem (fiil) sonra özne (fâil) gelir iken, aynı deyimin Türkçedeki karşılığı *kolu güçlendi* deyimindeki sözdizim ise

özne+yüklem şeklindedir. Buradan da anlaşılacağı üzere deyimlerin yapısı deyim çevirisini güçleştirmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi dil, kültür ürünü olduğu için dilde kültürün yansımaları görülmektedir. Kültürün bir parçası olan deyimlerin dile yansımasına, Eskimolarda kar tanesiyle kurulmuş birçok ifadenin, Arapçada da deveyi anlatan pek çok sözcüğün var olması kanıt olarak gösterilebilir (Güleç, 2009, s.84,85). Örneğin Arapçada kullanılan 'ne dişi devesi var ne de erkek devesi var' anlamındaki 'لا ناقة له ولا جمل' (Doğru, 2011, s.92) deyiminde devenin kullanılması Arap kültür ve coğrafyasına ait olmasından kaynaklanmaktadır. Deve, çöl ortamında yararlanılan bir hayvan olup, çöle sahip olmayan bir milletin dilinde devenin yerine başka bir hayvan kullanması veya bambaşka şekilde o deyimi ifade etmesi ve o deyimin hedef dilde karşılığının bulunmaması doğaldır. Karşılığı bulunmayan deyimler de çeviride karşılaşılan problemlerden biridir.

W. Koller'e göre de kültürel farklılıklar çeviride eşdeğerlik sorununa neden olabilmektedir. Kültürel özelliklerin tamamen çakışması, kısmen çakışması ya da hiç çakışmaması çeviride etkili olmaktadır (Aktaran Ateşman, 2001, s.33,34). Örneğin Müslüman ülkelerde popüler renk olan 'yeşil', 'murâd'ı çağrıştırırken, Fransa, İsveç ve Hollanda'da 'kozmetikler'i, cangıl ülkelerinde ise 'hastalık'ları ifade etmektedir (Güleç, 2009, s.84,85).

Her dilin kendi kültürüne özgü ögelere sahip olması nedeniyle kaynak dilde somut ve anlaşılır bir deyim, hedef dilde anlaşılmaz olabilir. Bunun en temel sebebi kültür farklılığının var olmasıdır. Bundan dolayı bu tür deyimler çeviri stratejileri kullanılarak aktarılsa dahi kaynak dilde verdiği güzelliği yansıtması kolay değildir. Örneğin Türkçede kullanılan Müslüman mahallesinde salyangoz satmak deyimi, ulusu Müslüman olmayan bir dile çevrilmek istendiğinde çevirmen için zorluk oluşabilir.

'Çeviride bir şeyler kaybolur' söylemi çeviribilim çalışmalarında sıkça karşılaşılan bir söylemdir. Kültürel farklılıktan dolayı bu söylemin doğru olduğu görülür. Bu kayboluşla birlikte aslında kaynak kültürle hedef kültür arasındaki fark ortaya çıkmaktadır (Üçgül, 2013, s.127). Anılan kültür farklılığından dolayı kaynak dilde yer alıp, hedef dilde yer almayan bir kültür ögesini çevirmen, çıkarabilir veya hedef kültürde yer alan bambaşka bir kültür ögesini kaynak dilde yer almayan bir kültür ögesinin yerine kullanabilir. Bu durum da deyim çevirisinde karşılaşılan zorluklar arasında yer alır.

Deyimin sözcük anlamından uzak bir anlama sahip olması ve imgesel özellikler taşıması da çeviride sorun yaratan ögeler arasındadır (İli, 2015, s.120). Örneğin *deveye hendek*

atlatmak deyimin anlamı Türkçe konuşan bir kişi tarafından çok rahat anlaşılırken, Türkçe deyimlere hâkim olmayan biri tarafından anlamlandırması kolay olmayabilir.

Deyim dışında bir bağlamda kullanılan bir kelime, bir deyim içerisinde kullanıldığında farklı anlamlar taşıdığı için, deyimi kelime kelime çevirmek cümleyi anlamsızlaştırabilmektedir. Örneğin Franzsızcadaki 'rire jaune' deyiminin Türkçedeki karşılığı 'acı acı gülmektir', fakat kelime kelime çevrildiğinde 'sarı gülmek' gibi bir anlama gelmekte ve herhangi bir anlam ifade etmemektedir (Yalçın, Büyüksaraç, 2017, s.819).

Deyim çevirisini zorlaştıran bir başka neden ise biçimleri birbirine benzemesine rağmen farklı bağlamda kullanılan deyimlere rastlanmasıdır. Arapçada مد يده deyimi bir bağlamda yardım elini uzatmak anlamında kullanılırken, başka bir bağlamda dilenmek anlamında kullanılabilmektedir. (Aktaran Suçin, 2013, s.185-187). Bundan dolayı bir deyimin birden çok anlam ve mesaj içermesi çeviriyi yapan kişi tarafından bilinmediği takdirde, metnin çok farklı bir şekilde yansıtılması mümkündür.

Deyim çevirisinin zorluklarını Baker (2011, s.68-71), şu şekilde özetler:

1) İki dil arasında kalıp söz benzerliği olsa da aynı deyimi hedef dilde bulmak neredeyse imkânsızdır. Bundan dolayı kaynak dildeki deyimin karşılığının hedef dilde bulunmayışı deyim çevirisinin zorluklarındandır.

2) Kaynak ve hedef dildeki deyimlerin benzer biçime sahip olmalarına rağmen farklı bağlamda kullanımları görülebilir.

3) Bir deyim, kaynak dilde hem temel anlamıyla hem de deyimsel anlamıyla kullanılabilir. Hedef dildeki deyim, kaynak dildeki deyimi hem biçim hem de anlam olarak karşılamadığı sürece çeviri başarılı olmayabilir.

4) Yazılı söylemde deyim kullanma eğilimi, deyimlerin kullanıldığı bağlamlar ve kullanım sıklığı kaynak ve hedef dillerde farklı olabilir.

Özetle, kültürel ögeleri barındıran ve bir dile has kalıplaşmış söz varlıkları olan deyimlerin başka dile çevirisi, sıradan metinlerden farklı ve zor bir çeviri alanıdır. Deyim çevirisinin zorluğu çevirmenin yükünü arttırmakta, fazladan bir çaba göstermesine neden olmaktadır. İyi bir çevirmen iki dile her açıdan hâkim olup, karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilmeli, gerektiğinde eksiltmelerle açımlamalarla ve metnin aslını da koruyarak okuyucunun yadırgamayacağı bir eser ortaya koyabilmelidir.

BÖLÜM VI

YAŞAR KEMAL'İN YER DEMİR GÖK BAKIR ADLI ROMANINDA YER ALAN DEYİMLERİN EŞDEĞERLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

6.1. Yaşar Kemal ve Eserleri

1923 yılı Osmaniye doğumlu olan Yaşar Kemal Türk Edebiyatının önde gelen edebiyatçılarındandır. Ailesi Van'dan Adana Çukurova bölgesine, Türkmenlerin yaşadığı bir köye yerleşmiştir. Aslen kürt kökenli olan yazarın Türkçeyi ustaca kullanmasının arka planında, öz Türkçeye ve de geleneklerindeki ağıt yakma, âşık atışması gibi edebi söz sanatlarına hâkim olan insanların arasında yetişmesi bulunmaktadır. Yazar ilkokula Çukurova bölgesinde yer alan Burhanlı köyünde başlamış ve ilkokulu Kadirli köyünde tamamlamıştır. 1938 yılında Adana'da ortaokula başlamış, (Bosquet, 2004, s.24,32,33) okuduğu sırada çırçır fabrikasında çalışmıştır. Ortaokulu son sınıfta terk eden Kemal, pamuk toplama, ekin biçme, traktör şoförlüğü, arzuhalcilik, ırgat kâtipliği ve kütüphane memurluğu gibi farklı işlerde çalışmıştır (Bosquet, 2004, s.46-50). 1946 yılında siyasi nedenlerden dolayı tutuklanmıştır. 1950 yılında komünist parti kurmak suçundan (Bosquet, 2004, s.50) hapishaneye giren Kemal, bir yıl sonra hapishaden çıkmış, ardından İstanbul'a gidip, orada zorlu bir hayat mücadelesi vermiş ve hayatını yazarlıktan kazanmaya başlamıştır.

Kaleme aldığı eserler arasında roman, öykü, şiir, tiyatro ve röportaj gibi birçok yazın türü bulunmaktadır (Ayaydın, 2003, s.1). Abidin Dino, Oktay Rıfat, Orhan Kemal gibi kişilerle iletişim halinde olan yazarın (Bosquet, 2004, s.55,56), ilk kitabı olan folklor derlemesi 'Ağıtlar' 1943 yılında yayımlanmıştır (Bosquet, 2004, s.125). 1946-47 yıllarında roman denemelerine başlamış ve bu alanda 'İnce Memed'i' kaleme almış ve ardından 'Yer Demir Gök Bakır' serisinin romanı olan 'Orta Direk'i yazmaya başlamış ancak

tamamlayamamıştır. Bu esnada Cumhuriyet gazetesinde yazar olarak çalışmaya başlayan Yaşar Kemal'in (Bosquet, 2004, s.71) 1951 yılında 'Bebek' hikâyesi, 1952 yılında ise 'Sarı Sıcak' adlı eseri Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanmıştır (Bosquet, 2004, s.125). 1953-54 yıllarında 'İnce Memed' Cumhuriyet gazetesinde dizi halinde yayınlanmış, 1955 yılında ise yayınlanan 'İnce Memed' kitap olarak basılmıştır (Bosquet, 2004, s.125). Yazar bu eseri kitap halinde hazırlamadan önce senaryo olarak tasarlamış, fakat sonrasında bu kitap roman olarak basılmıştır (Ayaydın, 2003, s.11).

Kaleme aldığı eserleri kırka yakın dile çevrilen yazar, Nobel Edebiyat Ödülüne aday gösterilmesinin yanısıra Türkiye'de birçok ödüle layık görülmüştür. Bu ödüllerden biri 1956 yılında aldığı Varlık dergisinin roman ödülüdür (Bosquet, 2004, s.75,76).

Yaşar Kemal'in romanları, genelde çok güçlü tabiat tasviri içermekte, yazar romanlarında kuşların rengini, suları, doğayı, kar ve yağmuru adeta göz önüne sermektedir.

Yaşar Kemal romanları, şahıslar, olaylar ve mekânlar için zaman sınırını kaldırma düşüncesine dayanır. Romanda yazar, aslı ve resmi, gerçek ve efsaneyi, hakikat ve hayali, basit olaylar ve esinlenmiş olayları doyurucu bir şekilde, kalbe tesir eden tatlı bir romantiklikle ortaya çıkarır.

Yaşar Kemal'in romanları gerçek ve efsaneyle karışık olup, okuyucusu, eserlerinin güzelliği ve yaratıcılığıyla eşsiz bir iklimdedir. Yazar, günlük hayatın gizliliğini, psikolojik meçhulleri hayatın labirentli patikalarında, bazen alışıldık, bazen de alışılmadık bir şekilde sunar.

Yazarın üslubunda şiirsel bir halk dili veya ustaca bir günlük dil kullanımı görülmekte, romanlarında yöresel deyimler ve Çukurova'ya özgü lafızlar kullanılmaktadır. Dilinin özgünlüğünden dolayı Ali Püsküllüoğlu tarafından 1974 yılında Yaşar Kemal sözlüğü çıkarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.15-16).

Yaşar Kemal hayatı boyunca eser verme konusunda üretken olmuş ve Türk Edebiyatına birçok eser kazandırmıştır. Bu eserleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

Romanları:

İnce Memed I (1955), Teneke (1955), Ortadirek (1960), Yer Demir Gök Bakır (1963), Üç Anadolu Efsanesi (1967), Ölmez Otu (1968), İnce Memed II (1969), Ağrı Dağı Efsanesi (1970), Binboğalar Efsanesi (1971), Çakırcalı Efe (1972), Demirciler Çarşısı Cinayeti (1973), Yılanı öldürseler (1976), Al Gözün Seyreyle Salih (1976), Filler Sultanı Kırmızı

Sakallı Topal Karınca (1977), Kuşlar da Gitti (1978), Deniz Küstü (1978), Yağmurcuk Kuşu (1980), Hüyükteki Nar Ağacı (1982), İnce Memed III (1984), Kale Kapısı (1985), İnce Memed IV (1987), Kanın Sesi (1991)

Hikayeleri:

Sarı Sıcak (1952), Sarı Sıcak- Bütün Hikayeler (1967)

Röportajları:

Yanan Ormanlarda Elli Gün (1955), Çukurova Yana Yana (1955), Peri Bacaları (1971), Bu Diyar Baştan Başa (1971), Bir Bulut Kanıyor (1974), Allah'ın Askerleri (1978), Bu Diyar Baştan Başa 1, 2, 3, 4.

Yazıları:

Taş Çatlasa (1961), Baldaki Tuz (1974), Ağacın Çürüğü (1980)

Derlemeleri:

Ağıtlar (1943), Gökyüzü Mavi Kaldı (1978)

Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı eseri 1963 yılında roman olarak basılmış, 1965 yılında 'Uzundere' adıyla tiyatroda sahnelenmiş ve 1987 yılında ise sinemaya aktarılmıştır (Ciğerlioğlu, t.y.).

Deyimlerin sıkça yer aldığı romanın adı olan 'yer demir gök bakır' ifadesi de bir deyim olup, bu deyim şartların zor, imkânların kısıtlı olduğu durumlarda kullanılmaktadır (TDK, 2011). Romanda 'yer demir', acımasız doğaya karşı insanın mücadelesini ve destanını, 'gök bakır' ise insanın katı yapısını temsil eder (ed-Dâkûkî, 1991, s.16,17).

Adana Çukurova'daki köylülerin borçlu oldukları kişi, Adil Efendi'ye olan borçtan dolayı yaşadıkları sıkıntıları ve çözüm bulma çabaları üzerine kurulmuş olan romanda, argo, atasözü, dua, beddua ve de ağırlıklı olarak deyim yer almaktadır. Halkı kendi ağzıyla konuşturan yazarın romanında yerel ağzın sık sık kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda romanda şiirsel dil kullanımına da rastlanmaktadır.

> 'Heheey, tellice turnalar!' dedi.
> 'Dedem Karacaoğlanın, dedem Pir Sultanın, dedem Dadaloğlunun başı için.
> Heheey, tellice turnalar. Bugün de dedem Kürt Aşığı Abdale Zeynikinin başı
> İçin…Heheey, tellice turnalar. Heheey, başı boranlı dağlar!'
> 'Abdale Zeynikinin başı için. Yolu yordamı için. Heheey, karlı dağlar, tellice Turnalar.'

İfadeleri romanda şiirsel bir dilin kullanımına örnek gösterilebilir.

Roman için yazar şu sözleri sarf etmiştir:

> 'Ben gençliğimde ve yaşadığım süre boyunca mitlerin yaratılmasının tanığı oldum. Bir miti bir kişi, bir toplum hangi koşullarda yaratıyor, o kişileri tanıdım, o toplumların içinde bulundum. Söylediğinizi en çok uyguladığım romanım da Dağın Öte Yüzü üçlüsünün ikinci kitabı olan 'Yer Demir Gök Bakır'dır. Orada, mit yaratılması anlatılırken eski ozanlardan, yaratılmış mitlerden bol bol faydalandım.' (Bosquet, 2004, s.177).

Yazarın sözlerinden de anlaşıldığı üzere yazar, efsanevi bir anlatım tarzının hâkim olduğu bir roman ortaya koymuştur. Bu bağlamda Berna Moran, romanda geçen Yağmurcuk Kuşu mitini

> 'Birinci bölümde yaratılan korku havası ve buna karşılık Hasan'ın bir mavi kuş mitosu geliştirmesi, romanın geri kalan kısmındaki ana temanın küçük bir örneğini oluşturur. Çünkü Yer Demir Gök Bakır'ın ana teması, korku içinde başlarına gelecek felaketi bekleyen köylülerin, çaresiz kalınca kendilerine tutunacak bir dal yani bir mitos yaratmalarıdır. Küçük Hasan nasıl bir mavi kuş mitosu yaratırsa, büyükler de ermiş Taşbaş mitosu yaratırlar. Nitekim Ölmez Otu'nun başlarında, Hasan ile Ummuhan ermiş Taşbaş'ı düşünerek yağlı yemeklere, giysilere, ayakkabılara kavuştuklarını hayal ederken Hasan'ın kafasında mavi kuş ile Taşbaş mitosu birleşir.' diye açıklar (Moran, 2008, s.137).

Hasan, Ummuhan, Meryemce, Koca Halil, Adil Efendi, Muhtar Sefer, Taşbaş Mehmet gibi ana karakterlerden ve yan karakterlerden oluşan eserin özeti şu şekildedir:

Adil Efendi her yıl pamuk işi ile uğraşan köylülere ekin işleri için borç para verir ve sonrasında verdiği borcu tahsil eder. O yıl Adil Efendi, köylülere yine borç para vermiştir. Muhtar Sefer ve Koca Halil köylüyü geç dönemde tarlaya çalışmaya götürmesinden dolayı köylü o yıl zarar etmiştir. Zarar eden köylüler ne borçlarını ödeyecek, ne de kışlık ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumdadırlar. Borçlarından dolayı köylüde Adil Efendi korkusu başlar, çünkü Adil Efendi borcunu tahsil için gelecek, ellerinde bulunan her şeyi alacaktır. Adil Efendi borçlarını tahsil etmesin diye köylü elinde avucunda olan ne varsa saklamaya karar verir, fakat Adil Efendi bir türlü gelmez. Mallarını, hayvanlarını ve diğer tüm varlıklarını sakladıkları için köylüler daha fazla sıkıntıya girer. Ancak sonrasında Muhtar borçlarını ödemeleri için köylüleri ikna eder ve onlar da sakladıkları her şeyi çıkarırlar, ama Adil Efendi yine gelmez. Bu arada Halil, köylüyü zarara uğrattığı için, kendisini suçlayan köylüden korkar, kendisi için öldü dedirtir. Halil'in oğlu köylüyü Halil'in öldüğüne inandırmak için mevlit okutur. Meryemce Ana dışında bütün köylü, Halil'in öldüğüne inanır. Evde saklanan Halil bir nevi cehennem hayatı yaşar. Halil'in gelini Fatma, Halil'i bu durumdan kurtarmak için köylüye durumu anlatır ve Halil ile köylüleri barıştırır. Fakat Halil, yine de köylünün onu affettiğine inanmaz, köyden ayrılır ve bozkırda şiddetli fırtınada kaybolur. Köylü bir daha Halil'den haber alamaz ve Halil için de çok üzgündürler.

Köylünün ileri gelenlerinden Taşbaş Mehmet, Adil Efendi'nin geleceğini söyleyen ve Adil Efendiyle işbirliği içinde olan Muhtar Sefer'in hilelerini ve dolaplarını köylünün önüne serer ama köylü yine Muhtar Sefer'den vazgeçmez ve Taşbaşoğlu bunu hazmedemez. Zamanla söyledikleri doğru çıkan Taşbaş'ı köylü ermiş ilan eder. Mehmet Taşbaş ilk başlarda bu duruma karşı çıksa da sonradan köylünün inandığı gibi davranır ve bu işlerle ilgisi olmadığı halde üfürükçülük yapmaya başlar.

Taşbaştan ve yaptığı işten hoşlanmayan Muhtar Sefer, Mehmet Taşbaş'ı jandarmaya şikâyet eder ve Jandarma, Mehmet Taşbaş'ı tutuklar. Mehmet Taşbaş, Jandarmayla giderken yolda fırtına çıkar ve fırtınadan dolayı jandarma ve Taşbaş bir mağaraya sığınır. Bu durumdan faydalanan Taşbaş herkes uyuyunca kaçar ve bir daha ondan haber alınmaz.

6.2. İbrâhim ed-Dâkûkî

Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' romanının çevirmeni İbrâhim ed-Dâkûkî Kerkük şehrinin yakınlarındaki Dâkûk beldesinde 1934 yılında doğmuştur. Türkmen bir baba ile Kürt bir annenin oğlu olan ed-Dâkûkî Arap kültürüne âşık bir kişidir. 1948-1952 yıllarında Kerkük'de bir lisede okumuş ve sonrasında 1954 yılında Arap dili ve edebiyatı bölümüne girmiş ve iyi bir dereceyle Arap dilinden mezun olmuştur. ed-Dâkûkî Iraklı topluluklarla ilgili etkinliklere katılmış ve Irak'ta rejime karşı gelmek suçundan 3 aya yakın hapis yatmıştır. 1960 yılında Kültür Bakanlığında tercüman olarak çalışmaya başlamış ve aynı yılda edebi yönden üretimlerde bulunup, kısa hikâyeler yazmıştır. 1962 yılında Bağdat'ta Arap âleminde çıkarılan ilk folklorik dergiyi 'Halk Kültürü' adıyla çıkarmıştır (el-Cemil, 2008). Irak'taki karışıklıklardan dolayı Türkiyeye gelmiş ve Ankaradaki Irak konsolosluğunda bir müddet çalıştıktan sonra 1966-72 yıllarında kültür bakanlığı basın bölümünde müdür olarak görev yapmıştır. Bu süre zarfında Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesini bitirmiştir. 1970-75 yıllarında Ankara Üniversitesi Edebiyat Bölümünde 'Irak kanunlarında basın özgürlüğü' konulu tez üzerinde doktorasını tamamlamıştır. Bu tez Arap âlemindeki basın özgürlüğüne yönelik ilk tez olarak bilinmektedir. Bu süre zarfında ed-Dâkûkî'nin Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Doğu Araştırmaları Bölümünde de hizmetleri olmuştur. Daha sonra Bağdat Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Doğu Araştırmaları Bölümünden, iletişim bölümüne geçen ed-Dâkûkî 1982 yılında İletişim Fakültesinin dekanı olmuş ve Arap âleminde basın çalışmaları alanındaki ilk iletişim dergisini çıkarmıştır. İletişim fakültesinde basın kanunu ve radyo yayınları düzeni derslerini okutmuştur. 1985 yılında basın kanunu kitabı Arap âleminde okutulduğunda

ellili yaşlarında olan ed-Dâkûkî 1987 yılında Bağdat'ta, Iraklı bazı üniversite hocalarıyla birlikte yayınevi kurmuştur. Sonrasında tekrar Türkiye'ye dönen ed-Dâkûkî Marmara Üniversitesi Arap Edebiyatı bölümünde hocalığa atanmıştır. 1993 yılından sonra İstanbulda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın basın işlerinde bir müddet uzman olarak çalışmıştır. 1996 yılıda İslam Ansiklopedisine seçilen heyetin arasında olan ed-Dâkûkî kendini geliştirmeyi seven ve yaşı ilerlemesine rağmen, eğitim hayatına devam eden bir kişi olduğundan, 1998 yılında Türk Edebiyatı alanında ikinci doktorasını tamamlamıştır. Türkiye'de bulunduğu sürece Irak'la irtibatını koparmayan ed-Dâkûkî 2000 yılında Irak'ta bir basın araştırmaları merkezi kurmuştur.

Çevirmenlik yönü de olan ed-Dâkûkî Arapça, Türkçe, İngilizce dillerinde edebiyat ve basın alanında 35 adet kitap çevirmiştir (Neyûf, 2008). Çevirdiği kitaplar arasında çalışmaya konu olan Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı eseri de yer almaktadır.

Özetle, araştırmacı, edebiyatçı, akademisyen, gazeteci, yazar ve tercüman olarak bilinen ed-Dâkûkî için, çok yönlü, entelektüel ve Türkçeye hâkim bir kişi olduğu söylenebilir (el-Cemîl, 2008).

6.3. Eserde Geçen Deyimler

Çalışmada Yaşar Kemal'in 'Yer Demir Gök Bakır' adlı eseri ve bu eserin İbrahim ed-Dâkûkî tarafından yapılan Arapça çevirisinde yer alan deyimlerden 190 adet deyim günlük hayatta sık kullanılması dikkate alınarak seçilmiş olup, seçilen deyimler eserde geçiş sırasıyla aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Ancak çevirmen tarafından farklı şekillerde çevrildiği için tabloda bazı deyimlere birden fazla yer verilmiştir.

ed-Dâkûkî tarafından yapılan çeviride orijinal metinde yer alan ve yerel ağızda telaffuz edilen deyimlerin anlamı bazen açıklama yapma yoluyla anlatılmaya çalışılmış, bazen bu deyimlerin anlamını karşılayacak Arapça bir deyimle eşdeğeri sağlanmaya çalışılmış, bazen de bu deyimlere atlanmak suretiyle yer verilmediği görülmüştür. Ayrıca çeviride bazı cümlelerin çevrilmeyip atlandığına ve bazı eklemelerin de yapıldığına rastlanmıştır.

Türk ve Arap kültürünün yakınlığı nedeniyle çeviride, orijinal metinde yer alan birebir aynı olan deyimlere rastlanmış olup, bunun yanısıra çeviride eserde yer alan aynı deyimin farklı kelimelerle kurulmuş eşdeğeri de görülmüştür. Ayrıca eserin orjinalinde deyim olmayan bazı ifadelerin, Arapçaya deyim olarak aktarıldığı yerlere az da olsa rastlanmıştır.

Çeviride Türk kültürüne ait bazı deyimlerin çevrisinin kelime kelime yapıldığı, bazı deyimlerin ise dipnot düşülerek, çevirmen tarafından açıklandığı görülmüştür. Ayrıca çeviride, eserde yer alan bazı deyimlerin Arapçada kalıp ifade olan bazı söz varlıklarıyla eşdeğeri sağlanmaya çalışıldığı görülmüştür.

Çevirmen hem Türkiye'de hem de Irak'ta yaşamış, iki dile de hâkim biri olmasına rağmen, yapılan çeviride yer yer çeviri hatalarına rastlanmıştır. Bu hataların Yaşar Kemal'in kullandığı yerel ağızdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Zira Yaşar Kemal'in yetiştiği Çukurova bölgesinde yaşamayan ve fakat ana dili Türkçe olan bir kişinin bile zaman zaman, o bölgenin ağzını tam anlamıyla algılayamaması normal karşılanmaktadır. Bundan dolayı yapılan çeviride yanlış anlamalardan kaynaklanan bazı çeviri hataları gözlenmiştir.

Eserde yer alan deyimler arasında dua ve beddua deyimlerine de rastlanmış, bu deyimlerin Arapça karşılığı konusunda çevirmen zorlanmamıştır. Zira aynı dine sahip olan iki kültürde dua ve beddua etme şekli birbirine benzemektedir.

Çevirmenin kullandığı deyimlerin bir kısmına modern deyim sözlüklerinde rastlanmamış, fakat Arap dili konusunda bilgi sahibi olan Araplara sorulmak suretiyle bu deyimlerin Arapçada kullanılıp kullanılmadığının tespiti yapılmıştır. Bu tespitlere göre kullanılan deyimlerin bazılarının modern dilde kullanılmayıp, eski dönemlerde kullanılan deyimler olduğu görülmüştür. Ayrıca çevirmenin eserde kullanılan yerel ağızdan dolayı çeviri metninde yer yer lehçe kullandığı da gözlenmiştir.

Tablo 1

Eserde Geçen Deyimler

1.Hiç konuşmuyorlardı. Ürkektiler. Bir kuş parlasa ödleri kopacak gibiydiler tetikte. Gözleri kısılmıştı. (Kemal, 1988, s.5)	كانا فزعين مثل من **تنفجر مرارته** إذا زعق طائر ما بقربه و كانت عيناهما غائرتين في محجريهما. (ed-Dâkûkî, 1991, s.19)
2. Hasan sert: Ölüyün körü olur, diye çıkıştı. (Kemal, 1988, s.6)	ردها حسن بفظاظة يحدث ان **يلعن رفات موتاك** (ed-Dâkûkî, 1991, s.20)
3. Sonra, gittikçe gücü azalmağa, geride kalmağa başladı. (Kemal, 1988, s.6)	بدأت قواها تخور و تتخلف في مشيها شيئا فشيئا (ed-Dâkûkî, 1991, s.21)
4. Gece uyurken dişlerini gıcırdatıyordu. Uykusunda sıçrayıp bağırıyordu. Sonra da akşama kadar ağzını bıçak açmıyordu. (Kemal, 1988, s.6)	في اثناء الليل كانت تصطك أسنانه بعضها ببعض و يقفز من نومه صارخا كالملدوغ و **يظل عابسا** طوال النهار (ed-Dâkûkî, 1991, s.22)
5. Bir beter oldu bu oğlan böyle hep düşünceye dalmış çocukların sonu kötü (Kemal, 1988, s.6)	لقد اصبح هذا الولد سيئا للغاية يؤول من مثله_**الغارق في لجة الهواجس** (ed-Dâkûkî, 1991, s.22)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

6. Kız ne dedi ne olmuş sana Ummuhan: -Soluğum taştı (Kemal, 1988, s.7)	ماذا جرى لك :أماخان -**لقد انقطع نفسي** (ed-Dâkûkî, 1991, s.23)
7. Hasan gerisin geri ona doğru yürüdü. Bir tepenin üstüne çıkınca durdu. Ummahan aşağıda kara bir böcek gibi yola yapışmış geliyordu. 'Gel kız çabuk gel, batacasıca' Ummahan ter içinde kalmıştı. Var gücünü harcıyordu. Yanına geldiğinde soluk soluğaydı. (Kemal, 1988, s.7)	رجع حسن إليها في الاتجاه المعاكس. صعد على تلة و وقف هناك. بدت له اوماخان في زحفها كدويبة سوداء تصعد ملتصقة بالمخرم ـ تعالي تعالي بسرعة ، ليتك دفنت هناك كانت **تبذل قصارى جهدها**، و فيما وصلت إلى مقربة منه وجدها مبللة بالعرقة، وقد **بهرت من شدة الاعياء** (ed-Dâkûkî, 1991, s.23)
8. Onun bu hali Ummuhan'a her zaman dokunur, deliye döndürürdü. Şu büyük adamlık taslaması yok mu çatlatır insanı. (Kemal, 1988, s.8)	حالته هذه ـ **تقليده للكبار** وحسب ـ طالما اثرت في نفسها، و كانت **مدعاة لجنونها** حقا انه أمر يجعل الانسان **يتفجر دونما** سبب (ed-Dâkûkî, 1991, s.24)
9. Yatağına da işer. Yatağı da kokar. Dilinin ucuna gelmişti. 'İşemeklii!' sonra büyük kavga (Kemal, 1988, s.8)	سيبول حتى في فراشه و يحيله إلى جيفة، المبوال! **جاءت الكلمة هذه** **إلى طرف لسانها** سهوا. بعد ذلك، شجار عنيف (ed-Dâkûkî, 1991, s.24)
10. Peki, şu yalım gibi Ummuhan bu kadar hakarete nasıl dayanır? Başka bir zaman olsaydı Ummuhan bütün bunları hiç yutar mıydı? Erkek olmayanın yalanı çoktur Eksik eteklerde hiç akıl yoktur (Kemal, 1988, s.8)	حسنٌ، كيف تصبر_و هي الغضوبة_ ازاء كل هذه الاهانات؟ هل كانت نضمر كل هذا لوقت آخر؟ ليس الكذب من شيم الرجولة، **قصيرات الثوب** لا عقل لهن (ed-Dâkûkî, 1991, s.25)
11. Bekledi. Gözlerini alaylı alaylı yüzüne dikti kızın. Ummuhan gene ses çıkarmadı. Yalnızca içini çekti. (Kemal, 1988, s.8)	و **حدج في عيني الصبية بسخرية** بادية. لم تصدر منها اية نأمة قط، .غير انها **تنهدت بعمق** (ed-Dâkûkî, 1991, s.25)
12. Epeyce gittikten sonra Hasan durdu, arkasına baktı. Öfke içindeydi. Öfkesini Ummuhan'ın yüzüne kusacaktı. (Kemal, 1988, s.9)	توقف حسن بعد ما مشي مسافة طويلة، و نظر إلى الوراء. كان .متخما بالغضب، و يبدو أنه **سيصب جام عضبه عليها** (ed-Dâkûkî, 1991, s.26)
13. Ummuhan kız dedi. Sonra birden durdu, gözleri Ummuhan'ın ayaklarına gitmişti. Ummuhan'ın kirden kermeden üstü pürtük pürtük olup, kertenkele sırtına dönmüş, ayaklarında ince titremeler, ürpertler, seğirmeler seziliyor gibiydi. Kıpkırmızı da kesilmişti. (Kemal, 1988, s.9)	يا بنت يا أوماخان ثم سكت و راح يتفحص بنظراته قدمي أماخان التي **اهترأت** أذيال ثوبها من الوساخة و من الروث، و في رجليها اللتين كانتا كظهر الضب، فيهما رعشة قشعريرة و تشنج، و قد **صارتا حمراوين** (ed-Dâkûkî, 1991, s.26)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

14. Ummuhan şöyle bir kurnaz kurnaz gülümsedi. Bana ne Hasan'ın tepesi attı Zaten dedi sen büyüyünce orospu olacaksın (Kemal, 1988, s.10)	ابتسمت 'اوماخان' بمكر - وما شأني أنا **انقلع يافوخه غضبا** - لم لا، انك ستغدين عاهرة حينما تكبرين (ed-Dâkûkî, 1991, s.27)
15. Kız dedi! 'Seni ayağımın altına almak gerektir ama, şükreyle. Ormana varınca. (Kemal, 1988, s.10)	يا بنت! كان يتوجب علي **أن ادوس عليك برجلي** و لكن اشكري الله. .حينما نبلغ الغابة (ed-Dâkûkî, 1991, s.28)
16. Git cehennemin dibine. Babamın zaten canı sıkılıyor. Söylersen seni şu elimdeki baltayla keserim. Anam avradım olsun keserim çabuk gel. (Kemal, 1988, s.11)	اذهبي إلى قعرجهنهم. أبي روحه مقبوضة اساسا و لو قلت له لذبحتك بهذه الفأس التي بيدي. **ولتكن أمي عشيقتي** ان لم أفعل ذلك (ed-Dâkûkî, 1991, s.29)
17. Meryemce tutturur: O ölmez o dünyaya direk çakacak Ölür mü hiç? (Kemal, 1988, s.12)	كانت مريمجة ان شرعت تردد بلا هوادة: "- انه لا يموت "**سيدق عمودا في هذه الدني"!** و هل يموت هذا؟ (ed-Dâkûkî, 1991, s.31)
18. Hasan ürpermiş. Ölüm üstüne düşünmüş, bir gün demişti, benim de kafam böyle olacak. Bir korkunç yokluğun, çaresizliğin içine düşmüştü. (Kemal, 1988, s.12)	كان حسن قد شعر بقشعريرة و هو يفكر بالموت. سيصبح رأسي انا ايضا كهذا. **و سقط في لاجدوى و فراغ** مرعبين بعدئذ (ed-Dâkûkî, 1991, s.32)
19. Daha delikanlı olacak, orta yaşlı olacak, sonra da Koca Halil gibi olacaktı. Sonra da ölecekti. Bu düşünce yüreğine azıcık su serpmişti ama. (Kemal, 1988, s.12)	سيصبح شابا دارجا، ثم رجلا في متوسط العمر، ثم يمسي كهلا مثل "خليل الكبير" و بعد ذلك يقضي نحبه. هذه الافكار كانت حينذاك قد **خضلت فؤاده** (ed-Dâkûkî, 1991, s.32)
20. Yüzbinlerce insan ışık içinde bin türlü renk içinde döner dururlarmış. (Kemal, 1988, s.16)	مئات الألوف من الناس **يختلط حابلهم بنابلهم** يغشاهم النور (ed-Dâkûkî, 1991, s.40)
21. Hasan ayağa kalktı: Bil bakalım, diye bağırdı. 'Ama söyleyip de bilmezsen, seni bir iyice döverim, hem de şuracıkta' Ummahan'ın kafasında bir düşünce şimşek gibi çaktı. (Kemal, 1988, s.18)	هب حسن واقفا، و صرخ - هيا تكلمي، و لكن إذا لم تصدقي **سأشبعك ضربا،** ههنا في هذا المكان أومضت فكرة ما في رأس أوماخان كومضة برق (ed-Dâkûkî, 1991, s.43)
22. Ummuhan kocaman derin, kara gözlerini Hasan'ın gözlerine dikti. Bir şeyler aradı. Baktı ki, Hasan'ın gözleri tüm korkuya kesmiş. (Kemal, 1988, s.19)	حدجت "أوماخان" بعينيها الكبيرتين، الغائرتين في محجريهما السوداوين إلى عيني حسن، وبحثت عن ضالة ما، فوجدت ان **عينييه استحالتا الى بؤرتين للخوف** (ed-Dâkûkî, 1991, s.46)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

23. Daha şimdi, şimdi eğilip bükülüyor, düşüyor, kalkıyor, kulaklarını dikiyor kayanın dibine, yeşil beneğine doğru uzanıyor diliyle, ağarmış diliyle kayanın yeşilini yayıyor sonra azıcık esen yel, fısıltı gibi esen yel onu tuz buz ediyor (Kemal, 1988, s.21)	أخذ يميل و يحدب، يسقط و ينهض و تشتدق أذناه، و يطول حتى يصل إلى أسفل الصخرة، يلعق اخضرار الصخرة بلسانه المبيض، ثم تهب نسمة خفيفة كهمسة، **فتبدده شذر مذر** (ed-Dâkûkî, 1991, s.50)
24. Sonra her şey kararıyor, duman çöküyor ortalığa. Yalımda kurtlar yok oluyor. Yanan ormanın yerinde yeller esiyor. (Kemal, 1988, s.22)	بعد ذلك تسود الاشياء كلها، و يغطي الدخان ارجاء المكان تختفي الذئاب المتلبدة من اللهب، **و تعصف الرياح** بدلا من الغابة المحترقة (ed-Dâkûkî, 1991, s.51)
25. Ayağa kalktı, köyün üstünden ta uzaklara baktı. Bozkır bütün aklığıyla serilmiş, parıltı içinde güneş içinde, aklık altında uzanmış duruyordu. Bir tek kavak ağacı, ama çok uzun bir kavak ağacı salınıp durdu bozkırın boşluğunda. (Kemal, 1988, s.22)	نهض حسن و رنى إلى بعيد، حيث سماء القرية. كانت البرية تستلقي بحلتها البيضاء في ألق، و تغفو تحت كون ابيض تغمره اشعة الشمس. شجرة حور واحدة طويلة سامقة كانت **تتعلق متأرجحة** في فراغ البراري (ed-Dâkûkî, 1991, s.52)
26. Gitti dedi. Hasan içini çekerek 'Vay ocağı bata, ben hiç böylesini görmedim. Sıyrıldı gitti. Göz açıp kapatıncaya kadar uçtu da gitti. (Kemal, 1988, s.23)	لقد ذهب ـ قالها حسن و **هو يتأوه** ـ اوه، سحقا...لم أر مثيلا لما شاهدته قط. انسل مارقا. و **في غمضة عين طار، و غاب عن الانظار** (ed-Dâkûkî, 1991, s.53)
27. Kuşun gözlerinin üstünde ak bir kaş gibi bir çizgi mi var? Ayakları kara mı, kırmızı mı? Yeşile çalan bir renkte mi? Yemyeşil mi, çimen yeşili mi? Mavisi gök mavisinden daha mı parlak? Gagası çok mu uzun, çok mu güzel? Bu kuşun yerine değil de, gagasına baktıkça bakasın gelir. (Kemal, 1988, s.25)	هل هناك غرة مثل حاجب أبيض فوق عيني الطائر؟ قائمتاه سوداوان ام حمروان؟ ام بلون ضارب إلى الخضرة؟ اخضرة غامقة أم كأخضرار المروج؟ زرقتها أ أكثر لمعانا من زرقة السماء؟ منقاره طويل. و في غاية الجمال؟ كلما إنعمت النظر إلى منقار هذا الطائر _ منقاره بالذات و ليس أي مكان آخر فيه_ تود **لو انك لن تكف عن الرنو إليه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.57)
28. Hasan meraktan çatlayacak. Bir konuşabilse, ne biçim bir yaratık bu oğlan? (Kemal, 1988, s.26)	يكاد "حسن" ان **يطق من فضوله.** لو يستطيع مكالمته. أي كائن هو هذا الولد (ed-Dâkûkî, 1991, s.58)
29. Hasan'ın ayağı kayıyor, boylu boyunca suyun içine, iri su taşlarının üstüne kapaklanıyor. Kapaklanmayla da ayağa kalkması bir oluyor. (Kemal, 1988, s.26)	تزل قدم حسن فيسقط بطوله إلى الماء، **و يتكفئ على** الحصى الكبيرة فيه، ثم ينتفض واقفا على قائمتيه (ed-Dâkûkî, 1991, s.58)
30. Gözleri yeşil… Burnu azıcık yukarı. Durur, bakar. Küçümseyerek tepeden bakar. (Kemal, 1988, s.26)	يقف حفيد مالك المزرعة، **ينظر إليه من علو** باستهزاء. وجهه ابيض للغاية، عيناه خضراوان (ed-Dâkûkî, 1991, s.58)
31. Uzun Ali'nin gözleri faltaşı gibi açılmış. (Kemal, 1988, s.26)	زمهرت عينا "علي الطويل" و **صارت بكبر حصى الفأل** (ed-Dâkûkî, 1991, s.59)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

32. Gün batıyor. Anam deli olur karanlığa kalırsak (Kemal, 1988, s.26)	الشمس تغيب. أمي **سيجن جنونها** اذا تأخرنا حتى حلول الظلام (ed-Dâkûkî, 1991, s.59)
33. ‘Sus’ dedi. ‘Sana kurt sözü etme benim yanımda demedim mi?’ Hasan’ın tüyleri diken diken olmuştu. (Kemal, 1988, s.27)	اخرسي. لم أقل لك لا تذكري سيرة الذئاب بحضوري **اقشعر بدنه كله** (ed-Dâkûkî, 1991, s.60)
34. Ortalık usuldan kararıyor, ipiltiler gittikçe donuklaşıyor, ortalık gittikçe buz kesiyor. (Kemal, 1988, s.29)	يهبط الظلام رويدا رويدا، و تنطفي اللمعلت شيئا فشيئا، و **يتجمد الكون برمته** (ed-Dâkûkî, 1991, s.61)
35. ‘Azıcık bekle’ dedi. ‘Arkamdan da bakma. Benim gittiğim yöne arkanı dön. Geriye dönüp bakarsan seni öldürürüm. İşte şu baltayla seni işte şuracıkta kıyık kıyık ederim. (Kemal, 1988, s.28)	انتظري قليلا ـ ثم أضاف ـ ولا تنظري إلى الخلف، ادبري للاتجاه الذي امضي أليه. و إذا التفت و نظرت إلى الخلف سأقتلك. انظري بهذه الفأس أقتلك. و ها هنا في هذا المكان **أقطعك إلى خرادل صغيرة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.63)
36. Hasan durdu. Gözgöze geldiler. (Kemal, 1988, s.29)	توقف "حسن" فأصبحا **متقابلين وجها لوجه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.64)
37. Bu kadar anlatacak güzel hikâyeyi nasıl bulurdu? Bu dertli günlerde de eskisi gibi olsa…Bir olsa…Şimdi taş gibi duvar gibi. (Kemal, 1988, s.30)	من اين كانت تتزود بكل هذا الزحم الهائل من الحكايات الرائعة؟ ليتها عادت كسابق عهدها، في أثناء الايام الصعبة هذه...ليتها عادت...بيد أنها جامدة الآن **كالحجر، كالجدار** (ed-Dâkûkî, 1991, s.66)
38. Çocuklar kendilerine gömülmüşler. Durgun ölü gibi. Elif’i dersen bazı açılıyor, evin içini iki sözde şeneltiyor, ama sonra her şey sönüyor. (Kemal, 1988, s.30)	حتى الاطفال **منطوون على انفسهم**، ساكنون مثل الموتى، أما "أليف" فإنها تنطلق أحيانا و تسوق بعض الكلام، فتبعث الحياة في جو البيت (ed-Dâkûkî, 1991, s.66)
39. Dünyanın düzeni bozuldu da gitti. Köyde de bir tad kalmadı. Herkes kızgın demir üstünde oturuyormuş gibi. (Kemal, 1988, s.30)	لقد فسد نظام الكون فسادا، و **لم تعد للناس رغبة حتى في المكوث في الريف**. كأن الجميع جالسون على حديد حام (ed-Dâkûkî, 1991, s.67)
40. İlk olarak ahdi bozan sizsiniz. Kötülük tohumunu dağlara eken sizsiniz. (Kemal, 1988, s.30)	فالذي بدأ بنقض العهد هو أنتم. أنتم **من زرع بذور الشر على هذه الجبال** (ed-Dâkûkî, 1991, s.71)
41. Ali kalktı kapıyı açtı. İçine de bir korku düştü. Taşbaş bu gece yarısı, öyle olur olmaz işler için gelmezdi. Bu işte bir bokluk vardı ya Allah sonunu hayreylesin. (Kemal, 1988, s.33)	نهض "علي" إلى الباب و فتحه **شعربخوف ما بداخله**. "تاشباش" لن يأتي في منتصف الليل الأمر تافة. لابد أن ثمة جيفة ما في الأمر ليجعل الله العواقب سليمة (ed-Dâkûkî, 1991, s.72)
42. ‘Yetmişiki millete rezil olduk. Biz pamuğa gidince gelip köyümüzü tüm yerinden kaldırsalar, bir şey demeye hiç hakkımız yok. (Kemal, 1988, s.33)	**لقد افتضح تاشباش امرنا بين اثنين و سبعين قوما.** اذا جاؤوا إلى قريتنا و اقتلعوها من اصلها، بينا نحن نازلون إلى جني القطن، فإننا لا نملك الحق في التفوه بأي كلام (ed-Dâkûkî, 1991, s.73)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

43. Diyormuş ki o köyü zelzeleler götürecek, seller götürecek, o köylünün, dinsiz imansız köylünün başına taşlar yağacak (Kemal, 1988, s.34)	كان يقول سيضرب القرية زلزال، و تجرفها السيول. **ستمطر السماء حجارة على رؤوس** أولئك الفلاحين الغدارين السفلة (ed-Dâkûkî, 1991, s.74)
44. Hemen hemen ışık yüzü görmüyordu. Kapının her açılışında irkiliyor, korkusundan bir köşeye sinip, iyice büzülüyordu. (Kemal, 1988, s.35)	و **لا يرى النور قط**. يغدو مثل كومة في إحدى الزوايا. ترتجف اوصاله رعبا، كلما فتح الباب (ed-Dâkûkî, 1991 s.76)
45. Köylü sana bir şey yapmaz. Bir çık bakalım, köylü sana gözüyün üstünde kaşın var derse, o zaman gel saklan. Bir daha da hiç çıkma. (Kemal, 1988, s.35)	انهم لن يلمسوك بسوء. هيا أخرج الآن، و اذا **تعرض لك** احدهم، حينئذ تعال إلى البيت و اختف إلى الأبد (ed-Dâkûkî, 1991, s.76)
46. Son günlerde kulağına bir şeyler çalınır gibi olmuştu. (Kemal, 1988, s.36)	كانت ثمة أصوات كأنها **توسوس في مسمعه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.77)
47. Gel yavrucuğum gel dedi. Başında bir hal var seninde. (Kemal, 1988, s.36)	تعال يا ولدي، تعال. أنت ايضا **حلت على قفاك مصيبة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.77)
48. İşte zurnanın zartıladığı yer burada. Adil Efendi bugün değilse yarın köye gelecek diye sözünü bitirdi. (Kemal, 1988, s.36)	و **هذا هو الفصل الذي ضرط فيه المزمار**. ان لم يأتي "عادل أفندي" اليوم إلى القرية، فلا بد أنه سيأتي غدا (ed-Dâkûkî, 1991, s.77)
49. Baba sen delirmişsin. Şu ambarda gün yüzü görmeye görmeye çürüyeceksin. İstersen çıkma. Sen bilirsin. (Kemal, 1988, s.35)	لقد فقدت عقلك يا أبتي. ستتفسخ و تذبل في هذا العنبر، **بعيدا عن اشعة الشمس**. ليكون لك ما تشاء، ان أردت فلا تخرج، انت أعرف بأمرك (ed-Dâkûkî, 1991, s.77)
50. Koca Halil inanmadı ama gene de yüreğine bir ışık girdi, bir su serpildi. Şimdi bir kurtuluş umudu vardı. Belki köylü onu bağışlardı. Yoksa mümkünü yok, bu köylü onu öldürür. Yaşlıdır, elden ayaktan düştü demezler, adamın boğazını sıkıverirler. (Kemal, 1988, s.36)	لم يصدق " خليل الكبير" ما سمع و لكنه بالرغم من ذلك **شعر بالبهجة، و ولج ما إلى قلبه**. بدا له بصيص أمل في الخلاص. ربما سيغفر القرويون ذنوبه، و الا فانهم سيقتلونه لا محالة. سيخنقونه و لا يكترثون لكون شيخا طاعنا في السن، أو مقعدا لا يقوى على تحريك اطرافه (ed-Dâkûkî, 1991, s.78)
51. Oğlu böyle söyleyince Koca Halil bir süre sustu, düşündü. (Kemal, 1988, s.36)	عندما سمع "خليل الكبير" هذا الكلام من إبنه **لاذ بأذيال الصمت** و أستغرق مفكرا لبعض الوقت (ed-Dâkûkî, 1991, s.78)
52. Yok yok dedi. Sen çocuksun. Aklın ermez. (Kemal, 1988, s.36)	لا، لا أنت طفل، و **عقلك لا يعي** (ed-Dâkûkî, 1991, s.79)
53. Kanlım oldun kanlım! Kapat kapıyı. (Kemal, 1988, s.37)	**أصبحت قاتلي**، قاتلي إغلق الباب (ed-Dâkûkî, 1991, s.79)
54. Bir al at çalmıştı. Yukarı Göksünden. Atın rengi çınar yapraklarına uyuyor. At altında kanat takmış da uçuyordu. (Kemal, 1988, s.38)	كان هو قد سرق جوادا احمرا من "كوكسون" العليا، كان الجواد **تحته يطير مستعيرا جناحين** (ed-Dâkûkî, 1991, s.81)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

55. Baba sen delirdin mi? Köylünün seni aklına bile getirdiği yok. Köylü başı kayısı olmuş zaten. Kendi derdine düşmüş. (Kemal, 1988, s.40)	ا جننت يا أبي؟ أما القرويون فإنهم لا يفكرون بأمرك قط. باتت رؤوسهم مثل المشمس المهروس، و في الحقيقة انهم **يقاسون من مصاعب شتى** (ed-Dâkûkî, 1991, s.84)
56. Hacı bu bağırmaların, çağırmaların sonunun neye varacağını çok iyi biliyordu. Sonunun varıp sıcacık tüten bir tarhana çorbasında biteceğini biliyordu. Herkesin bir derdi olur, değirmencininki de su… (Kemal, 1988, s.40)	كان "حاجي" على دراية تامة إلى ماذا ستؤول نهاية هذا الصراخ. و يعرف انها ستنتهي فيما يقوم اباه بإكتراع الحساء الحار. **لكل رجل همه و هم الطحان هو الماء**... (ed-Dâkûkî, 1991, s.85)
57. Dışarıda bir karanlık, bir karanlık var ki balta kesmez. Hem de göz gözü görmez. (Kemal, 1988, s.41)	هناك ظلمة الخارج، و اية ظلمة. ظلمة **لا تقطعها الفأس**، داكنة بحيث **لا ترى فيها يدك** (ed-Dâkûkî, 1991, s.87)
58. Geldi. Sofraya oturdu, hemen kaşığa sarıldı. Kıtlıktan çıkmışçasına yanına yönüne bakmadan yumuldu. Çorbayı deli gibi kaşıklıyordu. (Kemal, 1988, s.41)	و جلس إليه متكورا، و طفق يخفق الحساء بملعقته التي **امسك بها بقوة**، من دون أن يلتفت إلى أية جهة كأنه خارج توا من مجاعة (ed-Dâkûkî, 1991, s.87)
59. Hacı ne diyeceğini şaşırmıştı. Öldürecekler dese Koca Halil korkudan ölüyor, sabaha kadar yatağında tirtit titriyor, küfrediyor, inliyor. Senden haberleri yok, seni ne yapacaklar, köylü kendi başının derdine düştü dese, vay, beni adamdan saymıyorlar mı diye, daha beter kıyameti koparıyor. (Kemal, 1988, s.43)	لقد احتار حاجي في أمره و فيما سيقوله. لو انه وافقه بقوله: أجل سيقتلونك يا أبتي فإنه سيتذلل، و يرسل الشتائم، و يظل يرتجف في فراشه حتى الصباح، و يقضي من روعه. اما اذا قال له "لا يعلم الفلاحون بوجودك. و ماذا سيفعلون لك! إنهم يرزحون تحت كوارث حلت بهم سيقول. يا ويلتاه، أنهم **لا يقيمون وزنا لي كرجل** إذا **ويثير صخبا و ضجيجا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.90)
60. O avradın olacak orospu getirdi başıma bu işi açma. Baban sana kurban Hacı, açma. Kul olam sana açma. (Kemal, 1988, s.48)	لا بد أنها هي زوجتك الفاجرة التي **جاءتني بهذه المصيبة**. لا تفتح، ليكن ابوك فداء لك يا "حاجي" لا تفتح **ولأكون عبدا خاضعا لك** (ed-Dâkûkî, 1991, s.98)
61. En sonunda ambarın içine atladı, Koca Halil'in üstünü açtı. Koca Halil büzülmüş büzülmüş bir topacık kalmıştır. (Kemal, 1988, s.49)	فقفز إلى العنبر و كشف اللحاف عنه، بينا ظل "خليل الكبير" منكمشا متكورا **كفرزدقة عجين** (ed-Dâkûkî, 1991, s.101)
62. Gözünle gördün, sana bir kimse bir fiske vuramaz. Ve de bir söz diyemez. Gözün üstünde de kaşın var diyemez. (Kemal, 1988, s.49)	و ها انت ذا تراهم بأم عينيك، و قد أبوا أن يمسوك بسوء، و لن يمسك احد قط ما دمت حيا و **لن يجرؤوا على التفوه بأي كلام** (ed-Dâkûkî, 1991, s.102)
63. Sağlıcakla kal Halil Emmi dedi Gömleksizoğlu. 'Sen bu köyün tüm büyük dedesisin. Allah seni başımızdan eksik etmesin. Kalabalık güle oynaya dağıldı. (Kemal, 1988, s.50)	يا عم خليل اودعناك بالسلامة. أنت الجد الكبير لهذه القرية **فليحفظك الله ذخرا لنا** انفض عنه الناس و **هم يضحكون و يرقصون** (ed-Dâkûkî, 1991, s.102)
64. Koca Halil bir boşluk içinde kalmıştı. (Kemal, 1988, s.50)	كان "خليل الكبير " قد **ظل سابحا في الفراغ** (ed-Dâkûkî, 1991, s.103)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

65. Allah seni bu dünyada da o dünyada da yeşil Yemyeşil…dedi. Hacı: Amin diye içini çekti derinden. (Kemal, 1988, s.52)	**ضراء يا ولدي، في هذه الدنيا، و في الآخرة...** **سعداء** (ed-Dâkûkî,
66. Bu da seni öldürmezse, bir ormanlık odun al da derdine yan Koca Halil diyor. (Kemal, 1988, s.53)	و يقولون لو لم يكف ذلك لإماتتك، فخذ غابة من الحطب و **احرق نفسك** "مع همومك يا "خيل الكبير (ed-Dâkûkî, 1991, s.109)
67. Bunalıyor, boğuluyor. Uzun bir zaman can çekişir bir durumda, karanlık bir duvar önünde kaldı. Bu bomboşluktan kurtulmaya çabaladı. Çabaladıkça boşluğa yalnızlığa, kimsesizliğe daha çok batıyordu. (Kemal, 1988, s.53)	ظل مدة طويلة أمام جدار مدلهم، في **حالة كأنها النزع**. كان يختنق و يضطرب. فأخذ يصارع الفراغ من اجل التخلص منه، و **كلما كافح و قاوم أكثر، كان يدفن اكثر فأكثر في الوحدة و الغربة و الفراغ** (ed-Dâkûkî, 1991, s.109)
68. Bulmuşlar hep konuşacak, öç alacak birisini… Kulaklarım çınlıyor. Bir adamın arkasınca konuşmayınca, o adamın hiç kulakları çınlar mı? (Kemal, 1988, s.54)	سيظل الجميع يتكلمون عنه، فقد وجدوا امرءا يتوجب الأنتقام منه...تصر أذناي. وهل **تصر أذناي** و هل اذن رجل ما، ما لم يغْتب؟ (ed-Dâkûkî, 1991, s.110)
69. Ne domuz köylü! Can düşmanı. Deve kinliler, kinliler, iki dinliler dinliler! (Kemal, 1988, s.54)	كم هم خنازير! **الد اعدائي**. يا **ذوي احقاد** وحشية، يا حاقدين يا زنادقة (ed-Dâkûkî, 1991, s.110)
70. Onların yüzüne bakın, hep bıyık altından gülüyorlar. Koca Halil'e gülüyorlar. (Kemal, 1988, s.54)	أنظر الى وجوههم انهم **يتضاحكون، يتهانفون، يستهزون به** (ed-Dâkûkî, 1991, s.111)
71. Az sonra kapıdan Hacı girdi. Sevinç içindeydi. Ağzı kulaklarına varıyordu. (Kemal, 1988, s.54)	دخل "حاجي" إلى الداخل، بعد قليل، و كان في غمرة فرح، و**حلقه منفرج يصل إلى أذنيه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.111)
72. Vay Hacı vay, kuş südüyle büyüttüğüm, yemeyip yedirdiğim Hacı, sen de mi babana gülüyorsun? (Kemal, 1988, s.54)	يا "حاجي" الذي **اطعمته وُجِعْتُ، الذي ربيته بحليب الطيور**، حتى أنت **تضحك على ذقن** أبيك؟ (ed-Dâkûkî, 1991, s.111)
73. Ne desinler baba. Oturmuşlar bekliyorlar. Herkes patlıyor. Korkudan da ölüyorlar. (Kemal, 1988, s.55)	ماذا يقولون في تصورك، يا أبي! إنهم **جالسون على نار الإنتظار** و كأنهم على رؤوسهم الطير (ed-Dâkûkî, 1991, s.112)
74. Sus, sümüklü Hacı, yalancı Hacı! Bir daha da benimle konuşma…Git başımdan. (Kemal, 1988, s.55)	اخرس يا "حاجي" ذو المخاط، يا حاجي الكذاب! لا تكلمني بعد الآن...**اغرب عن وجهي** (ed-Dâkûkî, 1991, s.113)
75. Gelecek Halil Emmi. Gelecek de köyü iğneden ipliğe soyacak. (Kemal, 1988, s.57)	سيأتي، يا عمي خليل، سيأتي و يجرد القرية **آخذا كل شي من الإبرة إلى الخيط** (ed-Dâkûkî, 1991, s.116)
76. 'Yok yavrum' dedi. 'Bu yaşta, bu kızılca kıyamette nereye gidilir ki? Laf olsun. (Kemal, 1988, s.57)	لا يا ولدي، إلى أين يمكنني الذهاب، في هذا السن، و في اثناء هذه **القيامة المشتعلة** الأوار؟ لتكن مزحة (ed-Dâkûkî, 1991, s.117)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

77. Uyusunlar, hele bir iyice uyusunlar. Uyusunlar da Koca Halil ne demekmiş, Koca Halil göstersin onlara. (Kemal, 1988, s.58)	و ينتظر أن **يستغرقوا في النوم** اولا ليريهن الويل فخليل الكبير ليس سهلا (ed-Dâkûkî, 1991, s.118)
78. Bile bile vurmuş, donmuş da ölmüş diyeceklerdi. (Kemal, 1988, s.61)	سيقولون: **خاض فيها متعمدا**، فتجمد و لقي حتفة هناك (ed-Dâkûkî, 1991, s.123)
79. Uzundere'nin dibinde, bozkırdan gelen fırtına daha da delirmişti. Bir yaprak gibi onu oradan oraya atıyordu. Dereye inince boranın öyle küçümsemez, yüzde yüz öldürür, dondurur cinsten olduğunu bir iyice anlamıştı. Bunu anlayınca sevinci bir an doruğa çıktı. Ama elleri ayakları donmaya yüz tutuyordu. (Kemal, 1988, s.61)	جن جنون العاصفة الهابة خلل البرية، في اسفل وادي "اوزن_ دره" و استشاط غضبها، و اخذت تتقاذفه من جانب إلى آخر كوريقة. عندما هبط إلى أسفل الوادي تأكد بما لا يقبل الشك أن العاصفة لا يستهان بها، و هي من تلك الأعاصير المثلجة القاتلة. فبلغت حينئذ بهجته إلى ذروتها في هنيهة واحدة، و لكن ما روعه أكثر، هو أن **يديه و رجليه كانتا آخذة في التجمد** (ed-Dâkûkî, 1991, s.124)
80. Ölüm zordu. Ölüm en büyük boşluktu. Bunu ilikler (Kemal, 1988, s.62)	نه الفراغ الأكبر. **سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه** (ed-Dâkûkî,
81. Yel gibi koşuyorum. Sonra soluğum kesiliyor. (Kemal, 1988, s.64)	بعد ذلك **تنقطع انفاسي** (ed-Dâkûkî,
82. Geliyor, geliyor, saçları kökünden kesilesice. (Kemal, 1988, s.66)	**قطع جدائلكن من منابتها** (ed-Dâkûkî,
83. Köyün ortasına çoluk çocuk, kız kadın, yaşlılar, nineler, bütün kadınlar birikmişler, hiç birisinden çıt çıkmıyordu. (Kemal, 1988, s.67)	كانت النسوة، المعمرات منهن و العجائز مجتمعات في ميدان القرية، و كذالك الصبية. و **لم تكن تصدر منهن أية نأمة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.134)
84. Birbirimize düştük, diye sesler yükseldi. Koca Halil'i gidip bulmalı. Kurda kuşa yem olmasın fıkara. (Kemal, 1988, s.69)	**تعلت الاصوات مرددة** مزق البعض منا البعض الآخر علينا أن تجد"خليل الكبير" **لئلا المسكين فريسة للذئاب و الكوارس** (ed-Dâkûkî, 1991, s.138)
85. Muhtar atlıya kapalı kapının yarığında, soluğunu kesmiş bakıyordu. (Kemal, 1988, s.71)	كأن المحتار يسترق النظر إلى الفارس، من شق الباب، **قاطعا انفاسهه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.142)
86. Ali bir zaman daha çağırdıktan sonra umudunu kesti, atını köyün içine sürdü. Acaba bir canlıyla karşılaşabilir miydi? (Kemal, 1988, s.71)	**خاب أمل** الفارس بعد أن نادى طويلا، فقاد جواده إلى داخل القرية، ترى هل قدر له أن يتقابل مع إنسي ما؟ (ed-Dâkûkî, 1991, s.143)
87. Boş, ıssız köy insanın içine bir eziklik, bir ürkeklik, bir korku gibi yerleşiyordu. (Kemal, 1988, s.72)	كانت القرية فارغة مهجورة، و كانت **تجثم على** صدر زائرها **كالخوف**، كالفزغ، كالإنسحاق بعينيه (ed-Dâkûkî, 1991, s.145)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

88. Yüzündeki şaşkınlığı, tuhaflığı, acımayı, ürküntüyü, korkuyu, köpeği görünce sevincini, boğulur gibi olunca yüzünün sarardığını, sonra atını doldurup görünmez bir düşmandan, bir ejderhadan kaçar gibi kaçışını, her bir halini, içinden her geçeni yüzünde okumuşlardı. (Kemal, 1988, s.73)	ما بدا على وجهه من إصطراب ذو دهشة. اكتئابه، فزعه، خوفه، وفرحه حينما أبصر الكلب، و تغضن سحنته و **اصفرارها** حينما غدا كالمجنون (ed-Dâkûkî, 1991, s.146)
89. Kasabanın yoluna düşünceye, köy gözden yitinceye kadar atının başını çekmedi. (Kemal, 1988, s.73)	لم يكبح جماح جواده حتى **لازم الطريق** المؤدية إلى البلدة، و **غابت القرية عن أنظاره**. (ed-Dâkûkî, 1991, s.146)
90. Ama bu gece gelmeliydi. Kulağı krişte bekliyordu. (Kemal, 1988, s.74)	يجب أن يأتي الليلة. كانت نتنظره **مرهفة السمع**. (ed-Dâkûkî, 1991, s.148)
91. Bundan böyle Çukurova'ya inerken köyde beş tane, on tane bekçi bırakmak gerek. Yoksa köyü soyar soğana çevirirler. Adil Efendi bu yıl köyü Çukurovadayken, köye ateş verir de yakar. Köylü geleneği bozdu ya, borcunu vermedi ya hırsızlar, soyguncular, uğrunda eşkıyalar, kan içiciler de göreneği bozdular. (Kemal, 1988, s.79)	من الآن و صاعدا يجب ترك خمسة أنفار أو عشرة من الحرس، إبان موسم النزول إلى "جوكور_اوفا و الا فأنهم **سيحولون** القرية هذه السنة إلى **بصلة مقشرة**. سيضرم عادل أفندي النار في القرية، بينما يعمل اهلها في "جوكور_اوفا. الفلاح هو الذي افسد العرف المتبع، بعدما ايفاء دينه. واللصوص، السراق، النهاب، قطاع الطرق، و كذالك مصاصو الدماء **سيلغون التقاليد السائدة**. (ed-Dâkûkî, 1991, s.157)
92. Muhtar Sefer o gün bugündür yerin dibine geçiyordu. (Kemal, 1988, s.80)	اليوم، كان هو اليوم المشهود، الذي **استشعر** "سفر" المختار **خجلا عظيما**، و صار كأنه يغوص في جوف الارض. (ed-Dâkûkî, 1991, s.158)
93. Ama ne olursa olsun, olan olmuştu. Bugün değilse yarın Adil Efendi gelir. (Kemal, 1988, s.80)	و لكن **ما حدث قد وقع** على الرغم من أي شيء. إن لم يأت اليوم فانه سيأتي غدا (ed-Dâkûkî, 1991, s.158)
94. Dur bakalım, altından neler çıkacak? (Kemal, 1988, s.81)	مهلا، لأجرب، **فماذا سينضح منها؟** (ed-Dâkûkî, 1991, s.159)
95. Taşbaşoğlu yerimize göz dikmiştir. (Kemal, 1988, s.82)	لقد وضع هذا منصبنا **نصب عينيه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.162)
96. Köylü sabırsızlıkla bekliyordu. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. (Kemal, 1988, s.82)	كان القرويون ينتظرون **بفارع الصبر**، و **بصمت** (ed-Dâkûkî, 1991, s.162)
97. Sizi çağırdım ki bana bir akıl veresiniz. Söyleyin bakalım. (Kemal, 1988, s.83)	لقد أرسلت في طلبك، **لكي ترشدونني** إلى خلاص ما. تفضلوا فأنا مصغ اليكم (ed-Dâkûkî, 1991, s.164)
98. Ben de sizden câr umdum. Ve de bizim köylü akıllıdır sandım. Ve de bir akıl verirler dedim. Madem ki bir akıl veremediniz, şimdi beni bir iyice kulaklarınızı açıp bir iyice dinleyin. Ve de dediklerimi yapın. (Kemal, 1988, s.84)	لقد **انتظرت أن يأتي الأمل من حصافتكم**، و اعتقدت أنكم اصحاب عقل راجح، و قلت في نفسي انهم سيفطنون بالأمر. و ما دمتم هكذا لم تجدوا الحل المناسب، **فأصغوا إلى** اذا. و افعلوا كما أقول لكم (ed-Dâkûkî, 1991, s.165)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

99. Adil Efendinin adamları, candarmaları geldiğinde köyde bir çöp bile bulamasın. Baksın ki köyün hali perişanın perişanı, iki gözü iki çeşme olaraktan köyden gitsin. (Kemal, 1988, s.85)	لكي لا يستطيع رجال "عادل أفندي" و رجال الدرك كذالك، العثور على قشة واحدة بينما يحلون في القرية. ليرى القرية التي تعيش معوزة، و ليقفل راجعا إلى البلدة **و تتحول عيناه إلى ينبوعين**. (ed-Dâkûkî, 1991, s.166)
100. Köyün içini birden bir sevinç dalgası sardı. Herkes gülüyor, şakalaşıyordu. Gülmeyi unutmuş bıçak açmaz olmuş ağızlar açılmıştı. (Kemal, 1988, s.86)	**غمرت القرية بفيض من فرح شامل**، على حين غرة. و فغرت **الأفواه الناسية** للضحك، و طفق الجميع يضحكون، و يتمازحون (ed-Dâkûkî, 1991, s.168)
101. Bütün köyü evleriyle, ağaçlarıyla saklamak gerek deselerdi, ne yapar yaparlar bir yolunu bulup bütün köyü gözden yok edebilirlerdi. (Kemal, 1988, s.86)	إذا قيل لهم عن وجوب إخفاء القرية برمتها، بدورها و أشجارها، لعملوا المستحيل و وجدوا طريقة **يغشون القرية بها** (ed-Dâkûkî, 1991, s.168)
102. Uzun uzun düşündü. Evi, uzun uzun gözleriyle taradı. Bir yer bulamadı. Sonra tıp diye aklına düştü. İşte gözünün önünde durup duruyordu. (Kemal, 1988, s.88)	فكرت طويلا. **جالت ببصرها** في اركان البيت و لم تجد مكانا ملائما. ثم **خطر ببالها** ان تضع المشقة في مكان امام عينيها (ed-Dâkûkî, 1991, s.171)
103. Gittikçe de farkında olmayarak köşede kazma sallamakta olan Ali'ye yaklaşıyordu. Gitti gitti Ali'nin burnunun dibine girdi. Ali kaldırdığı kazmayı indirseydi bir sakatlık çıkacaktı. (Kemal, 1988, s.88)	اقتربت و إقتربت، **و صارت على قاب قوسين او ادنى منه**، حتى انه لو هوى بمعوله الذي رفعه لألحق بها الأذى (ed-Dâkûkî, 1991, s.172)
104. Ödü kopuyordu. Ya kötü bir yere saklar da bir daha kibritleri bulamazsa. (Kemal, 1988, s.90)	**كانت الهواجس تقض مضجعه**، اذا اخفى علب الكبريت في مكان غير آمن (ed-Dâkûkî, 1991, s.175)
105. Şimdi Hasan oradan oraya vuruyor kendini, oradan oraya. Kibritlerini saklayabilecek güvenilir yer arıyordu. (Kemal, 1988, s.90)	**يميد "حسن" بنفسه الآن من هنا الى هناك**، باحثا عن مكان أمين لإخفاء علبه (ed-Dâkûkî, 1991, s.175)
106. Köyü dolaşıyordu. Köy arı kovanı gibi işliyordu. Herkes bir şeyini, en değerli malını bulunmaz, güvenilir bir yere saklamak için var gücünü harcıyordu. (Kemal, 1988, s.90)	كان يجول في القرية، **و يشاهد حركة اهلها الشبيهة بحركات خلية نحل**. الجميع يعملون **يبذل** كل واحد منهم **قصارى جهده** من اجل إيجاد مكان آمن، صعب الإكتشاف، ليخفي فيه أمواله و أشياؤه الثمينة (ed-Dâkûkî, 1991, s.176)
107. Saçları kar içinde kalmıştı. Çaresiz geldi, sepeleyen karın altında, duvarlarının dibinde boynu bükük kalakaldı. Kibritleri böylece koynunda kalsa olmaz mıydı? (Kemal, 1988, s.91)	غطى نديف الثلج رأسه. جاء مدحورا، **و ظل واقفا** لصدق الحائط، **خافض الرأس** تحت دثيث الثلج. الا يمكث أن يبقي على علب الكبريت في عبه؟ (ed-Dâkûkî, 1991, s.176)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

108. ‘Söylemem’ dedi. ‘Hiç kimseye ağzımı açmam. Benim ağzımın ne kadar sıkı olduğunu sen bilmez misin? (Kemal, 1988, s.92)	لن أفعل، لن أفتح فمي بكلمة واحدة لأي كائن. اولا تعرف **مدى تحفظي على مسك زمام لساني.** (ed-Dâkûkî, 1991, s.177)
109. Sana bir şey söyleyeceğim bacım diye kekeledi. Büyük sırrını söylemek ona ağır geliyordu. (Kemal, 1988, s.91)	لدي ما أقوله لك_ قالها متلعثما. كان **يعز عليه** ان يفشي سره الكبير. (ed-Dâkûkî, 1991, s.177)
110. ‘Gözlerinin önünde olması daha iyi ya. Kibritleri oraya sakladığımız kimsenin aklına gelmez.’ Dedi. Gözleri kurnazca parladı. (Kemal, 1988, s.92)	و لأنها امام اعينهم فهي افضل. إذ لا **يخطر ببال** أحد اننا اخفينا علب الكبريت هناك ـ قالتها و **التمعت عيناها بمكر** (ed-Dâkûkî, 1991, s.179)
111. İki çocuk rahatsız, sabırsız, birbirlerine sokulmuş, bazı gülerek, bazı derin düşüncelere dalarak, bazı korku, bazı sevinç içinde karanlığı beklemekteydiler. (Kemal, 1988, s.93)	كان الطفلان ضجرين، يتململان بفارغ الصبر، تراهصا ببعضهما، و هما **يفكران ببعض الهواجس العميقة.** ينتظران حلول الظلام تارة بحب و أخرى بخوف (ed-Dâkûkî, 1991, s.180)
112. Köyün insanlarının üstübaşı yırtık, ayakları yalındı, ama şimdiye kadar, büyük kıtlıklarda bile hiç birisinin kılığı böyle hırpani, böyle bir iplik çeksen kırk yama dökülür olmamıştı. (Kemal, 1988, s.94)	يرتدي الفلاحون مباذلا ممزقة، أقدامهم عارية حتى أبان المجاعات الكبيرة لم يصل أحد من الفلاحين إلى **حالة كهذه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.181)
113. Evler de tamtakırdı. Çuvallarda un, bulgur, hızmanlarda yağ yoktu. Yatak yorgan, kapkacak yoktu. Bu kadar yoksul, bu kadar hiçbir şeysiz köy, dünya oldu olalı görülmemişti. (Kemal, 1988, s.93)	البيوت خالية أيضا. لا دقيق و لا جريش في الأكياس، لا سمن في الجفان. ليس ثمن فرش و لا لحف و لا صحون و لا قدور. و لم **يشهد العالم قرية بائسة فقيرة إلى هذا الحد، منذ بدء الخليقة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.181)
114. Bir insan bu köye gelsin de bir evin içine girsin, bozulmasın, iki gözü iki çeşme olmasın. (Kemal, 1988, s.94)	محال. ان لم ينشده الإنسان الذي يدخل إلى هذه القرية، و يرى حالتها المزرية، و **ان لم تتحول عيناه إلى ينبوعين للدموع** (ed-Dâkûkî, 1991, s.182)
115. ‘Pıravao’ diyordu. ‘Pıravo ki bin pıravo. Bir köy böyle ağzı tutkun olunca o köyün sırtı kıyamete dek hiçbir vakit yere gelmez. (Kemal, 1988, s.94)	طوبى لكم، ألف طوبى. اذا مسكت قرية ما زمام لسانها هكذا، فسوف **لن تهزم إلى يوم القيامة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.183)
116. Adil Efendi yarın değilse öbür gün damlar. Hazır olun vaktinize. (Kemal, 1988, s.95)	**استعدوا لساعتكم،** فإنها قد أزفت، غدا او بعد غد **سيأتي** "عادل أفندي" ، فأضحكوا على ذقنه (ed-Dâkûkî, 1991, s.183)
117. O gece evlerde şenlik vardı. Kel Aşık Muhtarın evinde en belalı türkülerine kanat takmış uçuruyordu. (Kemal, 1988, s.95)	كان هناك عرس في كل بيت. و كان المغني الأصلع في منزل المختار يصنع أجنحة لأفظع أغانيه و **يطير كلماتها في تلك الليلة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.184)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

118. Geleneği mi bozdunuz, varın bozun. Helal olsun. Bir köy bu kadar fıkara, evleri bu kadar bomboş olunca, değil geleneği, dinini bile bozar diyecek. (Kemal, 1988, s.103)	ا **افسدتم العرف**...ليحل لكم ذلك، افسدوه كيفما تشاؤون...إذا بلغت قرية ما هذا الدرك من الفاقة، فأنهم لا تنتقض العرف وحده و حسب، **بل** و **ترتد عن دينها أيضا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.197)
119. Bir de ne diyecek? Toplanın başımıza kadersiz kısmetsiz köylüler, toplanın da hep birlikte derdinize bir çare bulalım. Bulalım diyecek. (Kemal, 1988, s.103)	و ماذا سيقول من بعد ذلك؟ سيقول: **تجمعوا حولي** كلكم أيها القرويون المنكوبون، تجمعوا كلكم لكي **نفكر** معا، **بطريق للخلاص من بلائكم هذا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.197)
120. Bunca yılın Adil Efendisi kül yutar mıydı? (Kemal, 1988, s.104)	هل **ستنطلي عليه الخدعة** و **هو العالم الخبير؟** (ed-Dâkûkî, 1991, s.198)
121. Akşama doğru, yolun ucunda gözlerini aşağılara dikmiş, boynunu uzatmış bir tek Meryemce kaldı. (Kemal, 1988, s.104)	نحو المساء، لم يبق احد منهم على قارعة الطريق بإستثناء "مريمجة" إذ كانت تقعي هناك لوحدها، **تديم النظر** إلى عمق الوادي (ed-Dâkûkî, 1991, s.198)
122. Umudunu iyice kesince yerinden kalktı, değneğine çöke çöke eve döndü. (Kemal, 1988, s.104)	نهضت متكأة على عصاها، بعد ان **فقدت الأمل تماما** (ed-Dâkûkî, 1991, s.198)
123. Bu gece köylü sakin uyudu. Öyle fazla gürültü, patırtı eden olmadı. Evden eve gidip gelmeler, toplantılar da olmadı. (Kemal, 1988, s.104)	رقد الجميع و غطوا في نوم هانيئ ، حيث لا احد يثير ضجة، و لم تكن هناك روحات و غدوات خلل الطواوير بين البيوت، و لا تجمعات تذكر (ed-Dâkûkî, 1991, s.199)
124. Meryemce mercan danayı severdi. Onu çok özlemişti. Bu özlEmîni öyle açığa vurmuyor, yolu bırakıp mağaralara gitmiyorsa, kırlangıç yuvasında duran hazinesi yüzündendi. (Kemal, 1988, s.106)	لقد كانت "مريمجة" تحب الثور الأرجواني حبا جما، جعلها تشتاق إليه، بسبب غيابه عن الدار. و لم يكن عدم ذهابها إلى الكهوف، للكشف عن اشتياقها للثور، إلا بسبب ثروتها المخبأة في عش السنونو. (ed-Dâkûkî, 1991, s.200)
125. Mutlaka bu işi Adil de duymuştu da şap diye yere tükürmüştü. Tükürmüştü de : 'Şu insanoğlu çiğ süt emmiştir' dedi. (Kemal, 1988, s.110)	لا بد ان "عادل" قد سمع بخبر اللعبة. سمعها و بصق بصقة قوية على الأرض و قال : بنو **البشر قد رضعوا حليبا نيئا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.207)
126. Köylü de iyice zıvanadan çıkmıştı. Artık kadınlar yemek pişirmiyor, erkekler hayvanlara bakmıyorlardı. Çocuklar oyunlarını bırakmışlardı. (Kemal, 1988, s.111)	لقد **فقد القرويون صوابهم**. لم تعد النساء يطبخن، ولا الرجال يعتنون بالبهائم ترك الأطفال العابهم جانبا (ed-Dâkûkî, 1991, s.207)
127. Kimsenin eli işe varmıyor, ağzını bıçaklar açmıyor. (Kemal, 1988, s.111)	لا احد يرغب بالكلام فضلا عن القيام بأي عمل مثمر (ed-Dâkûkî, 1991, s.207)
128. Kesseler, kimseden bir damla kan akmayacak. (Kemal, 1988, s.111)	لو عملت السكين في رقابهم لما **سالت منهم قطرة دم واحدة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.208)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

129. Kayalığın üstünden köye, ormana, aşağıdaki kayaya çil yavrusu gibi dağılıyorlar. (Kemal, 1988, s.111)	من فوق المرتفع الصخري إلى القرية، و منهم من يلوذ بالغابة و منهم من **يهبط** إلى الوادي العميقة (ed-Dâkûkî, 1991, s.208)
130. Ali sordu, onlar yalnızca sustular. Sonunda vazgeçti. (Kemal, 1988, s.112)	ظل "علي الطويل" يمطرهما بوابل من الأسئلة. و هما **لاذين بأذيال الصمت**، تركهما اخيرا (ed-Dâkûkî, 1991, s.209)
131. Gel de köye halimizi gözlerinle gör desek gelmez mi? (Kemal, 1988, s.112)	اذا قلنا له، تعال إلى قريتنا و **شاهد بأم عينيك** حالها (ed-Dâkûkî, 1991, s.210)
132. Ağızlarını yayarak, gülerek gelsin Adil Efendi, gelsin de görsün. Gelsin görsün ki, köyde bir tek çöp bile bulamazsın. (Kemal, 1988, s.113)	**فغروا افواههم** و لغطوا الكثير من الهذر هنا و هناك قائلين ـ ليأت "عادل أفندي" ، ليأت و ير، لن تقع يده على قشة واحدة (ed-Dâkûkî, 1991, s.211)
133. Gözünüzü dört, gözünüzü sekiz, on altı oluncaya kadar bekleyin. (Kemal, 1988, s.113)	انتظروا حتى **تصير عيونكم اربع عيون، ثماني، ستا، عشر عيون** (ed-Dâkûkî, 1991, s.211)
134. Yolu yordamı yok. Bir tek yolu var. Onu da yapmaktan başka çare yok. (Kemal, 1988, s.114)	**لا حل ولا طريقة لذلك** إذا، غير واحدة فقط. و لا مناص من تنفيذها ابدا (ed-Dâkûkî, 1991, s.212)
135. Muhtar evinin kapısından çıkar çıkmaz, bütün başlar ona doğru uzandı. Birden, kalabalıktan sesler yükseldi. Bir anda o derin sessizlik yırtıldı. (Kemal, 1988, s.115)	استدارت إليه الرؤس و اشرأيت حالما خرج من باب منزله. و انفجر ذلك السكون العميق و تعالت الأصوات في آن معا. **ندت عن الحشد صيحات متفرقة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.214)
136. Meryemce en öndeydi. Muhtarın burnunun dibinde. Gözlerini açmış, ağzından çıkacakları yutacakmışçasına bekliyordu. (Kemal, 1988, s.115)	كانت "مريمجة" واقفة في المقدمة، **اسفل ذقن** المختار تماما، تنتظر مزمهرة العينين، متأهبة لالتقاط ما يلفظ من فم المختار. كأنها ستبتلع كلماته (ed-Dâkûkî, 1991, s.214)
137. Bu iş hiç hoşuna gitmemiş, onu öfkelendirmişti. Köylüye Muhtara, toprağa, taşa, kurda kuşa veryansın ediyordu. (Kemal, 1988, s.119)	فكانت تقسو على القرويين و تلعن المختار و تندد بتراب القرية و صخورها و الحشرات و الطيور (ed-Dâkûkî, 1991, s.220)
138. Taşbaşoğlu ocağın başında somurtup oturuyor, yüzüne konan sinek bin parça oluyor. (Kemal, 1988, s.121)	كان "ابن تاشباش" جالسا عند حافة الموقد متجهم الوجه، تتمزق الذبابة التي تحط على وجهه إلى **الف مزقة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.224)
139. Bu Nuh aleyhisselamın kaynanası. (Kemal, 1988, s.121)	هذه المرأة التي هي **حماة النبي "نوح"** (ed-Dâkûkî, 1991, s.225)
140. Ama sözüm ona çıkarmamışlardı. Gene eski tas eski hamamdı. (Kemal, 1988, s.123)	فا الأشياء التي أخرجوها هي ذاتها **"نفس الطس القديم و نفس الحمام"** (ed-Dâkûkî, 1991, s.228)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

141. Bugün kıssadan hisse almak günüdür. Heheey, tellice turnalar. (Kemal, 1988, s.126)	**اليوم هو يوم الإتعاظ بالحكايا**... هي ي ي ايتها الغرانيق المزينة (ed-Dâkûkî, 1991, s.230)
142. Gözlerini kalabalığın üstünde gezdirdi. Kalabalık bir ağızdan: Heheey, tellice turnalar dedi. (Kemal, 1988, s.126)	**و جال ببصره على الحشد** ...فردد الجميع بصوت واحد: هي ي ي أيتها الغرانيق المزينة (ed-Dâkûkî, 1991, s.231)
143. Ama akşam olup gün kavuşuncaya kadar umutları kesilmedi. Karanlık kavuşuncadır ki… İşte o zaman olan oldu. (Kemal, 1988, s.131)	و على الرغم من ذلك لم **يفقدوا الأمل** حتى مالت الشمس صوب مغيبها و حل المساء. و ما أن اغسق الكون... اذن لقد قضي الأمر (ed-Dâkûkî, 1991, s.241)
144. Sen köylüme işkence ediyorsun. Benim de üstüme gelme ve de canımı sıkma Adil Efendi. (Kemal, 1988, s.132)	إنك تعذب اهل قريتي، و مادمت كذلك، **فلا تشملني بهاذا العذاب ايضا ، و لا ترهص و وحي** يا عادل أفندي (ed-Dâkûkî, 1991, s.241)
145. Adil Efendi can birader. Bağışlarım da sen avucunu ve de avucunun içini yalarsın. Ben gelenek melenek bilmem. (Kemal, 1988, s.132)	و بإسمك انت اعفيهم من كل الديون يا رفيق الروح يا عادل أفندي. أنا أعفيهم و **ستلطع أنت راحة يدك**. انا لا أقيم وزنا للأعراف و تقاليد (ed-Dâkûkî, 1991, s.242)
146. Senin bundan haberciğin oldu mu, yüz gözlü, bin kulaklı Adil? (Kemal, 1988, s.132)	فهل بلغك هذا الخبر يا عادل **ذو المائة عين، و الف اذن؟** (ed-Dâkûkî, 1991, s.242)
147. Amma velakin seninle yenmiş yemeğimiz, içilmiş suyumuz var. (Kemal, 1988, s.132)	و لكن **هناك الزاد و الملح بيننا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.242)
148. Koskoca bir Muhtarın sözlerini, şu Toros köylüklerinin biricik Muhtarının sözlerini, sen böyle demez misin ve de sözlerini böyle kulak ardına köpek sözü gibi nasıl atarsın? Benim sözlerimi kulak ardına atamazsın. (Kemal, 1988, s.133)	كيف تتغاض عن كلام مختار عظيم للغاية، كلام المختار كلام المختار الأوحد على ريف "طوروس" هذا، او تظن ان هو إلا كلام كنباح كلب؟ لن تستطيع **التغاضي عن كلامي** (ed-Dâkûkî, 1991, s.243)
149. Malın varsa da, dünya kadar olsa da ne fayda! Bu olaydan sonra senin ocağına incir ağacı dikmek boynuma asılı bir borç olsun (Kemal, 1988, s.133)	ما فائدة ان تكون لديك خزائن هذا العالم! بعد هذا الحادث. ليكن دينا في رقبتي أن **انصب شجرة تين على طلل ذكرك** (ed-Dâkûkî, 1991, s.243)
150. Bu yıl gelir de o köylüyü tepeden tırnağa soyarım dedin. (Kemal, 1988, s.133)	فقلتَ: سآتي هذا العام، و **اسلب القرويين من اعلى الرأس إلى اخمض القدمين** (ed-Dâkûkî, 1991, s.243)
151. İşte bu yürek bile dayanmadı da köylünün bugünkü haline eridi. Gözlerim yaşardı. Yüreğimden kanlar gitti. (Kemal, 1988, s.134)	بؤس القرويين فانصهر هذا اليوم. و تخضلت عيناي و **نزت الدماء من قلبي.** (ed-Dâkûkî, 1991, s.245)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

152. Gelsen de bugün köylüyü iğneden ipliğe soyup soğana çevirseydin, sevincinden deliye dönerdi köylü. (Kemal, 1988, s.134)	اذا جئت اليوم أيضا و نهبت القرية برمتها، و **حولتها إلى بصل مقشور**. لجن القروي من عظيم فرحه (ed-Dâkûkî, 1991, s.245)
153. Sonunda dili damağa kurudu. Bir yorgunluk geldi üstüne. (Kemal, 1988, s.136)	**جف لسانه و حلقه** اخيرا. بدت عليه حالة من الأعياء (ed-Dâkûkî, 1991, s.248)
154. Derdim senin ölüyün körü! Git yat. (Kemal, 1988, s.138)	همي هو أن **يلعن رفات موتاك**، هيا إذهبي إلى النوم (ed-Dâkûkî, 1991, s.252)
155. Adamın belki de hiç aklında yokuz. Biz burada kendi kendimize gelin güvey oluyor, mal saklayıp, mal çıkarıyoruz. (Kemal, 1988, s.141)	و لربما لن **نخطر على باله**... اما نحن هنا، تارة نخفي اموالنا، و نخرجها تارة أخرى (ed-Dâkûkî, 1991, s.257)
156. O zamanlar Adil Efendi baldırı çıplağın biriydi. Meteliğe kurşun atıyordu. (Kemal, 1988, s.141)	كان عادل **صعلوكا**،عادي الإليتين حينذاك، و كان **يطلق رصاصة من اجل قرش واحد** (ed-Dâkûkî, 1991, s.257)
157. Gözlerini Ali'nin gözlerine dikti. Gözleri tüm karaya kesmişti. (Kemal, 1988, s.143)	و **شدد النظر في عيني** علي. كانت **عيناه قد اظلمتا و صار فيهما حزن مزمن** (ed-Dâkûkî, 1991, s.261)
158. Ben bu köylü için tırnağımı kesip atmam. Kendi düşen ağlamaz. Bırak sarhoşu düşene kadar gitsin. (Kemal, 1988, s.143)	انا لن **ارمي بظفر واحد من اظافري** إليه فالذي يقع لا يبكي. دع السكير يمضي حتى يسقط من تلقاء نفسه (ed-Dâkûkî, 1991, s.261)
159. Hasan: Götürürüm ama, hiç konuşmasın. Vır vır başımı şişiriyor. (Kemal, 1988, s.147)	حسن آخذها و لكن، عليها الا تثرثر و **ن تنفخ رأسي** بطنينها (ed-Dâkûkî, 1991, s.266)
160. Çocuklar da hemen onunla birlikte, yaylarına basılmış gibi kayalığın arkasına atladılar. Ağaçların, kayaların arasına saklandılar. (Kemal, 1988, s.148)	نط الأولاد من بعده أيضا، كانهم **مشدودون و اياه على ذات الوتر** و صاروا خلف الصخور، و اختفوا خلف الأشجار، الصخور ed-Dâkûkî, 1991, s.269
161. Hasan ormana varıp yükünü sırtladı, hiç kimseye bir şey söylemeden yola düştü. Yüzü asıktı. (Kemal, 1988, s150.)	مضى حسن إلى الغابة و تنكب حمله، وأمسك الطريق عازفا عن الكلام مع أي واحد منهم. **كان وجهه كالحا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.271)
162. Hasan bir an durdu, yalım gibi gözlerini onun gözlerine dikti. Veli gözlerini kaçırdı. (Kemal, 1988, s.150)	"توقف حسن للحظة، و **رنى في عينيه، فاشاحهما** "ولي (ed-Dâkûkî, 1991, s.272)
163. Daha bir hızlı yürüdü. Sonra hemen durdu, kulak kabarttı. Köyden inanılmaz bir gürültü geliyordu. (Kemal, 1988, s.150)	و مشى ثانية بسرعة أكبر. و من بعد ذلك توقف فجأة، و **اصاخ السمع**. كانت تتناهى من القرية اصوات صاخبة لا تصدق (ed-Dâkûkî, 1991, s.273)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

164. Başka söz eden olmadı. Bir çocuk sürüsü canlarını dişlerine takmışlar, yalın ayaklarıyla donmuş karın üstünde, bozkırdan bıçak gibi esen azgın yel önünde geriye ormana koşuyorlardı. (Kemal, 1988, s.153)	لم يتفوه أحد غيرهن بأي كلام. كانت هناك جماعة من الصبيان الحفاة الذين **ابهظت ارواحهم**، يتراكضون فوق الجليد الصلد، تطردهم ريح صرصر، شرسة هابة من خلل البرية كالسكين، فيعودون الى الغابة (ed-Dâkûkî, 1991, s.277)
165. Daha gün doğmamıştı Veli'nin anası oğlunun üstüne eğilmiş, gözlerini faltaşı gibi açmış, oğlunu dinliyordu. (Kemal, 1988, s.156)	لم تكن الشمس قد أشرقت بعد، حين مالت والدة "ولي" على إبنها تسترق السمع لكلامه، و **عيناها جاحظتين بكبر حصى الفأل** (ed-Dâkûkî, 1991, s.282)
166. Kadınlara sordu: -'Gözün kör mü? İşte orada' dediler. (Kemal, 1988, s.157)	قالت النساء - هل **بليت عيناك بالعمى**، انظري هناك (ed-Dâkûkî, 1991, s.283)
167. Bu sözleri duyan testi sahibi kız cin ifrit olmuş. Başlamış söğmeye kadına. Kadın da ona söğmüş. Saç saça baş başa gelmişler hemen. (Kemal, 1988, s.158)	**فجن جنون** الفتاة لهذا الكلام، و راحت تقذعها بافظع السباب، فبادلتها المرأة السباب أيضا. و **قفشت احدهن شعر الاخرى** (ed-Dâkûkî, 1991,s.285)
168. Peki bu karısının suçu neydi de, bu namussuz köylü bu hale koymuştu onu? Durun hele, daha birbirine nasıl girecek, birbirlerini nasıl kırıp geçirecekler? (Kemal, 1988, s.162)	حسن ما ذنب هذه المرأة، إذ اوصلها هؤلاء القرويون الأوغاد إلى هذه الحالة؟ على رسلكم تمهلوا، ستجدون أنى **سيصطرعون مع بعضهم البعض، و انى يهشم البعض البعض الآخر؟** (ed-Dâkûkî, 1991, s.293)
169. Bu Muhtar sizi ot bitmez tarlalara sürer de avucunuzu yalarsınız dedi. (Kemal, 1988, s.164)	اذ قال أن هذا المختار **سيقودكم إلى حقل ماحل، فتلطعوا باطن اكفكم** (ed-Dâkûkî, 1991, s.295)
170. Muhtar Sefer Sefer yiğit. İşini bilen adam. (Kemal, 1988, s.165)	طوبى للمختار "سفر" ! انه رجل شجاع، **يعرف من اين تؤكل الكتف** (ed-Dâkûkî, 1991, s.297)
171. Ekinler yanacak. Bu köye bir daha ekmek girmeyecek. Kırmızı buğday yüzü görmeyeceksiniz. (Kemal, 1988, s.165)	و لن ترى هذه القرية رغيف الخبز، و **لن تروا** بعد الآن سمت القمح الأحمر. (ed-Dâkûkî, 1991, s.297)
172. Sizin kılavuzunuz karga demedim mi? (Kemal, 1988, s.167)	ا لم أقل لكم **أن الغراب هو دليلكم؟** (ed-Dâkûkî, 1991, s.300)
173. Niçin gözlerini dışarı dikip böyle bakışıyorlardı? Dışarıda yağan kardan, esen boradan başka bir şey yok ki. (Kemal, 1988, s.176)	لماذا اذن **ظلوا هكذا يرنون إلى الخارج؟** فلا شيء يستحق المراقبة، لا شيء هناك غير ريح صرصرعاتية و ثلوج منهمرة (ed-Dâkûkî, 1991, s.317)
174. Gömleksizoğlu soyu bunca baş kesmişler, kellerden kaleler yüceltmiştir, amma velakin yaşlı bir adama, bir eksik eteğe, bir çocuğa, bir fıkaraya el kaldırmamıştır. (Kemal, 1988, s.177)	انها سلالة قطعت رؤوسا كثيرة، و كومتها كتلة شاهقة، و لكنها ما رفعت يدا على شيخ مسن، او على **قصيرات المآزر** (ed-Dâkûkî, 1991, s.318)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

175. İki yıl önce olsaydı, yada on yıl önce Gömleksizoğlu soyu onun canını cehenneme gönderirdi. (Kemal, 1988, s.177)	اما لو كان الأمر واقعا قبل ردح من السنين **الأرسلوا روحه إلى جهنم** (ed-Dâkûkî, 1991, s.319)
176. Adil'in kanını içebilseydik Gömleksizin şanı gökleri tutardı. (Kemal, 1988, s.178)	لو كنا نستطيع أن نشرب دم "عادل" **لطفقت شهرنا الآفاق** (ed-Dâkûkî, 1991, s.320)
177. Korkmayın. Benden korkmayın ben adam yemem. (Kemal, 1988, s.181)	لا تخافوا، لا تخافوا مني **فانا لا أكل البشر** (ed-Dâkûkî, 1991, s.326)
178. Uçan turnayı gözünden, kaçan tavşanı art ayağından vurmuşsun. (Kemal, 1988, s.181)	**انت الذي فقأت عيني الغرنوق الطائر، و اصبحت الأرنب من قائمتيه الخلفيتين** (ed-Dâkûkî, 1991, s.327)
179. Aradan birkaç gün geçti. Artık köylü uğrun uğrun uzaktan onun evini seyrediyordu. Çocuklar soluklarını tutup, ayaklarının ucuna basa basa yaklaşıyorlardı evine. Ve elleri ayakları korkudan zangır zangır titreyerek onun evinden uzaklara kaçıyorlardı.(Çevrilmemiş , atlanmış) (Kemal, 1988, s184.)	
180. Büyükler neyse ne, onlar kendilerini tutuyorlar. Duygularını ne de olsa, dizginlemeye, belli etmemeğe çalışıyorlardı. Çocuklar, bu Allahın belaları, onu görünce öylesine korkuyorlar, siniyorlar, kaçışıyorlar, kaçacak delik arıyorlar. (Kemal, 1988, s.185)	لا تظهر الغرابة على وجوه الكبار من القوم، فهم يتمالكون رباطة جأشهم مهم بلغ بهم الأمر، و يحرصون على الا يظهروا كنه مشاعرهم إزاءه أما الاطفال و الفتيان - بلايا الله - فهم يشعرون بالخوف حينما يرونه فيهربون بعيدا، او **يبحثون عن ملجأ يلوذون فيه** (ed-Dâkûkî, 1991, s.333)
181. Sorular gittikçe çoğalıyor, ihtimaller elle tutulacak bir hale geliyordu. Hele Taşbaş'ın evinden artık çıkmaması işin tuzu biberi olmuştu. (Kemal, 1988, s.186)	الاسئلة آخذة بالازدياد ايضا. و قد صار امتناع تاشباش عن الخروج من داره **بمثابة التوابل إلى الطعام**، نسبة إلى هذا الأمر (ed-Dâkûkî, 1991, s.336)
182. Ben yumuluyor, yatıyorum, yere upuzun uzanıyorum, karanlık iniyor, indi indi yerle bir oldu. Öyle ağır bir karanlık ki soluk alamıyorum. Boğulacağım, elim ayağım kesiliyor. (Kemal, 1988, s.187)	و انا اتكور، أستلقي، ارقد على الأرض و اتمدد بطولي. و الظلام ينزل و ينزل. نزل حتى صار سواء مع الأرض، و كان من الثقل بمكان لم استطع التنفس تحته. **خدرت اطرافي** و صرت كموشك على الاختناق (ed-Dâkûkî, 1991, s.337)
183. Köylü böyle anlardı, sarılacak dal arar. Türlü türlü dala sarılır. (Kemal, 1988, s.189)	الفلاح في اوقات كهذه يبحث عن فنن يتشبث به يتمسك بهذا و **يدع أفنانا اخرى** (ed-Dâkûkî, 1991, s.340)
184. Hesaplı adam, kurnaz bir er kişi. İşini biliyor. (Kemal, 1988, s.189)	انه رجل متحسب **ماكر يعرف كيف تؤكل الكتف** (ed-Dâkûkî, 1991, s.342)

Tablo 1 (devam)

Eserde Geçen Deyimler

185. Herkes bastığı yerin toprağını öpüyor. O zaman temizle pirincin taşını. (Kemal, 1988, s.191)	و الناس يتقلبون التراب حيث يدوس بقدميه. بعدها " ان استطعت **فقم بتنقية الرز من الزوان** (ed-Dâkûkî, 1991, s.343)
186. Sonra da düşman kesilip, en büyük can düşmanını ermiş yapsınlar! (Kemal, 1988, s.191)	بعد كل هذا **يتحولون إلى أعداء** لك، و يرفعون **الد اعدائك** إلى درجة قديس (ed-Dâkûkî, 1991, s.344)
187. Söyleyin ki ona, Adil Efendi diyor ki: Deyin, uyuyan yılanın kuyruğuna basmasın diyor, deyin. (Kemal, 1988, s.192)	قولوا له ان عادلا يقول: ينبغي على الرجل الحاذق **الا يدوس على ذيل الأفعى النائمة** (ed-Dâkûkî, 1991, s.345)
188. Belki bir ay, belki iki ay sonra, hava bana uygun gelirse köye gelirim. Ve de alıcı kuş gibi o nankör köylünün üstüne inerim. (Kemal, 1988, s.192)	بعد شهر أو شهرين قد امر بها متى ما رأيت الجو ملائما. و **سأنقض على** اولئك الفلاحين ناكري النعمة كطير كاسر (ed-Dâkûkî, 1991, s.346)
189. Ama Sefer bilir ki ben kimsede öcümü bırakmadım, aldım. Yalak köylüsünden de alacağım. Bir uygun zaman bulur bulmaz hakkımı o ahlaksız köylünün burnundan fitil fitil, fitil de fitil getireceğim. Bu yaptıkları nankörlüğü onlara ödetmesini Adil bilir ve de her zaman bilmiştir. (Kemal, 1988, s.193)	بيد ان سفرا يعلم انني لم أدع غريمي طليقا، إلا و أخذت بثأري منه. سأثأر من أهل يالاك. و **عندما تسنح لي فرصة منا سبة سأنتزع حقي من اولئك السفلة.** "عادل" يعرف كيف يعاقبهم على كندهم و يجد ذلك في كل الاوقات (ed-Dâkûkî, 1991, s.346)
190. Her hareketinden telaşlı olduğunu, bir şeylerden, görünmez bir şeylerden korktuğu besbelli. Bu adam elini eteğini dünyadan çekmiş. (Kemal, 1988, s.195)	تنم كل ايماءاته على انه مرتبك و خائف من بعض الأشياء الخفية. كرجل **اغتسل و حر اذيال ثوبه معتكفا عن الدنيا** (ed-Dâkûkî, 1991, s.350)

6.4. Seçilen Deyimlerin Eşdeğerlik Bağlamında İncelenmesi

Bu bölümde yukarıda tabloda yer alan deyimler arasından anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler, çıkarma yapılan deyimler, açımlama yapılan deyimler, anlamca birebir örtüşen deyimler ve Türkçe metinde kullanılmadığı halde Arapça çevirisinde deyim kullanılan ifadeler olmak üzere beş başlık altında toplam doksan dokuz deyim seçilmiş olup seçilen deyimlerin eşdeğerlik bağlamında incelemesi yapılmıştır. Bu kategorilerde anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler başlığı altında otuz üç, çıkarma yapılan deyimler başlığı altında on bir, açımlama yapılan deyimler başlığı altında otuz, birebir kelimelerle eşdeğer deyimler başlığı altında on sekiz ve son olarak Arapça çevirisinde deyim kullanılan ifadeler başlığı altında yedi olmak üzere toplam doksan dokuz deyim örneklem olarak belirlenerek eşdeğerlik bağlamında incelemesi yapılmıştır.

İnceleme sırasında Dr.Muhammed Dâvud'un 2003 yılında Kahire'de basılan Muʿcemut-Ṭâʿbîri'l-ʿIṣṭılâhî'l-Mûâṣıra adlı kapsamlı sözlüğü ile Vefâ Kâmil Fâyid'in, Kahire'de basılmış olan Mûcemut-Teâbîri'l-ʿIṣṭılâhî fî'l ʿArabiyye'l-Mûʿasıra adlı kapsamlı sözlüğü kaynak olarak kullanılmıştır. İncelenen deyimler arasında Arapça deyimler sözlüklerinde yer almayan ifadelere rastlanmış, bu ifadelerin deyim olup, olmadığı alanında uzman Araplara danışılarak tespit edilmiştir. Türkçe deyimler için ise Metin Yurtbaşı'nın 1996 yılında basılmış olan 'Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü', Ömer Asım Aksoy'un 2013 yılında basılmış olan 'Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü', Yusuf Çotuksöken'in 2004 yılında 'Türkçe Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü' ile TDK'nın sözlüğü kullanılmıştır.

6.4.1. Anlamca Farklı Kelimelerle Örtüşen Deyimler

Bu çeviri stratejisinde, iki deyimin biçimsel olarak farklı olduğu ancak anlam olarak örtüştüğü görülür (Suçin, 2013, s.193). Bu tür deyimlerde kültürel, sosyal farklılıklardan dolayı farklı kelimeler kullanılabilmektedir. Örnek olarak; Arapça قُطع خيط الحياء deyiminin kelime kelime çevirisi 'utanma ipi kopmuş' dur. Bu deyimin Türkçedeki karşılığı ise *ar damarı çatlamış* veya *perdesi yırtık* tır. İki deyimin kastettiği şey aynı olmasına karşın, farklı kelimeler kullanılmıştır. Çalışmada bu tür deyimlere örnek olarak otuz üç deyim incelemesi yapılmıştır.

1.

Ummuhan şöyle bir kurnaz kurnaz gülümsedi.

Bana ne

Hasan'ın tepesi attı

Zaten dedi sen büyüyünce orospu olacaksın

ابتسمت 'اوماخان' بمكر

ـ وما شأني انا

انقلع يافوخه غضبا

ـ لم لا، انك ستغدين عاهرة حينما تكبرين

Eserde kullanılan *tepesi atmak* deyimi, *tepesinin tası atmak* şeklinde de kullanılmakta olup, bu deyim; 'birdenbire öfkelenmek' (Çotuksöken, 2004, s.331) olarak tanımlanmıştır. Yurtbaşı (1996, s.468), bu deyimi 'tepesi atmak', 'birdenbire çok sinirlenmek, aniden öfkelenmek' olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.1071) da Yurtbaşıyla aynı tanımı yaparak bu deyimi 'birden bire çok öfkelenmek' olarak açıklamıştır. Bu üç tanımda da 'tepesi atmak' deyimi sinirlenmek ve öfkelenmek olarak açıklanarak, öfkelenmenin derecesi belirtilmemiştir. Bahsi geçen deyimde tepesi atan kişinin öfkesinin en üst seviyede olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu deyimi açıklarken sinirlenmek ve öfkelenmek tanımının anlam olarak sınırlı kaldığı söylenebilir. Çevirmen Arapçasında bu deyime; انقلع يافوخه غضبا şeklinde yer vermiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.27). Bu deyim Arapça sözlüklerde yer almadığı halde, deyim olduğu tespit edilen deyimlerdendir. Kelime kelime incelendiğinde يافوخ kelimesi 'bıngıldak, başın tepesi', انقلع kelimesi 'kesilmek, kopmak' anlamında kullanılmaktadır. غضب kelimesi ise 'öfkelenmek, sinirlenmek' anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu deyimin öfkeden tepesi kesildi, koptu anlamında kullanıldığı ve Türkçede kullanılan deyimin anlatmak istediği anlamı karşılayan bir deyim olduğu anlaşılmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyim (fiil+fâil+muzafun ileyh+hal) ögelerinden oluşmuştur. Netice olarak çevirmen, farklı kelimelerle eşdeğer bir deyim kullanarak eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır.

2.

Yedisinden yetmişine bütün köy soluğunu tutmuş kasaba yolundan geçerek umut ışığını, kara felaketi utanç içinde bekliyor. Kazık atmanın kurnaz sevinci uçmuş da gitmiş.

اهل القرية **شيبا و شبابا، صبيانا و صبايا** ينتظرون مدحورين، محبوسي الأنفاس الشر العظيم القادم من طريق البلدة .لقد تبدد الفرح الخادع، فرح إعداد المقلب

Eserde yer alan *yedisinden yetmişine* deyimine Yurtbaşı (1996, s.501), kendi sözlüğünde 'yedisinden yetmişine kadar' şeklinde yer vermiş, bu deyimin anlamını 'en büyüğünden en küçüğüne kadar' olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ' شيبا و شبابا، صبيانا و صبابا' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.208). İfade incelendiğinde ' شيبا و شبابا' ifadesinin 'ihtiyarlardan ve gençlere kadar', ' صبيانا و صبايا' ifadesinin ise 'erkek çocuklarımızdan, kız çocuklarına' anlamında olduğu görülmektedir. Bu deyimin Türkçede kullanılan deyimin anlatmak istediği anlamı karşılayan bir deyim olduğu saptanmıştır. Bu deyim Fâyid ve Dâvud'un sözlüklerinde yer almamış, fakat Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Sözdizim olarak cümlenin başı da göz önünde bulundurulduğunda

bu deyimde (müptedanın atf-ı beyânı) ögesinin kullanıldığı görülür. Çevirmen bu kısımda farklı kelimelerle eşdeğer bir deyim kullanarak eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır.

3.

‘Sus’ dedi. ‘Sana kurt sözü etme benim yanımda demedim mi?’ Hasan’ın tüyleri diken diken olmuştu**.**

اقشعر بدنه كله اخرسي. لم اقل لك لا تذكري سيرة الذئاب بحضوري

Tüyleri diken diken olmak deyimini Çotuksöken (2004, s.335), ‘korku, tiksinti yüzünden vücuttaki kıl diplerinin kabarıp kılları dikilmek’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.478) kendi sözlüğünde aynı deyime, ‘tüyleri diken diken olmak/tüyleri ürpermek’ olarak yer vermiş, tanımı için ise ‘heyecandan irkilmek, korku, nefret ya da üşümeden vücuttaki kılların, tüylerin dikilmesi’ demiştir. Aksoy da (2013, s.1081) bu deyimi ‘üşümekten, korkmaktan, dehşet duymaktan vücuttaki tüylerin kabarması’ olarak tanımlamıştır. Her üç deyim tanımı incelendiğinde bu deyimin korku ve heyecandan dolayı vücuttaki tüylerin dikilmesi anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Çevirmenin bu deyimi اقْشَعَرّ بدنه كله olarak çevirdiği görülmektedir (ed-Dâkûkî, 1991, s.60). Arapça çevirisi incelendiğinde اقْشَعَرّ ‘tüyleri diken diken olmak’ anlamında kullanılmaktadır. بدنه كله ise ‘bütün bedeni’anlamında kullanılmıştır. Ebu Sâ’d (1987, s.13) bu deyime sözlüğünde yer vermiş ve bu deyimi ‘çok korkmaktan dolayı titremek’ olarak açıklamıştır. Aynı deyim Ruhban ve Muhanni’nin (2016, s.60) ‘Arapça Sıkça Kullanılan Tabirler’ adlı kitabında, çeviri metninde geçtiği gibi اقشعر بدنه olarak geçmektedir. Bu deyimde teşbîh söz sanatı kullanılmış olup, sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin (fiil+fâil+bedel) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen bu kısımda farklı kelimelerle eşdeğer bir deyim çevirisi yapma yoluna gitmiştir.

4.

Bu da seni öldürmezse, bir ormanlık odun al da derdine yan Koca Halil diyor.

و يقولون لو لم يكف ذلك لاماتتك، فخذ غابة من الحطب و **احرق نفسك مع همومك** يا "خيل الكبير"

Eserde yer alan *derdine yan* deyimi ‘kendi durumuna üzülmek’ anlamında kullanılmıştır (TDK, 2011). Aksoy (2013, s.713) bu deyimi ‘bir üzüntüsünün ateşi ile yanar gibi olmak’ şeklinde, Yurtbaşı (1996, s.163) ise bu deyimi ‘bir sıkıntının, bir kederin ateş gibi olan

acısını duymak, yaşamak’ şeklinde tanımlamıştır. Özetle bu deyim sıkıntılı bir durumun üzüntüsünü çok derinden hissetmek anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya احرق نفسك مع همومك ‘حرق نفسه مع همومه’ ‘derdinle kendini yak’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.109). Bu deyim Arapça sözlüklerinde yer almamış, fakat deyim formunda olduğu için, Araplar arasında kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. İstiâre söz sanatı kullanılan ve fiil cümlesiyle kurulmuş olan bu deyim (emir fiil+fâil+mef`ul+zarf+muzaf+ muzafun ileyh) ögelerinden oluşmaktadır. Bu deyim orijinal metinde yer alan deyimin anlamını farklı kelimelerle karşıladığı için anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer alır.

5.

Az sonra kapıdan Hacı girdi. Sevinç içindeydi. Ağzı kulaklarına varıyordu.

دخل "حاجي" إلى الداخل، بعد قليل، و كان في غمرة فرح، و**حلقه منفرج يصل إلى اذنيه**

Ağzı kulaklarına varıyordu deyimi ‘çok sevinmek anlamındadır’ (TDK, 2011). Yurtbaşı (1996, s.17), bu deyimi ‘çok sevinmek; sevindiği her halinden belli olmak; sevincini saklayamamak’ olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.540), ise bu deyim için ‘çok sevinmek’ diyerek sınırlı bir tanımlama yapmıştır. Çevirmen bu deyimi حلقه منفرج يصل إلى أذني olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.111). Deyim tek tek incelendiğinde, çeviride kullanılan ‘منفرج’ kelimesi ‘açık, ayrık’ anlamına gelmekte ve Türkçe deyimin kalıplaşmış ifadesinde yer almamaktadır. ‘حلقه ’ kelimesi ‘boğazı’, ‘يصل’ kelimesi ‘ulaşıyor’, ‘إلى أذني’ kelimesi ise ‘iki kulağına’ anlamında kullanılmaktadır. Bütün olarak bakıldığında deyimin ‘boğazı kulaklarına ulaşıyor’ anlamına geldiği görülmektedir. Bu deyim Arapça sözlüklerde bulunmamasına rağmen deyim olarak kullanımının var olduğu ve sözdizim olarak (müpteda+haber) ögelerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan bu deyimin orijinal metinde yer alan deyim ile aynı anlamı karşılamasına rağmen, ‘ağız’ ve ‘boğaz’ gibi farklı kelimeler barındırması nedeniyle bu deyim farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

6.

Sizi çağırdım ki bana bir akıl veresiniz. Söyleyin bakalım.

لقد ارسلت في طلبك، **لكي ترشدوني** إلى خلاص ما. تفضلوا فانا مصغ إليكم

Akıl vermek deyimi ‘akıl öğretmek’ anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.550) bu deyimi ‘bir kimseye kendi eğilimine ya da çıkarına uygun bir davranış yolu göstermek’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.26) ise be deyimi ‘bir kimseye nasıl davranacağını, ne yapacağını söylemek yol göstermek’ diye tanımlamıştır. Başka bir deyişle; bu deyim için; bir kimseye, akılca, bilgice daha üstün birinin yol göstermesi anlamındadır denebilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya لكي ترشدونني ‘ارشده’ yani ‘yol gösterdi’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.164). لكي muzari fiili nasp eden edatlardan olup ‘için’ anlamında kullanılmıştır. Muzari fiili nasp eden edatlar cemi müzekker ن’larını düşürmesi gerekirken, yazar burada fiilin ن’unu düşürmemiştir. Aslında ibare لكي ترشدوني olarak gelmesi gerekmektedir. ترشدونني muzari fiili ise ‘bana yol göstererirsiniz’ anlamında kullanılmaktadır. ‘Bana akıl veresiniz’ ifadesi Arapçaya ‘bana yol göstermeniz için’ olarak çevrilmiştir. Bu deyim Arapça sözlüklerinde bulunmamasına rağmen deyim olarak kullanımının var olduğu tespit edilmiştir. Sözdizim olarak bakıldığında deyimin (لكي+muzari fiil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Aynı anlamı karşılayan bu deyim farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

7.

Meryemce en öndeydi. Muhtarın burnunun dibinde. Gözlerini açmış, ağzından çıkacakları yutacakmışçasına bekliyordu.

كانت "مريمجة" واقفة في المقدمة، **اسفل ذقن** المختار تماما، تنتظر مزمهرة العينين، متأهبة لالتقاط ما يلفظ من فم المختار. كأنها ستبتلع كلماته

Eserde geçen *burnunun dibinde* deyimini Yurtbaşı (1996, s.116), ‘çok yakınında; gözü önünde, hemen yanında yanıbaşında’ diye tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘اسفل ذقن’ olarak çevirmiştir. Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamakla birlikte Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim tek tek incelendiğinde ‘اسفل’ kelimesinin sözlük anlamının ‘aşağı’ olduğu, ‘ذقن’ kelimesinin sözlük anlamının ise ‘çene’ olduğu görülmektedir (ed-Dâkûkî, 1991, s.214). Bütün olarak bakıldığında ‘çene altı, aşağısı’ anlamına gelen bu deyim Türkçedeki ‘burnunun dibinde’ deyimini anlam olarak karşılamaktadır. Bu deyimde mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılmış olup, sözdizim açısından bakıldığında bu deyimin (muzaf+muzafun ileyh) ögelerinden oluştuğu ve anlam açısından da farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı görülmektedir.

8.

‘Söylemem’ dedi. ‘Hiç kimseye ağzımı açmam. Benim ağzımın ne kadar sıkı olduğunu sen bilmez misin?

لن أفعل، لن أفتح فمي بكلمة واحدة لأي كائن. اولا تعرف مدى تحفظي على **مسك زمام لساني**

Sır saklayan, ketum anlamındaki *ağzı sıkı olmak* deyimini (TDK, 2011) Aksoy (2013, s.546) ‘sır saklar’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.17) ise, bu deyime ‘ağzı pek/sıkı olarak sözlüğünde yer vermiş ve bu deyimi; ‘sır saklar; ketum; boşboğazlık etmeyen’ şeklinde tanımlamıştır. Arapça çevirisine bakıldığında çevirmenin bu deyimi ‘ مسك زمام لساني’ olarak çevirdiği görülmektedir (ed-Dâkûkî, 1991, s.177). Bu ifade kelime kelime incelendiğinde ‘زمام’ kelimesinin ‘dizgin’, ‘مسك’ kelimesinin tutmak, ‘لسان’ kelimesinin ise ‘dil’ anlamında olduğu görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında bu deyim ‘dilin dizginini tutmak’ anlamına gelmektedir. Bu deyim Moussa’nın (2014, s.497) deyimler sözlüğünde ‘امسك عليك لسانك’ şeklinde geçmekte olup, deyimin aslının da bu şekilde olduğu ve deyimin arasına yerel bir ifade eklenmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu deyimde mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılmış, sözdizim olarak bu deyim (muzaf+muzafun ileyh) ögelerinden oluşmuştur. Burada deyimin anlam açısından birebir olmasa da birbirine yakın olduğu görülmekte ve farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

9.

İki çocuk rahatsız, sabırsız, birbirlerine sokulmuş, bazı gülerek, bazı derin düşüncelere dalarak, bazı korku, bazı sevinç içinde karanlığı beklemekteydiler

---

كان الطفلان ضجرين، يتململان بفارغ الصبر، تراهما ببعضهما، و هما يفكران **ببعض الهواجس العميقة**. ينتظران حلول الظلام تارة بحب و اخرى بخوف

Eserde yer alan *düşüncelere dalmak* deyimi TDK’nın (2011) sözlüğünde *derin derin düşünmek* olarak geçmektedir. Aksoy (2013, s.741) bu deyimi ‘dalgın bir durumda düşünmek’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.191), ise bu deyim için; ‘bir mesele hakkında uzun uzadıya, dalgın bir şekilde düşünmek’ demiştir. Özetle bu deyim için bir kimsenin zihninin bir konuya takılması ve sürekli o konuyla meşgul olması denilebilir. Çevirmen bu deyimi ‘بعض الهواجس العميقة’ ‘bazı derin kaygıyla’ anlamında Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.180). Bu deyim Arapça sözlüklerde yer almadığı halde deyim olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyime sözdizim

olarak bakıldığında fiil cümlesi yapısında olduğu ve (fiil+fâil+mef'ulun bih gayr-ı sarih) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Anlam açısından eşdeğer, fakat kullanılan kelimeler açısından birbirinden ayrılan bu deyim, farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

10.

Umudunu iyice kesince yerinden kalktı, değneğine çöke çöke eve döndü.

نهضت متكأة على عصاها، بعد ان **فقدت الأمل** تماما

Umudunu iyice kesmek olarak yer alan deyimin aslı 'umudunu kesmek' olup, bu deyim 'artık umutlanmamak, ümidini kesmek' anlamında kullanılmaktadır (Çotuksöken, 2004, s.337). Yurtbaşı (1996, s.484) ise bu deyimi 'artık olamayacağını anlamak, ummaz olmak' şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyim için bir nedenden dolayı veya bir şey için artık bir beklenti içinde olmamak, gerçekleşmeyeceğini düşünmek denebilir. Bu deyim çevirmen tarafından Arapçaya 'فقد الأمل' olarak çevrilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.198). Deyim birebir incelendiğinde 'فقد' kelimesinin sözlük anlamının 'kaybetti', 'الأمل' kelimesinin ise 'umut' anlamında olduğu görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında bu deyim 'umudunu kaybetmek' anlamına gelmektedir. 'Umut kesmek' ifadesi 'umudunu kaybetmek' olarak Arapçaya aktarılmıştır. Uysal Arapça-Türkçe Deyimler Sözlüğünde bu deyimi قطع الأمل ve قطع الرجاء olarak vermiştir (Uysal, 1997, s.359). Bu deyim Fâyid ve Dâvud'un sözlüklerinde de Uysal'ın yer verdiği şekilde geçmektedir. Çevirmenin 'قطع' yerine 'فقد' kullanması bölgesel bir kullanımı tercih etmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu deyimde istiâre söz sanatı kullanılmış olup, sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu deyim farklı kelimelerle kurulduğu için farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer almaktadır.

11.

Köylü de iyice zıvanadan çıkmıştı. Artık kadınlar yemek pişirmiyor, erkekler hayvanlara bakmıyorlardı. Çocuklar oyunlarını bırakmışlardı.

لقد **فقد القرويون صوابهم**. لم تعد النساء يطبخن، ولا الرجال يعنون بالبهائم ترك الأطفال العابهم جانبا

Eserde yer alan *zıvanadan çıkmak* deyimi 'çok kızmak, sinirlenmek, taşkın davranışlarda bulunmak' anlamında kullanılmaktadır (Çotuksöken, 2004, s.363). Yurtbaşı (1996, s.519), bu deyimi; 'taşkın davranışlarda bulunmak; çığrından çıkmak; çıldırmak, çok sinirlenmek'

şeklinde tanımlamıştır. Çotuksöken ve Yurtbaşının verdiği tanımların yanısıra Aksoy (2013, s.1143) ise, bu deyimi ‘aklını oynatmak, delirmek’ olarak tanımlamıştır. Özetle bu deyim; ‘sinirden şuurunu kaybedecek duruma gelmek’ anlamındadır. Yaşar Kemal bu deyim ile aynı anlamda olan ‘aklını kaybetmek’ deyimini kullanmamış, anlamı vurgulamak ve oradaki duygunun daha güçlü bir duygu olduğunu ortaya koymak için ‘zıvanadan çıkmak’ deyimini kullanmayı tercih etmiştir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ فقد صوابه’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.207). Bu deyim ‘aklını kaybetti’ anlamında Arapça bir deyimdir (Moussa, 2014, s.319). Fâyid’in (2007, s.369) deyimler sözlüğünde ise bu deyim ‘aptalca davranmak’ olarak tanımlanmıştır. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyime sözdizim olarak bakıldığında ise bu deyimin (fiil+fâil+mef‘ulun bih) ögelerinden oluştuğu görülmüştür. Bu deyimin çevirisi her ne kadar anlamı aktarma konusunda doğru bir çeviri olsa da yazarın vermek istediği anlamı tam anlamıyla yansıtmamaktadır. Bundan dolayı bu deyim farklı kelimelerle eşdeğer deyimler grubunda yer alır.

12.

Adil Efendi can birader. Bağışlarım da sen avucunu ve de avucunun içini yalarsın. Ben gelenek melenek bilmem.

و بإسمك أنت أعفيك من كل الديون يا رفيق الروح يا عدل أفندي. انا أعفيهم و **ستلطع انت راحة يداك**. انا لا أقيم وزنا للأعراف و تقاليد

Romanda bulunan *avucunu ve de avucunun içini yalamak* deyimin aslı *avucunu yalamak*tır. Bu deyim ‘umduğunu ele geçirememek’ (TDK, 2011) anlamında olup, Yurtbaşı (1996, s.56), bu deyimi ‘ele geçirememek, mahrum kalmak, kazanamamak, boşuna ummak; açıkta kalmak; umduğunu, beklediğini bulamamak; hayal kırıklığına uğramak’ olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.594) ise ‘umduğunu ele geçirememek’ diye tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘لطع راحة يداك’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.242). Bu deyim ‘elinin avucunu yalarsın’ anlamındadır. Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde bulunmamasına karşın Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘لطع’ kelimesi yaladı, راحة’ kelimesini ‘avuç’, ‘يداك’ kelimesi ise ‘iki elin’ anlamında kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ‘ellerinin avucunu yaladı’ anlamı çıkmaktadır. Türkçedeki bu deyimde ‘el’ kelimesi yer almazken, Arapçada ‘el’ kelimesi bulunmaktadır. Deyimde kinâyeli bir anlatım söz konusu olup, sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin (fiil+fâil+mef‘ulun bih) ögelerinden

oluştuğu görülmektedir. ‘El’ kelimesi orijinal metinde bulunmadığı için bu deyim farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

13.

Amma velakin seninle yenmiş yemeğimiz, içilmiş suyumuz var

و لكن هناك **الزاد و الملح بيننا**

Yenmiş yemeği, içilmiş suyu olmak deyimi Türkçe kaynak sözlük olarak kullanılan Yurtbaşı ve Aksoy’un sözlüklerinde yer almamış, fakat bu deyimin halk arasında kullanıla gelen bir deyim olduğu bilinmektedir. Bu deyim bir kimseyle ortak bir paylaşımı, mazisi olmak anlamındadır. Çevirmen deyimi Arapçaya هناك الزاد و الملح بيننا olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.242). Bu deyim Arapça deyimler sözlüğünde yer almamış, fakat Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyimin Arapçasında ‘aramızda azık ve tuz var’ anlamına gelen bir ifade kullanılmıştır. Deyimde kinâyeli bir anlatım söz konusu olup sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin (Öne geçmiş haber+müpteda(şibh cümle)) ögelerinden oluştuğu ve Türkçe deyimin anlamca karşılığı olsa da, farklı sözcüklerle eşdeğer bir deyim olduğu anlaşılmaktadır.

14.

Bu sözleri duyan testi sahibi kız cin ifrit olmuş. Başlamış söğmeye kadına. Kadın da ona söğmüş. Saç saça baş başa gelmişler hemen

---

فجن جنون الفتاة لهذا الكلام، و راحت تقذفها بأفظع السباب، فبادلتها المرأة السباب أيضا. **و قفشت إحداهن شعر الأخرى**

Eserde geçen *saç saça baş başa gelmek* deyimi ‘birbirlerini kıyasıya hırpalayacak biçimde kapışmak’ (TDK, 2011) anlamında olup, Aksoy (2013, s.1022), bu deyimi ‘saç saça baş başa’ olarak sözlüğünde yer vermiş ve ‘kapışıp birbirini çok hırpalayarak dövüşmek’ şeklinde tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.423) ise sözlüğünde bu deyime eserde geçtiği şekliyle ‘saç saça baş başa gelmek’ olarak yer vermiş ve deyimi ‘kıyasıya kapışıp birbirini çok hırpalayarak dövüşmek’ şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle, birbirlerine zarar verecek şekilde dövüşmek anlamında kullanıldığı söylenebilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘قفش أحدهم شعر الأخرى’ olarak aktarmıştır. Bu deyim Arapça sözlüklerinde yer almamasına karşın Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime

incelendiğinde ‘قفش’ kelimesi ‘çekiştirdi’, ‘ أحدهم’ kelimesi her biri, ‘شعر’ kelimesi ‘saç’ ve ‘الأخرى’ kelimesi ise ‘diğeri’ anlamına gelmekte, bütün olarak cümleyi çevirildiğinde deyim ‘her biri diğerinin saçını çekiştirdi’ anlamı ortaya çıkmaktadır. Deyimde kinâyeli bir anlatım söz konusu olup, sözdizim olarak bakıldığında deyimin (fiil+fâil+mefʿulun bih) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu deyim Arapça sözlüklerde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Bu deyim farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

Aynı cümlede yer alan *cin ifrit olmak* deyiminin anlamını Yurtbaşı (1996, s.134), ‘çok fazla kızmak; çok öfkelenmek’ olarak tanımlamıştır. Arapça çevirisi ise ‘جن جنون’ olarak aktarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.59). Bu deyim Fâyid’in (2007, s.162) deyimler sözlüğünde ‘öfkesi şiddetlenmek’ olarak tanımlanmıştır. Kelime kelime incelendiğinde ‘جن’ delirdi, ‘جنون’ ise delirmek anlamına gelmekte, yani delirecek kadar çok sinirlenmek anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu deyimde mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılmıştır. Sözdizim açısından bakıldığında bu deyim fiil cümlesi olarak karşımıza çıkmakta ve (fiil+fâil+mefʿulü mutlak) ögelerinden oluşmaktadır. Bu deyim anlam açısından aynı anlamı karşılasa da kelimeler birebir aynı olmadığı için farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir.

15.

Sonra da düşman kesilip, en büyük can düşmanını ermiş yapsınlar!

بعد كل هذا **يتحولون إلى اعداء** لك، و يرفعون الد اعدائك إلى درجة قديس

Düşman kesilmek deyimini Yurtbaşı (1996, s.190), ‘düşmanca tavırlar takınmaya başlamak; düşman olmak’ diye tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ تحول إلى أعداء’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.343). Bu deyim Arapça sözlüklerde yer almamakla birlikte, deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘تحول’ dönüştü, ‘ إلى’ ise bir harf-i cer olup, ‘-e, -a’ yönelme halini sağlamaktadır. ‘أعداء’ kelimesi ‘عدو’ kelimesinin çoğulu, yani ‘düşmanlar’ anlamındadır. Deyim Türkçeye çevirildiğinde ‘düşmanlara dönüştü’ anlamına gelmektedir. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyim anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerinden olup, sözdizim olarak (fiil+fâil+mefʿulun bih) ögelerinden oluşmuştur.

16.

Ama Sefer bilir ki ben kimsede öcümü bırakmadım, aldım. Yalak köylüsünden de alacağım. Bir uygun zaman bulur bulmaz hakkımı o ahlaksız köylünün burnundan fitil fitil, fitil de fitil getireceğim. Bu yaptıkları nankörlüğü onlara ödetmesini Adil bilir ve de her zaman bilmiştir.

بيد ان سفرا يعلم أنني لم أدع عريمي طليقا، الا و اخذت بثأري منه. سأثأر من اهل يا لاك. و **عندما تسنح لي فرصة منا سبة سأنتزع حقي من اولئك السفلة**. "عادل" يعرف كيف يعاقبهم على كندهم و يجد ذلك في كل الأوقات

Eserde yer alan ‘hakkımı o ahlaksız köylünün burnundan fitil fitil, fitil de fitil getireceğim’ ibaresinde, yazar tarafından yerel bir ağız kullanıldığı, bu ibarede deyimin *hakkını almak* ve *burnundan fitil fitil getirmek* ifadelerinin bir birleşimi niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. ‘Hakkını almak’ ifadesini çevirmen Arapçaya ‘انتزع حقه’ olarak aktarmıştır. Bu ifade Arapçada kullanılan bir deyim olup, ‘hakkını zorla, söke söke almak’ anlamında kullanılmaktadır. (almaany, t.y) Aynı cümlede yer alan *burnundan fitil fitil getirmek* deyimi, ‘birini bir şeyi yaptığına yapacağına pişman etmek’ anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.144), Yurtbaşı (1996, s.115), bu deyimi ‘yaptıklarının acısını çıkarmak; bir şeyi yaptığına, söylediğine pişman etmek’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya çevirirken *burnundan fitil fitil getirmek* deyimini zikretmemiş, fakat bu deyimin geçtiği cümlede ‘uygun zaman bulmak’ ibaresini Arapçaya çevirirken ‘ تسنح فرصة’ deyimini kullanmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.346). Bu deyim ‘fırsat bulmak, kollamak’ anlamına gelmektedir (almaany, t.y). Sözdizim olarak bütün cümleye bakıldığında ise cümlenin (zarf + fiil + fâil + mefʿulun bih (şart cümlesi) + fiil + fâil + mefʿulun bih + mefʿulun bih gayr-ı sarih (cevap cümlesi)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu deyimde farklı kelimelerle eşdeğerlik söz konusudur denebilir.

17.

Her hareketinden telaşlı olduğunu, bir şeylerden, görünmez bir şeylerden korktuğu besbelli. Bu adam elini eteğini dünyadan çekmiş.

تنم كل ايماءاته على انه مرتبك و خائف من بعض الاشياء الخفية. كرجل **اغتسل و حر اذيال ثوبه معتكفا عن الدنيا**

Elini eteğini dünyadan çekmek deyimi ‘o şeyle ilgisini tamamen kesmek anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.186), Yurtbaşı (1996, s.208), sözlüğünde ‘elini eteğini çekmek’ olarak yer verdiği bu deyimi ‘bir iş veya bir mesele ile alakasını kesmek, ilgilenmez olmak’ olarak tanımlamıştır. İki tanımda da herhangi bir iş veya meseleyle ilgisi bulunmamak olarak verilse de, bu deyim için dünya ile ilgili tüm meselelerden el çekmek olarak tanımlama yapmak daha doğru olacağı düşünülmektedir. ‘ اغتسل و حر أذيال ثوبه معتكفا عن الدنيا’ olarak Arapçaya çevirilen (ed-Dâkûkî, 1991, s.350) bu deyimin Arapça deyimler sözlüklerinde yer almadığı, modern Arapçada kullanımı olmayan, eski bir kullanış olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘إغتسل’ kelimesi, ‘yıkanmış, soyutlanmış’, ‘حر’ kelimesi ‘çekti’, ‘اذيال ثوبه’ tamlaması ‘elbisesinin eteği’, ‘معتكفا عن’ ifadesi ‘birşeyden uzaklaşmak, itikâfta bulunmak’, الدنيا’ kelimesi ise ‘dünya’ anlamında kullanılmakta, bütün olarak bakıldığında deyimin ‘elbisesinin eteğini dünyadan uzaklaştırmış ve soyutlamış’ gibi bir anlama geldiği anlaşılmaktadır. Türkçede ‘el etek’ olarak kullanılan deyim Arapçada ‘elbisesinin eteği’ olarak geçmektedir. Türkçede ‘yıkanmış, soyutlanmış’ kelimesi kullanılmazken Arapça deyimde kullanıldığı görülmektedir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan deyimin, (fiil+fâil+mef‘ulun bih+hal) ögelerinden oluştuğu ve farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında bulunduğu anlaşılmaktadır.

18.

Son günlerde kulağına bir şeyler çalınır gibi olmuştu.

كانت ثمة اصوات كأنها **توسوس في مسمعه**

Kulağına çalınmak deyimi ‘başkasına söylenirken kendisi de duymuş gibi olmak’ anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.942), bu deyimi ‘işitmiş olmak’ şeklinde tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.350) ise bu deyimi ‘uzaktan işitmek, haber almak, bir meseleyi şöyle böyle anlamak’ olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyim bir şey hakkında bir şeyler duymak anlamına gelmektedir. Çevirmen Arapçaya bu deyimi ‘ توسوس في مسمعه’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.77). Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘توسوس’ kelimesi fısıldadı, ‘مسمعه’ kelimesi ‘kulağına’ ‘في’ ise bir harf-i cer olup ‘içinde’ anlamında kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ‘kulağının içine fısıldıyordu’ daha düzgün bir Türkçe ifadeyle ‘kulağına fısıldıyordu’ anlamı ortaya çıkmaktadır. ‘Kulağına bir şeyler çalınmak’ yerine Arapça karşılığında ‘kulağına fısıldamak’ ifadesi kullanılmıştır. Kinâyeli bir anlatıma sahip olan

deyimin, (fiil+fâil+câr+mecrur(mef'ulun bih gayr-ı sarih)) ögelerinden oluştuğu ve anlam olarak farklı sözcüklerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmıştır.

19.

Büyükler neyse ne, onlar kendilerini tutuyorlar. Duygularını ne de olsa, dizginlemeye, belli etmemeğe çalışıyorlardı. Çocuklar, bu Allahın belaları, onu görünce öylesine korkuyorlar, siniyorlar, kaçışıyorlar, kaçacak delik arıyorlar.

لا تظهر الغرابة على وجوه الكبار من القوم، فهم بتمالكون رباطة جأشهم مهما بلغ بهم الأمر، و يحرصون على الا يظهروا كنه مشاعرهم ازاءه اما الأطفال و الفتيان

ـ بلاي الله ـ فهم يشعرون بخوف حينما يرونه فيهربون بعيدا، **يبحثون عن ملجأ يلوذون فيه**

Kaçacak delik aramak deyimi 'korku ile saklanacak yer aramak' anlamında olup (TDK, 2011), Yurtbaşı (1996, s.302), bu deyimi 'korku ile gizlenerek yer aramak' olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ' بحث عن ملجأ لوذ فيه' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.333). Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim tek tek incelendiğinde ' بحث عن' ifadesi 'birşeyi aramak' anlamında, ' ملجأ' kelimesi 'sığınak' anlamında, 'لوذ' kelimesi 'sığındı' anlamında kullanılmakta olup, 'فيه' kelimesinin ise bir harf-i cer ve zamirden oluştuğu, bu zamirin 'sığınak' kelimesine döndüğü ve 'içine' anlamını verdiği, bütün olarak bakıldığında 'sığınılacak bir sığınak aradı' anlamı çıktığı görülmektedir. Sözdizim olarak (fiil+fâil+mef'ulun bih gayr-ı sarih) ögelerinden oluşan bu deyimde, kelimelerin anlamı sözcüğü sözcüğüne uymamasına rağmen, anlamın Türkçe deyimle uyuştuğu, farklı sözcüklerle aynı anlam ifade edilmek istendiği, bir diğer deyişle deyimin farklı sözcüklerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmıştır.

20.

Daha bir hızlı yürüdü. Sonra hemen durdu, kulak kabarttı. Köyden inanılmaz bir gürültü geliyordu.

و مشى ثانية بسرعة اكبر. و من بعد ذلك توقف فجأة، و **اصاخ السمع**. كانت تتناهى من القرية صاخبة لا تصدق

Eserde yer alan *kulak kabartmak* deyimini Aksoy (2013, s.945), 'belli etmemeye çalışarak dinlemek' olarak, Yurtbaşı da (1996, s.351) 'belli etmeden, dinlemiyormuş gibi görünerek dinlemek' şeklinde tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi 'اصاخ السمع' olarak Arapçaya

çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.273). Bu ifade Arapça deyimler sözlüklerinde bulunmamakta, fakat deyim olduğu düşünülmektedir. Tek tek incelendiğinde اصاخkelimesi ‘dinlemek, kulak vermek’ anlamına, ‘السمع’ ‘kulak’ anlamına, bütün olarak ifadeye bakıldığında ise deyimin ‘kulak oldu’ anlamına geldiği görülmektedir. ‘Kulağı dinlemek’ ifadesinde bir şeyi dinlemek kastedilmekte ve bu ifadenin Türkçedeki deyimin anlam olarak karşılığı niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan ve sözdizim açısından bakıldığında (fiil+fail+mefûl) ögelerinden oluşan bu deyimin anlam açısından farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

21.

Gitti dedi. Hasan içini çekerek ‘Vay ocağı bata, ben hiç böylesini görmedim. Sıyrıldı gitti. Göz açıp kapatıncaya kadar uçtu da gitti.

لقد ذهب ـ قالها حسن و هو يتأوه ـ اوه، سحق...لم أر مثيلا لما شاهدته قط. إنسل مارقا. و **في غمضة عين طار**، و غاب عن الأنظار

Göz açıp kapatıncaya kadar deyimi ‘çok kısa bir süre içinde’ anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.204), bu deyimi Yurtbaşı (1996, s.241), ‘bir anlık sürede; çok kısa bir zamanda; çok kısa bir sürede’ olarak tanımlamış, Aksoy (2013, s.806) ise ‘çok kısa bir zamanda’ ifadesi ile açıklamıştır. Arapçada sürat ve anlık cereyan eden şey olarak tanımlanan (Dâvud, 2003 s.421) bu deyimi çevirmen في غمضة عين olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.53). Kelime kelime incelendiğinde ‘في’ ‘-de, -da’ anlamında, ‘غمضة’ kelimesi ‘kapatmak’ anlamında, ‘عين’ kelimesi ise ‘göz’ anlamında kullanılmaktadır. Kinâyeli bir anlatımı olan ve sözdizim olarak bakıldığında (câr+mecrur) ögelerinden oluşan bu deyimin anlam açısından farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı görülmektedir.

22.

Başka söz eden olmadı. Bir çocuk sürüsü canlarını dişlerine takmışlar, yalın ayaklarıyla donmuş karın üstünde, bozkırdan bıçak gibi esen azgın yel önünde geriye ormana koşuyorlardı.

لم يتفوه احد غير هن بأي كلام. كانت هناك جماعة من الصبيان الحفاة الذين **ابهظت ارواحهم**، يتراكضون فوق الجليد الصلد، نطردهم ريح صرصر، شرسة هابة من خلل البرية كالسكين، فيعودون إلى الغابة

Canını dişine takmak deyimi ‘her tehlikeyi göze alarak işe girişmek’ (TDK, 2011) anlamında olup, Yurtbaşı (1996, s.127) bu deyimi ‘bir işi başarmak için her türlü sıkıntı ve felaketi göze almak’ olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.675) ise bu deyimi ‘bir işi başarmak için büyük sıkıntıları, tehlikeleri göze almak’ olarak ifade etmiştir. Bu deyim bir işi başarmak veya bır sıkıntının üstesinden gelmek için elinden geleni ortaya koymak olarak da açıklanabilir. Çevirmen tarafından Arapçaya ‘أبهظ الروح’ olarak aktarılan bu deyimin, (ed-Dâkûkî, 1991, s.277) Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Tek tek incelendiğinde ‘أبهظ’ kelimesi ‘yüklendi’ anlamında ‘الروح’ kelimesi ‘ruh, can’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise deyimin anlamı ‘canına yüklenmek, canını ortaya koymak veya canını avucuna koymak’ şeklinde ifade edilebilir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan ve sözdizim açısından bakıldığında (fiil+fâil) ögelerinden oluşan bu deyimin anlam açısından farklı sözcüklerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

23.

Birbirimize düştük, diye sesler yükseldi.

Koca Halil’i gidip bulmalı. Kurda kuşa yem olmasın fıkara

تعلت الاصوات مرددة

مزق البعض منا البعض الآخر

علينا ان تجد"خليل الكبير لئلا المسكين فريسة للذئاب و الكوارس

Romanda yer alan *birbirine düşmek* deyimini Aksoy ‘aralarında anlaşmazlık çıkıp birbiriyle uğraşmaya başlamak’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ مزق البعض منا البعض الآخر’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.138). Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına karşın, deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘مزق’ parçaladı, ‘البعض’ ‘bazı kimse’, harf-i cer ve muttasıl zamirden oluşan ‘منا’ ‘bizden’, ‘الآخر’ ‘diğeri, başkası’ anlamına, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘bazılarımız diğerlerini parçaladı, paraladı’ anlamına geldiği görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mef‘ulun bih) ögelerinden oluşan bu deyimin anlam olarak aynı şeyi düşündürmesine karşın, kelime olarak farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmıştır.

24.

Hasan ormana varıp yükünü sırtladı, hiç kimseye bir şey söylemeden yola düştü. Yüzü asıktı
مضى حسن إلى الغابة و تنكب حمله، و**امسك الطريق** عازفا عن الكلام مع اي واحد منهم. كان وجهه كالحا

Romanda yer alan ‘yola düşmek’ deyimini Yurtbaşı (1996, s.508), ‘gitmek; yola çıkmak, yol almaya başlamak’ diye tarif etmiş, Aksoy (2013, s.1121) ise, bu deyimi ‘bir yere gitmek üzere yola çıkmak’ şeklinde tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ امسك الطريق’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.271). Bu deyim Fâyid’in (2007, s.61) deyimler sözlüğünde ‘امسك على’ tutunmak, korunmak anlamında yer almakta olup, الطريق kelimesiyle yani ‘yol’ kelimesiyle beraber kullanıldığında ‘yol tutmak’ anlamına gelmektedir. ‘Yola düşmek ve yol tutmak’ deyimlerinin anlamının aynı olduğu söylenebilir. Sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mefʿul) ögelerinden oluşan bu deyimin farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

25.

Epeyce gittikten sonra Hasan durdu, arkasına baktı. Öfke içindeydi. Öfkesini Ummuhan’ın yüzüne kusacaktı.
توقف حسن بعد ما مشي مسافة طويلة، و نظر إلى الوراء. كان متخما بالغضب، و يبدو انه **سيصب جام غضبه عليها**

Romanda geçen *öfkesini kusmak* deyimi ‘kızgınlıkla ağır sözler söylemek’ anlamındadır (TDK, 2011). Başka bir deyişle bu deyim kişinin fazlaca sinirlenip, ağzından çıkan sözleri tartamayacak konuma gelmesi şeklinde tanımlanabilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ صب جام غضبه’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.343). ‘Çok şiddetli bir şekilde öfkelenmek, sinirlenmek’ anlamına gelen bu deyim Arapçada kullanılan bir deyimdir (Fâyid, 2007, s.274). Deyim kelime kelime incelendiğinde ‘صب’ kelimesi ‘döktü’, ‘جام’ kelimesi ‘kap, kadeh’, ‘غضب’ kelimesi ‘öfke’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise bu deyim ‘öfkesini kaba dökmek, ‘öfkesini dışarı aktarmak’ anlamında kullanılmaktadır (almaany, t.y). İstiâre söz sanatı kullanılan ve sözdizim olarak bakıldığında fiil cümlesi halinde gelmiş ve (fiil + fâil +câr + mecrur + (mef’ulun bih) + muzaf + muzafun ileyh) ögelerinden oluşan bu deyimin anlam olarak farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerden olduğu görülmüştür.

26.

Ben yumuluyor, yatıyorum, yere upuzun uzanıyorum, karanlık iniyor, indi indi yerle bir oldu. Öyle ağır bir karanlık ki soluk alamıyorum. Boğulacağım, elim ayağım kesiliyor.

و انا اتكور، أستلقي، أرقد الأرض و أتمدد بطولي. و الظلام ينزل و ينزل. نزل حتى صار سواء مع الأرض، و كان من الثقل بمكان لم أستطع التنفس تحته. **خدرت اطرافي** و صرت كموشك على الاختناق...

Romanda yer alan *eli ayağı buz kesilmek* deyimi ‘çok üşümek’ anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.145), Yurtbaşı (1996, s.203), bu deyimi ‘ansızın aldığı bir habere üzülerek iş yapamayacak bir durgunluk içine girmek; şaşkınlıktan bir şey yapamamak’ olarak tanımlamış, Aksoy (2013, s.755) ise, ‘ansızın aldığı bir habere üzülerek iş yapamayacak bir durgunluk içine girmek’ şeklinde tanımlamıştır. Arapçaya ‘خدر الاطراف’ olarak çevrilen (ed-Dâkûkî, 1991, s.337) bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim kelime kelime incelendiğinde ‘خدر’ kelimesi ‘uyuştu’, الاطراف kelimesi ‘taraf, yan’, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘her yanım uyuştu’ anlamına geldiği görülmektedir. Kinâyeli bir anlatım söz konusu olan ve sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil) ögelerinden oluşan bu deyimin, farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı görülmektedir.

27.

Bir insan bu köye gelsin de bir evin içine girsin, bozulmasın, iki gözü iki çeşme olmasın.

محال. ان لم ينشده انسان الذي يدخل إلى هذه القرية، و يرى حالتها المزرية، و ان لم **تتحول عيناه إلى ينبوعين للدموع**

İki gözü iki çeşme olmak deyimi ‘sürekli ağlar durumda olmak’ anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, 876), bu deyimi ‘durmadan, sürekli ağlayarak gözyaşı dökmek’ olarak tanımlamış, Yurtbaşı ise ‘sürekli gözyaşı dökmek, durmadan ağlamak’ şeklinde tarif etmiştir (s.285). Çevirmen bu deyimi ‘تحول عيناه إلى ينبوعين للدموع’ olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.182). Kelime kelime incelendiğinde ‘تحول إلى’ ifadesi birşeye dönüştü’, ‘عيناه’ kelimesi ‘gözleri’, ‘ينبوعين’ kelimesi ‘iki pınar’, ‘للدموع’ kelimesi ‘gözyaşları’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘gözleri gözyaşı pınarına dönüştü’ anlamına geldiği görülmektedir. Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde bulunmamasına karşın Arapçada deyim olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Teşbîh söz sanatı kullanılan bu deyimin sözdizim olarak (fiil+fâil+mef‘ulun bih (câr+mecrur))

ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Ana dil okuyucusu ile hedef dil okuyucusu okuduklarında, zihinlerinde aynı şeyin canlanması nedeniyle bu deyimin farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

28.

Bunca yılın Adil Efendisi kül yutar mıydı?

هل **ستنطلي عليه الخدعة** و هو العلم الخبير؟

Eserde yer alan *kül yutmak* deyimini Yurtbaşı (1996, s.358) 'aldanmak, hileye düşmek, tongaya basmak, oyuna gelmek' olarak tanımlamış, Aksoy (2013, s.951) ise bu deyimin olumsuzu olan 'kül yutmamak' ifadesine sözlüğünde yer vermiş ve 'dalavereye aldanamak' şeklinde deyimi tarif etmiştir. Çevirmen bu deyimi 'إنطلت عليه الخدعة' olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.198). Moussa'nın (2014, s.338) deyimler sözlüğünde 'الخدعة' kelimesi yerine 'الحيلة' kelimesi kullanılan bu deyim 'إنطلت عليه الحيلة' şeklinde geçmektedir. Deyimler kalıplaşmış söz varlıkları olduğu halde, burada olduğu gibi bazı istisnai durumlar söz konusu olabilmekte ve deyimlerdeki bir kelimenin yerine başka bir kelime kullanılabilmektedir. Kelime kelime incelendiğinde 'إنطلت عليه' ibaresi 'inanmak', 'الخدعة' ve 'الحيلة ' kelimeleri eş anlamlı olup 'hile' veya 'aldatma' anlamına, bütün olarak bakıldığında ise deyimin 'hileye inandı' anlamına geldiği görülür. Sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mef'ulun bih (câr+mecrur)) ögelerinden oluşan bu deyimin farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı görülmektedir.

29.

Hemen hemen ışık yüzü görmüyordu. Kapının her açılışında irkiliyor, korkusundan bir köşeye sinip, iyice büzülüyordu.

و **لا يرى النور قط**. يغدو مثل كومة في إحدى الزوايا. ترتجف اوصاله رعبا، كلما فتح الباب

Türkçe kaynak olarak kullanılan Çotuksöken, Yurtbaşı ve Aksoy'un sözlüklerinde yer almamasına rağmen *ışık yüzü görmemek* ifadesinin deyim olduğu düşünülmektedir. Bu deyim uzun zaman boyunca karanlık bir yerde durmaktan kaynaklanan bir durumu açıklamaktadır. Arapçaya 'و لا يرى النور قط' olarak aktarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991 s.76). Arapça çevirisi incelendiğinde لا يرى ibaresi 'görmüyor', 'النور' kelimesi 'ışık', 'قط' kelimesi 'asla' anlamına, bütün olarak bakıldığında ise deyimin 'asla ışık görmüyordu'

anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Orijinal metinde kullanılan ‘hemen hemen’ ibaresi çeviri metninde ‘asla’ olarak aktarılmıştır. Orijinal metinde geçen ‘yüzü’ ifadesi ise çeviri metninde bulunmamaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mef`ulun bih) ögelerinden oluşan bu deyimin farklı kelimelerle örtüşen deyimler arasında yer aldığı anlaşılmaktadır.

30.

Bu gidişle sen aklını çıvdırıp Vurgun Ahmet gibi olacaksın.

اذا استمر بك الحال هكذا، فأنك **ستفقد عقلك** و تصبح كأحمد الممسوس

Aklını çıvdırmak ifadesi yöresel bir kullanım olup, ‘aklını kaybetmek’ anlamında kullanılmaktadır. Yazarın Çukurova bölgesinde büyüdüğü düşünüldüğünde ifadenin bu yörenin bir ağzı olduğu tahmin edilmektedir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya çevirirken ‘ فقد عقل’ deyimini kullanmış olup, bu deyim Fâyid’in (2007, s.369) deyimler sözlüğünde ‘delirmek’ olarak tanımlanmıştır. Çevirmen yöresel bir kullanımı olan bir deyimi, genel geçer kullanımı olan bir deyime çevirmiştir. İstiâre söz sanatı kullanılan ve sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mef`ulun bih) ögelerinden oluşan bu deyimin farklı kelimelerle eşdeğer deyimler arasında yer aldığı görülmektedir.

31.

Sonra her şey kararıyor, duman çöküyor ortalığa. Yalımda kurtlar yok oluyor. Yanan ormanın yerinde yeller esiyor. Sonra azıcık esen yel fısıltı gibi esen yel onu tuz buz ediyor.

بعد ذلك يسود الاشياء كلها، و يغطي الدخان ارجاء المكان تختفي الذئاب المتلبذة من اللهب، و تعصف الرياح بدلا من الغابة المحترقة

ثم تهب نسمة خفيفة كهمسة، **فتبدده شذر مذر**

Eserde geçen *tuz buz etmek* deyiminin aslı ‘tuz buz olmak’ olup, Aksoy (2013, s.1080) bu deyimi, ‘özellikle cam türünden şeyler kırılarak çok küçük parçalara ayırmak’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ فتبدده شذر مذر’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.50). Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen deyim olduğu tespit edilmiştir. ‘Darmadağın oldu’ anlamına gelen bu deyime sözdizim olarak

bakıldığında (müpteda+haber) ögelerinden oluştuğu ve bu deyimin farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerden olduğu görülmektedir.

32.

Muhtar Sefer o gün bugündür yerin dibine geçiyordu.
اليوم، كان هو اليوم المشهود، الذي استشعر "سفر" المختار خجلا عظيما، و صار **كأنه يغوص في جوف الارض**

Orijinal metinde yer alan yerin dibine geçmek deyimini Aksoy (2013, s.1116), 'pek çok utanmak, o anda kimsenin kendisini görmemesini istemek' olarak tanımlamış, Çotuksöken (2004, s.352) ise bu deyimi 'herhangi bir olumsuz durumdan ötürü çok utanmak, kimseye görünmek istememek' şeklinde açıklamıştır. Başka bir deyişle bu deyimin utanılacak herhangi bir şeyden dolayı, insan içine çıkmak istememek anlamına geldiği söylenebilir. Çevirmen bu deyimi ' كأنه يغوص في جوف الارض' olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.158). Çeviride yer alan 'غاص في' ifadesi Fâyid'in (2007, s.348) deyimler sözlüğünde 'derinleşmek, dalmak' anlamında kullanılmaktadır. 'جوف' kelimesi 'karın, iç' anlamında, 'الارض' 'yer' anlamında kullanılmakta, bütün olarak bakıldığında ise deyimin 'sanki yerin içine dalıyordu' anlamına geldiği görülmektedir. Teşbîh söz sanatı kullanılan bu deyimin (كأن ismi+كأن'nin haberi) ögelerinden oluştuğu görülmüştür. Burada orijinal metinde yer alan deyim ile çeviri metninde kullanılan deyimin farklı kelimelerle örtüştüğü anlaşılmaktadır.

Bu bölümde yer alan otuz üç deyim anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimlerdendir. Çevirmen burada, yazarın vermek istediği deyimi, Arapçada farklı kelimelerle ifade edilmiş deyimlerle karşılamaya çalışmıştır. Çevirmenin kullandığı bazı deyimler Arapça deyimler sözlüğünde yer aldığı, bazılarının ise Arapça deyimler sözlüklerinde yer almadığı halde Araplar tarafından kullanılan deyimler olduğu tespit edilmiştir. Arapça deyimler sözlüğünde yer almayan deyimlerin çevirmenin yaşadığı bölgede kullanılan deyimler olduğu düşünülmektedir.

6.4.2. Çıkarma Yapılan Deyimler

Bu strateji Mona Baker'ın deyim çeviri stratejilerinden olup, deyim çevirilerinde, çevirisi yapılacak olan deyimin hedef dilde eşdeğerinin bulunmaması veya yerine aynı anlam veya mesajı verebilecek herhangi bir deyim getirilememesi durumunda, hedef dilden deyimler çıkarılmak suretiyle uygulanmaktadır.

Özcan'a (2013, s.57) göre bu strateji, hedef dildeki kültürel ögeleri daha belirgin hale getirerek hedef metnin anadil okuyucusu tarafından daha rahat okunabilmesini sağlamaktadır.

Çeviride çıkarma yapmak, çeviri metninin vermek istediği mesajı engellemiyor, genel bütünlüğü bozmuyorsa tercih edilen bir stratejidir. Çevirmenin bu yöntemi kullanabilmesi için kaynak ve hedef dili bildiği kadar kültürlerini de yakından tanıması gerekmektedir.

1.

Onların yüzüne bakın, hep bıyık altından gülüyorlar. Koca Halil'e gülüyorlar.

أنظر إلى وجوههم انهم **يتضاحكون، يتهانفون، يستهزؤون به**

Bıyık altından gülüyorlar deyimi birinin durumuna belli etmemeye çalışarak gülümsemek anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.638), bu deyimi 'birinin durumuna, belli etmeden gülmek, böyle bir duruma sevindiği halde bunu sezdirmemeye çalışmak, bu duruma düşenle içinden alay etmek' olarak tarif etmiştir. Yurtbaşı (1996, s.92) ise bu deyimi 'birinin düştüğü duruma, eğlendiğini, sevindiğini belli etmemeye çalışarak gülmek; sezdirmeden içinden alay etmek; içten içe sevinmek' olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bu deyim birinin düştüğü duruma, o kişiye duyurmadan gülerek, alay etmek anlamında kullanılan bir deyimdir. Çevirmen bu deyimi أنهم يستهزؤون يتضاحكون، به يتهانفون olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.111). Fiiller tek tek incelendiğinde 'تهانف' fiilinin alay yoluyla birine gülmek olduğu, kökü ضحك olan تضاحك fiilinin, تَفاعُل vezniyle işteşlik kazanarak 'gülüştü' anlamına geldiği, يستهزؤون fiilinin 'alay etmek' anlamına geldiği, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'onlar gülüşüp, alay ediyorlardı.' anlamına geldiği görülmektedir. Bu kelimeler birer muzari fiil olup, deyim değildir ve herhangi bir söz sanatı kullanılmayan bu ifadelere sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil (atf-ı beyân)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada çevirmen deyim kullanmamış, deyim yerine fiil kullanmayı tercih etmiştir. Tercih edilen fiil, deyimin anlamını kısmen karşılasa da, yeteri kadar etkili bir anlatım sağlanamamıştır.

2.

O zamanlar Adil Efendi baldırı çıplağın biriydi. Meteliğe kurşun atıyordu

---

كان عادل **صعلوكا** ،عادي الإليتين حينذاك، و كان يطلق رصاصة من اجل قرش واحد

Cümlede yer alan *baldırı çıplak* deyimini Aksoy (2013, s.612), 'İşsiz, sataşmaya bahane arayan serseri' olarak tarif etmiş, TDK (2001) ise bu deyimi ayak takımından, işsiz, serseri olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya 'صعلوك' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.257), 'صعلوك' kelimesi 'çok yoksul, fakir muhtaç; dilenci; aylak, avare' (Mutçalı, 1995, s.481) anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin yapısına bakıldığında kelimenin aslının صعلك olduğu ve anlamının 'fakirleştirmek' demek olduğu, (almaany, t.y.). Herhangi söz sanatı kullanılmayan bu ifadenin (كان'nin haberi) ögesinden oluştuğu görülmektedir. Orijinal metinde deyim kullanılırken, çeviri metninde deyim kullanılmadığı, dolayısıyla orijinal metinde kullanılan deyimin anlam olarak hafifletildiği görülmektedir. Çevirmen bu deyime eşdeğer bir deyim bulamaması nedeniyle burada çıkarma yoluna gittiği düşünülmektedir.

3.

Aradan birkaç gün geçti. Artık köylü uğrun uğrun uzaktan onun evini seyrediyordu. Çocuklar soluklarını tutup, ayaklarının ucuna basa basa yaklaşıyorlardı evine. Ve elleri ayakları korkudan zangır zangır titreyerek onun evinden uzaklara kaçıyorlardı.

Eserde geçen *soluğunu tutmak* (Kemal, 1988, s184.) deyimi 'çok heyecanlanmak' anlamına gelmektedir (TDK, 2011). Aynı cümlede yer alan *uğrun uğrun bakmak* deyimi yerel bir ağızla söylenmiş bir deyim olup, 'gizli gizli bakmak' anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Aynı cümlede yer alan bir başka deyim ise *ayaklarının ucuna basmak* deyimidir. Bu deyim 'çok yavaş, çok sessiz, gürültü yapmamaya özen göstererek yürümek' anlamına gelmektedir (TDK, 2011). Son olarak aynı paragrafta geçen *zangır zangır titremek* deyimi 'aşırı bir biçimde titremek' anlamına gelmektedir. Çevirmen sadece yukarıda geçen deyimleri değil, bütün olarak olarak paragrafı çevirmeyip, çıkarma yoluna gitmiştir. Bu paragrafı tamamen çıkarmasının sebebinin bu paragrafta deyim ve özellikle de yöresel ağız ifadelerinin çokça yer almasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yapılan çıkarmanın, duyguyu aktarma konusunda bir eksikliğe neden olduğu görülmektedir.

4.

Bu iş hiç hoşuna gitmemiş, onu öfkelendirmişti. Köylüye Muhtara, toprağa, taşa, kurda kuşa veryansın ediyordu.
فكانت تقسو على القرويين و تلعن المختار و **تندد** بتراب القرية و صخورها و الحشرات و الطيور

Romanda yer alan *veryansın etmek* deyimini Aksoy (2013, s.1096) ‘acımadan, insafsızca saldırmak’ olarak tarif etmiş, TDK (2011) ise bu deyimi ‘acımadan, hiçbir şey düşünmeden saldırmak, yok etmek, bol bol harcamak veya acımasızca söylemek’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘تندد’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.211). ‘تندد’ ifadesinin bir deyim olmadığı ve ‘eleştiriyor, kınıyor’ (Mutçalı, 1995, s.871) anlamına geldiği ve herhangi söz sanatı kullanılmayan bu ifadenin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen burada deyimin vermek istediği anlamı karşılayacak bir fiil kullanarak çıkarma yapmayı tercih etmiştir. Başka bir deyişle çevirmen orijinal metinde verilen deyimi hafifleterek eşdeğerliliği sağlamaya çalışmıştır. Öte yandan ‘eleştiriyor, kınıyor’ anlamına gelen ‘تندد’ fiili ‘veryansın etmek’ anlamını yansıtma konusunda zayıf kalmaktadır.

5.

Kayalığın üstünden köye, ormana, aşağıdaki kayaya çil yavrusu gibi dağılıyorlar.
من فوق المرتفع الصخري إلى القرية، و منهم من يلوذ بالغابة و منهم من **يهبط** إلى الوادي العميقة

Çil yavrusu gibi dağılmak deyimini Aksoy (2013, s.696) ‘toplu bir halde bulunan insanların, hayvanların her biri bir yana dağılmak’ olarak tarif etmiştir. Bu deyim bir hikâyeye dayanmakta olup, hikâyesi şu şekildedir: ‘Keklik kuşunun bir diğer adı da çildir ve tüylerindeki benekler yüzünden bu isim verilmiştir. Dişi keklik yavru çıkarınca, onlarla hiç ilgilenmez, kendi başına bırakırmış, yumurtadan çıkan yavrular, seke seke çevreye dağıldığı için’ bu deyimin kaynağının buradan geldiği düşünülmektedir (Gündüzlap). Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘هبط’ olarak (ed-Dâkûkî, 1991, s.208) bir mazi fiil şeklinde çevirmiştir. Herhangi söz sanatı kullanılmayan bu fiilin anlamı ‘düştü’ demektir. Çevirmen deyim olmayan bir kelime kullanarak çıkarma yapmayı tercih etmiştir. Çevirmenin burada çıkarma yapmasının sebebinin deyimin bir kültür ürünü olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Düştü anlamına gelen ‘هبط’ fiilinin ‘çil yavrusu gibi dağılmak’ deyimini karşılamakta zayıf kaldığı anlaşılmaktadır.

6.

Köylü sana bir şey yapmaz. Bir çık bakalım, köylü sana gözüyün üstünde kaşın var derse, o zaman gel saklan. Bir daha da hiç çıkma

---

انهم لن يلمسوك بسوء. هيا أخرج الآن، و **اذا تعرض** لك احدهم، حينئذ تعال إلى اليبت و إختف إلى الأبد

Eserde yer alan *gözünün üstünde kaşın var dememek* deyimini Aksoy (2013, s.821) 'her davranışını hoş karşılamak ve alınmasına yol açacak hiçbir şey söylememek' olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyim kabahat arayışına girişmemek anlamına gelmektedir. Çevirmen bu deyimi çevirirken deyim kullanmayıp ' تعرض لـ' fiilini kullanmayı tercih etmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.76). Herhangi söz sanatı kullanılmayan 'kastetmek, musallat olmak' anlamında olan bu fiile, (almaany, t.y) sözdizim olarak bakıldığında bu fiilin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. 'Gözünün üstünde kaşın var' deyimi kültür ürünü bir deyim olması nedeniyle çevirmen burada çıkarma yapmayı tercih etmiştir.

7.

Ummuhan kız dedi.

Sonra birden durdu, gözleri Ummuhan'ın ayaklarına gitmişti. Ummuhan 'ın kirden, kermeden üstü pürtük pürtük olup, kertenkele sırtına dönmüş, ayaklarında ince titremeler, ürpertiler, seğirmeler seziliyor gibiydi. Kıpkırmızı kesilmişti.

يا بنت أوماحان – ثم سكت وراح يتفحص بنظراته قدمي أوماحان التي **اهترأت** اذيال ثونها من الوساخة و من الرث، و في رجليها اللتين كانتا كظهر الضب، فيهما رعشة، قشعريرة و تشنح، و قد صارتا حمراوين.

Yerel bir deyim olan *pürtük pürtük olmak* deyimi TDK'nın (2011) Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğüne göre Bolu, Kastamonu, Çorum, Gaziantep, Yozgat, Kırşehir, Kayseri ve Niğde ağızlarına ait bir kullanım olup, çok küçük parça, tanecik anlamına gelmektedir. Çevirmen bu deyimi çevirirken 'اهترأ' fiilini kullanmış olup, (ed-Dâkûkî, 1991, s.26) bu fiil 'eskidi, yıprandı' anlamına gelmektedir (Mutçalı, 1996, s.940). Herhangi bir söz sanatı kullanılmayan 'اهترأ' kelimesine sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Herhangi bir söz sanatı kullanılmayan bu deyimin yerine çevirmen deyimin anlamını hafifleterek 'yıpranmak' anlamında bir fiil kullanmış, fakat deyimde

yıpranmaktan öte, fazlaca yırtılmak anlamı verilmek istenmiştir. Dolayısıyla ‘ اهترأ ’ fiilinin *pürtük pürtük olmak* deyiminin anlamını tam olarak yansıtmadığı düşünülmektedir.

8.

Adil Efendi yarın değilse öbür gün damlar. Hazır olun vaktinize, ve de Adil Efendiye gülün.

استعدوا لساعتكم، فإنها قد ازفت، غدا او بعد غد **سيأتي** "عادل أفندي" ، فأضحكوا على ذقنه

Deyim, genellikle iki veya daha fazla kelimeden oluşan söz varlıkları diye tanımlanmıştır. Fakat burada ‘bir yere çağırılmadan, çekinmeden girmek, çıkagelmek’ anlamında (TDK, 2011) kullanılan ‘damlamak’ ibaresinin tek kelimeden oluşan istisnai bir deyim olduğu düşünülmektedir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘سيأتي’ yani ‘gelecek’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.183). Orijinal metinde kullanılan ‘damlamak’ deyimi çeviri metinde deyim olarak aktarılmamış, ‘damlamak’ kelimesi yerine ‘gelecek’ fiili kullanılmıştır. Herhangi bir söz sanatı kullanılmayan bu ifadenin (zarf+gelecek zaman eki+muzari fiil) ögelerinden oluştuğu ve çevirmenin burada deyimi hafifletmek suretiyle çıkarma yapma yoluna gitttiği görülmektedir.

9.

Köyün insanlarının üstübaşı yırtık, ayakları yalındı, ama şimdiye kadar, büyük kıtlıklarda bile hiç birisinin kılığı böyle hırpani, böyle bir iplik çeksen kırk yama dökülür olmamıştı.

ترتدي الفلاحون مباذلا ممزقة، اقدامهم عارية حتى ابان المجاعات الكبيرة لم يصل أحد من الفلاحين إلى **حالة كهذه**

Esrede yer alan *iplik çeksen kırk yama dökülür* deyimi yöresel bir deyim olup, yazarın Çukurova bölgesinde büyüdüğü düşünüldüğünde ifadenin bu yörenin bir ağzı olduğu tahmin edilmektedir. Kişinin kıyafetlerinin eskiliği ve yıpranmışlığını tasvir eden bu deyim çevirmen tarafından Arapçaya ‘حالة كهذه’ olarak çevrilmiştir. (ed-Dâkûkî, 1991, s.181) Bir önceki cümle göz önünde bulundurulduğunda ‘ لم يصل أحد من الفلاحين إلى حالة كهذه ’ ‘köylülerin durumu bu hale ulaşmamış, düşmemişti’ anlamı ortaya çıkmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında (haber) ögesinden oluşmuş olduğu görülmektedir. Burada çevirmen *iplik çeksen kırk yama dökülür* deyimini Arapçaya çevirmemiştir. Herhangi bir söz sanatı

kullanılmayan bu ifade yerel bir deyim olduğu için, çevirmen çıkarma yapmayı tercih etmiştir.

10.

Adamın belki de hiç aklında yokuz. Biz burada kendi kendimize gelin güvey oluyor, mal saklayıp, mal çıkarıyoruz.

و لربما لن نخطر على باله... اما نحن هنا، تارة نخفي أموالنا، و نخرجها تارة أخرى

Kendi kendine gelin güvey olmak deyimi ‘başkasıyla birlikte yapılması kararlaştırılan bir işi kendisi tasarlayıp, yapıyormuş izlenimi vermek anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.257), Yurtbaşı (1996, s.229) bu deyime sözlüğünde ‘gelin güvey olmak’ olarak yer vermiş ve bu deyimi ‘karşısındakinin nasıl karşılayacağını düşünmeden bir işi olup bitmiş sayarak sevinmek’ olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.921) ise bu deyime sözlüğünde romanda geçtiği gibi ‘kendi kendine gelin güvey olmak’ olarak yer vermiş ve deyimi ‘başkasıyla birlikte yapılması gereken bir işi sadece kendisi tasarlayıp olmuş saymak’ olarak açıklamıştır. Çevirmenin burada ‘kendi kendimize gelin güvey olmak’ deyimini çevirmediği, Arapçada bu deyimi karşılayacak bir deyim bulamadığından böyle bir yol tercih ettiği düşünülmektedir.

11.

Hiç konuşmuyorlardı. Ürkektiler. Bir kuş parlasa ödleri kopacak gibiydiler tetikte. Gözleri kısılmıştı.

كانا فزعين مثل من تنفجر مرارته اذا زعق طائر ما بقربه و كانت عيناهما غائرتين في محجريهما

Aynı cümlede yer alan ‘tetikte olmak’ deyimi ise, olmak yardımcı fiili bulunmazsızın kullanılmıştır. ‘Tetikte olmak’ deyimini Aksoy (2013, s.1073), ‘her an davranışa hazır durumla bekler olmak’ olarak tanımlamış, Yurtbaşı (1996, s.470) bu deyimi, ‘dikkatli, hazır ve uyanık olmak’ olarak tarif etmiş, Çotuksöken (2004, s.332) ise ‘her zaman uyanık ve hazır durumda olmak’ olarak tanımlamıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere bu deyim, savaş esnasında düşmana karşı silahını hazır bulunduran asker misali, her türlü duruma karşı hazırlıklı olup, önlemini almak anlamında kullanılan bir deyimdir. ‘Tetikte olmak’ deyimini çevirmen tercüme etmeyip çıkarma yöntemiyle eşdeğerliği sağlamayı tercih etmiştir.

Bu bölümde on bir adet deyim incelemesi yapılmış olup, çevirmenin çıkarma yoluyla eşdeğerlik sağlamaya çalıştığı deyimlerin sayısının, diğer eşdeğerlik stratejilerine oranla daha az olduğu görülmektedir. Bunun sebebi olarak çevirmenin deyim bilgisi açısından her iki dile hâkim olması gösterilebilir. Çevirmenin bu deyimler için çıkarma yoluna gitmesinin, yazarın kullandığı deyimlerin Türk kültürüne özgü deyimler olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

6.4.3. Açımlama Yapılan Deyimler

Genellikle, kültür farklılıkları olan iki ulusun dilleri çevrildiğinde başvurulan ve Mona Baker'a ait olan bu çeviri yöntemi, deyimsel ifadelerdeki farklılıktan dolayı hedef dilde birebir çeviri yapmanın mümkün olmadığı durumlarda kullanılan yöntemlerdendir (Baker, 2011 s.74). Başka bir deyişle bu yöntem, hedef metinde var olmayan bir ifadeyi, hedef metin okuyucusunun yadırgamayacağı şekilde eşdeğer bir ifade bulup çeviri yapma stratejisidir.

1.

Daha gün atmadan, tan yerleri ışıyıp gelir, ak karın üstüne kırmızı ışıklarını salarken, köylü tüm uyanmıştı. Sanki bir bayramı, Hıdırellezi karşılıyorlardı.

قبيل الغدوة حينما استضيء موضع الشروق، و اسبل الضوء القرمزي على الجليد الابيض، استيقظ القرويون كأنهم يستقبلون العيد، او يوم' خذر الليز'

Eserde geçen *gün atmak* deyimi halk dilinde güneşin doğması anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ' قبيل الغدوة' olarak çevirmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ' قبيل' kelimesi 'önce veya karşı' anlamında, 'الغدوة' kelimesi 'şafak' anlamında kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'şafaktan önce veya şafağa karşı' anlamına geldiği görülmektedir. Burada orijinal metinde deyim kullanılırken, çeviri metinde deyim kullanılmamıştır. Sözdizim olarak bakıldığında ifadenin ((zarf)muzaf+muzafun ileyh) ögelerinden oluştuğu ve çevirmenin, orijinal metinde geçen deyimin çevirisinde açımlama yaparak eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Bu deyimde çevirmenin açımlama stratejisini tercih etmesinin sebebinin 'gün atmak' deyiminin yerel bir kullanım olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

2.

Koskoca bir Muhtarın sözlerini, şu Toros köylüklerinin biricik Muhtarının sözlerini, sen böyle demez misin ve de sözlerini böyle kulak ardına köpek sözü gibi nasıl atarsın? Benim sözlerimi kulak ardına atamazsın.

كيف تتغاض عن كلام مختار الأوحد على ريف "طوروس" هذا، او تظن ان هو الا كلام كنباح كلب؟ لن تستطيع **التغاضي عن** كلامي

Eserde yer alan *kulak ardına atmak* deyimini Aksoy (2013, s.943), 'işitmemiş gibi davranmak' olarak tanımlamış, Yurtbaşı (1996, s.351) ise 'dinlememek, dikkat etmemek, önem vermemek' olarak tarif etmiştir. Başka bir deyişle bu deyimin bir şeyi önemsememek anlamına geldiği söylenebilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya التغاضي عن olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.243). Uysal (1997, s.131), التغاضي عن ifadesinin 'bir şeyi görmezlikten gelmek, görmemiş gibi davranmak, önemsememek, dikkate almamak' gibi anlamlara geldiğini söylemiştir. Bu ifadenin deyim olmaktan ziyade bir kalıp ifade olduğu, Türkçede kullanılan 'kulak ardı atmak' deyimini anlamca kısmen karşılasa da, tam olarak ve etkili karşılamadığı görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (mef'ul) olduğu ve burada çevirmenin açımlama yoluyla eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

3.

Ali kalktı kapıyı açtı. İçine de bir korku düştü. Taşbaş bu gece yarısı, öyle olur olmaz işler için gelmezdi. Bu işte bir bokluk vardı ya Allah sonunu hayreylesin

---

نهض "علي" إلى الباب و فتحه **شعربخوف** ما بداخله. "تاشباش" لن يأتي في منتصف الليل لأمر تافة. لابد ان ثمة جيفة ما في الأمر ليجعل الله العواقب سليمة

Romanda geçen *korku düşmek* deyimi 'endişelenmek' anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Çevirmen bu deyimi Arapçaya 'شعر بخوف' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.72). İfade incelendiğinde 'شعر' kelimesi ب harf-i ceri ile beraber kullanıldığında 'hissetti' anlamında, 'خوف' kelimesi 'korku' anlamında, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'korku duydu' anlamında olduğu görülmektedir. Çevirmenin burada 'korku düştü' deyiminin anlamını verebilecek bir ifade kullandığı ve açımlama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında bu ifadenin (fiil+fâil+mef'ul (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmenin burada

açımlama yöntemini uygulamasının nedeninin, yerine kullanılabilecek uygun bir deyim bulamamasından veya deyimin anlamını içeren bir ifade kullanmanın yeterli olduğunu düşünmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

4.

Ölüm zordu. Ölüm en büyük boşluktu. Bunu iliklerinde duydu.
الموت صعب، الفراغ الأكبر. **سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه**

'*İliklerinde duymak'* deyimi 'benliğinde yoğun bir şekilde duymak anlamında olup (TDK, 2011), Yurtbaşı (1996, s.288), bu deyimi 'benliğinde iyice duymak' olarak tanımlamıştır. Bu deyimi çevirmen Arapçaya 'سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.125). Fâyid ve Dâvud'un Arapça deyimler sözlüklerinde bulunmayan bu deyimin Arapçada kullanılan bir deyim olduğuna dair bir tespit de yapılamamıştır. İfade tek tek incelendiğinde 'سمع' kelimesi 'duydu', 'رجع' kelimesi 'döndü' 'كلامه' kelimesi 'sözleri', 'يتردد' kelimesi 'gidip gelmek', 'في' daha önce de belirtildiği üzere bir harf-i cer olup, 'içinde', son olarak 'نخاع عظامه' tamlaması 'kemiklerin iliği' anlamına gelmekte olup, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin 'sözlerinin kemiklerinin iliklerinde gidip geldiğini duydu' anlamında olduğu görülmektedir. Orijinal metinde 'bunu iliklerinde duydu' olarak yer alan deyimin çevirisi incelendiğinde, çeviride yer alan 'kemik iliği' ifadesi aynı olarak kullanılsa da 'duymak' kelimesi ' سمع رجع كلامه يتردد' (sözlerinin gidip geldiğini duydu) olarak çevrilmiştir. İstiâre söz sanatı kullanılan ifadeye sözdizim olarak bakıldığında bu ifadenin (fiil+fâil+mef`ulun bih) ögelerinden oluştuğu ve burada çevirmenin açımlama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

5.

Dünyanın düzeni bozuldu da gitti. Köyde de bir tad kalmadı. Herkes kızgın demir üstünde oturuyormuş gibi.
لقد فسد نظام الكون فسادا، و **لم تعد للناس رغبة حتى في المكوث في الريف**. كأن الجميع جالسون على حديد حام

Eserde yer alan *tad kalmamak* deyimine Aksoy (2013, s.1063) sözlüğünde 'tadı tuzu kalmamak' olarak yer vermiş, deyimin anlamını ise 'eski güzel, imrenilir durumu kalmamak' olarak açıklamıştır. Başka bir deyişle bu deyimin eskiden devam edegelen güzelliklerin artık olmaması anlamında kullanıldığı söylenebilir. Çevirmen bu deyimi

Arapçaya ‘لم تعد للناس رغبة حتى في المكوث في الريف’ olarak aktarmış olup, (ed-Dâkûkî, 1991, s.67) burada deyim kullanmamış ve yazarın kullandığı deyimin anlamını aktaran bir cümle kullanmayı tercih etmiştir. Cümle incelendiğinde ‘لم تعد’ ifadesi ‘artık’, ‘للناس’ kelimesi ‘insanların ‘ رغبة في’ ifadesi ‘birşeyi istemek’, ‘حتى’ kelimesi ‘bile’, ‘المكوث’ kelimesi ‘kalmak’, ‘ في’ bir harf-i cer olup bulunma olan olan –de, -da, ‘الريف’ kelimesi ‘köy’ anlamına kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ise ‘artık insanlar köyde kalmak bile istemiyorlardı’ anlamına geldiği görülmektedir. Çevirmen burada köyde keyif alınacak herşeyin yok olduğu için köyde kimsenin kalmak istemediğini söylemek istemiştir. Tad kalmamak deyimi ise genel geçer bir deyim olup, sadece kalmak ismemek anlamına gelmemektedir. Çevirmen burada açımlama yöntemiyle çeviri yapmış olsa da yapılan çevirinin eşdeğeliği sağlamadığı düşünülmeltedir. Herhangi söz sanatı kullanılmayan bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında cümlenin (fiil+mefʿul+fâil+zarf+mefʿulun bih) ögelerinden oluştuğu görülmektedir.

6.

Gece uyurken dişlerini gıcırdatıyordu. Uykusunda sıçrayıp bağırıyordu. Sonra da akşama kadar ağzını bıçak açmıyordu.

في اثناء الليل كانت تصطك اسنانه بعضها ببعض و يقفز من نومه صارخا كالملدوغ و **يظل عابسا** طوال النهار

Eserde yer alan bir diğer deyim olan *ağzını bıçak açmamak* deyimi; ‘üzüntüsünden veya başka bir nedenle konuşacak durumda olmamak’ (Çotuksöken, 2004, s.96) şeklinde tanımlanmış, benzer bir tanıma da Aksoy (2013, s.544) ‘üzüntüsünden söz söyleyecek durumda olmamak’ olarak sözlüğünde yer vermiştir. Yurtbaşı (1996, s.21) ise bu deyimi ‘bir düşünce, üzüntü ve benzeri sebeplerle tek kelime bile söyleyecek halde olmamak’ diye tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyimin üzülmekten konuşamayacak duruma düşmek anlamında kullanılan bir deyim olduğu söylenebilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya يظل عابسا şeklinde aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.22). Daha öncede bahsedilen ve kapsamlı Arapça deyimler sözlüklerden olan Dâvud ve Fâyid’in sözlüklerinde yer almamış olmasına rağmen bu deyimin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim incelendiğinde عابس kelimesi Arapçada ‘yüzü asık’ anlamında kullanıldığı, يظل kelimesi ise كان ve benzerlerinden biri olup, ‘kaldı, gün boyunca oldu’ anlamlarında kullanıldığı dil bilgisi kuralları gereğince bilinmektedir. Bütün olarak ifadeye bakıldığında ifade ‘gün boyunca suratı asık kalıyordu’ anlamında Arapçaya aktarılmıştır. Çeviride *ağzını bıçak açmıyordu* deyiminin karşılığı olarak *gün boyunca suratı asık duruyordu* deyimi

kullanılarak eşdeğerlik sağlanamamıştır. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin (ظل+ظل nin ismi+ ظل'nin haberi) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Söz sanatları açısından incelendiğinde mecâz-ı mürsel söz sanatını içeren bu deyim çevirisinde çevirmenin açımlama yöntemini kullandığı anlaşılmaktadır.

7.

Ben de sizden câr umdum. Ve de bizim köylü akıllıdır sandım. Ve de bir akıl verirler dedim. Mademki bir akıl veremediniz, şimdi beni bir iyice kulaklarınızı açıp bir iyice dinleyin. Ve de dediklerimi yapın.

لقد **انتظرت ان يأتي الأمل من حصافتكم**، و اعتقدت أنكم اصحاب عقل راجح، و قلت في نفسي أنهم **سيفطنون بالأمر**. و ما دمتم هكذا لم تجدوا الحل المناسب، **فأصغوا إلى** اذا. و افعلوا كما اقول لكم

Eserde yer alan *câr ummak* deyimi yerel bir deyim ifade olup, deyimin genel kullanımının 'medet ummak', anlamının ise 'birinden veya bir şeyden yardım beklemek' olduğu bilinmektedir (TDK,2011). Çevirmen bu deyimi Arapçaya 'انتظر ان يأتي الأمل من حصافته' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.165). Bu deyim Fâyid ve Dâvud'un Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamakta olup, böyle bir kullanımın var olduğuna dair herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır. İfade kelime kelime incelendiğinde 'انتظر' kelimesi 'bekledi', 'ان' mastar yapan edat, 'يأتي' fiili 'geliyor', 'الأمل' kelimesi 'ümit, umut', ' من' bir harf-i cer olup, yönelme halini sağlayan –den, -dan, son olarak ' حصافة' kelimesinin 'akıl, mantık' anlamında kullanıldığı, bütün olarak cümleye bakıldığında ise cümlenin 'aklından bir umut gelmesini bekledi' gibi bir anlama geldiği görülmektedir. Bu cümleye sözdizim olarak bakıldığında cümlenin (fiil+fâil+mef`ululn bih) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada çevirmenin açımlama yoluna gittiği ve cümlenin anlam olarak Türkçedeki deyimi az çok karşıladığı anlaşılmaktadır. Yine aynı cümlede yer alan 'bilgi vermek, tavsiyelerde bulunmak, yol göstermek; yapılması gerekeni söylemek' anlamında kullanılan *akıl vermek* deyimini, (Yurtbaşı, 1996, s.26) çevirmen Arapçaya 'فطن بالأمر' olarak aktarmıştır. İbare tek tek incelendiğinde 'فطن' kelimesinin 'anladı' anlamına geldiği, ' الأمر' kelimesinin ise 'iş' anlamında, bütün olarak bakıldığında ifadenin 'işi anladı' anlamında olduğu ve bu cümleye sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (fiil+fâil+câr+mecrur) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada çeviri metninde gerçek anlamlı bir ifade kullanılmıştır. Aynı cümlede yer alan bir diğer deyim ise *kulağını açmak* deyimi olup, 'dikkatle dinlemek' anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Bu deyimi çevirmen Arapçaya 'صغى إلى' olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.165). 'صغى إلى' ifadesi

Arapçada ‘dikkatlice dinlemek’ anlamına gelmektedir. Bu ifade bir deyimden ziyade kalıp ifade olup, bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında ise ifadenin (fiil+fâil+mef‘ulun bih) ögelerinden oluştuğu görülmüştür. Çevirmen burada anlam olarak eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmüştür.

8.

Koca Halil inanmadı ama gene de yüreğine bir ışık girdi, bir su serpildi. Şimdi bir kurtuluş umudu vardı. Belki köylü onu bağışlardı. Yoksa mümkünü yok, bu köylü onu öldürür. Yaşlıdır, elden ayaktan düştü demezler, adamın boğazını sıkıverirler.

لم يصدق خليل الكبير ما سمع و لكنه بالرغم من ذلك **شعر بالبهجة، و ولج نور ما إلى قلبه.** بدا له بصيص امل في الخلاص. ربما سيغفر القرويون ذنوبه، و الا فانهم سيقتلونه لا محالة. سيخنقونه و لا يكترثون لكون شيخا طاعنا في السن، او **مقعدا لا يقوى على تحريك اطرافه**

Eserde yer alan *yüreğine bir ışık girmek* deyimi, yerel bir deyim ifade olup, eser yerel deyimlerin sıkça kullanıldığı bir roman olduğu için eserde bu tür deyimlere rastlanabilmektedir. Türkçe kaynak deyimler sözlüklerinde rastlanamayan bu deyim, *yüreğine su serpilmek* deyimiyle anlamca eşdeğerdir. Yaşanan herhangi bir zorluk ve sıkıntıdan dolayı feraha erişmek anlamında kullanılan bu deyimi çevirmen Arapçaya ‘ ولج نور ما إلى قلبه’ olarak çevirmiştir. Bu ifade Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüğünde yer almamaktadır. İfade kelime kelime incelendiğinde ‘ولج’ kelimesi ‘girdi’ anlamına, ‘نور’ kelimesi ‘ışık’ anlamına, ‘ ما’ ism-i mevsul olup ‘herhangi bir şey’ anlamına, ‘إلى’ bir harf-i cer olup, yönelme halini sağlayan -e, -a anlamına ‘قلبه’ kelimesi ise, ‘kalbi’ anlamına gelmektedir. Çeviri metni ile orjinal metindeki ifadeler birebir aynı olduğu için burada çevirmenin yerel bir deyim kullandığı, ya da birebir çeviri yaptığı düşünülmektedir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan ifadeye sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (fiil+fâil+mef‘ul (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Orijinal metinde cümlenin devamında yer alan *bir su serpildi* ifadesi bir deyim ifade olup, deyimin aslının ise *yüreğine su serpilmek* olduğu bilinmektedir. Bu deyim ‘iyi bir durum ortaya çıkarak, iyi bir haber alarak sıkıntısı kaygısı hafiflemek’ (Çotuksöken, 2004, s.358) anlamında olup, çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘شعر بالبهجة’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.78). İfade tek tek incelendiğinde ‘شعر’ kelimesi ‘hissetti’ anlamında kullanılmakta olup, ‘ب’ harf-i ceriyle birlikte ‘bir şeyi hissetti’ anlamına gelmektedir. ‘البهجة’ kelimesinin sözlük anlamı ise ‘sevinç’ demektir. Dolayısıyla bütün olarak bakıldığında ifadenin ‘sevinç duydu, hissetti’ anlamına geldiği ve orijinal metinde deyim kullanılmışken, çeviri metninde deyim

kullanılmamış olduğu görülmektedir. Bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında (atıf vavı+fiil+fâil+ism-i mevsul) ögelerinden oluştuğu ve çevirmenin burada açımlama yoluna başvurduğu anlaşılmaktadır. Cümlenin sonunda yer alan *elden ayaktan düşmek* deyimi 'yaşlılık ya da hastalık nedeniyle iş yapamaz, yürüyemez olmak' anlamında olup (Aksoy, 2013, s.750), Yurtbaşı (1996, s.220) bu deyimi 'ihtiyarlamak, güçsüzleşmek, yürüyemez olmak, çalışamaz hale gelmek' şeklinde açıklamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ' مقعدا لا يقوى على تحريك أطرافه' olarak çevirmiş (ed-Dâkûkî, 1991, s.78) ve çevirirken bir deyim kullanmamış, *elden ayaktan düşmek* anlamını veren bir cümle kurmuştur. Cümle incelendiğinde 'مُقعدا' kelimesi 'sakat' anlamında, 'لا يقوى' ifadesi bir olumsuz ifade olup, 'gücü yetmemek' anlamında, تحريك' kelimesi bir mastar olup, 'hareket ettirmek' anlamında, ' اطرافه' ifadesi ise 'organları' anlamında olduğu görülmektedir. Bütün olarak cümleye bakıldığında cümleden 'sakat, organlarını (elini, ayağını) hareket ettirecek güçte değil' anlamı çıkarılabilir. Sözdizim olarak bakıldığında cümle (öne geçmiş mef'ul+fiil+fâil+mef'ulun bih) ögelerinden oluşmuş ve çeviride açımlama yapılarak eşdeğerlik sağlanmaya çalışılmıştır.

9.

Daha delikanlı olacak, orta yaşlı olacak, sonra da Koca Halil gibi olacaktı. Sonra da ölecekti. Bu düşünce yüreğine azıcık su serpmişti ama.

سيصبح شابا دارجا، ثم رجلا في متوسط العمر، ثم يمسي كهلا مثل "خليل الكبير" و بعد ذلك يقضي نحبه. هذه الأفكار كانت حينذاك قد **خضلت فؤاده**

Eserde yer alan *yüreğine azıcık su serpmek* deyiminin aslı *yüreğine su serpilmek* olup, Çotuksöken (2004, s.358) bu deyimi 'iyi bir durum ortaya çıkarak, iyi bir haber alarak, sıkıntısı, kaygısı hafiflemek' olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.514) bu deyimi sözlüğünde 'yüreğine su serpilmek' olarak aktarmış, 'duyduğu üzüntü, kaygı, sıkıntı; yeni ve ferahlatıcı bir durum ya da haber dolayısıyla hafiflemek' olarak tarif etmiş, Aksoy (2013, s.1130) da 'yüreğine (soğuk) su serpilmek' deyimini 'duyduğu üzüntü, kaygı, sıkıntı; yeni ve ferahlatıcı bir durum ya da haber dolayısıyla hafiflemek' şeklinde tanımlayarak Yurtbaşı ile aynı tanımı yapmıştır. Özetle *yüreğine su serpilmek* deyimi yaşanılan bir sıkıntı sonucunda feraha kavuşmak anlamında olup, çevirmen bu deyimi Arapçaya قد خضلت فؤاده olarak aktarmıştır. (ed-Dâkûkî, 1991, s.32) . (خضل فؤاده) deyimi kaynak olarak kullanılan sözlüklerde yer almamaktadır. Kelime kelime incelendiğinde فؤاد' kelimesi 'yürek, gönül' anlamına, خضل kelimesi 'nemlendi ıslandı' anlamına, bütün '

olarak bakıldığında ise ifadenin ‘yüreği nemlendi’ gibi bir anlama geldiği görülmektedir. Bu ifadenin *yüreğine su serpmek* deyiminin eşdeğeri konumunda olduğu anlaşılmıştır. Samir ve Fuad’ın hazırlamış olduğu ‘Modern Arap Dilinde Atasözleri ve Deyimler’ adlı kitapta bu deyime أثلج صدره olarak yer verilmiştir. Uysal (1997, s.145) ise aynı deyime sözlüğünde ثلج نفسه olarak yer vermiştir. Ruhban ve Muhanni (2016, s.98), hazırladıkları ‘Arapçada Sık Kullanılan Tabirler’ adlı kitapta bu deyime Uysal’ın verdiği şekliyle yer vermişlerdir. Ana kaynaklardan biri olan Fâyid’in (2007, s.10) deyimler sözlüğünde de bu deyim aynı şekilde geçmektedir. Buradan hareketle bu ifadenin çevirmen tarafından Arapçaya birebir çevrildiği veya yerel bir kullanım olduğu düşünülmektedir. İstiâre söz sanatının kullanıldığı ifadeye sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu ve çevirmenin burada açımlama yapma yoluna gittiği görülmektedir.

10.

Taşbaşoğlu yerimize göz dikmiştir. Bu gidişle bu yıl değilse gelecek yıl muhtarlığı elimizden alacaktır. Alacağı olsun, elbette bizim de kendimize göre tedbirlerimiz olacaktır.

سينتزع منصب المختارية من قبضتنا، اذا ظلت الامور تجري على هذا المنوال. **ليفعل ما يطيب له**، فلا بد انه سيكون لنا تدبير رادع لائق بمقامنا

Eserde geçen *alacağı olsun* deyimini Yurtbaşı (1996, s.33) ‘ben ona gösteririm; bu yaptıklarının acısını bir gün gelir çıkarırım; o zaman görür; nasıl olsa bir gün öcümü alırım’ olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle, bu deyimin kişinin intikam almak için gelecek için plan yapacağı anlamına geldiği söylenebilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ليفعل ما يطيب له’ olarak çevirmiştir. Kelime kelime incelendiğidinde ‘ل’ harfinin te’kid lamı olduğu, ‘ يفعل ’ kelimesi muzari fiil olup, ‘yapıyor’ anlamına, ‘ما’ ism-i mevsul olup ‘o şey’ anlamına, ‘ يطيب’ kelimesi muzari fiil olup, ‘iyi oluyor’ anlamına ‘ل’ muzariyi nasp eden edatlardan olup, için anlamına, ‘ي’ ise muttasıl zamirlerden olup, ‘benim’ anlamına, bütün olarak bakıldığında ifadenin ‘istediğini yapsın’ anlamına geldiği görülmektedir. Fâyid ve Dâvud’un sözlüklerinde yer almamasına rağmen bu ifadenin deyim olduğu tespit edilmiştir. Bu deyim orijinal metindeki *alacağı olsun* deyimiyle anlamca eşleşmemektedir. Çevirmenin bu deyimi yanlış anladığı için yanlış aktardığı düşünülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında ifade (Ta’lil lamı+fiil+fâil+mef‘ul+sıla cümlesi) ögelerinden oluşmuştur. Çevirmen burada orijinal metinde geçen deyimi kullanmamış, başka bir deyişle açımlama yoluna gitmiştir.

11.

Yolu yordamı yok. Bir tek yolu var. Onu da yapmaktan başka çare yok
لا حل ولا طريقة لذلك اذا، غير واحدة فقط. و لا مناص من تنفيذها ابدا

Romanda geçen *yol yordam* deyimini Aksoy (2013, s.1124), ‘davranış kural ve yöntemleri’ olarak açıklamış, Çotuksöken (2004, s.356) bu deyimi ‘herhangi bir şeyi yaparken, uyulan kural ve yöntemlerin tümü’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.508) ise Aksoy ile aynı tanımı yapmıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘لا حل ولا طريقة’ olarak aktarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.212). Bu ifade Dâvud ve Fâyid’in deyimler sözlüğünde yer almadığı gibi ifadenin deyim olduğuna dair herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır. İfade birebir incelendiğinde ‘حل’ kelimesi ‘çözüm’ anlamında, ‘طريقة’ kelimesi ‘yol anlamında,‘لا’ ise olumsuzluk edatı olup, deyimin aslında bulunmamakta olduğu görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında ifadenin ‘yolu, çözümü yok’ anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Kinâye söz sanatı kullanılan ifadeye sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (Cinsini nefy eden la+La’nın ismi+La’nın haberi) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Orijinal metinde yer alan ifade deyimken, çevirmen çevirisinde deyim kullanmayıp, deyimin anlamını iletebilecek bir ifade kullanarak açımlama yapmayı tercih etmiştir.

12.

Uzun Ali’nin gözleri faltaşı gibi açılmış
زمهرت عينا "علي الطويل" و **صارت بكبر حصى الفأل**

Gözleri faltaşı gibi açılmak deyimini Çotuksöken (2004, s.206) ‘hayretten, şaşkınlıktan dolayı gözleri normalden çok açılmak’ olarak tanımlamış, Yurtbaşı (1996, s.246), bu deyimi ‘büyük öfkeden, şaşkınlıktan dolayı gözlerinin aşırı derecede iri iri açılması; hayret etmek’ olarak tarif etmiş, Aksoy (2013, s.812) ise bu deyimi ‘gözleri, büyük bir şaşkınlıktan ya da öfkeden dolayı doğal olmayan biçimde açılmak’ olarak açıklamıştır. Çeviri metninde ise bu deyim; و صارت بكبر حصى الفأل şeklinde ifade edilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.59). Bu deyim temel kaynak sözlüklerinden olan Dâvud ve Fâyid’in deyimler sözlüklerinde yer almamıştır. Çevirmen bu deyime bir dipnot düşmüştür. Dipnotta bu deyimin Türkiyede sıklıkla kullanılan ve gözlerin büyüklüğünü vurgulayan bir deyim olduğunu belirtmiştir. Çevirmenin açıklamalarından bu deyimin Arapçada kullanılmayan bir deyim olduğu anlaşılmaktadır. İfade incelendiğinde; صار kelimesi nakıs fiillerden olan

كان ve benzerlerinden olup, ‘oldu’ anlamına, بكبر kelimesi büyüklüğünde, ölçülerinde anlamlarına, tamlama şeklinde gelen حصى الفأل ise faltaşı anlamına gelmektedir. Bir bütün olarak bakıldığında, Türkçede ‘gözleri faltaşı gibi’ deyimi, Arapçaya ‘gözleri faltaşı büyüklüğünde oldu’ şeklinde çevrilmiştir. Teşbîh söz sanatı kullanılan bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında ifade (صار+صار’nın ismi+صار’nın haberi) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmen burada birebir çeviri yaparak, deyimi açımlama yöntemiyle aktarmayı tercih etmiştir.

13.

Sağol ama, sümüklü Hacı, Koca Halili kandırma. Varıp da kapatıp açtığın kapıyı bir iyice kapat. Sonra delicesine, avazı çıktığı kadar bağırdı: Geliyorlaaaar!...

عشت و لكن، لا تخدع أباك يا حاجي ذا المخاط. ازلج الباب التي مضيت لأقفاله، أقفلته ثم عدت إلى فتحه ثانية- بعد ذلك **صاح بأعلى صوته** و بجنون- إنهم قادمون

Eserde geçen *avazı çıktığı kadar bağırmak* deyimini Yurtbaşı (1996, s.55), ‘gücü yettiğince bağırmak; olanca gücüyle bağırmak; sesinin bütün kuvvetiyle haykırmak’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘صاح بأعلى صوته’ şeklinde deyim kullanmayarak aktarmıştır. İfade tek tek incelendiğinde ‘صاح’ kelimesi ‘bağırdı’ anlamında, ‘ ب’ harf-i cer olup, ‘ile’ anlamında ‘أعلى ’ kelimesi ‘en yüksek’ anlamında ‘صوت’ kelimesi ‘ses’ anlamında, son olarak ‘ه’ zamiri bitişik zamir olup, ‘onun’ anlamında olduğu görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında ifade ‘en yüksek sesiyle bağırdı’ anlamına gelmekte olup, ‘avazı çıktığı kadar bağırdı’ deyiminin anlamı göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin ifadesinin, deyimin anlamıyla eşdeğer olduğu değerlendirilmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında ifade (fiil+fâil+mef‘ul(câr+mecrur)) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmen burada deyimi açımlama yöntemiyle aktarmayı tercih etmiştir.

14.

Hasan bir an durdu, yalım gibi gözlerini onun gözlerine dikti. Veli gözlerini kaçırdı.

توقف حسن للحظة، **و رنى في عينيه، فأشاحهما** ولي

Eserde yer alan *gözleri dikmek* deyimi ‘dikkatle bakmak, gözünü ayırmadan bir yere veya bir kimseye bakmak’ anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2011). Çevirmen bu deyimi ‘رنى’ olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.272). ‘رنى’ fiili ‘beğeniyle, göz kırpmadan bakmak’ anlamındadır (Mu’cemu’l Vesit, 2010). Burada tek bir kelime ile Türkçedeki deyimin anlamı sağlanmaktadır. Arapçada, tek kelimeyle çok şey söyleme özelliği bulunduğundan, bir fiil anlam olarak bir deyimi karşılayabilmektedir. Bu ifadeye sözdizim açısından bakıldığında ifadenin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu, anlam açısından bakıldığında ise çevirmenin burada açımlama yöntemini kullanarak eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Burada orijinal metinde deyim kullanılmışken, çeviri metinde deyim kullanılmamıştır. Aynı cümlede yer alan *gözlerini kaçırmak* deyiminin anlamını Yurtbaşı ‘biriyle göz göze gelmemek için, bakışlarını başka yana çevirmek’ olarak tanımlamış, çevirmen bu deyimi أشاح olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.272). Bu fiil ‘yüz çevirdi’ anlamında olup, bütün olarak bakıldığında ‘gözlerini başka yöne çevirmek’ manasına gelmektedir. Başka bir deyişle çevirmenin ifadesinden, bakması gereken yere bakmayıp, gözlerini başka yöne çevirdi anlamı çıkmaktadır. İstiâre söz sanatı bulunan bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen orijinal metinde deyim olarak verilen ifadeyi, deyim olarak çevirmemiş, fakat anlam olarak açımlama yöntemiyle eşdeğerliliği sağlamıştır.

15.

Ummuhan ter içinde kalmıştı. Var gücünü harcıyordu. Yanına geldiğinde soluk soluğaydı.

كانت تبذل قصارى جهده، وفيما وصلت إلى مقربة منه وجدها مبللة بالعرق، وقد **بُهِرَتْ من شدة الاعياء**.

Romanda yer alan *soluk soluğa* deyimini Aksoy (2013, 1041) ‘koşa koşa, sık sık soluyarak’ şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyim yapılan ağır bir işten dolayı soluk alışverişini sıklaştırmak olarak açıklanabilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ بُهِرَتْ من شدة الاعياء’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.23). İfade incelendiğinde ‘بُهِر’ kelimesi meçhul fiil olup, ‘soluyarak nefes aldı’ anlamına (almaany, t.y.), ‘من ’ ise bir harf-i cer olup, –den, -dan anlamına, ‘ شدة’ kelimesi ‘şiddet’ anlamına ‘الاعياء’ kelimesi ise ‘أعي’ fiilinin mastarı olup, ‘yorulmak’ anlamına geldiği görülmektedir. Bütün olarak bakıldığında ise ifadenin ‘aşırı yorulmaktan soluyarak nefes alıyordu’ anlamında olduğu söylenebilir. Bu ifade Dâvud ve Fâyid’in deyimler sözlüğünde yer almayan bu ifadenin deyim olduğuna dair herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır. Bu ifade (meçhul fiil+naib-i

fâil+câr) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmenin burada deyimi açımlama yöntemiyle aktardığı anlaşılmış olup, çevirmenin açımlama yapmasının nedeninin ise orjinal metinde yer alan deyim yerine kullanabileceği deyim bulamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

16.

Bir de ne diyecek? Toplanın başımıza kadersiz kısmetsiz köylüler, toplanın da hep birlikte derdinize bir çare bulalım. Bulalım diyecek

---

و ماذا سيقول من بعد ذلك؟ سيقول: **تجمعوا حولي** كلكم ايها القرويون المنكوبين، تجمعوا كلكم نفكر معا، بطريق للخلاص من بلائكم هذا

Romanda geçen *başına toplanmak* deyimini Yurtbaşı (1996, s.80), 'birçok kişiyi yanına getirmek; etrafına almak' diye tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.621) ise, bu deyimi 'bir şey konuşmak, ya da birlikte bir iş yapmak için başkalarını etrafına toplamak' olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ' تجمع حوله' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.197). Bu ifade Fâyid ve Dâvud'un deyimler sözlüğünde yer almamış, aynı şekilde bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğuna dair bir bulguya da rastlanmamıştır. İfade tek tek incelendiğinde ' تجمع' kelimesi 'toplandı' anlamına 'حول' kelimesi ise 'etrafı' anlamına gelmektedir. Bütün olarak bakıldığında ifadenin 'etrafına toplandı' anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Bu cümlede deyimsel bir ifade olmadığı, çevirmenin burada deyim kullanmamayı tercih ettiği görülmüştür. Bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında cümlenin (fiil+fâil+zarf) ögelerinden oluştuğu görülmüş olup, anlam olarak bakıldığında ise çevirmenin orijinal metinde yer alan deyimi açımlama yöntemiyle aktardığı söylenebilir.

17.

Gittikçe de farkında olmayarak köşede kazma sallamakta olan Ali'ye yaklaşıyordu. Gitti gitti Ali'nin burnunun dibine girdi. Ali kaldırdığı kazmayı indirseydi bir sakatlık çıkacaktı.

إقتربت و إقتربت، و **صارت على قاب قوسين او ادنى منه**، حتى انه لو هوى بمعوله الذي رفعه لألحق لها الاذى

Eserde yer alan *burnunun dibine girmek/gelmek* deyimi 'yaklaşmak, çok yakına gelmek' (Yurtbaşı, 1996, s.116) anlamında olup, Aksoy (2013, s.666) bu deyimin 'çok yakınında' anlamında olduğunu söylemiştir. Çevirmen bu deyimi صارت على قاب قوسين او أدنى منه olarak

aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.172). Dâvud (2003, s.465) bu deyimi sözlüğünde yakın olmak olarak tanımlamış ve bu deyim için منطقة الشرق الاسوط اصبحت قاب قوسين من الحرب بسبب ممارسات شارون (Ortadoğu, Şaron'un uygulamalarından dolayı savaşla burun buruna geldi) örneğini vermiştir. Bu deyimin anlamı 'iki yay mesafesi veya daha da yakın oldu' anlamındadır. Araplarda, eskiden savaşlarda yay bir savaş aracı olarak kullanıldığı için, deyimde kültür ürünü olarak 'yay' kullanılmıştır. Hâlihazırda savaşlarda yay kullanılmadığı için, bu deyim modern Arapçada yaygın olarak kullanılan bir deyim olmaktan çıkmış, başka bir deyişle bu deyim için Modern Arap dilinde daha az kullanılan, eski dönem deyimlerden olduğu söylenebilir. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyim (صار+صار nın ismi+ صار nın haberi) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmenin burada orijinal metinde yer alan deyimi açımlama yöntemiyle aktardığı görülmektedir.

18.

'Azıcık bekle' dedi. 'Arkamdan da bakma. Benim gittiğim yöne arkanı dön. Geriye dönüp bakarsan seni öldürürüm. İşte şu baltayla seni işte şuracıkta kıyık kıyık ederim.

انتظري قليلا ـ ثم اضاف ـ ولا تنظري إلى الخلف، ادبري للاتجاه الذي أمضي إليه. و اذا التفت و نظرت إلى الخلف سأقتلك. أنظري بهذه الفأس أقتلك. و ها هنا في هذا المكان **أقطعك إلى خرادل صغيرة**

Romanın bu bölümünde geçen *kıyık kıyık etmek* deyimi Türkçe deyimler sözlüklerinde yer almadığı, fakat yöresel bir kullanım olduğu bilinmektedir. Bu deyim bir şeyi çok küçük parçalara bölmek anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu deyimi birebir çevirerek 'أقطعك إلى خرادل صغيرة' olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.63). Cümle tek tek incelendiğinde 'أقطع' kelimesi muzari fiil olup, 'kesiyorum' anlamına, 'ك' muttasıl zamir olup, 'seni' anlamına, 'الى' harf-i cer olup, '-e,-a' anlamına, 'خرادل' kelimesi,'خردل' kelimesinin çoğulu olup, 'tanecik' anlamına, 'صغيرة' kelimesi 'küçük' anlamına, bütün olarak bakıldığında ise cümlenin 'seni küçük parçalara bölerim' anlamına geldiği anlaşılmıştır. Bu ifadeye sözdizim olarak bakıldığında cümlenin (fiil+fâil+mefʿul+mefʿulun bih gayr-ı sarih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen burada deyim kullanmamış ve deyimi açımlama yöntemiyle aktarmayı tercih etmiştir.

19.

‘Pıravao’ diyordu. ‘Pıravo ki bin pıravo. Bir köy böyle ağzı tutkun olunca o köyün sırtı kıyamete dek hiçbir vakit yere gelmez.

طوبى لكم، ألف طوبى. اذا مسكت قرية ما زمام لسانها هكذا، **فسوف لن تهزم إلى يوم القيامة**

Romanda ‘sırtı kıyamete dek hiçbir vakit yere gelmez’ olarak geçen deyimin aslı *sırtı yere gelmemek* olup, bu deyime Aksoy (2013, s.583), sözlüğünde ‘arkası yere gelmemek olarak yer vermiş, anlamını ise ‘sağlam olan durumu sarsılmamak, yenilgiye uğramamak’ şeklinde açıklamıştır. Başka bir deyişle bu deyim herhangi bir kişi veya nedenden dolayı işlerinin yolunda gitmesi olarak tanımlanabilir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ لن تهزم إلى يوم القيامة’ şeklinde çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.183). Cümle tek tek incelendiğinde, ‘لن’ gelecek zamanı olumsuz yapan edat, ‘ تهزم’ kelimesi bir muzari fiil olup, ‘yenilgiye uğruyor’ anlamında ‘ إلى’ bir harf-i cer olup, yönelme halini sağlayan –e,-a anlamında, ‘ يوم القيامة’ ifadesi bir tamlama olup ‘kıyamet günü’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise cümlenin ‘kıyamet gününe kadar yenilgiye uğramayacak’ anlamında olduğu görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında bu cümle, (لن+muzari fiil+mef‘ulun bih (câr+mecrur)) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmen burada deyime karşılık bir deyim kullanmamış, bu deyimin anlamını veren bir cümle kullanmayı tercih etmiş ve açımlama yöntemini kullanarak deyimi aktarmıştır.

20.

Uzun uzun düşündü. Evi, uzun uzun gözleriyle taradı. Bir yer bulamadı. Sonra tıp diye aklına düştü. İşte gözünün önünde durup duruyordu.

فكرت طويلا. جالت ببصرها في اركان البيت و لم تجد مكانا ملائما. ثم **خطر ببالها** ان تضع المشفة في مكان امام عينيها

Eserde geçen *tıp diye aklına düşmek* deyimi Türkçe deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen, deyimsel bir ifade olduğu ve bazı yörelerde kullanıldığı bilinmektedir. Deyimin anlamı ise birşeyin birden akla gelmesi olarak açıklanabilir. Çevirmen bu deyimi ‘خطر ببال’ olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.171). Bu ifade bir deyim ifade olup, ‘akla geldi’ anlamındadır (Mutçalı, 1995, s.233). Sözdizim olarak bakıldığında deyim (fiil+fâil) ögelerinden oluşmaktadır. Arapça çevirisinde kullanılan deyim, yöresel bir kullanım olan ‘tıp diye aklına düştü’ deyimini kısmen

karşılamaktadır. Çünkü orijinal metindeki deyimde bir abartı söz konusuyken, çeviri metinde abartı ifadesi yoktur. Çevirmen bu deyimi açımlama yöntemi kullanarak aktarmayı tercih etmiştir.

21.

Allah seni bu dünyada da o dünyada da yeşil etsin oğul Yemyeşil…dedi.

Hacı:

Amin diye içini çekti derinden.

...ليجعل الله يدك خضراء يا ولدي، في هذه الدنيا، و في الآخرة

تنفس حاجي الصعداء

آمين

Eserde geçen iç *çekmek* deyimi 'üzüntüsünden derin derin nefes almak' anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.233), Aksoy (2013, s.871), bu deyimi 'üzüntüsünü derin bir soluk alarak göstermek' şeklinde açıklamış, Yurtbaşı ise (1996, s.282) 'üzüntüsünü derin bir soluk alarak göstermek' olarak tarif etmiştir. Çevirmen bu deyimi 'تنفس الصعداء' olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.107). Bu deyim Dâvud'un (2003, s.211) deyimler sözlüğünde yer almış ve 'sıkıntılı zamandan sonra rahatlamak' olarak tanımlanmıştır. Dâvud (2003) bu deyim için عاد الطفل إلى أمه بعد غيابه ، فتنفست الصعداء (uzun bir aradan sonra annesine dönünce anne derin bir nefes aldı) örneğini vermiştir. Örnekten de anlaşılacağı üzere 'تنفس الصعداء' deyimi 'iç çekmek' değil 'derin bir nefes almak' anlamına gelmektedir. Dolayısıyla burada bir eşdeğerlik söz konusu değildir. Muhtemelen çevirmen bu deyimi yanlış anlamıştır. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyim (fiil+fâil) ögelerinden oluşmaktadır. Çevirmen burada deyimi açımlama yöntemiyle aktarmıştır.

22.

Yedisinden yetmişine bütün köy soluğunu tutmuş kasaba yolundan geçerek umut ışığını, kara felaketi utanç içinde bekliyor. Kazık atmanın kurnaz sevinci uçmuş da gitmiş.

اهل القرية شيبا و شبابا، صبيانا و صبايا ينتظرون مدحورين، محبوسي الانفاس الشر العظيم القادم من طريق البلدة لقد تبدد الفرح الخادع، فرح **اعداد المقلب**.

Eserde geçen kazık atmak deyimini Aksoy (2013, s.917), ‘bir malı bir kimseye değerinden çok pahalıya satmak’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘اعداد المقلب’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.208). İfade incelendiğinde ‘المقلب اعداد’ ifadesinin anlamının ‘şaka hazırlamak’ anlamına gelen bir isim tamlaması olduğu görülür. ‘Kazık atmak’ deyimin yerine ‘şaka hazırlamak veya yapmak’ ifadesi kullanılmıştır. Bu deyim Fâyid ve Dâvud’un sözlüklerinde yer almamış, fakat Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Sözdizim olarak bakıldığında bu deyim (muzaf+muzafun ileyh) ögelerinden oluşmakta ve anlam açısından bakıldığında ‘kazık atmak’ ile ‘şaka yapmak’ deyimlerinin anlamca birbirinin eşdeğeri olmadığı düşünülmektedir. Zira ‘kazık atmada’ kötü niyetle kandırma, hile yapma anlamı söz konusuyken, ‘şaka yapma’ iyi niyetli kandırma ve bir kişiye mizahi yönde yaklaşma anlamı içermektedir. Bu deyimi açımlama yoluyla çeviren çevirmenin hatalı bir çeviri yaptığı düşünülmektedir.

23.

Gitti dedi. Hasan içini çekerek ‘Vay ocağı bata, ben hiç böylesini görmedim. Sıyrıldı gitti. Göz açıp kapatıncaya kadar uçtu da gitti.

لقد ذهب ـ قالها حسن و هو **يتأوه** ـ اوه، سحق...لم أر مثيلا لما شاهدته قط. انسل مارقا. و في غمضة عين طار، و غاب عن الأنظار

Eserde yer alan *içini çekmek* deyimi ‘üzüntüyle ya da özlemle derin soluk almak, iç çekmek, iç geçirmek’ (TDK, 2011) anlamındadır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘يتأوه’ şeklinde aktarmıştır. ‘يتأوه’ bir hastalıktan veya ağrıdan dolayı acı çekmek anlamında olup, sözdizim olarak bakıldığında ifadenin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir (Mu’cemu’l-Vasit, 2010). Bu deyimde çevirmen açımlama yapmaya çalışmış, fakat bu deyim eşdeğer olmayıp, farklı anlamda aktarılmıştır.

24.

Birbirimize düştük, diye sesler yükseldi.

Koca Halil’i gidip bulmalı. Kurda kuşa yem olmasın fıkara

تعلت الأصوات مرددة

مزق البعض منا البعض الآخر

علينا أن تجد"خليل الكبير **لئلا المسكين فريسة للذئاب و الكوارس**

Romanda geçen *kurda kuşa yem olmak* deyimini Yurtbaşı (1996, s.353), ‘ölmek’ diye tanımlamıştır. Fakat bu deyim ‘ölmekten’ ziyade kötü kimseler tarafından ortadan kaldırılmak veya tuzağa düşürülmek anlamını barındırmaktadır. Çevirmen bu deyimin Arapçasını ‘لئلا المسكين فريسة للذئاب و الكوارس’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.138). Bu deyim Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamış, deyim olduğuna dair herhangi bir delile de rastlanmamıştır. Çevirmenin bu deyimde birebir çeviri yaptığı düşünülmektedir. Kelime kelime incelendiğinde لئلا olumsuz edatı ‘olmasın’, ‘المسكين’ kelimesi ‘zavallı’, ‘فريسة’ kelimesi ‘av’, ‘للذئاب’ kelimesi ‘kurtlara’, ‘الكوارس’ kelimesi ‘felaketler’ anlamında kullanılmakta olup, bütün olarak bakıldığında ise bu ifadenin ‘zavallı, kurtlara, felaketlere av olmasın’ anlamına geldiği görülmektedir. Bu ifadenin (müpteda+haber) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Çevirmen burada açımlama yöntemiyle eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır.

25.

Kuşun gözlerinin üstünde ak bir kaş gibi bir çizgi mi var? Ayakları kara mı, kırmızı mı? Yeşile çalan bir renkte mi? Yemyeşil mi, çimen yeşili mi? Mavisi gök mavisinden daha mı parlak? Gagası çok mu uzun, çok mu güzel? Bu kuşun yerine değil de, gagasına baktıkça bakasın gelir.

هل هناك غرة مثل حاجب أبيض فوق عيني الطائر؟ قائمتان سوداوان ام حمروان؟ ام بلون ضارب إلى الخضرة؟ اخضرة غامقة أم كأخضضرار المروج؟ زرقتها ا اكثر لمعانا من زرقة السماء؟ منقاره طويل. و في غاية الجمال؟ كلما امعنت النظر إلى منقار هذا الطائر _ منقاره بالذات و ليس أي مكان آخر فيه_ تود لو أنك **لن تكف عن الرؤية إليه**

Romanda geçen *baktıkça bakası gelmek* deyimi Türkçe deyimler sözlüklerinde yer almayıp, deyim olduğu bilinmektedir. Bu deyimin anlamı bir şeye veya bir kimseyeye tekrar tekrar bakma eğiliminde olmak demektir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ الرؤية إليه لن تكف عن’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.57). Deyim tek tek incelendiğinde ‘لن’ gelecek zamanın olumsuzunu sağlayan bir edat olup, ‘تكف عن’ ifadesi ‘kaçınmak’, الرؤية إلي, ‘birşeye bakmak’, ifadeye bütün olarak bakıldığında ise ‘ona bakmaktan kendini alıkoyamayacaksın’ anlamı çıkmaktadır. Bu ifade Arapça deyimler sözlüklerinde yer almamış olup, kullanılan ifadenin, deyim olduğuna dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Sözdizim olarak bakıldığında (أن’nin ismi+أن’nin haberi) ögelerinden oluşan çeviri metnindeki ibarenin gerçek anlamlı bir ifade olduğu ve anlam olarak çevirmenin açımlama yoluyla eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

26.

Daha dün doğmamıştı Veli'nin anası oğlunun üstüne eğilmiş, gözlerini faltaşı gibi açmış, oğlunu dinliyordu.
لم تكن الشمس قد أشرقت بعد، حين مالت والدة "ولي" على ابنها تسترق السمع لكلامه، و **عيناها جاحظتين بكبر حصى الفأل**

Gözleri faltaşı gibi açılmak deyimini Aksoy (2013, s.812), 'gözleri, büyük bir şaşkınlıktan ya da öfkeden dolayı doğal olmayan biçimde açılmak' şeklinde tarif etmiştir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya 'عيناه جاحظتين بكبر حصى الفأل' olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.282). Çeviri metninde 'عيناه بكبر حصى الفأل' şeklinde de aktarıldığı görülmüştür. Arapça deyimler sözlüklerinde yer almayan bu ifadenin deyim olup olmadığı da tespit edilememiştir. Çevirmenin 'عيناه بكبر حصى الفأل' ifadesine dipnot düşererek açıklandığı düşünüldüğünde Arapçada kullanılan bir deyim olmadığı anlaşılmaktadır. Bu ifadenin yerel bir kullanım olduğu veya çevirmenin burada birebir çeviri yaptığı düşünülmektedir. İfade birebir incelendiğinde 'عيناه' kelimesi 'gözleri', 'جاحظتين' kelimesi 'gözlerin patlak olacak şekilde büyük olması', 'بكبر' kelimesi 'büyüklüğünde', ' حصى الفأل' ifadesi 'fal taşı' anlamına, bütün olarak bakıldığında ise deyimin 'gözleri fal taşı büyüklüğünde açıktı' anlamına geldiği görülmektedir. Teşbîh söz sanatı kullanılan bu ifadenin (müpteda+haber) ögelerinden oluştuğu görülmektedir.

Otuz deyim incelenen bu bölümde çevirmen Türkçe eserde yer alan deyimleri Arapçaya çevirirken açımlama yapmak suretiyle eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştır. Çevirmen açımlama yaparken bazen deyimin yerine başka bir deyim kullanmış, bazen de deyimi açıklayarak karşılığını bulma yoluna gitmiştir. Eserde yer alan ve yukarıda aktarılan bazı deyimlerin yöresel deyimler olması, bazı deyimlerin çevirmen tarafında Arapça karşılığının bulunamaması nedeniyle çevirmenin söz konusu deyimlerin çevirisinde açımlama yapmak suretiyle eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı düşünülmektedir.

6.4.4. Anlamca Birebir Örtüşen Deyimler

Mona Baker'ın çeviri stratejilerinden olan, birebir örtüşen çeviri stratejisi ile kaynak dildeki bir deyim hedef dilde yaklaşık olarak aynı anlamda ifade edilmekte ve benzer sözcüksel ögelerden oluşmaktadır (Baker, 2011 s.72). Çalışmaya konu olduğu üzere deyim çevirilerinde bu tarz bir eşleşme her zaman mümkün olmayabilir. Fakat Arap ve Türk

uluslarının ortak bir tarihlerinin olması sebebiyle iki toplum arasında kültür benzerliği oluştuğundan, her iki dilde bazı deyimlerin aynı kelimelerle ifade edildiği görülmektedir. Bu bölümde yapılan çevirilerde anlamca birebir örtüşen deyimler incelenmiştir.

1.

Hiç konuşmuyorlardı. Ürkektiler. Bir kuş parlasa ödleri kopacak gibiydiler tetikte. Gözleri kısılmıştı.

كانا فزعين مثل من **تنفجر مرارته** إذا زعق طائر ما بقربه و كانت عيناهما غائرتين في محجريهما

Eserde geçen *ödü patlamak* deyimi Türkçe deyimler sözlüklerinde *ödü kopmak/patlamak*" olarak geçmekte olup, Çotuksöken bu deyimi (2004, s.296), 'çok korkmak' olarak tanımlamış, Yurtbaşı ise 'ansızın ortaya çıkan bir olay dolayısıyla korkuya kapılmak; ansızın çok korkmak' olarak tarif etmiştir. Bu tanımlardan anlaşılacağı gibi 'ödü kopmak' deyimi herhangi bir sebepten dolayı aniden korkuya kapılmak anlamında kullanıldığı ve çeviri metninde bu deyime تنفجر مرارته (انفجرت مرارته) ifadesiyle yer verildiği görülmüştür (ed-Dâkûkî, 1991, s.46). Arapça kaynak ılarak kullanılan Fâyid ve Dâvud'un deyimler sözlüğünde yer almayan bu ifadenin deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ' انفجر' kelimesi 'patlamak' anlamında, 'مرارته' kelimesi ise 'öd ve can' anlamında olduğu, bütün olarak bakıldığında deyimin 'ödü patladı' anlamına geldiği görülmektedir. İki dildeki deyimler incelendiğinde bu deyimlerin birebir örtüşen, bir başka deyişle aynı kelimelerle eşdeğer deyimler olduğu saptanmıştır. Çevirmen çeviri metninde aynı kelimelerle kurulmuş bir deyim kullanmayı tercih etmiştir. Kinâyeli bir anlatım söz konusu olan bu deyimin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmektedir.

2.

Meryemce tutturur:

O ölmez o dünyaya direk çakacak

Ölür mü hiç?

كانت مريجة أن شرعت تردد بلا هوادة

انه لا يموت **"سيدق عمودا في هذه الدنيا**

و هل يموت هذا؟

Eserde yer alan *dünyaya direk çakacak* deyimi, ‘çok uzun ömürlü olmak, çok yaşamak’ (TDK) anlamında kullanılmakta olup, aynı deyim Aksoy’un (2013, s.740) deyimler sözlüğünde ‘dünyaya kazık kakmak’ şeklinde yer almıştır. Aksoy bu deyimi ‘ölmeyecek gibi uzun yaşamak’ olarak tanımlamış, Yurtbaşı da bu deyime Aksoy gibi ‘dünyaya kazık kakmak veya çakmak’ olarak sözlüğünde yer vermiş ve (1996, s.189) bu deyimi ‘çok uzun yaşamak; ölmeyecek gibi davranmak’ olarak tanımlamıştır. Genel olarak bakıldığında bu deyimin hiç ölmeyecek, hep yaşayacak gibi düşünerek, o şekilde yaşamak anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya aktarırken (دق عمودا في هذه الدنيا (سيدق عمودا في هذه الدنيا olarak aktarmayı seçmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.31). Arapça kaynak olarak kullanılan Dâvud ve Fâyid’in sözlüklerinde yer almamasına rağmen bu ifadenin deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim incelendiğinde دق عمودا ‘kazık çakmak’ anlamında, في هذه الدنيا kısmına bakıldığında ise ‘dünyaya’ anlamında olduğu görülmektedir. Burada bahsi geçen deyim Türkçede ve Arapçada aynı kelimelerle ifade edilmiş ve deyimde istiâre söz sanatı kullanılmıştır. Sözdizim olarak bakıldığında (fiil+fâil+mef‘ulun bih sarih+mef‘ulun bih gayr-ı sarih (câr+mecrur)) ögelerinden oluşan bu deyimin Türkçedeki deyim ile anlamca birebir örtüştüğü anlaşılmaktadır.

3.

Hasan meraktan çatlayacak. Bir konuşabilse, ne biçim bir yaratık bu oğlan?

يكاد "حسن" **ان يطق من فضوله** لو يستطيع مكالمته. اي كائن هو هذا الولد

Eserde geçen *meraktan çatlamak* deyimini Yurtbaşı (1996, s.371), ‘çok kaygılanmak, tasalanmak, bir şeyi öğrenmek için aşırı istek duymak; çok ziyade istek duymak’ olarak tanımlamıştır. Çevirmen bu deyimi ‘يكاد حسن أن يطق من فضوله’ olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.58). Bu ifadenin Arapça ana kaynaklardan olan Fâyid ve Dâvud’un sözlüklerinde yer almadığı görülmektedir. Fakat bu ifadenin yapısı ve yansıttığı anlam itibariyle deyim olduğu kanaati oluşmuştur. Kelime kelime incelendiğinde ‘يكاد’ kelimesi mukarebe (yaklaştırma) fiillerinden olup ‘neredeyse’ anlamına gelmekte, fakat deyimin orjinalinde ‘neredeyse’ anlamını veren bir kullanış bulunmamaktadır. ‘أن يطق’ ifadesine bakıldığında ‘يطق’ kelimesi ‘çatlıyor’ anlamında olup, nasp eden edatlardan olan أن edatı kelimenin başına getirilerek mastar yapılmıştır. Böylelikle ان يطق ibaresi ‘çatlamak’ anlamına gelmektedir. ‘من’ ise harf-i cer olup –den, -dan anlamı katmakta, son kelime ‘فضول’ kelimesine bakıldığında ise kelimenin ‘merak’ anlamına geldiği görülmektedir. Orijinal metinde yer alan ‘Hasan meraktan çatlayacak’ cümlesindeki ‘meraktan’ kelimesi,

çeviride iyelik eki eklenerek ‘merakından’ olarak aktarılmıştır. Bir bütün olarak bakıldığında çeviride yer alan ifadenin ‘Hasan neredeyse merakından çatlayacak’ anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Bu deyim istiâre söz sanatı içermektedir. Sözdizim olarak bakıldığında deyimin (Mukarebe fiil يكاد nin haberi) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Anlam açısından bakıldığında ise bazı farklılıklar olsa da kaynak ve hedef dilde yer alan deyimlerin birbirine yakın anlam içerdikleri ve anlamca birebir eşdeğer deyimlerden olduğu söylenebilir.

4.

Sen çocuksun aklın ermez.

لا، لا نت طفل، و **عقلك لا يعي**

Eserde yer alan *aklı ermek* deyimi ‘anlayabilmek, akılca olgunlaşmak anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.553) bu deyimi ‘ne olduğunu anlayabilmek’ olarak tanımlamış, Yurtbaşı (1996, s.28) ise bu deyimi ‘akılca olgunlaşmak; aklı yetmek, ne olduğunu anlayabilmek; kavrayabilmek, açıklayabilmek; belli bir beceri gerektiren şeyleri yapabilmek, aklına uygun gelmek, anlamak’ diye tarif etmiştir. Bu deyimi çevirmen عقلك لا يعي olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.79). Bu ifade Arapça kaynak olarak kullanılan Dâvud ve Fâyid’in deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen deyim olduğu tespit edilmiştir. Birebir incelendiğinde ‘وعى’ kelimesi anladı, bildi anlamında, ‘عقل’ kelimesi Arapçadan Türkçeye geçmiş ve aynı anlamda olan ‘akıl’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘aklı ermez’ anlamında olduğu görülmektedir. Bu deyimin (mübteda+haber) ögelerinden oluştuğu ve her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimler olduğu anlaşılmaktadır.

5.

Köyün ortasına çoluk çocuk, kız kadın, yaşlılar, nineler, bütün kadınlar birikmişler, hiç birisinden çıt çıkmıyordu.

كانت النسوة، المعمرات منهن و العجائز مجتمعات في ميدان القرية، و كذالك الصبية. و **لم تكن تصدر منهن اية نأمة**

Eserde geçen *çıt çıkmamak* deyimi ‘en hafif bir ses bile çıkarmamak’ anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy (2013, s.694), bu deyime sözlüğünde ‘çıt çıkarmamak’ olarak yer vermiş ve tanımını ‘en küçük bir ses dahi çıkarmamak’ olarak yapmıştır. Yurtbaşı (1996, s.144) ise bu deyime sözlüğünde hem ‘çıt çıkmamak’ hem de ‘çıt çıkarmamak’ olarak yer vermiş ve bu deyimi ‘en hafif bir gürültü çıkmamak’ şeklinde tanımlamıştır. Başka bir deyişle bu deyimin sessizliğin hâkim olduğu, küçücük bir sesin dahi olmadığı bir ortam için kullanılan bir deyim olduğu anlaşılmaktadır. Çevirmen bu deyimi لم تكن تصدر منهن اية نأمة olarak Arapçaya çevrilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.134). ‘Herhangi bir ses çıkmıyordu’ anlamına gelen bu ifade Arapça kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde bulunmamasına rağmen bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Arapçadaki ifadede yer alan ‘نأمة’ kelimesi ‘inilti’ olarak sözlüklerde yerini almış ve Türkçedeki ‘çıt’ kelimesini karşılamaktadır. İfadeden bütün olarak bakıldığında ‘onlardan herhangi bir inilti çıkmıyor, meydana gelmiyordu’ gibi bir anlam çıkmaktadır. Bu deyimin (olumsuzluk edatı+كان+كان’nin ismi+كان’nin haberi) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

6.

Taşbaşoğlu yerimize göz dikmiştir.

لقد وضع هذا منصبنا **نصب عينيه**

Göz dikmek deyimi ‘bir şeyi ele geçirme isteğine kapılmak’ anlamında olup (TDK, 2011), Yurtbaşı (1996, s.242), bu deyime sözlüğünde ‘göz dikmek/koymak’ olarak yer vermiş ve bu deyimi ‘bir şeyi ele geçirme isteği duymak, başka birine ait şeyi arzulamak’ olarak tanımlamıştır. Aksoy (2013, s.808) ise bu deyimi ‘bir şeyi her halde ele geçirmek istemek’ şeklinde açıklamıştır. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere bu deyimin, kendisine ait olmayan bir şeyi, kendisinin olması için çaba harcamak ve elde etmek için istekte bulunmak anlamına geldiği söylenebilir. Çevirmen bu deyimi نصب عينيه olarak Arapçaya çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.162). Gözünü dikmek anlamına gelen deyim Dâvud’un (2003, s.535) deyimler sözlüğünde yer almış ve ‘önem vermek, çalışmaya devam etmek’ şeklinde açıklanmıştır. Dâvud bu deyim için من اراد النجاح فعليه ان يضع أهدافه نصب عينيه (Kim başarılı olmak isterse hedeflerini göz önünde bulundurması gerekir) örneğini vermiştir. Fâyid de (2007, s.491) benzer bir tanımlama yaparak bu deyimi ‘fazla önemsemek, bir şeyi birinci önceliğe almak’ şeklinde açıklamıştır. Çevirmenin çevirdiği cümle Türkçeye aktarıldığında

‘mevkîmizi göz önünde bulunduruyordu’ gibi bir anlam ortaya çıkmaktadır. Öte yandan ‘نصب’ kelimesinin sözlük anlamı ‘dikti,’ عينيه kelimesi ise ‘gözlerini’ anlamındadır. Bu ifadenin gerçek anlamları esas alındığında ‘göz dikmek’ anlamına geldiği görülmektedir. Her ne kadar orijinal metinde geçen deyimde yer alan kelimelerin birebir aynısı çeviride kullanılmış olsa da çeviri metninde yer alan ifadenin hem deyimsel hem de gerçek anlamları göz önünde bulundurulduğunda, çevirmenin burada hatalı bir çeviri yaptığı anlaşılmaktadır. Bu deyimin (haber) ögesinden oluştuğu, çevirmenin burada açımlama yöntemini kullanarak eşdeğerliği sağlamaya çalışmıştığı görülmektedir.

7.

Malın varsa da, dünya kadar olsa da ne fayda! Bu olaydan sonra senin ocağına incir ağacı dikmek boynuma asılı bir borç olsun

---

ما فائدة ان تكون لديك خزائن هذا العالم! بعد هذا الحادث. **ليكن دينا في رقبتي أن انصب شجرة تين على طلل ذكرك**

Romanda yer alan *ocağına incir ağacı dikmek* deyimi, ‘bir insana bir kötülükte bulunmak, evini barkını, çoluğunu çocuğunu yok etmek, darmadağın etmek’ anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.292), Yurtbaşı (1996, s.388), bu deyime sözlüğünde ‘ocağına incir dikmek’ olarak yer vermiş ve bu deyimi ‘tahrip etmek, imha etmek, berbat ve perişan etmek, yıkmak, dağıtmak, yok etmek’ olarak tanımlamıştır. Aksoy da (2013, s.983) sözlüğünde Yurtbaşı gibi deyime ‘ocağına incir dikmek’ şeklinde yer vermiş ve bu deyimi birinin evini barkını dağıtmak, bir daha şenlenemez duruma düşürmek’ şeklinde açıklamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘نصب شجرة تين على طلل ذكرك’ olarak aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.243). İfade tek tek incelendiğin de ‘نصب’ kelimesi ‘dikti’ anlamında, ‘شجرة تين’ tamlaması ‘incir ağacı’ anlamında, ‘على’ bir harf-i cer olup, üzerine anlamında, ‘طلل ذكرك’ ifadesi ise Türkçe deyimde kullanılan ‘ocak’ anlamında kullanılmıştır. Arapça kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen, bu ifadenin yöresel bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Bütün olarak bakıldığında deyim ‘evine incir ağacı dikmek’ anlamına gelmektedir. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyimin (fiil+fâil+mef ʿulun bih+câr+mecrur) ögelerinden oluştuğu ve her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

Aynı cümlede yer alan *boynunun borcu* ise ‘bir insanın yapmak zorunda olduğu iş’ anlamında olup, (Çotuksöken, 2004, s.142), Aksoy (2013, s.660), bu deyimi ‘yapılması

gereken ödev’ olarak açıklamıştır. Yurtbaşı (1996, s.110) ise bu deyimi ‘bir işi yapmakla vazifeli kılınmak’ olarak tanımlamıştır. Bu deyimi çevirmen ليكن دينا في رقبته olarak Arapçaya aktarmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.243). Bu deyim Moussa’nın (2014, s.239) deyimler sözlüğünde ‘هذا في رقابهم’ ‘bu onların sorumluluğundadır’ şeklinde yer almıştır. Moussa’nın deyimler sözlüğünde yer almayan ‘دين’ kelimesi ise ‘borç’ anlamındadır. Bir bütün olarak bakıldığında bu deyim ‘kişinin yapması gereken iş’ olarak açıklanabilir. Mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılan bu deyimin (كان+كان’nin ismi+كان’nin haberi) ögelerinden oluştuğu ve her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

8.

O zamanlar Adil Efendi baldırı çıplağın biriydi. Meteliğe kurşun atıyordu

---

كان عادل صعلوكا ،عادي الإليتين حينذاك، و **كان يطلق رصاصة من اجل قرش واحد**

Eserde geçen *meteliğe kurşun atmak* deyimi ‘hiç parası kalmamak’ anlamında olup, (Çotuksöken, 2004, s.281), Aksoy (2013, s.965) bu deyimi ‘hiç parası olmamak’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.371) ise bu deyimi ‘çok parasız kalmak’ olarak açıklamıştır. Deyimde geçen ‘metelik’ on para veya çeyrek kuruş değerinde demir paraya verilen ad olup, para, kuruş anlamına gelmektedir. Bu deyim Arapçaya ‘ طلق رصاصة من أجل قرش واحد’ olarak aktarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.257). Bu kullanış yaygın bir kullanış olmayıp kaynaklarda ‘يطلق رصاصة’ ‘kurşun atıyor’ olarak geçmektedir (Moussa, 2014, s. 337). ‘من اجل قرش واحد’ ifadesi ise ‘bir kuruş için’ anlamındadır. Bütün olarak bakıldığında ifade bir tek kuruşa, bir kuruş için kurşun atıyordu anlamına gelmektedir. Bu deyimin (كان’nin ismi+كان’nin haberi) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

9.

Peki, bu karısının suçu neydi de, bu namussuz köylü bu hale koymuştu onu? Durun hele, daha birbirine nasıl girecek, birbirlerini nasıl kırıp geçirecekler?

حسن ما ذنب هذه المرأة، اذ اوصلها هؤلاء القرويون الاوغاد إلى هذه الحالة؟ على رسلكم تمهلوا، ستجدون انى **سيصطرعون مع بعضهم البعض، و انى يهشم البعض البعض الآخر؟**

Eserde geçen bir diğer deyim *kırıp geçirmek* deyimidir. Bu deyim ‘yakıp yıkarak, öldürerek veya baskı yoluyla büyük zarar vermek veya komik söz ve davranışlarla herkesi katıla katıla güldürmek’ anlamına gelmektedir (Çotuksöken, 2004, s.261). Aksoy (2013, s.929) ise bu deyimi ‘yıkıp yakarak, öldürerek ya da baskı yaparak halka büyük zarar vermek’ olarak tanımlamış, bunun yanısıra deyimin bir diğer anlamının ise ‘tuhaf söz ve davranışlarıyla herkesi gülmekten katılmak’ olduğunu söylemiştir. Yurtbaşı (1996, s.336) ise bu deyimi ‘ince nükteli sözlerle dinleyenleri veya seyredenleri gülmekten katılacak hale getirmek’ olarak açıklamış ve deyimin bir diğer anlamının ise; ‘öldürerek zulm ederek halka büyük zarar vermek, yakıp yıkmak’ olduğunu söylemiştir. Eserde geçen ‘kırıp geçirmek’ deyimi bir grup veya bir halkın başka bir halk veya gruba zarar vermek suretiyle dağılmalarına sebep olmak anlamında kullanılmıştır. Bu deyim Arapçaya ‘ يهشم البعض البعض الآخر’ olarak çevirilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.293). Arapça kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde bulunmamakla birlikte bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde “هشم” kelimesi kırmak anlamına, ‘البعض البعض الآخر’ ifadesi ‘birbirlerini’ anlamına, tamamına bakıldığında ise deyimin ‘birbirlerini kırıyor’ anlamına geldiği ve sözdizim olarak (fiil+fâil+mefʿulun bih) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Bu deyimin anlam olarak Türkçedeki deyim ile birebir eşdeğer olduğu söylenebilir.

Aynı cümlede yer alan ‘birbirine girmek’ deyimi ‘kavga etmek, heyecanla oraya buraya koşuşturmak’ anlamına gelmektedir (Çotuksöken, 2004, s.135). Aksoy bu deyimi (2013, s.643) ‘aralarında kavga çıkıp, birbirlerine şiddetle saldırmak’ olarak tanımlamıştır. Arapçaya ‘إصطرع مع بعضهم البعض’ olarak çevrilen bu ifadenin (ed-Dâkûkî, 1991, s.293) Arapçada kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un sözlüklerinde yer almamasına rağmen Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Deyim kelime kelime incelendiğinde ‘إصطرع’ sözcüğünün kelime anlamının ‘güreşmek ve dövüşmek’ olduğu, ‘güreşmek, dövüşmek’ ile Türkçedeki deyimde yer alan ‘birbirine girmek’ ifadesinin anlam olarak birbirini karşıladığı, ‘مع بعضهم البعض’ ifadesinin ‘birbirleriyle’ anlamına geldiği, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘birbirine girmiş’ anlamında olduğu anlaşılmaktadır. Bu deyimin (fiil+fâil+mefʿul (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Anlam eşdeğerliği bağlamında incelendiğinde ise anlam açısından her iki deyimin birebir eşdeğer deyimler olduğu anlaşılmaktadır.

10.

Sizin kılavuzunuz karga demedim mi?

ا لم أقل لكم أن **الغراب هو دليلكم؟**

Romanda yer alan *kılavuzu karga olmak* deyimi aslında bir atasözü olup aslı ‘kılavuzu karga olanın burnu pislikten kurtulmaz’dır. Fakat burada ‘kılavuzu karga olmak’ şeklinde verildiği için yargı bildirmeyip, deyim olarak kullanılmıştır. Anlamı ise ‘kötü kimsenin arkasına düşen kişinin başı dertten kurtulmaz’ demektir (TDK, 2011). Yani bu deyimde yanlış kişi örnek alındığı takdirde, kötü bir duruma düşülüceği anlatılmaktadır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘الغراب هو دليلكم’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.343). İfade kelime kelime incelendiğinde ‘الغراب’ kelimesi ‘karga’ anlamına, ‘دليل’ kelimesi ‘kanıt, kılavuz’ anlamına, bütün olarak bakıldığında ise ifadenin ‘kılavuzu karga’ anlamına geldiği görülmektedir. Arapçada kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyimin (mübteda+haber) ögelerinden oluştuğu görülmüştür. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

11.

Herkes bastığı yerin toprağını öpüyor. O zaman temizle pirincin taşını.

و الناس يتقلبون التراب حيث يدوس بقدميه. بعدها " ان استطعت **فقم بتنقية الرز من الزؤان**

Romanda *temizle pirincin taşını* olarak geçen deyimin aslı ‘ayıkla pirincin taşını olup, bu deyim ‘işler öyle karmakarışık oldu ki, gel de işin içinden çık’ anlamında kullanılmaktadır (Çotuksöken, 2004, s.118). Aksoy bu deyimi (2013, s.604) ‘çok karışmış olan bu işin içinden çık çıkabilirsen’ şeklinde tarif etmiş, Yurtbaşı (1996, s.64) ise ‘gel de çık işin içinden’ olarak tanımlamıştır. Başka bir deyişle deyimin, bir işin çok karışık hale gelip, işi çözmek için herhangi bir yol bulamamak anlamında olduğu söylenebilir. Çevirmen bu deyimi, Arapçaya ‘فقم بتنقية الرز من الزؤان’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.343). Arapça kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde yer almayan bu ifadenin deyim olduğu yönünde herhangi bir bulguya da rastlanmamıştır. Ancak bu ifade deyim formunda olup, ifadenin yerel bir kullanım olduğu düşünülmektedir. Kelime kelime incelendiğinde ‘تقنية’ kelimesi ‘ayıkla’ anlamına, ‘الرز’ kelimesi ‘pirinç’ anlamına,

‘الزؤان’ ‘çöp’ ‘taş’ anlamına, bütün olarak bakıldığında ise ifade ‘ayıkla pirincin taşını’ anlamına gelmektedir. Kinâyeli bir anlatım söz konusu olan bu deyimin (emir fiil+fâil+mef‘ulun bih gayr-ı sarih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu, anlam açısından bakıldığında ise her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

12.

‘Yok yavrum’ dedi. ‘Bu yaşta, bu kızılca kıyamette nereye gidilir ki? Laf olsun.

لا يا ولدي، إلى اين يمكنني الذهاب، في هذا السن، و في اثناء هذه **القيامة المشتعلة الاوار؟** لتكن مزحة

Kızılca kıyamet deyimi ‘aşırı bir biçimde gürültülü çekişme, kavga kızıl kıyamet’ anlamında olup (TDK, 2011), Aksoy bu deyime (2013, s.933) sözlüğünde ‘kızılca kıyameti koparmak’ olarak yer vermiş ve bu deyimi ‘kıyameti koparmak’ olarak tanımlamıştır. Yurtbaşı bu deyime sözlüğünde (1996, s.340) aynı şekilde yer vermiş ve deyimi ‘bir mesele yüzünden kavga gürültü çıkarmak; büyük gürültü, kargaşalık; patırtı ve karışıklık meydana gelmek’ olarak açıklamıştır. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘القيامة المشتعلة الاوار’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.117). Arapça kaynak olarak kullanılan Fâyid ve Dâvud’un deyimler sözlüklerinde yer almamasına rağmen bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. Tek tek incelendiğinde ‘القيامة’ kelimesi ‘kıyamet’ anlamında, ‘المشتعلة’ kelimesi ‘yanan’ anlamında, ‘الاوار’ kelimesi ‘sıcak’ anlamında, المشتعلة الأوار’ tamlaması Türkçede kullanılan ‘kızılca’ anlamında, bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘bu yakıcı kıyamette’ anlamında olduğu ve bu deyimde istiâre söz sanatının kullanıldığı görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında deyimin (bedel+sıfat+mevsuf (müpteda)) ögelerinden oluştuğu, anlam olarak Türkçede yer alan deyimin birebir eşdeğeri olduğu anlaşılmaktadır.

13.

Yüzündeki şaşkınlığı, tuhaflığı, acımayı, ürküntüyü, korkuyu, köpeği görünce sevincini, boğulur gibi olunca yüzünün sarardığını, sonra atını doldurup görünmez bir düşmandan, bir ejderhadan kaçar gibi kaçışını, her bir halini, içinden her geçeni yüzünde okumuşlardı.

ما بدا على وجهه من اصطراب ذو دهشة. إكتئابه، فزعه، خوفه، وفرحه حينما ابصر الكلب، و تغضن سحنته و **اصفرارها** حينما غدا كالمجنون

Yüzü sararmak deyimi birçok kaynakta yer almazken TDK (2011) bunu bir deyim olarak almış ve ‘korku, üzüntü coşku gibi sebeplerle yüzün rengi solmak’ diye tanımlamıştır. Bu deyimin Arapçasını çevirmen ‘اصفرارها’ olarak çevirmiş (ed-Dâkûkî, 1991, s.146) ve metinde ‘sararmak’ anlamındaki kelimenin birebir aynısı kullanılmıştır. Ayrıca orijinal metindeki ‘yüzünün sararması’ olarak verilen deyimin Arapçasında önceki cümleye muttasıl zamir olarak kullanılan ها ile ‘yüz’ kelimesine atıfta bulunulmuştur. Kinâyeli bir anlatım söz konusudur. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

14.

Bu kadar anlatacak güzel hikâyeyi nasıl bulurdu? Bu dertli günlerde de eskisi gibi olsa…Bir olsa…Şimdi taş gibi duvar gibi.

من أين كانت تتزود بكل هذا الزحم الهائل من الحكايات الرائعة؟ ليتها عادت كسابق عهدها، في اثناء الايام الصعبة هذه...ليتها عادت...بيد انها جامدة الآن **كالحجر، كالجدار**

Eserde geçen *taş gibi duvar gibi* deyimi edat yapı grubunda yer alan deyimler arasındadır. ‘Gibi’ edatıyla kurulmuş ‘taş gibi, duvar gibi’ deyimini kişinin suskunluğunu, soğukluğunu veya durgunluğunu ifade eden bir söyleyiş olarak tanımlamak mümkündür. Türkçe deyimin birebir eşdeğeri olarak bu deyim كالحجر، كالجدار الصعبة ‘taş gibi, duvar gibi’ şeklinde Arapçaya aktarılmıştır (ed-Dâkûkî, 1991, s.66). Bu deyimde benzetme edatı kullanılarak teşbîh söz sanatına yer verilmiştir.

15.

Bulmuşlar hep konuşacak, öç alacak birisini… Kulaklarım çınlıyor. Bir adamın arkasınca konuşmayınca, o adamın hiç kulakları çınlar mı?

سيظل الجميع يتكلمون عنه، فقد وجدوا امرءا يتوجب الإنتقام منه..**تصر اذناي**. وهل تصر اذن رجل ما، ما لم يغْتب؟

Kulakları çınlamak deyimini Yurtbaşı (1996, s.352), ‘anılmak, hatırlanmak’ olarak tanımlamış, Aksoy (2013, s.944) ise bu deyimi tanımlamak yerine ‘onu güzel duygularla anıyoruz. Kulakları çınlayarak bu anışımızı sezer inşallah’ örneğini vermiştir. Yurtbaşı’nın tanımı ve Aksoy’un örneğinden yola çıkarak, bu deyimin bir kimsenin anılmak suretiyle hatırlanması anlamında olduğu söylenebilir. Zira halk arasında, anılan kişinin kulağının çınladığına inanılır. Çevirmenin Arapçaya ‘تصر اذناي’ olarak aktardığı bu ifade bir deyim olup, Türkçedeki deyimle aynı anlama, (ed-Dâkûkî, 1991, s.110) yani ‘kulak çınlaması’ anlamına gelmektedir (Mu’cemu’l Vasit). Kinâyeli bir anlatım söz konusu olan bu deyimin (fiil+fâil) ögelerinden oluştuğu görülmüştür. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

16.

Adil Efendi yarın değilse öbür gün damlar. Hazır olun vaktinize, ve de Adil Efendiye gülün.

استعدوا لساعتكم، فإنها قد أزفت، غدا أو بعد غد سيأتي "عادل أفندي" ، فأضحكوا على ذقنه

Romanda geçen *hazır olun vaktinize* ifadesi Türkçe deyimler sözlüklerinde bulunmamasına rağmen deyimler bölümünde yapılan açıklamalar doğrultusunda, deyim olduğu düşünülmektedir. Yunus Emre’nin ‘vaktinize hazır olun, ecel vardır, gelir bir gün’ dizesinde de bu ifadeye rastlanmaktadır. Yaşar Kemal’in romanındaki ifade ve Yunus Emre’nin dizesinden de anlaşılacağı üzere bu deyim, gelecek günler için hazırlanın, hazırlıklı olun anlamına gelmektedir. Bu deyimi, çevirmen ‘استعد لساعته’ olarak Arapçaya aktarmış ve bu ifadenin Arapçada kullanılan bir deyim olduğu tespit edilmiştir. İfade kelime kelime incelendiğinde ‘استعد’ kelimesi ‘hazırlandı’ anlamına, ‘لساعته’ kelimesi ise vaktinize anlamına gelmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında deyimin (emir

fiil+câr+mecrur) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Her iki dilde yer alan deyimlerin anlamca birebir örtüşen deyimlerden olduğu anlaşılmaktadır.

17.

Sonra da düşman kesilip, en büyük can düşmanını ermiş yapsınlar!
بعد كل هذا يتحولون إلى اعداء لك، و يرفعون **الد اعدائك** إلى درجة قديس

Romanda yer alan can düşmanı deyimi ise ‘aşırı düşmanlık gösteren kimse’ anlamında olup (Çotuksöken, 2004, s.147), Aksoy (2013, s.672), bu deyimi ‘öldürmeyi bile düşünen’ şeklinde tanımlamıştır. Yurtbaşı (1996, s.121) ise ‘en büyük düşman; her türlü kötülüğü yapabilecek düşman; öldürmeyi bile düşünecek kadar aşırı düşmanlık güden kimse’ olarak tarif etmiştir. Çevirmen bu deyimi Arapçaya ‘ الد اعداء ’ olarak çevirmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.343). Bu deyim ‘can düşmanı’ anlamında olup, (almaany, t.y) anlam açısından birebir kelimelerle örtüşen deyimler arasındadır.

18.

Hasan ormana varıp yükünü sırtladı, hiç kimseye bir şey söylemeden yola düştü. Yüzü asıktı
مضى حسن إلى الغابة و تنكب حمله، وامسك الطريق عازفا عن الكلام مع أي واحد منهم. كان **وجهه كالحا**

Cümlede yer alan yüzü asık yani ‘yüzü asık olmak’ deyiminin anlamını Aksoy (2013, s.1134), ‘somurtkan, küskün ve dargın suratlı’ olarak tanımlamıştır. وجهه كالحا olarak Arapçaya aktarılan (ed-Dâkûkî, 1991, s.271) bu deyim ‘dargın yüzlü’ anlamında kullanılmıştır. Tek tek incelendiğinde ‘وجهه’ yüzü, ‘كالح’ asık suratlı (almaany, t.y), bütün olarak bakıldığında ise deyimin ‘yüzü asık’ deyimini karşıladığı anlaşılmaktadır. Sözdizim olarak bakıldığında (mübteda+haber) ögelerinden oluşan bu deyimin birebir eş değer deyimler arasında olduğu söylenebilir.

İncelenen on sekiz deyimin bölüm başlığından da anlaşılacağı üzere kaynak ve hedef dilde (Türkçe ve Arapça) anlamca birebir örtüşen deyimler olması nedeniyle bu deyimlerin diğer deyimlere kıyasla çevirmen için daha kolay çevrilen deyimler olduğu anlaşılmaktadır. Anlamca birebir örtüşen deyimlerin var olması Türk- Arap dil ve kültürlerinin birbirine yakın olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir.

6.4.5. Arapça Çevirisinde Deyim Kullanılan İfadeler

Bu kısımda hedef dilde yer alıp, kaynak dilde yer almayan deyimler incelenmiş olup, yedi adet deyim incelemesi yapılmıştır.

1.

Muhtar Sefer, Sefer yiğit. İşini bilen adam.

طوبى للمختار "سفر" ! انه رجل شجاع، **يعرف من اين تؤكل الكتف**

Eserde *İşini bilen* olarak geçen ifadede deyim yer almamış, fakat çevirmen bu ifadeyi Arapçaya çevirirken deyim kullanmayı tercih etmiştir. Çeviri metninde geçen ‘ يعرف من اين تؤكل الكتف’ ifadesi (ed-Dâkûkî, 1991, s.342). Arapçada kaynak olarak kullanılan Dâvud ve Fâyid’in sözlüklerinde yer almamasına rağmen deyim olduğu tespit edilmiştir. İfade tek tek incelendiğinde ‘يعرف’ kelimesi bir muzari fiil olup, ‘biliyor’ anlamına, ‘من’ bir harf-i cer olup, -den, -dan anlamına, ‘أين’ bir soru edatı olup ‘nerede’ anlamına, ‘تؤكل’ fiili ‘تأكل’ fiilinin meçhulu olup, ‘yenir’ anlamına, ‘الكتف’ kelimesi ‘omuz’ anlamına, bütün olarak bakıldığında ise cümlenin ‘omzun neresinden yenildiğini bilir’ anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Bu deyimin Arapçada ‘neyin nasıl yapılacağını iyi bilir’ anlamına geldiği tespit edilmiştir. Bu deyimde istiâre söz sanatı kullanılmış ve sözdizim olarak bakıldığında deyimin (öne geçmiş haber+müpteda) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada Türkçede deyim olarak verilmeyen ifade, Arapçaya deyim olarak aktarılmıştır.

2.

Oğlu böyle söyleyince Koca Halil bir süre sustu, düşündü.

عندما سمع "خليل الكبير" هذا الكلام من ابنه **لاذ بأذيال الصمت** و استغرق مفكرا بعض الوقت

Yaşar Kemal’in eserinde *bir süre sustu* olarak geçen ifadede deyim yer almamış, fakat çevirmen Arapçaya çevirirken, anlatımı daha cazip kılmak, güçlendirmek (ed-Dâkûkî, 1991, s.78) maksadıyla deyim kullanmayı tercih etmiştir. Çeviri metninde geçen لاذ بأذيال الصمت ifadesi Dâvud’un (2003, s.460) Arapça deyimler sözlüğünde, ‘hatalardan korunmak maksadıyla sessiz kalmak’ olarak ifade edilmiştir. Kelime kelime incelendiğinde ‘لاذ’ kelimesi sığındı anlamında, ‘ب’ bir harf-i cer olup -e, -a anlamında, ‘ أذيال ’ kelimesi ‘etekler’ anlamında, ‘الصمت’ kelimesi ise sessizlik anlamında kullanılmaktadır. İstiâre söz sanatı kullanılan bu deyimin (fiil+fâil+mef`ulun bih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu

görülmektedir. Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin Arapça çevirisinde deyimsel bir ifade kullanıldığı görülmüştür.

3.

Ali sordu, onlar yalnızca sustular. Sonunda vazgeçti.

ظل "علي الطويل" **يمطرهما بوابل من الاسئلة**. و هما لائذين بأذيال الصمت، تركهما اخيرا

Yaşar Kemal'in eserinde *Ali sordu* olarak geçen cümlede herhangi bir deyim bulunmamasına rağmen, çevirmen bu ifadeyi Arapçaya 'يمطره بوابل من الأسئلة' şeklinde deyim kullanarak çevirmeyi tercih etmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.209). Bu ifade Fâyid ve Dâvud'un sözlüklerinde yer almamasına rağmen, Arapçada kullanılan bir deyim olup, 'soru yağmuruna tuttu' anlamına gelmektedir. İstiâre söz sanatının kullanıldığı bu deyime sözdizim olarak bakıldığında deyimin (fiil+fâil+mefʿulun bih gayr-ı sarih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin Arapça çevirisinde deyimsel bir ifade kullanıldığı anlaşılmaktadır.

4.

Hasan ayağa kalktı.

Bil bakalım diye bağırdı. 'Ama söyleyince bilmezsen, seni bir iyice döverim, hem de şuracıkta.

هب "حسن" وافقا، وصرخ

هيا تكلمي، ولكن اذا لم تصدقي **سأشبعك ضربا** ههنا في هذا المكان

Eserde geçen *bir iyice dövmek* ifadesi bir deyim ifade olmamakla birlikte çevirmen bu ifadeyi Arapçaya 'أشبع ضربا' şeklinde aktararak deyim kullanmayı tercih etmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.43). Bu ifade Dâvud ve Fâyid'in sözlüklerinde geçmemesine rağmen, anlam olarak bakıldığında bu ifadenin, deyim olduğu düşünülmektedir. Deyimi oluşturan kelimeler incelendiğinde 'أشبع' kelimesi 'doyurmak' anlamına, 'ضرب' kelimesi 'vurmak, dövmek' bir diğer deyişle 'dayak' anlamına, bütün olarak bakıldığında ise deyimin 'dayağa doyurmak' anlamına geldiği anlaşılmaktadır. Deyimlerin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu ifadenin deyim olduğu düşünülmektedir. Bu deyimde istiâre söz sanatı kullanılmış ve sözdizim olarak bakıldığında bu deyimin fiil cümlesi olduğu ve (fiil+fâil+mefʿulun bih+mefʿulü mutlak) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Burada

Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin, Arapça çevirisinde deyimsel bir ifade kullanılmıştır.

5.

Adamın belki de hiç aklında yokuz. Biz burada kendi kendimize gelin güvey oluyor, mal saklayıp, mal çıkarıyoruz.

و لربما لن **نخطر على باله**... اما نحن هنا، تارة نخفي أموالنا، و نخرجها تارة اخرى

Aynı cümlede yer alan ‘خطر على باله’ ifadesi bir deyim olup (ed-Dâkûkî, 1991, s.257), Dâvud’un (2003, s.255) Arapça deyimler sözlüğünde bu deyim ‘unutulan bir şeyin hatırlanması’ olarak açıklanmaktadır. Orijinal metine bakıldığında ‘hiç aklında yokuz’ ifadesinin, deyimsel bir ifade olmadığı, fakat çevirmenin bu ifadeyi aktarırken deyim kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Sözdizim olarak bakıldığında deyimin (fiil+fâil+mef‘ulun bih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin Arapça çevirisinde deyim olarak aktarıldığı anlaşılmaktadır.

6.

Adil Efendi yarın değilse öbür gün damlar. Hazır olun vaktinize, ve de Adil Efendiye gülün.

استعدوا لساعتكم، فإنها قد ازفت، غدا او بعد غد سيأتي "عادل أفندي" ، **فأضحكوا على ذقنه**

Cümlede yer alan ‘gülün’ ifadesi Arapçaya ‘ضحك على ذقنه’ olarak çevrilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.183). Bu ifade Arapçada kullanılan bir deyim olup, deyim Fâyid’in (2007, s.284) Arapça Deyimler sözlüğünde; aldatma ve kandırma anlamlarında tanımlanmış örnek olarak بعض المستشفيات الاستثمارية تضحك على ذقون المرضى و تستغلهم ببشاعة cümlesi verilmiştir. Öte yandan bu deyim ضحك على alaycı bir şekilde gülmek ve kandırmak anlamında Dâvud’un (2003, s.339) sözlüğünde yer almaktadır. ‘ذقن’ kelimesi ise ‘çene’ anlamındadır. Burada orijinal metinde deyim kullanılmamış, olup, çevirmen ifadeyi çevirirken, deyim kullanmayı tercih etmiştir. Bu deyimde parça bütün ilişkisiyle mecâz-ı mürsel söz sanatı kullanılmış olup, sözdizim olarak bakıldığında deyim (fiil+fâil+mef‘ulun bih gayr-ı sarih (câr+mecrur)) ögelerinden oluştuğu görülmektedir. Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin Arapça çevirisinde deyim olarak aktarıldığı anlaşılmaktadır.

7.

Yolu yordamı yok. Bir tek yolu var. Onu da yapmaktan başka çare yok
لا حل ولا طريقة لذلك اذا، غير واحدة فقط. **ولا مناص** من تنفيذها ابدا

Cümlede yer alan çare yok ifadesi Arapçaya ‘لا مناص’ olarak çevrilmiştir (ed-Dâkûkî, 1991, s.212). Dâvud’un (2003, s.462) deyimler sözlüğünde ‘مناص’ olarak geçen deyim ‘yapılması gereken şey’ olarak tanımlanmıştır. Orijinal metinde olumsuzluk anlamına gelen ‘yok’ kelimesi kullanılırken, Arapçada da bu لا ile karşılanmıştır. Bu ifade (لا’nın ismi) ögesinden oluşmuştur. Türkçede deyim olarak verilmeyen cümlenin Arapça çevirisinde deyim olarak aktarıldığı anlaşılmaktadır.

Bu bölümde yazarın orjinal metinde yer alan ve deyim olmayan ifadelerin, çevirmen tarafından Arapçaya deyimsel ifadeler olarak aktarıldığı yedi adet örnek deyim incelemesi yapılmıştır. Çevirmenin anlatımı daha çekici hale getirmek ve anlatımı güçlendirmek için çeviride bu yola başvurduğu düşünülmektedir.

6.5. Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

Tablo 2

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

Arapça deyim .	Türkçesi	Metindeki anlamı	Çeviri stratejisi	Anlamı karşılama durumu
1. انقلع يافوخه غضبا	Öfkeden tepesi kopmak	Tepesinin tası atmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
2. اقشعر بدنه كله	Tüm vücudu titredi	Tüyleri diken diken olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
3. احرق نفسك مع همومك	Derdinle kendini yak	Derdine yan	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
4. وحلقه منفرج يصل إلى اذنيه	Boğazı açık kulaklarına varıyor	Ağzı kulaklarına varmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
5. لكي ترشدونني	Doğru yola ulaştırmak için	Akıl vermek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
6. اسفل ذقن	Çene altı	Burnunun dibinde	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
7. مسك زمام لساني	Dilin dizginini tutmak	Ağzı sıkı olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
8. يفكران ببعض الهواجس العميقة	Bazı derin endişelerle düşünmek	Derin düşüncelere dalarak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
9. فقدت الأمل	Umudunu kesmek	Umudunu iyice kesince	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	

Tablo 2 (devam)

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

10. فقد القرويون صوابهم	Doğrularını kaybettiler	Zıvanadan çıkmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
11. الزاد و الملح بيننا	Aramızda tuz ve rızık var	Yenmiş yemeğimiz içilmiş suyu olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
12. فجن جنون	Çok öfkelenmek, deliye dönmek	Cin ifrit olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
13. ستلطع انت راحة يدك	Ellerinin avucunu yaladı	Avuçlarının içini yaladı	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
14. عندما تسنح لي فرصة مناسبة سانتزع حقي من اولئك السفلة	Uygun bir zamanda, o aşağılıklardan hakkımı söke söke alacağım	Bir uygun zaman bulur bulmaz hakkımı o ahlaksız köyün burnundan fitil fitil getireceğim	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
15. اغتسل و حر اذيال ثوبه معتكفا عن الدنيا	Yıkanmış, elbisesinin eteğini dünyadan çekmiş	Elini ayağını dünyadan çekmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler
16. توسوس في مسمعه	Kulağına fısıldamak	Kulaklarına birşeyler çalınmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler
17. يبحثون عن ملجأ يلوذون فيه	Sığınacak yer aramak	Kaçacak delik aramak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
18. اصاخ السمع	Kulak kabarttı	Kulak kabarttı	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
19. في غمضة عين طار، وغاب عن الانظار	Göz açıp kapatıncaya kadar	Göz açıp kapatıncaya kadar	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
20. قفشت احداهن شعر الاخرى	Birbirinin saçını çekiştirmek	Saç saça baş başa gelmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
21. ابهظت ارواحهم	Canlarını avucuna koymuşlar	Canlarını dişine takmışlar	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler
22. أمسك الطريق	Yol tuttu	Yola düştü	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
23. يتحولون إلى اعداء	Düşmana dönüştü	Düşman kesilmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
24. سيصب جام عضبه عليها	Öfke kadesini döktü	Öfkesini kustu	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
25. ستنطلي عليه الخدعة	Hileye inanmadı	Kül yutmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
26. مزق البعض منا البعض الآخر	Birbirimizi parçaladı	Birbirimize düşmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
27. و لا يرى النور قط	Asla ışık görmedi	Hemen hemen Işık yüzü görmemek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
28. ستفقد عقلك	Aklını kaybetti	Aklını çıvdırmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer
29. فتبدده شذر مذر	Darmadağın oldu	Tuz buz olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer

Tablo 2 (devam)

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

30. شيبا و شبابا، صبيانا و صبايا	Gencinden çocuğuna	Yedisinden yetmişine	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
31. خدرت اطرافي	Etrafım uyuştu	Eli ayağı kesilmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
32. تتحول عيناه إلى ينبوعين للدموع	Gözleri gözyaşı pınarına dönmek	İk gözü iki çeşme olmak	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
33. كأنه يغوص في جوف الارض	Sanki yerin karnına, ortasına dalıyor	Yerin dibine girmek	Anlamca farklı kelimelerle eşdeğer	
34. صعلوكا	Biçare, çok yoksul	Baldırı çıplak	Çıkarma yapılan deyimler	
35. تندد	Kınadı, eleştirdi	Veryansın etmek	Çıkarma yapılan deyimler	X
36. يتضاحكون، يتهانفون، يستهزؤون به	Gülüşüyorlar, alay yoluyla gülüyorlar, alay ediyorlar	Bıyık altından gülmek	Çıkarma yapılan deyimler	X
37. Çevrilmemiş		uğrun uğrun, soluklarını tutup, ayaklarının ucuna basa basa yaklaştı, korkudan zangır zangır titredi	Çıkarma yapılan deyimler	X
38. يهبط	Düştü	Çil yavrusu gibi dağılmak	Çıkarma yapılan deyimler	X
39. تعرض ل	Musallat oldu	Gözünün üstünde kaşı olmak	Çıkarma yapılan deyimler	X
40. اهترأت	Yıprandı	Pürtük pürtük oldu	Çıkarma yapılan deyimler	X
41. سيأتي	Gelecek	Damlar	Çıkarma yapılan deyimler	X
42. حالة كهذه	Bu halde	Bir iplik çeksen kırk yama dökülür olmak	Çıkarma yapılan deyimler	X
43. Çevrilmemiş		Tetikte olmak	Çıkarma yapılan deyimler	X
44. Çevrilmemiş		Gelin güvey oluyor	Çıkarma yapılan deyimler	X
45. ليفعل ما يطيب له	İstediğini yapsın	Alacağı olsun	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
46. يتأوه	Bir hastalıktan dolayı acı çekmek	İç çekmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
47. فأشاحهما	Gözlerini başka yöne çevirdi	Gözlerini kaçırdı	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
48. لا حل ولا طريقة لذلك	Başka çözüm ve başka yol	Yolu yordamı yok	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
49. لئلا المسكين فريسة للذئاب و الكوارس	Kurda ve felekete av oldu	Kurda kuşa yem olmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
50. فأصغوا إلى	İyice dinledi	Kulaklarını açıp dinlemek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	

Tablo 2 (devam)

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

51. عيناها جاحظتين بكبر حصى الفأل	Gözleri faltaşı büyüklüğünde patlaktı	Gözleri faltaşı gibi açılmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
52. لن تكف عن الرؤية إليه	Bakmaktan alıkoyamadı	Baktıkça bakası gelir	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
53. سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه	Sözlerinin kemiklerinin iliklerinde gidip geldiğini duydu	İliklerinde hissetmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
54. رنى في عينيه	Gözlerini dikti	Gözlerini dikti	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
55. قبيل الغدوة	Şafağa karşı	Gün atmadan	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
56. خضلت فؤاده	Yüreği nemlendi	Yüreğine su serpildi	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
57. شعربخوف	Korku hissetti	Korku düştü	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
58. لم تعد للناس رغبة حتى في المكوث في الريف	İnsanlarda, köyde kalma isteği kalmadı	Köyde tat kalmadı	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
59. ظل عابسا	Yüzü asık, mutsuz	Ağzını bıçak açmamak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
60. مقعدا لا يقوى على تحريك اطرافه	Sakat, organlarını hareket etmeye gücü yok	Elden ayaktan düşmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
61. صاح بأعلى صوته	En yüksek sesiyle bağırdı	Avazı çıktığı kadar bağırmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
62. صارت على قاب قوسين او ادنى منه	İki yay arasında oldu	Burnunun dibine girmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
63. أقطعك الى خرادل صغيرة	Küçük parçalara doğradı	Kıyık kıyık etmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
64. فسوف لن تهزم إلى يوم القيامة	Kıyamete kadar yenilgiye uğramadı	Kıyamete kadar sırtı yere gelmemek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
65. سيفطنون بالأمر	Akıl yürüttü	Akıl verdi	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
66. خطر ببالها	Aklına geldi	Tıp diye aklına düştü	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
67. يأتي الأمل من حصافتكم	Aklınızdan medet geldi	Câr ummak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
68. اعداد المقلب	Şaka hazırlamak	Kazık atmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	X
69. ولج نور ما إلى قلبه	Kalbine ışık girdi	Kalbine ışık girdi	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
70. التغاضي عن كلامي	Kulak arkası atmak	Kulak ardı, arkası atmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	
71. تنفس حاجي الصعداء	İç çekti	İç çekmek	Açımlama yoluyla yapılan deyimler	

Tablo 2 (devam)

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

72. صارت بكبر حصى الفأل	Gözleri faltaşı büyüklüğünde oldu	Gözleri faltaşı gibi olmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler
73. تجمعوا حولي	Toplanın etrafıma	Başına toplanmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler
74. بُهِرَتْ من شدة الاعياء	Yorgunluktan soluk soluğa kaldı	Soluk soluğa kalmak	Açımlama yoluyla yapılan deyimler
75. الد اعدائك	Can düşmanı	Can düşmanı	Anlamca birebir örtüşen deyimler
76. تنفجر مرارته	Ödü kopmak	Ödü kopmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
77. استعدوا لساعتكم	Hazırlanın vaktinize	Hazır olun vaktinize	Anlamca birebir örtüşen deyimler
78. لم تكن تصدر منهن اية نأمة	Herhangi bir inilti çıkmadı	Çıt çıkmadı	Anlamca birebir örtüşen deyimler
79. سيدق عمودا في هذه الدنيا	Dünyaya direk çaktı	Dünyaya direk çakmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
80. يطق من فضوله	Meraktan çatladı	Meraktan çatlamak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
81. ليكن دينا في رقبتي أن أنصب شجرة تين على طلل ذكرك	Ocağına incir ağacı dikmek boynuma asılı bir borç olsun	Ocağına incir ağacı dikmek boynuna borç olmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
82. عقلك لا يعي	Aklı ermez	Aklı ermek	Anlamca birebir örtüşen deyimler
83. نصب عينيه	Göz dikti	Göz dikmek	Anlamca birebir örtüşen deyimler
84. كان يطلق رصاصة من اجل قرش واحد	Meteliğe kurşun attı	Meteliğe kurşun atmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
85. سيصطرعون مع بعضهم البعض، و انى يهشم البعض البعض الآخر؟	Birbirine girdi, birbirini kırıp geçti	Birbirine girmek, birbirini kırıp geçmek	Anlamca birebir örtüşen deyimler
86. الغراب هو دليلكم؟	Kılavuzu karga	Kılavuzu karga olmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
87. فقم بتنقية الرز من الزؤان	Pirincin taşını temizledi	Pirincin taşını temizlemek	Anlamca birebir örtüşen deyimler
88. القيامة المشتعلة الأوار	Kızılca kıyamet	Kızılca kıyamet	Anlamca birebir örtüşen deyimler
89. اصفرارها	Sarardı	Sararmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
90. وجهه كالحا	Yüzü asık	Yüzü asık	Anlamca birebir örtüşen deyimler
91. كالحجر، كالجدار	Taş gibi, duvar gibi	Taş gibi, duvar gibi olmak	Anlamca birebir örtüşen deyimler
92. تصر اذناي	Kulakları çınladı	Kulakları çınlamak	Anlamca birebir örtüşen deyimler

Tablo 2 (devam)

Deyimlerin Anlamı Karşılama Durumu

93. يعرف من اين تؤكل الكتف	Nerde omuz yenir bilen	İşini bilen	Arapçasında deyim kullanılanlar
94. لاذ بأذيال الصمت	Sessiz kaldı	Sustu	Arapçasında deyim kullanılanlar
95. يمطرهما بوابل من الاسئلة	Soru yağmuruna tuttu	Sordu	
96. لا مناص	Yol yordamı yok	Yolu yordamı olmamak	Arapçasında deyim kullanılanlar
97. سأشبعك ضربا	Dayağa doyurdu	İyice dövmek	Arapçasında deyim kullanılanlar
98. أضحكوا على ذقنه	Çenesine gülün	gülün	Arapçasında deyim kullanılanlar
99. نخطر على باله	Aklına gelmek	Aklında olmamak	Arapçasında deyim kullanılanlar

Yukarıda yer alan tablodan anlaşılacağı üzere aktarılan ilk otuz üç deyimde anlamca farklı kelimelerle eşdeğer deyimler yer almakta olup, burada hedef dilde yer alan deyimlerin tamamının kaynak dilde yer alan deyimlerin anlamını karşıladığı değerlendirilmiştir.

Yukarıda aktarılan tablonun otuz dört ile kırk dört satırları arasında yer alan kaynak dildeki deyimlerin bazılarını çevirmenin hedef dile hiç çevirmeyerek, bazılarının yerine ise kaynak dilde yer alan deyimin anlamını hafifleten bir ifade kullanarak çıkarma yoluyla çeviride eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı tespit edilmiştir. Ancak tablonun bu kısmında yer alan kaynak dildeki deyimlerin sadece birisinin anlamının yapılan çeviride karşılandığı, diğerlerinin anlamının ise tam olarak karşılanmadığı saptanmıştır. Aşağıda yapılan çeviride anlamı karşılanmayan kaynak dildeki deyimlerin değerlendirilmesi özet olarak aktarılmıştır.

Tabloda aktarılan ‘veryansın etmek’ deyimini çevirmenin ‘تندد’ olarak Arapçaya aktardığı ve bu kelimenin ‘eleştirdi, kınadı’ anlamına geldiği tespit edilmiştir. ‘Veryansın etmek’ deyimi çok güçlü bir şekilde dert yanmak anlamını taşıdığı, ancak ‘kınadı, eleştirdi’ anlamındaki Arapça kelimenin anlam olarak bu deyimi karşılamakta zayıf kaldığı anlaşılmaktadır.

‘Gözlerini kaçırmak’ deyimine bakıldığında çevirmenin bu deyimi Arapçaya ‘أشاح’ olarak aktardığı görülmektedir. Ancak ‘اشاح’ kelimesinin anlamının ‘gözlerini başka yöne çevirdi’

olduğu ve bu kelimenin ‘gözlerini kaçırmak’ deyimi ile anlam olarak karşıladığı fakat etkili karşılamadığı anlaşılmaktadır.

‘Bıyık altından gülmek’ deyimi ‘gizliden gizliye, alay yoluyla gülmek’ anlamına gelmekte olup, çevirmen bu deyimi ‘يتضاحكون، يتهانفون، يستهزؤون به’ olarak Arapçaya aktardığı görülmüştür. Çeviri metninde yer alan ifadelerin anlamı, ‘gülüşmek, alay etmek, alaylı bir şekilde gülmek’ Arapça sözlüklerde yer almaktadır. Burada yapılan çeviride, gizli bir şekilde gülmeyi karşılayacak herhangi bir ifade kullanılmamış ve bu nedenle bıyık altından gülmek deyiminin anlamı tam olarak karşılanmamıştır.

Eserde geçen ‘uğrun uğrun, soluklarını tutup, ayaklarının ucuna basa basa yaklaştı, korkudan zangır zangır titredi’ deyimlerinin çevirmen tarafından hedef dile çevrilmeyip, atlandığı için bu deyimlerin anlamlarının yapılan çeviride karşılanmadığı anlaşılmıştır.

Eserde geçen ‘çil yavrusu olarak dağılmak’ deyimini çevirmenin ‘يهبط’ olarak Arapçaya aktardığı ve bu kelimenin ‘düşüyor’ anlamına geldiği görülmüştür. Bu kelime ‘çil yavrusu olarak dağılmak’ deyimini anlam olarak karşılayamamaktadır. Çünkü bu deyim bir şeyin veya kimsenin, her tarafa dağılması anlamında kullanılmaktadır. ‘Düştü’ kelimesi ise anlam olarak bu deyimi karşılamakta zayıf kalmaktadır.

Yine eserde yer alan ‘gözünün üstünde kaşı olmak’ deyimini çevirmenin ‘تعرض ل’ olarak Arapçaya aktardığı ve bu ifadenin ‘musallat oldu, kastetti’ anlamına geldiği tespit edilmiştir. Çeviri metninde kullanılan bu ifadenin deyimin anlamını karşılamakta zayıf kaldığı anlaşılmaktadır.

Eserde yer alan bir diğer deyim olan ‘pürtük pürtük olmak’ deyimi, aşırı derecede yıpranmak anlamı taşımaktadır. Ancak bu deyimin çevirisinde kullanılan ‘اهترأت’ yani ‘yıprandı’ ifadesi yıpranmışlığın derecesini barındırmadığı için deyimin anlamını karşılmakta zayıf kalmıştır.

Eserde yer alan bir diğer deyim olan ‘damlamak’ deyimi Arapçaya ‘سيأتي’ olarak aktarıldığı ve bu kelimenin ‘gelecek’ anlamına geldiği görülmüştür. Ancak ‘damlamak’ deyiminin teklifsizce çıkagelmek anlamında kullanıldığı, çeviride kullanılan ifadenin ise anlamını tam olarak karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Romanda yer alan ‘gelin güvey olmak’ deyiminin çevirmen tarafından hedef dile çevrilmediğinden dolayı çeviride bu deyimin anlamı tam olarak ifade edilememiştir.

Eserde geçen ‘bir iplik çeksen kırk yama dökülür’ deyimi yerel bir deyim olup, perişan olmak anlamında kullanıldığı ve bu deyimin orjinal metinde deyimden önce yer alan ifadelerin bir özeti niteliğinde olduğu görülmüştür. Ancak çevirmenin bu deyimi ‘حالة كهذه’ olarak Arapçaya aktardığı, bu ifadenin ‘bu halde’ anlamına geldiği ve bu ifadenin deyimin anlamı karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Yine yazar tarafından kullanılan ‘tetikte olmak’ deyiminin çevirmen tarafından hedef dile çevrilmediğinden dolayı çeviride bu deyimin anlamı tam olarak ifade edilememiştir.

Diğer taraftan yukarıda aktarılan tablonun kırk beş ile yetmiş dört satırları arasında yer alan kaynak dildeki deyimleri çevirmenin, kaynak ve hedef dilin deyimsel ifadelerindeki farklılıktan dolayı, orijinal metindeki deyimlerin yerine kullanılabilecek bir ifade veya hedef dilin kültürüne özgü bir deyim kullanarak çevirdiği ve açımlama yoluyla çeviride eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı tespit edilmiştir. Ancak tablonun bu kısmında yer alan kaynak dildeki deyimlerin on altısının anlamının yapılan çeviride karşılandığı, diğerlerinin anlamının ise tam olarak karşılanmadığı saptanmıştır. Aşağıda yapılan çeviride anlamı karşılanmayan kaynak dildeki deyimlerin değerlendirilmesi özet olarak aktarılmıştır.

Eserde geçen ‘alacağı olsun’ deyiminin çevirmen tarafından ‘ليفعل ما يطيب له’ olarak Arapçaya aktarıldığı ve bu ifadenin elbet ‘istediğini yapsın’ anlamına geldiği görülmektedir. ‘Alacağı olsun’ elbet bir gün öcümü alacağım anlamında bir deyim iken çeviride yer alan ‘alacağı olsun’ deyiminin anlamını tam olarak karşılayamadığı anlaşılmaktadır.

Eserde yer alan ‘köyde bir tad kalmadı’ deyiminin Arapçaya ‘ لم تعد للناس رغبة حتى في المكوث الريف في’ olarak aktarıldığı ve bu ifadenin ‘artık insanların köyde kalma isteği kalmadı’ anlamına geldiği görülmekeedir. Çevirmenin çeviride ‘köyde tad kalmadı’ deyimin eşdeğeri olarak kullandığı ifadenin, deyimin anlamını tam olarak karşılamadığı anlaşılmaktadır.

Orijinal metinde geçen ‘yolu yordamı yok’ deyiminin çeviri metnine ‘başka çözümü yok’ anlamındaki ‘ لا حل ولا طريقة لذلك ’ ifadesiyle aktarıldığı, fakat bu ifade yazarın ‘yolu yordamı yok’ deyimi ile anlatmak istediği anlamı tam olarak karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Romanda yer alan ‘içini çekmek’ deyiminin çeviri metnine ‘bir hastalıktan dolayı acı çekmek’ anlamındaki ‘ يتأوه’ ifadesiyle aktarıldığı, fakat bu ifade yazarın ‘içini çekmek’ deyimi ile anlatmak istediği anlamı tam olarak karşılayamadığı tespit edilmiştir.

Eserde geçen ‘ağzını bıçak açmamak’ deyimi bir kişinin yaşadığı üzüntülü veya sıkıntılı bir durumdan dolayı suskun kalmak anlamında kullanılmaktadır. Çevirmen bu deyimi Arapçada ‘ظل عابسا’ olarak ifade etmiştir. Ancak bu ifade ‘yüzü asık’ anlamında kullanılmakta ve yazarın iletmek istediği anlama karşılık gelmemektedir.

Romanda yer alan‘iliklerinde hissetmek’ deyiminin Arapçaya سمع رجع كلامه يتردد في نخاع عظامه olarak aktarıldığı ve bu ifadenin ‘kemiklerinin iliklerinde sözlerinin gelip gittiğini hissetti’ anlamına geldiği görülmektedir. Arapça çevirisinde ‘iliklerinde hissetmek’ deyiminin birebir aktarılmaya çalışıldığı, ancak deyimin anlamı tam olarak karşılanmadığı saptanmıştır.

Eserde geçen diğer bir deyim ise yöresel bir deyim olan ‘tıp diye aklına düşmek’ deyimidir. Bu deyim ‘birdenbire akla gelmek’ anlamında kullanılmakta olup, çevirmen tarafından ‘خطر ببالها’ yani ‘aklına gelmek’ olarak Arapçaya aktarılarak eşdeğerlik sağlamaya çalışılmıştır. Fakat çevirmenin çevirisinde ‘birdenbire’ ifadesi yer almadığı için ‘tıp diye aklına gelmek’ deyiminin anlamı eksik olarak aktarılmıştır.

Eserde yer alan ‘kazık atmak’ deyimi ‘اعداد المقلب’ olarak Arapçaya aktarıldığı ve bu ifadenin ‘şaka hazırlamak’ anlamına geldiği görülmektedir. Ancak bu ifadenin yazarın ‘kazık atmak’ deyimi ile iletmek istediği anlama eşdeğer olmadığı, zira ‘kazık atmak’ ve ‘şaka hazırlamak’ ifadelerinin farklı anlamlara geldiği anlaşılmıştır.

Öte yandan yukarıda aktarılan tablonun yemiş beş ile doksan üçüncü satırları arasında anlamca birebir örtüşen deyimler yer almakta olup, burada hedef dilde yer alan deyimlerin tamamının kaynak dilde yer alan deyimlerin anlamını karşıladığı, ayrıca kaynak ve hedef dildeki kelimelerin de örtüştüğü değerlendirilmiştir.

Yukarıda aktarılan tablonun doksan üç ile doksan dokuzuncu satırları arasında kaynak dilde yer alan ve deyim olmayan ifadelerin çevirmen tarafından Arapçaya çevirisinde deyim kullanılmak suretiyle eşdeğerliğin sağlanmaya çalışıldığı ve hedef dilde yer alan deyimlerin kaynak dildeki ifadeleri anlam olarak karşıladığı saptanmıştır.

Sonuç olarak yukarıda tabloda aktarıldığı üzere yapılan çeviride kaynak dilde yer alan ifadelerin on dokuzunun anlamının karşılanmadığı, diğerlerinin anlamının ise karşılandığı anlaşılmıştır.

BÖLÜM VII

SONUÇ

Kültür, bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının toplamıdır. Dil ile sıkı bir bağı olan kültürel özellikler dilsel ifadelerin gündelik hayatta kullanımında da belirleyici rol oynamaktadır. Dolayısıyla dil ile kültür, birbirleriyle iç içedir. Dilin bir parçası olan, aynı zamanda bir sözü veciz anlatmaya, edebi bir şekilde ifade etmeye yarayan deyimlerde de kültürün yansımaları görülmekte ve ulustan ulusa, coğrafyadan coğrafyaya deyimi oluşturan kültürel dizgeler değişmektedir. Bu bağlamda bir dilin deyimine hâkim olmak, o dilin ulusunun kültürüne hâkim olmak anlamına gelmektedir.

Deyim çevirisi ise, çeviri işinin en zor taraflarındandır. Zira çevirmen, sadece bir ifadeyi diğer dile aktarmaz, aksine çevirdiği dilin kültürünü de aktarması gerekir. Dolayısıyla deyim çevirisinin hassas bir şekilde yapılması, aynı anlam karşılığını vermek için çevirmenin dile ait bilgisinin yanı sıra, derin bir deyim bilgisine sahip olması da gerekmektedir. Burada çevirmene çok büyük görevler düşmekte, çevirmenin kaynak dilde geçen ifadelerin anlamlarını ve verdiği mesajları çok iyi anlamasının yanı sıra hedef dil ve kültürünü de çok iyi bilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, çevirmenin genel olarak hedef kültüre bağlılığı ön plana alarak çevirisini hedef metin odaklı yapmayı seçtiği anlaşılmaktadır. Çevirmenin yer yer Türkçe metinde yer alan deyimlerin açıklamasını yaparak çeviriye aktardığı, çevirmenin Arapça metinde yer almamasından dolayı Türkçe metinde yer alan bazı deyimlerin birebir çevirisini yaptığı ve bu deyimleri dipnotla açıkladığı, ayrıca bölgesel ağızla kurulmuş bazı deyimlerde çevirmenin çıkarma ve açımlama yöntemiyle çeviride eşdeğerliği sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Çevirmenin birebir eşdeğeri olan deyimler ve farklı kelimeler ile eşdeğer olan deyimleri aktarmada ise zorlanmadığı anlaşılmaktadır.

Çalışmada Mona Baker'ın eşdeğerlik stratejileri temel alınarak günlük yaşamda sık kullanılan deyimler seçilmiş ve yüz doksan deyime yer verilmiş, ancak bu deyimler arasından örneklem olarak seçilen doksan dokuz deyim eşdeğerlik bağlamında incelenmiştir. Aşağıda aktarılan tabloda inceleme sonuçları yer almaktadır.

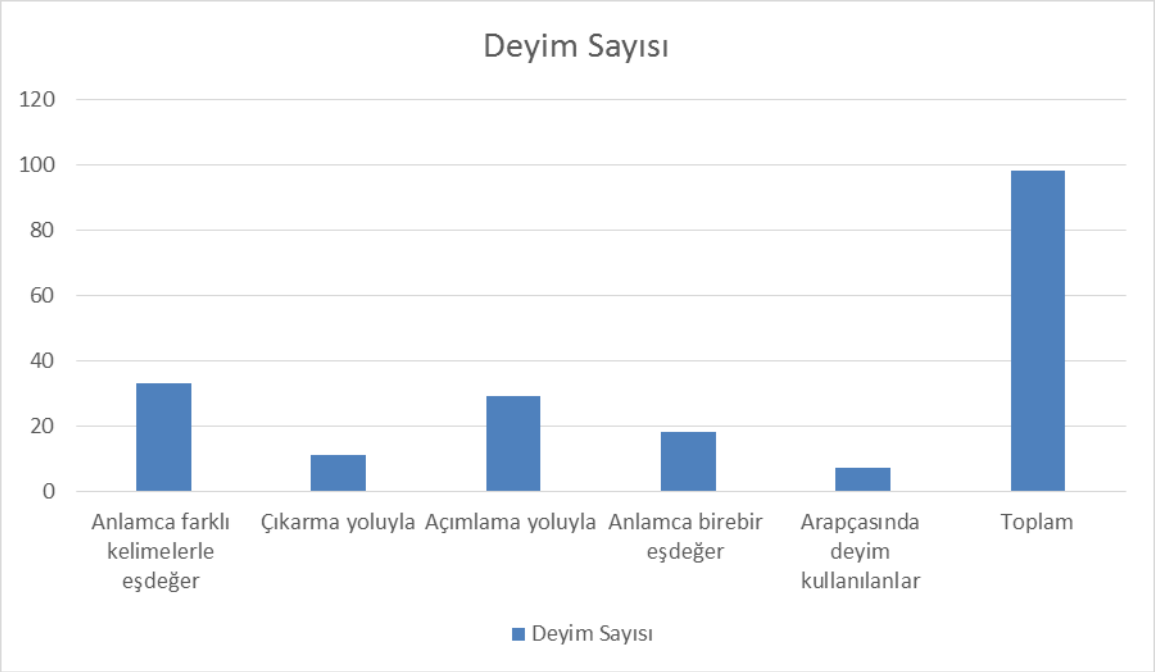

Şekil 1. Deyim stratejisinin kullanım sıklığı

Bu bağlamda 'anlamca farklı kelimelerle eşdeğer' çeviri stratejisi ile otuz üç, 'çıkarma yoluyla' çeviri stratejisi ile on bir, 'açımlama yoluyla' çeviri stratejisi ile otuz ve 'anlamca birebir kelimelerle eşdeğer' çeviri stratejisiyle on sekiz deyim Türkçeden Arapçaya aktarılmıştır. Türkçe eserde deyim kullanılmayan bazı ifadeler ise Arapçaya deyim olarak aktarılmış ve çalışmada bu türde yedi örnek deyim incelemesi yapılmıştır.

Eserin çevirisinde daha çok 'anlamca farklı kelimelerle eşdeğer' çeviri stratejisi kullanılmıştır. Bu durum Türk ve Arap toplumunun birbirine olan yakınlığını göstermektedir. Türk ve Arap toplumunun hem coğrafi açıdan yakın olması, hem de geçmişte Arapların Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türk halkıyla birarada yaşamaları sonucundaki etkileşimden kaynaklı olarak deyimler gibi kültüre özgü yapıların her iki toplumda da benzer şekilde kullanıldığı ve birebir eşdeğer olmayan deyimlerin bazı sözcüklerinin benzeştiği görülmektedir. Birebir eşdeğer olarak çevrilen on sekiz deyim ise her iki kültürün ortak deyimlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Açımlama yoluyla

çevrilen otuz deyim ise, kaynak kültürde var olan deyimlerin hedef kültürde açıklanarak bir karşılık bulabildiklerini göstermektedir.

Çevirmenin kültürel birikimi göz önüne alındığında, Türkçeye yeterince hâkim olduğu görülmekle birlikte, çalışmadaki incelemeler sonucunda doksan dokuz deyimden on dokuzunun Türkçe eşdeğerini yeterince karşılayamadığı, Arapçaya yeterli derecede etkili ve kaliteli olarak aktarılamadığı, bazı kısımlarda ise çevirmenin deyimi anlayamadığı veya fark edemediği anlaşılmaktadır. Bu durum, incelenen eserde Yaşar Kemal'in çocukluğunun geçtiği Çukurova bölgesinin ağzının hâkim olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca eser içerisinde birkaç kez geçen aynı deyimin farklı şekillerde tercüme edildiği de gözlemlenmiştir.

Genel itibariyle eserde geçen deyimlerin çoğunluğu doğru aktarılmışken, yerel ağızdan kaynaklanan deyimlerin büyük bir kısmı yanlış anlamalardan dolayı farklı şekillerde aktarılmıştır.

Bütün bu tespitlerden hareketle, aşağıda sunulan önerilerin roman çevirisi alanında çalışan araştırmacılara yol gösterici olacağı, yeni fikirler vereceği düşünülmektedir

Çeviri bir birikim etkinliğidir. Kaynak ve hedef dilleri iyi bir şekilde bilmek tek başına çeviri yapmaya yeterli değildir. Çevirmen, iki dilin kültürüne, yazın geleneğine hâkim olmalı, ayrıca çevireceği metni salt bir metin olarak düşünmemeli; yazarın düşüncesini, hayata bakışını, üslubunu derinlemesine analiz ettikten sonra kaynak metni yazıldığı dönem ve sosyo-kültürel ortam bağlamında değerlendirmelidir. Çeviri eyleminde metin dışı bilgiler analiz edildikten sonra metin içi bilgilere odaklanılmalıdır.

Ayrıca gerekli haller dışında çeviride, sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejisinden kaçınılmalıdır. Çeviride kültür aktarımı yapılmalı ve yanlış yorumlamadan kaynaklanan hatalar ile yöntemsel hatalardan ise uzak durulmalıdır.

KAYNAKLAR

ʿAbdûlġânî, E.E. (2011). e*l-Kâfî fi'l-Belâġâ.* el-Ḳâhira: Dâru't-Tevfîḳiyye li't-turâs.

Abisamra, N. (2002). *Teaching idioms. Education 345: Second Language Acquisition.* American University of Beirut. http://abisamra02.tripod.com/idioms/index1.html sayfasından erişilmiştir

Akın, A. (2015). Çeviride yeni yorumbilimsel paradigmanın çeviri sürecine bakışı ve yabancılaştırma yönteminin yeniden yorumlanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 37*(8), 7-15, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Akkök, E. (2008). *Yabancı dilde imgesel anlamlı dil ögelerinin öğretimi.* Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Akpınar, M. (2010). *Deyim ve atasözlerinin yabancılara Türkçe öğretiminde kullanımı üzerine bir araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Akpınar, M., & Açık, F. (2010). *Avrupa dil geliğim dosyası bağlamında, yabancılara Türkçe öğretiminde deyim ve atasözlerinin öğrenme - öğretme sürecine aktarımı.* III. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı.* İstanbul: Bilgi.

Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi.* Ankara: İmge.

Aksoy, Ö. A. (1988). *Türk dili araştırmaları yıllığı belleten*. TDK yay:217, Ankara.

Aksoy, Ö. A. (2013). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 2.* İstanbul: İnkılap.

Aktaş, Ş. (1984). *Roman sanatı ve roman incelemesine giriş.* Ankara: Birlik.

Aktaş, T. (2005). Yabancı dil öğretiminde iletişimsel yeti. *Journal of Language and Linguistic Studies, 1*(1), 45-57.

Almaany. Arapça Sözlük. https://www.almaany.com/tr/dict/ar-tr sayfasından erişilmiştir.

al-Ruhban, A. & al-Muhanni, R. (2016). *Arapçada sık kullanılan tabirler*. İstanbul: Akdem.

ʿAlyân, Y. (2015). et-Tʿabîru'l-ʿIṣṭılahî fi'l-Luġateyni'l-ʿArabiyyeti ve'l-İnciliziyyeti Dirâset Dilâliyyet Teḳâbuliyye. *el-Mecelletu'l-Urduniyye fî'l-Luġati'lʿArabiyye ve ʾAdâbihâ*, 11(1), 261-299.

Arslan, N., & Durukan, E. (2014). Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi. *International Journal of Language Academy, 2*(4), 247-265.

Atalay, T. (2015). Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretiminde Safahat'tan hareketle atasözü öğretimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi II*, 191-206.

Ateşman, E. (2001). Kültürel farklardan kaynaklanan çeviri sorunları ve çözüm önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 18 (2), 29-35.

Ayaydın, G. Ö. (2003). *Yaşar Kemal'in İstanbul'una çevreci bir yolculuk.* Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Aydoğan, D. (2014). Romanda dijitalleşme: E-Kitap. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication – TOJDAC, 4*(4), 16-32.

Ayvaz, G. (2013). Sözcükler, Söz Öbekleri, Deyimler ve Atasözlerinin Çevirisi ve Çeviri Eylemine Etkisi. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, III, 211-221.

Baker, M. (2011). *In other words: A coursebook on translation*. London and New York: Routledge.

Bayrak, Ö. (2011). Yahya Kemâl'in şiir anlayışı, eski ve yeni şiire bakışı. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), s.401-410

Bilgisu, G. (2017). *Yabancılara Türkçe öğretiminde karşılaşılan sorunlar.* http://www.gurkanbilgisu.com/2017/09/yabancilara-turkce-ogretiminde-karsilasilan-sorunlar.html sitesinden erişilmiştir.

Biray. N. (2003). Türkiye Türkçesi ile Kazak Türkçesindeki cümlelerin çeşitleri bakımından karşılaştırılması üzerine bir deneme. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 13,* 282-307.

Biray. N. (2005). *Fikret Türkmen armağanı.* İzmir: Kanyılmaz.

Birdal, A. (2007). *Türkiye'de yabancı dil öğretimi üzerine yazılmış iki makalenin değerlendirilmesi: 1."yabancı dil öğretiminde yeni yönelimler". 2."Üniversitelerde yabancı dil öğretimi üzerine saptamalar*, www.ingilish.com sayfasından erişilmiştir.

Bosquet, A. (2004). *Yaşar Kemal kendini anlatıyor, Alan Bosquet ile görüşmeler*. (A. Gökalp, Çev.), İstanbul: Yapı Kredi.

Bozkurt, Fuat. (2010). *Türkiye Türkçesi.* İstanbul: Kapı.

Büyüksaraç, Y. & Büyüksaraç, Z. (2017). Atasözü ve deyim çevirilerinin Mona Baker çeviri stratejilerine göre incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching, 5*(4), 817-829.

Cârim, A., & Emîn, M. (1993). *el-Belâġatu'l-VâżİIha.* İstanbul: Eda.

Çoruk, vd., (2016). Çeviride kültürel aktarım sorunu: Karamazov Kardeşler örneği. *Journal of International Social Research*. 9(42), 115-121.

Çotuksöken, Y. (2004). *Türkçe atasözü ve deyimler sözlüğü.* İstanbul: Toroslu.

Delice, İ. (2012). Yapı Açısından Cümle Sorunu. *International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 7/3, 871-876.

Dellal, N., & Çınar, S., (2011).Yabancı dil iletişimsel yararcı yaklaşım, öğretmen rolleri, davranışları ve sınıf içi iletişim. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi,* 154(3), 21-36.

Demir, C. (2008). Türkçede deyimlerin sözdizimsel özellikleri. *Türk Dili Dergisi, 677,* 428-444.

Demircan, Ö. (1990). *Yabancı dil öğretim yöntemleri I.* İstanbul: Can.

Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında yabancı dil öğretimi.* İstanbul: MEB.

Demirel, Ö. (2014). *Yabancı dil öğretimi: dil pasaportu, dil biyografisi, dil dosyası* (8. Baskı) , Ankara: Pegem Akademi.

Demirezen, M. (1991). Çeviride kayıplar sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 1,* 115-132.

Doğru, E. (2004). *Modern Arapçadaki deyimlerin dilbilimsel açıdan incelenmesi ve yabancı dil öğretimindeki yeri.* Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Doğru, E. (2011). *Dilin derin devleti deyimler*. Ankara: Fecr.

Doğru, E. İşler, E. (2013). Kur'an deyimlerinin semantik analizi. *Eskiyeni* 27/ Güz.

Duru, H. (2009). *Atasözleri ve deyimlerin yabancılara öğretilmesinde yöntem ve teknikler*. Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Ecdâd, İ. H. Mekânetu'l-ʾEmsâl fi'l-Edebi'l ʿArabî. http://cls.iranjournals.ir/article_194_9effb7b31e47692f127e369ed8bc8d81.pdf sayfasından erişilmiştir.

ed-Dâkûkî, İ (1991). *el ʾArżu Hadîd es'Semaʾu Nuhâs.* Bağdat: Dâru'l-Hurriyye.

ed-Dâvud, M. (2003). *Muʿcemu't-Taʿbîri'l-İṣṭılâhî fi'l-ʿArabîyyeti'l-Muʿâṣıra.* el-Ḳâhira: Dâru'l-Ġarîb.

Ekizer, D. (2018). Hz. Peygamber'in üslubunda mecâzi anlatım: Muslim'in el-Câmiʿu'ṣ-Ṣaḥîḥ'inde yer alan imanla ilgili bazı hadisler özelinde bir tahlil. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 59(*1), 203-220.

el-ʿAskerî, (1988). *Kitâbu Cemhereti'l-Emsâl, thk. (c.I-II)*, Beyrut: Dâru'l-Cîl.

el-Cemîl, S. (2008). http://www.sayyaraljamil.com/Arabic/viewarticle.php?id=iraqi_matters-20080121-1325 sayfasından erişilmiştir.

el-Esîr, M. (2004). en-Nihâye fî Ġarîbi'l-Hadîs ve'l-Eser (4. cilt). el-Mektebetû'l-İslâmiyye.

el-Fayṣâl, M.C. (1995). *Emsâl fi'l-Ḳur'âni'l-Kerîm*. Suudi Arabistan: ed-Dâru'l ʿAlemiyye li'l-kuttâbi'l-İslamî.

el-Harbî, A.A. (2011). *el-Belâġatu'l-Muyessere*. Beyrut: İbn-u Hazm.

el-Hâşimî, S.A.(1999). *Cevâhiru'l-Belâġa*. Beyrut: Mektebetu'l -ʿAṣriyye.

el-İsfahânî, R. (1986). *el-Mufredât fî Ġarîbi'l-Ḳur'ân*. İstanbul: Kahraman.

Elmas, N. (2017). *Hikâyenin öyküsü*, Ankara: Pegem.

el-Muberred (2001). *el-Kâmil fi'l-luġati'l-edeb*. el-Ḳâhira: Muḫtâr.

Erten, A. (1992) Çeviride kültürel etkenler. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim Uygulamaları Dergisi*, 2, 68-74

ez-Zemâhşerî, Ebu'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el Hârizmî (1987). *el-Mustaḳṣâ fî Emsâli'l-ʿArab.* (5.cilt). Beyrut: Dâru'l Kutûb.

Fâyid, V. (2007). *Mûʿcemu't-Teâʿbîri'l-Iṣṭılâhiyye fî'l-ʿArabiyyeti'l-Muʿâsıra*. Arapça deyimler sözlüğü. el-Ḳâhira: Câmiʿatu'l-Ḳâhira.

Göçer, A. (2015). Türkçenin yabancı dil öğretiminde konuşma becerisinin kazandırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *17*(2), 21-36.

Gökçe, B. (2014). Türkçe ders kitaplarındaki 'toplum hayatı' temalı metinlerin söz varlığı açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching Volume 2.*

Göktürk, A. (1994). *Çeviri: dillerin dili*. İstanbul: Yapı Kredi.

Güleç, M. (2009). Modernizm/ postmodernizm düşüncesi ve Nooteboom'un kayıp cennet'indeki (Paradijs Verloren) yansımaları. *Littera Edebiyat Yazıları Dergisi*, 25, 73-100.

Gülmüş, Z. (2003). Gerhart Hauptmann'ın Bahnwärter Thiel Adlı Novelin Türkçe çevirisi üzerine yorumsal bir inceleme An Interpretative Study on the Translation of Gerhart Hauptmann's Novel Bahnwärter Thiel. *Eskişehir Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 101-118.

Gümüşatam, G. (2012). Deyim bilimi ışığında deyim kavramı. *International Journal of Social Science*, *5*(7), 357-364.

Gündüzalp, S. (2004). *Deyimler ve öyküleri*. İstanbul: Zafer.

Güneş, S. (t.y.). Yabancı dil öğretiminde deyim öğretimi: yöntemler, teknikler ve uygulamalar http://www.turkcede.org/yeni-ogrenenlere-turkce-ogretimi/54-yabanci-dil-ogretiminde-deyim-ogretimi-yontemler-teknikler-ve-uygulamalar.html sayfasından erişilmiştir.

Güneş, S.(2008). *Deyim öğretiminin İtalyanca çeviri dersinde metinleri anlamaya etkisi*. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güzel, v.d., (1992) *Üniversiteler için Türk Dili ders kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Hâşim, Z. Y. A. (1994). *el-İstiʿâre ʻinde ʿAbdulḳâhir el-Curcânî*. Ummu'l-Ḳura' Üniversitesi Eğitim Bilimleri Yüksek lisans tezi, Suudi Arabistan.

Hatipoğlu, V. (1972). *Türkçenin sözdizimi.* Ankara: Türk Dil Kurumu.

İbn Manzûr, Ebu'l Fażl Camâluddin Muhammed b. Mukerrem b. Alî B. Ahmed el-Ensârî er-Ruveyfiî (1990). Mim maddesi. *Lisânu'lʿArab* (I-XV). Beyrut: Dâru's- Sâdîr

İşçi, C. (2012). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan "yeni hitit" ders kitabının dört temel dil becerisi ve kültür açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Kabaklı, A. (2008). *Türk edebiyatı* (I. cilt). İstanbul.

Kaldırım, A., Degeç, H. (2017). Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin dinleme esnasında karşılaştıkları sorunlar. *Eğitim Bilimleri Araştırma Dergisi Uluslararası e-Dergi, 7*(1), 19-36.

Kalfa, M. (2013). Yabancılara Türkçe öğretiminde sözlü kültür unsurlarının kullanımı. *Milli Folklor Dergisi, 25* (97), 167-177.

Karaağaç, G. (2009). *Türkçede söz dizimi*. İstanbul: Kesit.

Kemal, Y. (1988). *Yer demir gök bakır-dağın öteki yüzü:2.* İstanbul: Toros.

Kızıklı, Z. (2007). Edebi bir sanat olarak Arap belagatinde teşbîh. *Dini Araştırmalar Dergisi, 9* (27), 223-246.

Kocakaplan, İ. (2011). *Açıklamalı edebi sanatlar.* İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı.

Koçak, M. (2012). *Türkçe ve Almancadaki deyimleri günlük iletişimdeki yeri ve yabancı dil öğretimine yansımaları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Koçak, M., Yalçınkaya, S. (2017). Yabancı dilde deyimlerin önemi bağlamında Erich Kästner'in "Der Kleine. Schrıften Zur Sprache Und Literatur, İstanbul Mann" Adlı Eseri ile "Lagune" ve "Schritte International" Adlı Almanca ders kitaplarında yer alan deyim sıklıklarının karşılaştırılması. *Journal of Turkish Studies,* 12(7), 233-248.

Köprülü, S.G. (2013). *Film çevirisinde eşleme yaparken karşılaşılan çeviri sorunları*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

MEB (2006). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim rrogramı ve klavuzu*. (6,7,8. Sınıflar) Ankara: MEB.

Moran, B. (2008). *Türk romanına eleştirel bir bakış 2*. İstanbul: İletişim.

Moussa, M.S. (2014). A dictionary of idiomatic expressions in written Arabic İngilizce-Arapça deyimler sözlüğü. New York: The American University in Cairo.

Mu'cemu'l-Vasît https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar / sayfasından erişilmiştir.

Muallim Nacî, (1973). *Tâhiru'l-Mevlevî Edebiyat Lugatı*, Alemdar Yalçın, Abdulkadir Hayber (Ed.), *Mesel içinde,* İstanbul.

Mütercim Asım Efendi. (h.1250), *el-ʿUkyânusu'l-Basît fî Tercemeti Ḳamusi'l-Muhît:* Âsîtâne.

Neyûf, S. (2008, Ocak 18). Rahîl Şeyḫi'l Baḥiṯinil'l-ʿIrâḳıyyîn İbrâhîm ed-Dâkûkî. *Îlâf,* https://elaph.com/Web/Culture/2008/1/297062.html sayfasından erişilmiştir.

Nida, E.A.(1964). *Toward a sience of translating.* Leiden: E.J. Brill.

Özcan, M. (2013). *Kur'an-ı Kerîm'deki bazı deyimlerin çeviri stratejileri açısından değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Özkan, H. (2011). Türkçeden Arapçaya çevirilen edebi eserler (1990-2010) *Akdenizde Çeviri Etkinliği. Transeuropéennes, Paris & Anna Lindh Vakfı, Alexandria*, http://doczz.biz.tr/doc/123978/t%C3%BCrk%C3%A7eden-arap%C3%A7aya-%C3%A7evri%CC%87len-edebi%CC%87-eserler--1990 sayfasından erişilmiştir.

Özkan, M. (2015). Edebiyatta dil kullanımı. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* L(II).

Pala, İ. (2008). *İki dirhem bir çekirdek*. İstanbul: Kapı.

Polat, T. (2012). Yazınsal metinler ve yabancı dil olarak Almanca öğretimi. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, *8,* 181-190.

Pullu, İ. (2007). *Arap dili ve edebiyatında meseller, dil ve belagât yönünde özellikleri.*

Sa'd, A. (1987). *Muʿcemu't-Terâkib ve'l-ʿİbârâti'l-Iṣṭılâhiyye'l-ʿArabiyye. Arapça deyimler sözlüğü*, Beyrut: Dâru'l-ʿİlm li'l-Melâyîn.

Salman, Y. (1996). Yazın çevirmeninin dilsel donanımı. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 7,* 250-261. http://dad.boun.edu.tr/download/article-file/52732 sayfasından erişilmiştir.

Saraç, Y. (2004). *Klâsik edebiyat bilgisi belâgat.* İstanbul: Bilimevi.

Sayın, Ş. (1999). *Metinlerle söyleşi*. İstanbul: Multilingual.

Sazek, H. Romanda temel anlatım yöntemleri üzerine http://hakansazyek.com/files/Romanda_Temel_Anlatim_Yontemleri_Uzerinde_Bir_Siniflandirma_Calismasi.pdf sayfasından erişilmiştir.

Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Sinan, A.T. (2009). Deyimlerin yapısı değişir mi?. *International Periodical For The Languages, Litarature and History of Turkish or Turkic Volume, 4*(8), 1997-2009.

Suçin, M. H. (2012, Mayıs 22). Türk Edebiyatında 64 Eser Arapçaya çevrildi!. http://www.internethaber.com/turk-edebiyatindan-64-eser-arapcaya-cevrildi-428240h.htm sayfasından erişilmiştir.

Suçin, M. H. (2013). *Öteki dilde var olmak Arapça çeviride eşdeğerlik*. Ankara: Say.

Sunel, H. (1988). Çeviri ve çevirinin düşündürdükleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,*3(3), 153-168.

Şahbaz, N. K. (2012). Atasözleriyle okuma-yazma öğretimi üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9* (17), 245-258.

Şahiner, N., Yaşar, S. (1988). *Edebi sanatlar ve mazmunlar*. İstanbul: Yeni Asya.

Şalvarlı, B. (2010). *Türkçe deyim öğretimi için deyim hazırlama*. Yüksek Lisans Tezi Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Şebânî, B.B. (2017). et-Tʿabîrâtu'l ʿIṣṭılahiyye ve Devruha fî ʿİdâdi'l-Mu'cemi'l-Luġaviyyi'l-Muʿasira. *Mecelletu Cʿâmiatu Tişrîn Li'l-baḥs ve Dirâsatu'l-ʿİlmiyye Silsiletu'l ʾAdâb ve'lʿUlûmu'l-İnsaniyye* 39(5), 647-659.

Taşdelen, H. (2009). Arap deyim ve atasözlerinde 'El' Motifi'. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18*(2), 209-250.

Topçu, N. (1999). Fransızca ve Türkçede rakamlı deyimlerin karşılaştırmalı incelemesi ve Fransızca yabancı dil öğretiminde kullanımları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15, 173-180.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük.* Ankara: TDK.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (1977). (1. Cilt), İstanbul,

Türk Edebiyatı Arap Coğrafyasında. (2011, Şubat 23) *Sabah Gazetesi* (http://www.sabah.com.tr/kultursanat/2011/02/23/turk_edebiyati_arap_cografyasinda sayfasından erişilmiştir.

Türk Edebiyatının Birçok Örneği Arapçaya Çevrildi. (2012, Mayıs 7). *HaberTurk Gazetesi* http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/603956-arap-dunyasi-turk-edebiyatiyla-tanisiyor sayfasından erişilmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (2001).

Uysal, H. (1997). *Arapça-Türkçe-İngilizce deyimler sözlüğü*. Konya: Uysal.

Uzun, T., Şimşek, S. (2007). *Arapça-Türkçe deyimler kalıp ifadeler atasözleri sözlüğü*. İstanbul: Elif.

Üçgül, S. (2013). Dilde ve metinde ulusal kültür bileşenleri. *International Periodical Fort the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8*(9) 125-133.

Varışoğlu, vd. (2014). Deyim ve atasözlerinin öğretilmesinde görsel bir araç olarak karikatürlerin başarıya etkisi. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 41,* 226-242.

Wu, S. Y. (2008). Effective Activities for Teaching English Idioms to EFL Learners, *The Internet TESL Journal*, XIV(3). http://iteslj.org/Techniques/Wu-Teaching Idioms.html sayfasından erişilmiştir.

Yalçın, P. & Büyüksaraç, Z. (2017). Atasözü ve deyim çevirilerinin Mona Baker çeviri stratejilerine göre incelenmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching, 5*(4), 817-829.

Yavuz, N. (2010), Yabancı dilde deyimlerin öğretimi için bir araç geliştirme denemesi, *Dil Dergisi,* 147, 7-21, http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/27/1603/17281.pdf sayfasından erişilmiştir.

Yaylı, D. & Bayyurt Y. (2009). *Yabancılara Türkçe öğretimi politika yöntem ve beceriler*. Ankara: Anı.

Yazıcı, N. (2003). *Arapça-Türkçe/Türkçe-Arapça atasözleri ve deyimler sözlüğü.* İstanbul: Rağbet.

Yıldız, S. (1999). Türk dili ve kültürünün dünyaya tanıtılması ve Tömer'in rolü. *Ankara Üniversitesi Dil Dergisi*, 82, 1-4.

Yılmaz Güngör, Z. (2017). Fransızca Yabancı Dil Öğrencileriyle Deyim Öğretimi Üzerine Bir Uygulama. *Kesit Akademi Dergisi*. 3(8), 98-122 .

Yılmaz, S. (2013). Yaşar Kemal'in "İnce Memed" romanı ile Fransızca çevirisi üzerine dilbilim ve çeviri incelemesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic.* 8(10), 743-754.

Yiğit, M. (2015). *Arapçada deyim ve Kur'an-ı Kerim'de kullanımı*. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kahramanmaraş, http://tez.yok.gov.tr sayfasından erişilmiştir.

Yiğitoğlu, M.,Yalçınkaya, Z. (2016). Türkçedeki cinsiyetçi atasözleri ve deyimler üzerine bir inceleme. *İdil Dergisi* 5(26): 1659-1669.

Yurtbaşı, M. (1996). *Örnekleriyle deyimler sözlüğü*. İstanbul: Özdemir.

Yusuf, H.M. (t.y). Keyfe Tutercim et-Tabîru'l-ʿIṣṭılahiyye. www.saaid.net/Doat aderesinden ulaşılmıştır.

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...